

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İMAM HATİP ORTAOKULU MEZUNLARININ LİSE
TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER
(SAKARYA ÖRNEĞİ)**

Fatih MAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Mahmut ZENGİN

MAYIS - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İMAM HATİP ORTAOKULU MEZUNLARININ LİSE
TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER
(SAKARYA ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih MAN

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi

“Bu tez 23/05/2024 tarihinde hibrit olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. İbrahim AŞLAMACI	Başarılı
Prof. Dr. Mahmut ZENGİN	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Kübra CEVHERLİ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Fatih MAN

23/05/2024

ÖN SÖZ

بسم الله الرحمن الرحيم

Hamd alemlerin rabbi olan Allah'a (c.c.) mahsustur, selam ve salavat Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.s) ve ehli beytinin üstüne olsun. Önce öğrencisi daha sonra öğretmen olarak mensubu bulunduğum İmam Hatip Okulları üzerine araştırma yapmayı nasip eden Allah'a (c.c) şükürler olsun. Gerek yüksek lisans ders döneminde gerekse tez süresince her türlü rehberliği yapan, tecrübeleri ile her konuda yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Mahmut ZENGİN'e teşekkürlerimi sunarım. Saha araştırması safhasında yanımda olan kıymetli meslektaşlarım Hasan KEMALOĞLU ve Sinan TOKOĞLU'na, araştırma yaptığımız okullardaki kıymetli idarecilere, anket ve mülakat çalışmalarımıza katılan sevgili öğrencilere ve tez redaksiyonu konusunda yardımcı olan Nevin KAHRAMAN'a minnetlerimi sunarım.

Beni yetiştiren kıymetli babam Muzaffer MAN ve annem Seher MAN'a, bu süreçte beni destekleyen sevgili evlatlarım Elif Eylül, Muhammed Eymen, Zeyneb Esma ve Ahmed Zeyd'e çok teşekkür ederim. Hem meslek hem de eğitim-öğretim hayatımda en büyük destekçim olan, bu tez süresince ailemizde yükü ve sorumluluğu daha da artan sevgili eşim Sena MAN'a tüm içten duygularıyla minnetlerimi sunarım. Son olarak bu araştırmayı zalim israil'in büyük bir soykırım yaptığı Gazze'nin mücahit erkek, kadın ve çocuklarına atfediyorum.

Fatih MAN

23/05/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ.....	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: İMAM HATİP OKULLARI TARİHÇESİ VE İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR.....	9
1.1. Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Okulları	9
1.1.1. Cumhuriyetin İlanından Önce TBMM Dönemi	9
1.1.2. Cumhuriyet İlanı Sonrası.....	10
1.1.2.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Tek Partili Dönem.....	10
1.1.2.2. Çok Partili Hayata Geçiş ve İmam Hatip Kurslarının Açılması	17
1.1.2.3. 1950-60 Demokrat Parti Dönemi	21
1.1.2.4. Darbeler Dönemi (1960, 1971 ve 1980 Darbeleri)	28
1.1.2.5. ANAP Hükümetleri Dönemi (1983-1991).....	31
1.1.2.6. Koalisyon Hükümetleri Dönemi (1991-2002)	32
1.1.2.7. AK Parti Hükümetleri Dönemi	36
1.2. İmam Hatip Okulları Öğrencileri Üzerine Yapılan Araştırmalar	40
2. BÖLÜM: YÖNTEM.....	46
2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi	46
2.2. Veri Toplama Araçları.....	48
2.3. Nicel ve Nitel Araştırma Evren ve Örneklem/Çalışma Grubu	49
2.4. Öğrencilerin Kişisel Bilgileri.....	52
2.4.1. Ailelerinin Gelir Durumu	52
2.4.2 Ebeveynlerin Eğitim Durumu	55
3. BÖLÜM: BULGULAR.....	57

3.1. İHO Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Nicel Bulgular ...	57
3.1.1. Öğrencilerin İHO Kademesine Dair Görüşleri ile İlgili Maddeler.....	57
3.1.1.1. Öğrencilerin İHO Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Nicel Bulgular.....	57
3.1.1.2. Öğrencilerin İHO'daki Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşlerine Dair Nicel Bulgular	61
3.1.1.3. Öğrencilerin İHO'daki Akademik Dersleri Hakkındaki Görüşlerine Dair Nicel Bulgular	66
3.1.1.4. İHO Kademesinde En Çok Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan Derslere İlişkin Nicel Bulgular	71
3.1.1.5. Öğrencilerin Tekrar İHO Tercih Edip/Etmeme Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Nicel Bulgular	93
3.1.1.6. İHO Memnuniyet Durumlarına Dair Nicel Bulgular	97
3.1.2. İHO Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörler ve Lise Kademesine Dair Görüşleri.....	108
3.1.2.1. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etme Sebeplerine İlişki Nicel Bulgular	108
3.1.2.2. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Sebeplerine Dair Nicel Bulgular.....	118
3.1.2.3. İHO Mezunu İHL Öğrencilerinin İHL'deki Din Eğitimi ve Kültür Derslerini Yeterli Bulma Düzeyleri	126
3.1.2.4. İHL Dışındaki Lise Öğrencilerinin İHO Mezunu Olarak Okullarında Yaşadıkları Zorluklara Dair Nicel Bulgular.....	129
3.1.2.5. Tekrar İHL Tercih Hakkında Öğrenci Görüşlerine İlişkin Nicel Bulgular.....	131
3.2. İHO Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Nitel Bulguları.	147
3.2.1. Öğrencilerin Ortaokul Eğitimlerini İHO'da Tercih Etmelerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Nitel Bulgular	147
3.2.2. İmam Hatip Ortaokulunda En Çok Sevilen ve En Az Sevilen Dersler ve Bu Derslerin Lise Tercihine Etkilerine İlişkin Nitel Bulgular	151
3.2.3. Öğrencilerin Tekrar İHO Tercih Edip/Etmeme Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Nitel Bulgular	154

3.2.4. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Nedenlerine İlişkin Nitel Bulgular	158
3.2.5. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Nitel Bulgular ...	161
3.2.6. İHL Dışı Lise Öğrencilerinin İHO Mezunu Olarak Okullarında Yaşadıkları Zorluklar İlişkin Nitel Bulgular.....	163
3.2.7. Tekrar İHL Tercih Hakkında Öğrenci Görüşlerine İlişkin Nitel Bulgular..	165
SONUÇ	170
KAYNAKÇA.....	183
EK	193
ÖZ GEÇMİŞ	209

KISALTMALAR

AİHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AOBP	: Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı
AP	: Adalet Partisi
Bkz	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyetçi Halk Partisi
ÇPL	: Çok Programlı Lise
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
DSP	: Demokratik Sol Parti
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Demokratik Türkiye Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
İHL	: İmam Hatip Lisesi
İHO	: İmam Hatip Ortaokulu
KTS	: Kalite Takip Sistemi
LGS	: Liselere Giriş Sınavı
M	: Ortalama
MC	: Milliyetçi Cephe
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MTAL	: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
N	: Sayı
OBP	: Ortaöğretim Başarı Puanı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖSS	: Öğrenci Sınav Sistemi
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PİSA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

PAİHL	: Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi
RP	: Refah Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDB	: Temel Dini Bilgiler
TEOG	: Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi
TEKNOFEST	: Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali
TİMAV	: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve benzeri
X	: Aritmetik Ortalama
YİE	: Yüksek İslam Enstitüsü
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 1997/1998 – 2010/2012 Eğitim-Öğretim Yılları Arasında İHL ve AİHL Okul ve Öğrenci Sayıları Değişimi.....	3
Tablo 2: 2015/2016 – 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılları Arasında İmam Hatip Ortaokulları ile Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrenci Mevcutları.....	4
Tablo 3: 1951/1952 Eğitim Öğretim Yılında İHL İlk Devresinde Öğrenimi Yapılan Meslek ve Kültür Dersleri ve Haftalık Ders Saatleri.....	24
Tablo 4: İHL İkinci Devresinde Öğrenimi Yapılan Meslek ve Kültür Dersleri ve Haftalık Ders Saatleri	26
Tablo 5: 2012/'03 ile 2021/'22 Öğretim Yıllar Arasında İHO Okul ve Öğrenci Sayıları	38
Tablo 6: Okul Türlerine Göre Nicel Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları	49
Tablo 7: Okul Türlerine Göre Nitel Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları	50
Tablo 8: Nicel Örneklemenin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı.....	51
Tablo 9: Nitel Örneklemenin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı	52
Tablo 10: Ailelerinin Gelir Durumu	52
Tablo 11: Ailelerinin Gelir Durumunun Okul Türüne Göre Dağılımı	54
Tablo 12: Ebeveyn Eğitim Durumu.....	55
Tablo 13: İHO Tercih Sebepleri, İHL.....	58
Tablo 14: İHO Tercih Sebepleri, İHL Dışındaki Liseler.....	60
Tablo 15: İHO Mezunlarının İHO'daki Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL..	61
Tablo 16: İHO Mezunlarının İHO'daki Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL Dışındaki Liseler.....	62
Tablo 17: İHO Mezunlarının İHO'daki Kültür Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL ...	66
Tablo 18: İHO Mezunlarının İHO'daki Kültür Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL Dışındaki Liseler.....	67
Tablo 19: En Çok Sevilen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	72
Tablo 20: En Çok Sevilen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	73
Tablo 21: En Çok Sevilen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	74
Tablo 22: En Sevilmeyen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	75
Tablo 23: En Sevilmeyen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	76
Tablo 24: En Sevilmeyen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	77

Tablo 25: En Çok Zorlanılan Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	78
Tablo 26: En Çok Zorlanılan Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	78
Tablo 27: En Çok Zorlanılan Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL	79
Tablo 28: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Ders, İHL	79
Tablo 29: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Dersin Cinsiyetlere Göre Dağılımı, İHL	81
Tablo 30: En Çok Sevilen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	82
Tablo 31: En Çok Sevilen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	83
Tablo 32: En Çok Sevilen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	84
Tablo 33: En Sevilmeyen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	85
Tablo 34: En Sevilmeyen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	86
Tablo 35: En Sevilmeyen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	87
Tablo 36: En Çok Zorlanılan Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	88
Tablo 37: En Çok Zorlanılan Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	89
Tablo 38: En Çok Zorlanılan Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler	90
Tablo 39: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Ders, İHL Dışındaki Liseler	90
Tablo 40: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Dersin Cinsiyetlere Göre Dağılımı, İHL Dışındaki Liseler	91
Tablo 41: Öğrencilerin Tekrar İHO Tercih Edip/Etmeme Hakkındaki Görüşleri, İHL ve İHL Dışındaki Liseler	93
Tablo 42: İHO Tercih Sebepleri ile İHO Tekrar Tercih Etme Maddelerinin Karşılaştırılması, İHL	94

Tablo 43: İHO Tercih Sebepleri ile İHO Tekrar Tercih Etme Maddelerinin Karşılaştırılması, İHL Dışındaki Liseler	96
Tablo 44: 5’li Likert Ölçeğine Göre Aritmetik Ortalamaların Değerlendirme Aralıkları ve Düzeyleri.....	106
Tablo 45: Memnuniyet Ortalamaları (X), En Sık Tekrarlanan Seçenek (Mode) ve Memnuniyet Düzeyi, İHL ve İHL Dışındaki Liseler.....	106
Tablo 46: İHO Mezunlarının İHL Tercih Sebepleri, İHL	109
Tablo 47: İHO Mezunlarının İHL Tercih Sebepleri Okul Türleri ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması, İHL	115
Tablo 48: İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Sebepleri, İHL Dışındaki Liseler	119
Tablo 49: İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Sebeplerinin Okul Türlerine Göre Dağılımı, İHL Dışındaki Liseler	125
Tablo 50: İHO Mezunlarının İHL Dışındaki Liselerde Karşılaştıkları Zorluklar	129
Tablo 51: Tekrar İHL Tercih Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	131
Tablo 52: Tekrar İHL Tercih Ederdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL.	133
Tablo 53: Tekrar İHL Tercih Ederdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL Dışındaki Liseler.....	136
Tablo 54: Tekrar İHL Tercih Etmezdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL	137
Tablo 55: Tekrar İHL Tercih Etmezdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL Dışındaki Liseler.....	145

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İmam Hatip Okulları Program Çeşitliliği	39
--	----

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: İHO Okulunun Fiziki İmkanlarından Memnuniyet Dağılımı	98
Grafik 2: İHO Okulun Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerinden Memnuniyet Dağılımı.....	99
Grafik 4: İHO Okulunun Arkadaş Ortamından Memnuniyet Dağılım	100
Grafik 4: İHO Okulunun Öğretmen-Öğrenci İlişkisinden Memnuniyet Dağılım.....	101
Grafik 5: İHO Okulundan Akademik Yönünden Memnuniyet Dağılımı	102
Grafik 6: İHO Okuldaki Sportif Faaliyetlerinden Memnuniyet Dağılımı	104
Grafik 7: İHO Okul İdaresinden Memnuniyet Dağılımı.....	105
Grafik 8: İHL Öğrencilerinin İHL’de Aldıkları Din Eğitimi Yeterli Bulma Düzeyleri	127
Grafik 10: İHL Öğrencilerinin İHL Kültür Derslerini Yeterli Bulma Düzeyleri.....	128

ÖZET	
Başlık: İmam Hatip Ortaokulu Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Sakarya Örneği)	
Yazar: Fatih MAN	
Danışman: Prof. Dr. Mahmut ZENGİN	
Kabul Tarihi: 23/05/2024	Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + 192 (ana kısım) + 16 (ek)
3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat kanunu ile kurulan İmam Hatip Okulları, 29 vilayette ortaokul kademesinde eğitim ve öğretime başlamıştır. 1930'da resmen, 1932'de ise fiilen İmam Hatip Okulları kapatılmış, 1951 yılında 4 yıllık ortaokul olarak tekrar açılmıştır. 1954'te lise kısımları da açılan İmam Hatip Okulları 1997/'98 eğitim yılında 8 yıllık kesintisiz eğitim sistemine geçilmesiyle orta kısımları tekrar kapatılmıştır. 2012 yılında 4+4+4 zorunlu eğitim sistemine geçilmesiyle İmam Hatip Ortaokulları tekrar açılmıştır. Ancak bu yeni sistem ile İmam Hatiplerin orta kısımları ile lise kısımları farklı kurumlar olarak açılabilmiştir. Bu yeni sistem ile İmam Hatip Ortaokullarında mezun olanların lise tercihlerinde İHL ile birlikte farklı liselere yöneldikleri görülmüştür. İşte bu tezin amacı İmam Hatip Ortaokulu mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörleri araştırmaktır. Bu araştırma 2022/'23 eğitim-öğretim yılında Sakarya İlinde 4 İHL, 10 lise, toplam 14 okulda eğitim gören 729 İHO mezunu ile yapılan anket ile sınırlıdır. Araştırma yöntemi olarak nicel ve nitel verilerin toplandığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel boyutta betimsel tarama, nitel boyutta ise durum çalışması yöntemi tercih edilmiştir. Nicel boyutta veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmış, İHL çalışma grubu ile İHL dışındaki liseler çalışma grupları için farklı anketler hazırlanmış, nitel boyut içinde mülakat sorulara öğrencilere yöneltilmiştir. Nicel veriler betimleyici analiz ile yorumlanmış, değişkenlerle ilgili olarak da ki-kare analizi yapılmıştır. Nitel boyutta ise betimsel analiz yapılmıştır. Araştırmamızda öğrencilerin ilkokuldan sonra İHO tercihlerinde aile yönlendirmesinin etkili olduğu görülmüştür. Öğrencilerin İHO'dan ve özellikle Arapça dersi hariç meslek derslerinden yüksek düzeyde memnun oldukları sonucuna ulaşılmış ancak bu memnuniyete rağmen tekrar İHO tercih etme konusunda aynı motivasyonda olmadıkları gözlenmiştir. İHL tercih eden öğrencilerin tercih sebeplerinde en çok katıldıkları sebebin İHO tercih sebeplerinde olduğu gibi aile yönlendirmesi ifadesi olmuştur. İHL tercih etmeyen öğrencilerin İHL tercih etmemeleri üzerinde meslek derslerine dair çekinceleri olduğu görülmüştür. İHL dışındaki liselerde öğrenim gören öğrencilerin çoğunluğunun okullarında İHO mezunu olarak zorluk/lar yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Son olarak öğrencilerin çoğunluğu tekrar lise tercih etme şansı olsaydı İmam Hatip Lisesini tekrar tercih etme konusunda istekli görülmemiş ve bunun da öğrencilerin özellikle İHL'deki meslek derslerine karşı algılarından kaynaklandığı görülmüştür.	
Anahtar Kelimeler: İmam Hatip Ortaokulları, İmam Hatip Liseleri, Lise Tercihleri, Faktörler, Memnuniyet	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Factors Affecting the High School Choices of Imam Hatip Secondary School Graduates (Sakarya Example)	
Author of Thesis: Fatih MAN	
Supervisor: Prof. Dr. Mahmut ZENGİN	
Accepted Date: 23/05/2024	Number of Pages: xii (pre text) + 192 (main body) + 16 (add)
Imam Hatip Schools, which were established with The law of Tevhid-i Tedrisat on March 3, 1924, started education at the secondary school level in 29 provinces. Imam Hatip Schools were closed officially in 1930 and de facto in 1932 but were reopened as a 4-year secondary school in 1951. Imam Hatip Schools, whose high school sections were opened in 1954, were closed again in the 1997/'98 academic year with the transition to an 8-year uninterrupted education system. Imam Hatip Secondary Schools were reopened in 2012 with the transition to the 4+4+4 compulsory education system. However, with this new system, the middle sections of Imam Hatip Schools and the high school sections could be opened as different institutions. With this new system, it has been observed that those who graduated from Imam Hatip Secondary Schools turned to different high schools along with IHL in their high school preferences. The aim of this thesis is to investigate the factors affecting the high school preferences of Imam Hatip Secondary School graduates. This research is limited to the survey conducted with 729 IHL graduates studying in 4 IHL, 10 high schools, a total of 14 schools in Sakarya Province in the 2022/23 academic year. Mixed research method, in which quantitative and qualitative data were collected, was used as the research method. Descriptive scanning method was preferred in the quantitative dimension, and case study method was preferred in the qualitative dimension. The survey method was used as a data collection tool in the quantitative dimension, different surveys were prepared for the IHL working group and high school working groups other than IHL, and in the qualitative dimension, interview questions were asked to the students. Quantitative data were interpreted with descriptive analysis, and chi-square analysis was performed regarding the variables. In the qualitative dimension, descriptive analysis was conducted. In our research, it was seen that family guidance was effective in students' IHO preferences after primary school. It was concluded that the students were highly satisfied with IHO and especially with the vocational courses, except for the Arabic course, but despite this satisfaction, it was observed that they did not have the same motivation to choose IHO again. The most common reason given by the students who preferred IHL was family guidance, as in the reasons for choosing IHL. It has been observed that students who do not prefer IHL have reservations about vocational courses as a result of not choosing IHL. The majority of students studying in high schools other than IHL declared that they experienced difficulty/s as IHO graduates in their schools. Finally, the majority of the students were not seen as willing to choose Imam Hatip High School again if they had the chance to choose high school again, and this was seen to be due to the students' perceptions of vocational courses, especially at IHL.	
Keywords: Imam Hatip Secondary Schools, Imam Hatip High Schools, High School Preferences, Factors, Satisfaction	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusunu İmam Hatip Ortaokulu mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörlerin neler olduğunu ve İHO eğitimlerinin bu tercihlerine etkisini araştırmak oluşturmaktadır. Tezde İHL tercih sebepleri ile İHL tercih etmeme sebepleri birçok farklı açıdan incelenmiştir. Araştırmamız Sakarya ilindeki Adapazarı, Erenler ve Serdivan ilçelerinde bulunan on dört okulda gerçekleştirilmiştir. Okullar belirlenirken hem merkezi sınavla öğrenci kabul eden hem de adrese dayalı öğrenci kaydı yapan lise türleri tercih edilmiştir. Bu sayede çalışma grubunda akademik yönden farklı seviyelerde bulunan öğrencilere ulaşılabilmiştir.

Araştırmamız Giriş ve Sonuç kısımları dahil beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı ve önemi irdelenirken, birinci bölümünde araştırmanın teorik çerçevesi işlenmiştir. Bu bölümde kendi içinde iki kısma ayrılmıştır. İlk kısımda İmam Hatip Okullarının bugününü anlamak ve kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği kültürel, siyasi ve eğitsel süreci daha iyi kavramak için İmam Hatip Okullarının tarihine yer verilmiştir. İlk bölümün ikinci kısmında ise İmam Hatip Okullarının tercih sebepleri ile ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sırasında elde edilen bazı bulgular özellikle araştırmamızın bulgular ve sonuç kısmında kendi verilerimiz ile karşılaştırılmıştır.

İkinci bölümde ise araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. İlgili başlıkta araştırma modeli, verilerin toplanması ve analizi, veri toplama araçları ve çalışma evreni ile ilgili verilere yer verilmiştir. Çalışma grubuna dahil olan öğrencileri betimlemek için öğrenciler ile ilgili bazı kişisel bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu bilgiler araştırmamızın bulgularını irdelemek için daha sonra değişken analizlerinde kullanılmıştır. Ekler bölümünde de yer verdiğimiz araştırma araçlarımızdan anket maddelerinde yer alan öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili bazı sorular, bulgular kısmında değişken analizlerinde kullanılmadığı için bu bölümde işlenmemiştir.

Üçüncü bölümde ise araştırmamızın bulguları sunulmuştur. Bu bölümde kendi içinde iki kısma ayrılmış, ilk kısımda nicel ikinci kısımda nitel bulgulara yer verilmiştir. Nicel kısımda kendi içinde iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde öğrencilerin İmam Hatip Ortaokulu tecrübelerinin lise tercihlerine etkisini araştırmak ve İmam Hatip

Ortaokulunu tercih sebepleri ile İmam Hatip Lisesi veya diğer lise türlerini tercih sebeplerini karşılaştırmak için İmam Hatip Ortaokulu dönemi ile ilgili maddelere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise İHO mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörler ve lise kademesine dair görüşleri incelenmiştir. Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tercih etme ve etmeme sebepleri ilgili başlıklar altında araştırma verilerine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde İHL öğrencilerinin ortaöğretimde gördükleri din eğitimi ve kültür dersleri hakkında düşünceleri irdelenmiş, İHL dışındaki liselerde öğrenim gören öğrencilerin okullarında İHO mezunu olarak karşılaştıkları zorluk veya zorluklar ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde son olarak öğrencilerin tekrar İHL tercih edip etmemeleri ile ilgili verilere ve bu verilerle ilgili yorumlara yer verilmiştir. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise nitel bulgulara yer verilmiştir. Nicel araştırmada kullanılan bazı anket maddeleri öğrencilere mülakatlarda da sorulmuş ve verilen cevaplar ortak temalarda toplanarak “Nitel Bulgular” başlığında sunulmuştur. Bu temalarla ilgili öğrenciler tarafından ifade edilen görüşler seçilmiş ve bunlar temaların açıklamalarında kullanılmıştır.

Sonuç ve Tartışma bölümünde ise nicel ve nitel araştırma bulgularına değinilmiş, nicel ve nitel bulgular karşılaştırılarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca öne çıkan bulgular sonuç kısmında yorumlanmış, yine elde edilen bazı bulgular başka araştırma bulguları ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Elde edilen sonuçlar ışığında bazı önerilere sonuç bölümünde yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

İmam Hatip Okulları 3 Mart 1924'te ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kurulmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği 29 vilayette İmam Hatip Okulları açılmıştır. İmam Hatip Okulları dini ilimlerle beraber fenni ilimlerin birlikte okutulduğu eğitim kurumları olarak eğitim-öğretime başlamıştır. Ancak kuruldukları yıldan itibaren sayıları her geçen yıl azaltılmış, nihayet 1932 yılında son açık kalan İstanbul ve Kütahya İmam Hatip Okulları kapatılmıştır. 1951-1952 öğretim yılında İmam Hatip Okullarının öğretim süresi 4 yıl olan ortaokul kısımları açılarak İmam Hatip Okulları tekrar ülkemizde eğitim vermeye başlamıştır. 1954-1955 öğretim yılında ise lise kısımları da açılmıştır. O yıldan 1997-1998 öğretim yılına kadar İmam Hatip Okulları çatısı altında ortaokul ve lise kısımları birlikte eğitim vermiştir. 1997-1998 öğretim yılı

ile 8 yıllık kesintisiz eğitim sistemine geçilmiş ve böylelikle İmam Hatip Ortaokulları kapatılmıştır. Ardından 1998 yılında YÖK ile ÖSYM üniversite giriş sistemine değişikliğe gitmiş, lise mezunlarının Ortaöğretim Başarı Puanlarını (OBP) 0,5, meslek liseleri mezunlarının OBP'lerini 0,2 ile çarpılmasına karar vermiştir. Böylelikle İmam Hatip ve Meslek Liseleri mezunları diğer lise mezunlarına göre üniversite sınavında yaklaşık 25 puan dezavantajlı konuma gelmiştir. 2002 yılında ise bu katsayı farkı daha da artırılmış, lise ve meslek liseleri mezunları arasındaki fark yaklaşık 50 puana çıkmıştır. 1994, 1995, 1996 yıllarında üniversite sınavında birincilikler¹ elde eden İmam Hatip Liseleri hem ortaokullarının kapatılması hem de üniversite sınavında uygulanan katsayı sistemi sebebiyle önemli ölçüde öğrenci kaybetmeye başlamıştır.

Eğitim-Öğretim Yılı	Okul Sayıları	Öğrenci Sayıları
1997-98	605	186,936
1998-99	604	201,017
1999-00	604	145,282
2000-01	600	107,012
2001-02	558	95,419
2002-03	536	81,002
2003-04	452	103,679
2004-05	452	120,139
2005-06	453	137,591
2006-07	455	156,478
2007-08	456	170,377
2008-09	458	190,583
2009-10	465	255,033
2010-11	493	301,017

Tablo 1: 1997/1998 – 2010/2012 Eğitim-Öğretim Yılları Arasında İHL ve AİHL Okul ve Öğrenci Sayıları Değişimi

Kaynak: Mustafa Öcal, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi (İstanbul: Dergâh, 2015), 309., İlköğretimden Ortaöğretime Ortaöğretimden Yükseköğretime Geçiş Analizi (Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2012), 24, 25.

2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı liselerde uygulanan “alanları” kaldırmış ve 2011 yılında da tüm öğrenciler için ortaöğretim başarı puanlarını 0,12 ile çarpılarak

¹ “Kartal Anadolu Lisesi Tarihçesi” (Erişim 17 Ekim 2023).

hesaplanmasını karara bağlamış, böylelikle yıllardır süren “alan” ve “katsayı” haksızlığını ortadan kaldırmıştır. 2012 yılında ise 4+4+4 zorunlu eğitime geçilerek İmam Hatip Ortaokulları tekrar açılmıştır. Ancak bu sefer İmam Hatip Ortaokulları, 369 yerde İmam Hatip Liseleri bünyesinde, 730 yerde ise İmam Hatip Liselerinden ayrı, müstakil okullar olarak eğitim vermeye başlamıştır.² Kısacası İmam Hatiplerin orta kısımları ile lise kısımları birçok yerde fiziki olarak ayrılmıştır. Tekrar açılan İmam Hatip Ortaokullarından mezun olanların bir kısmı İmam Hatip Lisesi haricindeki okul türlerini tercih etmeye başlamışlardır.

Eğitim-Öğretim Dönemi	İHO Öğrenci Mevcudu	AİHL Öğrenci Mevcudu (Açık Öğretim Hariç)	Fark
2015-16	524.295	555.870	-31.575
2016-17	651.954	506.516	145.438
2017-18	723108	514806	208.302
2018-19	761.785	498.002	263.783
2019-20	777.439	495.659	281.780
2020-21	714.297	568.175	146.122
2021-22	710.264	515.951	194.313

Tablo 2: 2015/2016 – 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılları Arasında İmam Hatip

Ortaokulları ile Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrenci Mevcutları

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “MEB 2015-2022 Örgün Eğitim Yılları Arası Resmi İstatistikler” (Erişim 23 Eylül 2023).

2012/’13 eğitim-öğretim yılında tekrar açılan İmam Hatip Ortaokulları ilk mezunlarını 2015/’16 eğitim-öğretim yılında verdiği için tablomuza 2015/’16 eğitim-öğretim yılı istatistikleri ile başladık. 2015/’16 eğitim-öğretim yılı haricinde İmam Hatip Ortaokulu öğrenci sayıları Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrenci sayılarından her dönem daha

² Tuncay Karateke, “2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 10/4 (2021), 3873.

fazladır. İki okul kademesi arasına en büyük fark 281.780 öğrenci ile 2019/’20 eğitim-öğretim yılında görülmüştür. Ayrıca Anadolu İmam Hatip Liseleri İmam Hatip Ortaokulu öğrencileri haricinde diğer ortaokullardan da öğrenci kabul etmektedir. 2022 LGS ilk yerleştirme sonuçlarına göre LGS puanı ile öğrenci kabul eden Anadolu İmam Hatip Liselerini tercih edenlerin %47,41’i diğer ortaokul öğrencileridir.³ Kısacası İmam Hatip Ortaokulu mezunları ile Anadolu İmam Hatip Liselerini tercih edenler arasındaki fark daha da fazladır.

Ülkemizde 2021/’22 eğitim-öğretim yılında 3.451 İmam Hatip Ortaokulunda toplam 710.264 öğrenci eğitim görmektedir. Bu sayı ortaokullarda okuyan öğrencilerin yaklaşık %13,4’üne tekabül etmektedir.⁴ Kamuoyunda “Her Yer İmam, Her Yer Hatip”⁵ gibi bir algı yapmaya çalışanların aksine İmam Hatip Okullarındaki öğrenci sayısı İmam Hatiplerin örgün eğitime devam edenler arasında yüzdelik olarak en çok yüzdeye ulaştığı 1996/’97 eğitim-öğretim yılının gerisinde çıkmaktadır. 1996/’97 eğitim-öğretim yılında İmam Hatip Ortaokullarında 318,775 öğrenci eğitim görmekteydi.⁶ Bu öğrenci sayısı aynı dönemde ortaokullarda okuyan öğrencilerin %14,1’ine denk gelmektedir.⁷ 2021/’22 eğitim-öğretim yılında tüm İmam Hatip Lise türlerinde 617.278 öğrenci eğitim görmektedir. Bu sayı da ortaöğretimde okuyan öğrencilerin yaklaşık %9,4’üne karşılık gelmektedir.⁸ Bu oran 2014/’15 eğitim-öğretim yılında %11,74’e kadar çıkmışken, o yıldan itibaren düşüş evresine geçmiştir.⁹ İmam Hatip Liselerinin Türk Eğitim Sistemindeki oranı 1996/’97 eğitim-öğretim yılında ise yaklaşık %15,39 kadardır.¹⁰ 2021/’21 eğitim-öğretim yılında İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Liselerinde toplam 1.327.542 öğrenci eğitim görmektedir. Sakarya ilinde ise 50 İmam Hatip Ortaokulunda 10,176 öğrenci¹¹, 24 İmam Hatip Lisesinde 8,239 öğrenci eğitim

³ H Eren Suna - Hande Özçelik, 2022 Liselere Geçiş Sistemi (LGS) Kapsamında İlk Yerleştirme Sonuçları (Ankara: T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, Temmuz 2022), 18.

⁴ Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/’22 (Ankara: T.C Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2022), 75.

⁵ Ozan Çepni, “Her Yer İmam, Her Yer Hatip! MEB İmam Hatipleri Kılavuzda ‘Nitelikli’ Yaptı”, Cumhuriyet Gazetesi (Erişim 25 Ocak 2023).

⁶ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 268.

⁷ Hikmet Uluğbay, “Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin Gelişim Süreci ve Kazandırdıkları”, Hikmet Uluğbay (blog), 21 Mart 2012.

⁸ Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/’22, 132.

⁹ Karateke, “2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme”, 3875.

¹⁰ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 270; Uluğbay, “Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin Gelişim Süreci ve Kazandırdıkları”.

¹¹ Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/’22, 98.

görmektedir.¹² Sakarya ilinde İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Liselerinde toplam 18,418 öğrenci mevcudu vardır.

Bu çalışmanın ana amacı; İmam Hatip Ortaokul mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörleri incelemektir. Bu amaç şu alt sorular çerçevesinde araştırılmıştır;

1. Öğrencilerin İmam Hatip Ortaokullarında okumasına etki eden faktörler nelerdir?
2. Öğrencilerin İHO'daki meslek ve kültür derslerine bakışları nasıldır?
3. Öğrencilerin İHO'da aldıkları eğitimden memnuniyet durumları nedir?
4. Öğrencilerin İHO sonrası Anadolu İHL veya diğer liseleri tercih etmesine etki eden faktörler nelerdir?
5. Anadolu İHL tercih eden öğrencilerin bu okullardaki kültür ve meslek derslerine bakışları nasıldır?
6. Anadolu İHL dışında farklı lise tercih eden öğrencilerin yaşadıkları zorluklar nelerdir?
7. Öğrencilerin tekrar tercih imkânı olması durumunda Anadolu İHL'leri tercih etmeye yönelik düşünceleri nedir?

Araştırmanın Önemi

İmam Hatip Ortaokulu mezunları lise tercihlerinde Anadolu İmam Hatip Liselerini tercih edebildikleri gibi İmam Hatip Lisesi haricindeki lise türlerini de tercih edebilmektedir. Literatürde İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin kendi okullarını tercih etme sebeplerinin araştırıldığı görülmüş ancak özellikle İmam Hatip Ortaokulu mezunlarının farklı lise tercihlerinin sebeplerinin irdelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın önemi İHO mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörleri araştırarak, öğrencilerin farklı lise tercihlerinin sebeplerini ortaya koymaya çalışmasıdır.

İmam Hatip Okullarının ortaokul ve lise bölümleri geçmiş dönemlerde bir arada olduğu için kademeler arasında devamlılık sorunu gibi bir problem meydana gelmemiştir. Ancak önce 1997-1998 öğretim yılında 8 yıllık kesintisiz eğitim sistemine geçilmesiyle İHO kademesi kapatılmış ve İHO ile İHL kademesi arasındaki devamlılık kesintiye

¹² Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/22, 218.

uğramıştır. Daha sonra 2012-2013 öğretim yılında 4+4+4 eğitim sistemi ile geçilmesi ile İHO okulları İHL dışında müstakil bir şekilde de kurulabilmiş ve mezunları farklı lise türlerini tercih edebilmiştir. Bu sebeplerden ötürü İHO ve İHL devamlılığı eskisi gibi tam manası ile sağlanamamıştır. Bu araştırmanın önemi öğrencilerin İHO’da okumaya rağbet etmesine rağmen bundan sonrasında önemli ölçüde İHL dışında farklı liselere yönelmelerinin sebeplerini ortaya koymanın bu konudaki gelişmeleri anlamaya yardımcı olacaktır.

Ayrıca araştırmamız; İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Liselerinde yer alan din eğitimi dersleri ile akademik dersler hakkında öğrencilerin bakış açılarını verilerle ortaya koyarak din eğitimi ile ilgili politikalara ve uygulamalara önemli bir katkı sağlayabilir. Yine araştırmamız öğrencilerin İmam Hatip Ortaokulunu tercih etme nedenleri ile İmam Hatip Lisesini tercih etme gerekçeleri arasındaki ilişkiyi ve bu okulları yeniden tercih etme konusundaki görüşlerine olan etkisini ortaya koyması açısından önemli katkılar sunabilir. Bu bağlamda, öğrencilerin tercih sebeplerinin ve tekrar tercih etme eğilimlerinin incelenmesi, eğitim politikalarının geliştirilmesine yönelik değerli veriler sağlayabilir. Çünkü öğrencilerin tercih sebepleri İmam Hatip Okullarına bakış açılarını ve memnuniyetlerini olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir.

Son olarak öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tekrar tercih edip etmeyeceklerini hem nicel hem de nitel araçlarla araştırılmış ve öğrencilerin görüşleri belli başlı temalarda toplanmıştır. Bu temaların İmam Hatip Liseleri programlarını tekrar gözden geçirme ve iyileştirme açısından önemli katkılar sunması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel ve nicel yöntemi birleştirerek, iki yöntemin avantajlarından faydalanmayı amaçlayan ve nicel ve nitel araştırmaların çoklu verilerini toplayan ve olayları bir çerçeve içerisinde sunan, analiz eden ve bir araya getiren karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yönteminin nicel ve nitel verilerin birlikte toplandığı zenginleştirilmiş desen modeli¹³ tercih edilmiştir. Zenginleştirilmiş desende nicel ve nitel araştırmada elde edilen verileri aynı zaman, evren ve örneklem üzerinde

¹³ Şener Büyüköztürk vd., Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2017), 266.

toplanır ve daha sonra bu bulguları karşılaştırarak birbirini destekleyip desteklemediklerini bakılır. Nicel araştırma türlerinden, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışan, onları herhangi bir şekilde değiştirmeye ve etkilemeye çalışmadan, bilinmek istenen şeyi “gözleyip” ortaya koymaya amaçlayan ve bir konu ya da olaya ilişkin katılımcıların görüş, ilgi, tutum vb. gibi özelliklerinin belirlemeye çalışan tarama modeli¹⁴ tercih edilmiştir. Bu sebeple öğrencilerin konu hakkındaki fikirlerini almak için anket çalışması yapılmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinden bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı olayların derinlemesine incelendiği durum çalışması yöntemi¹⁵ kullanılmıştır. Veriler, görüşme/mülakat yöntemiyle elde edilmiştir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma 2022-2023 öğretim yılında Sakarya ili Adapazarı, Erenler ve Serdivan ilçelerin MEB Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınan 14 lisede öğrenimine devam eden İmam Hatip Ortaokulu mezunu 729 öğrencinin kendilerine uygulanan anket sorularına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

¹⁴ W. Lawrence Neuman - Sedef Özge, Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicelik Yaklaşımlar 2 (İstanbul: Yayın Odası Yayınları, 2008), 400.

¹⁵ Büyüköztürk vd., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 268.

1. BÖLÜM: İMAM HATİP OKULLARI TARİHÇESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Okulları

İmam Hatip Okullarının tarihi demek aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal ve siyasal tarihi ve gelişimi demektir. Bu yönü ile İmam Hatip Okulları Milli Eğitime bağlı diğer okullardan ayrılmaktadır. İmam Hatipler sadece bir okul değildir. Kökleri, velileri, öğretmenleri, öğrencileri, dernekleri ile tarihi süreçlerden etkilenmiş ve toplumu derinden etkilemiş okullardır.

İmam Hatip Okullarının tarihi kökeni tartışmalı bir konudur. Kimileri¹⁶ İmam Hatip Okullarının tarihini medreselere dayandırırken kimileri¹⁷ 1913 yılında kurulan Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba okullarına dayandırmaktadır. Ancak biz çalışmamızda İmam hatip Okullarının tarihi kökeninden daha çok kurulduğu dönemin siyasal ve sosyal anlayışını irdelemeye çalıştık. Bu sebeple konuyu cumhuriyetin ilanında önce 1921 yılında TBMM'ce kabul edilen Medâris-i İlmiye Nizamnamesi ile başlattık. Çünkü cumhuriyet kurucularının cumhuriyetin ilanı öncesi ve sonrası fikri ve eylem değişikliklerini ortaya koymak istedik. Bu değişimi anlamak İmam Hatip Okullarının açılması ve kapanmasını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

1.1.1. Cumhuriyetin İlanından Önce TBMM Dönemi

TBMM Kurtuluş Savaşı devam ederken 1921 yılında özellikle Anadolu'da bulunan medreseler için Medâris-i İlmiye Nizamnamesi yayınlamıştır. Bu nizamnamede yeni medreselerin açılması, medreseye başlama yaşı, medreselerin öğrenim süreleri gibi konularda kararlar alınmıştır.¹⁸ Bu nizamname bize Türkiye Büyük Millet Meclisinin kendini en azından eğitim alanında Osmanlı'nın devamı olarak gördüğünü ve Osmanlı'dan gelen geleneği devam ettirmek istediğini göstermektedir. Osmanlı eğitim sisteminin kökenini ve temelini oluşturan medreseler bu nizamname ile Şer'iyeye ve

¹⁶ İsmet Parmaksızoğlu, Türkiye'de Din Eğitimi (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 25.

¹⁷ Nahit Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi (İstanbul: Yağmur Yayınları, 1974), 15.

¹⁸ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 72-74.

Evkaf Vekaletine yani TBMM'ne bağlanmıştır. Bu da TBMM'nin Osmanlı kurumlarını yavaş yavaş kendisine bağlamaya başladığını göstermektedir.¹⁹

Bu nizamnameden sonra Sakarya Savaşı devam ederken 15 Temmuz 1921 yılında TBMM'ce bir Maarif Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede eski devrin hurafelerinden, yanlışlarından uzak, tarihimizle mütenasip bir milli terbiye ve milli kültürden bahsedilmiştir.²⁰ Daha sonra kongre 1923'te "Heyet-i İlmiye" adı altında tekrar toplanmıştır. Bu toplantıda din eğitimi veren öğretmenlerin diğer eğitim bilimleri alanlarında aranan şartları taşıması gerektiği, din eğitimi programının din eğitimi uzmanları tarafından hazırlanılması gerektiği, derslerin öğrencide zevk ve heyecan uyandıracak şekilde işlenmesinin ve İslam Peygamberinin ve büyüklerinin tanıtılmasının programın ana amaçlarından biri olduğu vurgulanmıştır.²¹ Heyet-i İlmiye'den sonra Şer'îye ve Evkaf Vekaleti kendi bünyesinde ek bir komisyon kurmuş ve bu komisyonda medreselerin; 2 yıllık hazırlık, 3 yıllık orta kısım, 3 yıllık lise, 3 yıllık sahn (âli) ve 3 yıllık Tefsir ve Hadis, Fıkıh ve Usul-i Fıkıh ve Kelam ve Hikmet şubelerine ayrılmış mütehasşıs bölümleri olmak üzere 14 yıl süreli bir eğitim vermesi plânlamıştır.²²

Cumhuriyetin ilanı öncesi TBMM'de alınan kararlara baktığımızda medreselerin kapanmasına yönelik herhangi bir niyetin ve eylemin olmadığı görülmektedir.

1.1.2. Cumhuriyet İlanı Sonrası

1.1.2.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Tek Partili Dönem

Osmanlı Devleti'nde II. Mahmut döneminde başlayan batılılaşma hareketlerinin sonucu yeni kurumlar kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde eğitim ve öğretim Şeyhülislam kontrolünde yapılırken²³ 17 Mart 1857 yılında Maarif Nazırlığı kurulmuş²⁴ ve bu nazırlığa bağlı batı modeli yeni eğitim kurumları inşa edilmiştir. Ancak medreseler

¹⁹ Arzu Güldöşeren, "İki Farklı Merkez İki Farklı Nizamname: 1914 Islah-ı Medaris ve 1921 Medaris-i İlmiye Nizamnamesi", Osmanlı Medreseleri: Eğitim, Yönetim ve Finans, ed. Fuat Aydın vd., Mahya Yayıncılık 80 (İstanbul: Mahya, 2019), 503.

²⁰ Nuran Kılavuz - İbrahim Tanık, "Millî Mücadele Döneminde Maarif Kongresi ve I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Eğitim-Öğretim Hakkındaki Görüşleri", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4/2 (2011), 373.

²¹ Ayhan Öz, "Heyet-i İlmiye Toplantıları ve Millî Eğitim Şûralarında Din Eğitimi", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/29 (2014), 131, 132.

²² Parmaksızoğlu, Türkiye'de Din Eğitimi, 21.

²³ Ziya Kazıcı, Osmanlı'da Eğitim Öğretim : Osmanlı Medeniyet Tarihi -1 (İstanbul: Kayıhan, 2020), 76.

²⁴ Erdal Ceyhan, Türk Eğitim Tarihi Kronolojisi, 1299 - 1997 (Edirne: Ulusal, 2004), 18.

kapatılmamış Şeyhülislamlığa bağlı olarak varlığını devam ettirmiştir. Böylelikle eğitim ve öğretime iki farklı kurum ve iki farklı yöntemle devam edilmiştir.

TBMM’de 1920’de kurulan Şer’iye ve Evkaf Vekaleti Şeyhülislamlık makamının devamı niteliğinde kurulmuş ve medreseler bu vekaletle bağlanmıştır.²⁵ Diğer eğitim kurumları ise Maarif Vekaletine bağlıdır.²⁶ Cumhuriyetin ilanından sonra 3 Mart 1924’te ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Kanununa kadar eğitimdeki bu durum devam etmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunundaki; Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif vekâletine merbuttur ifadesinin geçtiği birinci maddesi ile tüm eğitim kurumları Maarif Vekaletine bağlanmış, eğitim ve öğretim tek elde toplanmıştır. Ancak bu ilan edilen kanunda medreselerin kapatılmasına yönelik bir madde yoktur. Medreseler, ikinci maddede geçen; Şeriyye ve Evkaf vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif vekâletine devir ve raptedilmiştir ifadesi ile Maarif Vekilliğine bağlanmıştır. Dördüncü maddede ise; Maarif vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler kuşat edecektir ifadeleri ile Darül Fünun’da bir ilahiyat kurulmasına ve dini hizmetleri yerine getirecek kadroları yetiştirecek İmam Hatip Okullarının açılmasına karar verilmiştir.²⁷ Kanunda medreselerin kapatılmasını gerektiren bir yasa olmamasına rağmen kanunun çıkmasından 8 gün sonra Maarif Vekili Hüseyin Vasıf’ın emriyle medreseler kapatılmıştır.²⁸ Özellikle medreseler varken İmam Hatip Okullarının açılması medreseleri kapatma niyetlerinin Tevhid-i Tedrisat kanunundan önce de olduğuna işaret etmektedir.

Medreselerin kapanmasına rağmen İmam Hatip Okullarının açılması görünüşte din eğitimi açısından büyük bir kaybın olmayacağını düşündürebilir. TBMM’nin ilk anayasası olan Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu’nda 1924’te yapılan değişiklikle 2. Maddede “Türkiye Devletinin dini, dini İslam’dır.” ibaresi eklenerek devletin dinin İslam

²⁵ Emine Kara, Şeyhülislamlık’tan Diyanet’e Değişen Dini Bilgi, Otorite ve Meşruiyet Anlayışı Bağlamında Sivil Diyanet Tartışmaları (Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019), 33.

²⁶ “Maarif Vekâleti”, Atatürk Ansiklopedisi (Elektronik Materyal: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu – Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 18 Şubat 2021).

²⁷ Tevhidi Tedrisat Kanunu (Tevhidi Tedrisat Kanunu), 430 (03 Mart 1924).

²⁸ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 87.

vurgusunun bulunması²⁹, hilafetin devam etmesi, Şer'îye ve Evkaf Vekaletinin Diyanet İşleri Başkanlığı ile devam etmesi, yeni cumhuriyette din ve vicdan hürriyetine engel olunmayacağı, tercih edenlerin din eğitime devam edebileceği fikrini doğurmuştur. Ancak tedrici olarak hayata geçirilen devrimlerle birlikte bunun hiç de böyle olmayacağı acı bir tecrübeyle anlaşılabacaktır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bolu, Bozok, Bursa, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Harput, Hopa, Isparta, İstanbul, Kastamonu, Kayseri, Konya, Kütahya, Manisa, Maraş, Niğde, Ödemiş, Sivas, Şavşat, Tire, Urfa ve Uşak şehirlerinde toplam 29 İmam Hatip Okulları açılmıştır.³⁰ İmam Hatip Okulları Medresetü'l İrşad ve Taşra Medreselerinin yerine açılmış, aynı binalarda ve medrese talebelerinden İmam Hatip Okulunda eğitim görmek isteyen öğrencilerle eğitim-öğretime başlamıştır.³¹ 1923-1924 öğretim yılında 2258 öğrenci ve yaklaşık 300 öğretmenle eğitim-öğretime başlayan³² 4 yıllık İmam Hatip okullarına, ilkokul mezunu olan 12-15 yaş arasındaki erkek öğrenciler imtihansız kayıt yaptırabilmiştir.³³

“Dört yıllık öğretim süreli mektebin programının bütünü, programda yer verilen derslerin alanlarına göre ağırlıkları incelendiğinde şu sonuç ortaya çıkmaktadır:

Meslek Dersleri (Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, İlm-i Tevhid, Din Dersleri, Hitabet ve İnşa, Arapça, Ğina (Müzik) ve Ahlak): 56 saat (% 47.5),

Türkçe ve Sosyal Bilgiler (Türkçe, Türk Edebiyatı, Yazı, Ruhیات, Tarih, Coğrafya): 35 saat (% 29.5),

Fen ve Matematik (Hayvanat, Nebatat, Tabakat, Fizik, Kimya, Hıfzı's-Sıhha, Hesap ve Hendese) :21 saat (% 18),

Beden Eğitimi: 6 saat (% 5).”³⁴

İmam Hatip Okullarının nüvesi sayılan 1913 yılında açılan Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba okullarında din dersleri hariç başka ders yokken³⁵ İmam Hatip Okulları ders programı benzerliği açısından Islahı-ı Medaris Nizamnamesi ile kurulan Dâru'l-Hilafeti'l-Aliye medreselerinin ortaöğretim kısımlarında uygulanan programa

²⁹ Teşkilatı Esasiye Kanunu (Teşkilatı Esasiye Kanunu), Teşkilatı Esasiye 491 (20 Nisan 1924).

³⁰ Zeki Salih Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, Dini Araştırmalar 5/13 (2002), 94.

³¹ Parmaksızoğlu, Türkiye’de Din Eğitimi, 25.

³² Ahmet Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri (İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 87.

³³ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 131.

³⁴ Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, 93.

³⁵ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 122,123.

benzemektedir.³⁶ Günümüz İmam Hatip Liselerinde sınıf kademesi bazında değişiklikler olsa da ortalama %70 kültür dersleri, %30 meslek dersleri okutulduğu³⁷ göz önüne alındığında İmam Hatip Okulları kurulduğu günden beri sadece salt din dersleri verilen kurumlar olmamıştır.

1924/'25 eğitim-öğretim yılında Niğde, Şavşat, Ödemiş, Edirne, Hopa İmam ve Hatip Okulları kapatılmış, Artvin ve İzmir'e yeni İmam Hatip Okulları açılmış, 1925/'26 eğitim-öğretim yılında Erzurum, Eskişehir, Urfa, Amasya, Gaziantep, Maraş, Artvin, İzmir İmam Hatip Okulları kapatılmış, Of ve Akşehir'e yeni okullar açılmış, 1926/'27 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde ise İstanbul ve Kütahya İmam Hatip Okulları hariç tüm İmam Hatip Okulları kapatılmış, bu iki okulda 1929/'30 eğitim-öğretim yılında kapatılmıştır.³⁸ Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan önce "herkese din eğitimi verilen din eğitimi politikası" kanundan sonra da bir süre devam etmiş ama önce liselerden, sonra ortaokul ve ilkokullardan din dersleri kaldırılmış sonra da İmam Hatip Okullarının ve ilahiyat fakültesinin kapanması ile "hiç kimseye din dersi politikasına" geçilmiştir.³⁹ Ayrıca İmam Hatip Okullarının Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği zorunlu olarak açılmış okullardı, yasanın getirdiği zorunluluğa rağmen bu okulların kapatılması bir çelişki oluşturmaktadır. Yasaya rağmen bu okulların kapatılması iki şekilde yorumlanmaktadır. Bir görüş; bu okulların laikleşmeye geçiş sürecinde medreselerin kapatılmasından doğacak tepkileri azaltmak için ara geçiş uygulaması olarak açıldığı ve daha sonra laikleşme süreci tamamlanınca kapatıldığını savunurken, diğer bir görüş; rejim, inanç alanında yaptığı diğer reformlara uyumlu yetiştirmek istediği din görevlilerini bu okullarda yetiştiremeyeceğini anladığı için yasaya rağmen bu okulları kapattığını düşünmektedir.⁴⁰ Cumhuriyet her alanda modernleşme faaliyetlerini icra ettiği gibi din alanında da modernleşme çabasına girmiş, fıkıhtan, ekonomiye, siyasetten, hukuka kadar her alanda etkin olan din adamları yerine sadece diyanet alanında faal olacak din görevlileri yetiştirmek istemiştir.⁴¹ İmam Hatip Okulları bu dönüşüme hızlı cevap

³⁶ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 66,67.

³⁷ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, "AİHL Haftalık Ders Çizelgeleri" (Erişim 02 Ağustos 2023).

³⁸ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 87,88.

³⁹ Cemal Tosun, "Türkiye'de Eğitimin Laikleşmesi ve Din Öğretimi", Sekülerleşme ve Dini Canlanma (Ankara: Türkiye Din Tarihi Derneği Yayınları, 2008), 234,235.

⁴⁰ Mahmut Zengin, "Modern Türkiye'de Din ve Eğitim Politikaları Ekseninde İmam Hatip Okulları Üzerine Bir Analiz", Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2017), 1/47,48.

⁴¹ Behçet Batur, "Türkiye'de Modernleşme, Din ve Din Adamlığı", Turkish Studies (Elektronik) 10/10 (2015), 190.

veremediği için kapatılmış olabilir. Bu süreçler yaşanırken halkın yapılanlara karşı gelmemesi yapılanları desteklediği manasına gelmemektedir. Halkının %9'u ancak okuma yazma bilen, nüfusunun %75'i köylerde yaşayan, savaşımlardan yeni çıkmış bir milletin yapılanlara ses çıkarmamasından, yeni cumhuriyetin ideolojisini sahiplendiği anlamı çıkarılamaz.⁴²

İmam Hatip Okullarının kapanmasının en büyük sebebi öğrenci yetersizliği ve yeterince öğrenci talebinin olmayışı gösterilmiştir.⁴³ Ancak olay bu kadar sığ ve basit değildir. İmam Hatip Okullarının Kütahya ve İstanbul vilayetlerinin haricindeki illerde bulunan okulların kapatılmasından bir yıl sonra, önce Anayasanın ikinci maddesindeki “Türkiye Devletinin dini, dini İslam’dır” ibaresi kaldırılmış daha sonra da 9 Nisan 1928 tarihli ve 1222 kanunla laiklik resmen devletin ideolojisi haline gelmiştir.⁴⁴ Devlet zihniyeti değiştikçe İmam Hatip Okullarının durumunun da değiştiği görülmektedir. Kütahya ve İstanbul İmam Hatip Okulları hariç diğer İmam Hatip Okullarının kapatıldığı 1925/’26 eğitim-öğretim yılında İmam Hatiplerin toplam 1009 öğrenci mevcudu vardır.⁴⁵ Mesela Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Efendi, Eskişehir İmam Hatip Okulunun öğrenci, öğretmen mevcudunun ve yeterli eğitim araç gerecinin olduğu halde kapatıldığını dile getirerek kapatılmaya itiraz etmiştir.⁴⁶ Yani birçok İmam Hatip Okulunda yeterince öğrenci öğrenimine devam ederken bu okulları kapatmak sadece öğrenci sayısına bağlanamaz.

Ancak İmam Hatip Okulları açıldığı eğitim-öğretim yılından itibaren her yıl öğrenci sayısının azaldığı da bir hakikattir. 1923/’24 eğitim-öğretim yılında 2258 öğrenci ile öğrenime başlayan İmam Hatip Okulları, 1924/’25 öğrenim yılında bu sayı 1442’ye 1925/’26’da 1009’a, 1926/’27’de ise 278’e inmiştir.⁴⁷ Peki bu okullar neden veliler ve öğrenciler tarafından yeterince rağbet görmemiştir? Bunun başlıca birkaç sebebi vardır. Öncelikle İmam Hatip Okulları birer ortaokul statüsünde sayılıyor buradan mezun olanlar lise mezunu olmadığı için Darülfünunda açılan ilahiyat fakültesi dahil herhangi

⁴² Necdet Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi (İstanbul: İletişim, 1992), 26.

⁴³ Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, 127.

⁴⁴ Ahmet Küçükaka, Türkiye’de Laiklik Serüveni (İstanbul: Emre Yayınları, 1996), 112,113.

⁴⁵ Zengin, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi”, 94.

⁴⁶ Recai Doğan, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi ve Yapılan Tartışmalar”, Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, Türk Yurdu Yayınları 56 (Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999), 272.

⁴⁷ Parmaksızoğlu, Türkiye’de Din Eğitimi, 25.

bir üniversiteye yerleşemiyorlardı.⁴⁸ İmam Hatip mezunları üniversiteye gidemedikleri gibi herhangi bir iş sahaları da yoktu. Din görevliliği memurluk statüsünden çıkarılmış, Devlet İmam-Hatip görevi için istihdam yapmamakta, herhangi bir maaş bağlamamaktaydı.⁴⁹ Ayrıca birtakım bahanelerle İmam Hatip Okullarındaki öğretmenler ve idareciler görevden alınmakta diğer okullara ödenek ayrılırken bu okullara herhangi bir ödenek verilmemekteydi.⁵⁰ İmam Hatip Okulları öğrenciden önce öğretmensiz ve ilgisiz bırakılmaktaydı. İmam Hatip Okullarının öğrencilerinin Darülfünun İlahiyat Fakültesine girebilmeleri için okulların lise statüsüne çıkarılması için rapor ve dilekçe hazırlayan, içlerinde Celalettin Ökten hocanın da bulunduğu İstanbul İmam Hatip Okulundan 16 idareci ve öğretmen görevden uzaklaştırılmıştır.⁵¹ Rejim, teknik ve genel liselere yurt sathında büyük önem veriyor, halkın ilgisinin bu okullara celp edilmesini amaçlıyordu.⁵² Bu da İmam Hatip Okullarına olan ilgiyi azaltmıştır. Son olarak bu okullar halk nazarında medreselerin yerine açılan okullar olarak algılanmış ve bazı kesimler medreselerinin kapatılmasında İmam Hatip Okullarının kullanıldığını düşünerek bu okullara mesafeli olmuşlardır.⁵³ İşte saydığımız bu nedenlerden ötürü İmam Hatip Okullarına talep istenilenin altında kalmıştır.

İmam Hatip Okullarının sayılarının azaltılması ve nihayetinde kapatılmasına giden yolda birçok yeni inkılaplar da gerçekleştirilmiştir. Yani devletin zihniyeti yavaş yavaş değiştirilmiş bu zihniyetin sonucu olarak din eğitime izin verilmemiştir. Yeni Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra önce hilafet kaldırılmış, daha sonra tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Şapka kanunu getirilmiş, harf inkılabı gerçekleştirilmiş, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Binlerce yıldır İslam ile yoğrulmuş toplum tek tek İslam'dan uzaklaştırılarak önce devlet sonra toplum laikleştirilmek istenmiştir. Böyle bir zihniyete sahip devlette elbette Medreselere, İmam Hatip Okullarına ve Din Eğitime yer yoktur.

İmam Hatip Okullarının kapatılması sonrası ezan Türkçeleştirilmiştir. Ana dilde ibadet denemeleri yapılmış, Kur'an-ı Kerim'in bile Türkçeleştirilmeye çalışılmış, dini yayınlar

⁴⁸ Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu' nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", 96.

⁴⁹ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 89.

⁵⁰ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 138, 139.

⁵¹ Ahmet Koç - Hatice Öztürk, "İki Devir Bir Muallim: Mahmud Celalettin Ökten", Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7 (2015), 15.

⁵² Parmaksızoğlu, Türkiye'de Din Eğitimi, 25.

⁵³ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 90.

yasaklanmış, Kur'an-ı Kerimler ve Elif Ba kitapları toplatılmıştır. Laiklik gereği din devlet işlerine karıştırılmıyor ama devlet dine karışmaktadır.⁵⁴ Tevhid-i Tedrisata muhalif diye dini eğitim vermeye çalışanlar, şapka kanununa muhalefet edenler⁵⁵, rejime karşı gelenler idam edilmiştir.⁵⁶ Kendi halkına Türk Tarihinde eşi benzeri görülmemiş şekilde baskı kuran yeni bir devlet inşa edilmiştir. İşte bu baskı ve despot yönetim sebebiyle halk sindirilmiş ve halkın yapılanlara karşı gelmesi engellenmiştir. Türkiye'de bunlar yaşanırken dünyada da benzer rejimler vardı. Avrupa'da tek adam rejimleri yeni bir savaşı körüklüyor ülkeler tekrar savaşa hazırlanıyorlardı.⁵⁷ Özellikle faşist Almanya ve İtalya rejimleri saldırgan ve yayılmacı bir politika izliyorlardı. Kaçınılmaz savaş başlamış, 2. Dünya Savaşı Avrupa'yı kasıp kavuruyordu. Savaşın başlarında tek adam rejimleri neredeyse tüm Avrupa'yı ele geçirse de önce Almanya'nın Rusya'ya saldırması ve sonra da Amerika'nın savaşa müdahil olmasıyla faşist Almanya'nın savaşı kaybetmesi ile yeni bir dünya düzeni kurulmaya başlanmıştır. Her ne kadar Amerika ve Rusya savaşta müttefik olsalar da savaştan sonra dünya Kapital Amerika ile Komünist Rusya arasında çift kutuplu bir mücadele arasında kalmıştır.⁵⁸ Bu çift kutuplu dünyadan Türkiye'de etkilenecek, liberal bir çizgiye yaklaşacaktır.⁵⁹ Bu değişim öncelikle siyasi hayatta görülmeye başlanmış, tek partili sistemden çok partili sisteme geçilmiştir. Önce 1945 yılında Nuri Demirağ Milli Kalkınma Partisini kurmuş⁶⁰, daha sonra ise CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes ve arkadaşları Demokrat Partiyi kurmuşlardır.⁶¹ II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Sovyetler Birliği bile kiliselerin açılmasına izin vermişti. Hem ulusal hem de

⁵⁴ Beyza Bilgin, "Türkiye'de Din ve Laiklik", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 42/1-4 (2001), 44.

⁵⁵ Seyfettin Aslan - Tahir Dünder, "Cumhuriyet Döneminde İstiklal Mahkemeleri", Mukaddime 5/1 (2015).

⁵⁶ Şaban Ortak, "Vaiz İbrahim Edhem Efendi'nin İstiklâl Mahkemelerinde Yargılanması", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 18/2 (2016), 51-81.

⁵⁷ Kemal Yakut vd., Siyasi Tarih II, ed. İlber Ortaylı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019), 3-14.

⁵⁸ Yakut vd., Siyasi Tarih II, 64-90.

⁵⁹ Bahadır Eser vd., "II. Dünya Savaşı Sonrasında Türk Siyasasının Liberalleşmesi Bağlamında Türk-Amerikan İttifakının Ortaya Çıkışı: Batı Bloğuna Geçiş", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14 (2011), 34,35.

⁶⁰ "Milli Kalkınma Partisi", Vikipedi, 03 Şubat 2023.

⁶¹ Temuçin Faik Ertan vd., Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyet Tarihi (Ankara: Siyasal Kitap Evi, 2011), 264.

uluslararası ortamda değişen böyle bir iklimde CHP halkın isteklerine özellikle de din eğitimi alanındaki ihtiyaçlarına kulak vermek zorunda kalmıştır.⁶²

1.1.2.2. Çok Partili Hayata Geçiş ve İmam Hatip Kurslarının Açılması

Türkiye’de artık tek parti rejimi son bulmak üzereydi. Çok partili hayattan önceki seçimler CHP’nin kurultayı gibi geçiyor, halk devlet yönetiminde söz sahibi olamıyordu. Artık halkın alternatifi vardı. CHP her ne kadar 1946 yılında açık oy, gizli sayım yöntemi ile yapılan seçimleri kazansa da artık halkın isteklerine kulak tıkayamıyordu.⁶³ Diyanet İşleri Başkanlığı’nın insan kaynağının bulunmaması, din hizmeti yapacak kişilerin yetiştirilememesi, Medeni Kanun’un 266. maddesi ailelere çocuklarına din eğitimi verebilme cevazı vermesine karşın evinde evlatlarına Kur’an-ı Kerim’i eğitimi verenlerin basılması, köylerde hatta bazı şehirlerde cenaze hizmeti verebilecek yetkin kişilerin kalmaması halkta huzursuzluğa sebep olmaktaydı.⁶⁴ Seçimlerde 60 kadar muhalif milletvekilinin hakkı gasp edilmiş, seçim hile ile kazanılmış ama tek partiye karşı gösterilen muhalefet halkın cesaret kazanmasına vesile olmuş, halkın dili çözülmüş ve özellikle din eğitimi konusundaki şikayet ve isteklerini gür bir şekilde dillendirmeye başlamıştır. Artık seçimlerde rakip partinin olması ve halktan gelen tepki ve talepler özellikle CHP içindeki eski din adamları olan Raif, Fatih, Rasih hocaları ve onlara katılan Hamdullah Suphi Bey ve arkadaşlarını harekete geçirdi, ortak bir kanun teklifi hazırlayıp, medreselerin tekrar açılmasını talep ettiler. Ancak bu teklif “yukarıdan” gelmediği için ve dönemin cumhurbaşkanı suskun, bırakın din eğitimi, demokrasiye bile karşı olan başbakan Recep Peker tasarıya taraf olmadığı için kanun teklifi kabul görmedi.⁶⁵ Ancak yine de din eğitimi adına ilk adım atılmış oldu. Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı 17 Temmuz 1947 yılında Anadolu Ajansı üzerinden özel Din Bilgileri Dershaneleri açılacağını duyurmuş ve bu dershanelerin amacını ve işlevini;

“Din Bilgileri Dershanelerine öğretmen yetiştirmek, İmam ve Hatiplik hizmetleri için eleman hazırlamak maksadıyla yurttaşlar din seminerleri dahi açabilirler.

Seminerler ortaokul öğretimine dayanacak ve ortaokul mezunlarına 5, lise

⁶² İlber Ortaylı - İsmail Küçükkaya, Cumhuriyetin İlk Yüzyılı 1923 - 2023 (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 93.

⁶³ Parmaksızoğlu, Türkiye’de Din Eğitimi, 28.

⁶⁴ Dinçer, 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, 51.

⁶⁵ Tahsin Banguoğlu, Kendimize Geleceğiz (İstanbul: Derya Dağıtım Yayınları, 1984), 97, 98.

mezunlarına ise 2 yıllık öğretim verecektir. Din Bilgileri Dershanelerinde olduğu gibi seminerlerde de Millî Eğitim Bakanlığınca onanmış programlar uygulanacak ve bu Bakanlıkça onananlardan başka kitap okutulmayacaktır.”

şeklinde deklare etmiştir.⁶⁶ Ancak bu tebliğe rağmen bu dershaneler açılmamış ama yine de bu teşebbüs rejimin din eğitimi bakışının yavaş yavaş değiştiğinin göstergesidir. 27 Mayıs 1947 yılında ise İstanbul Müftüsü Ömer Nasuh Bilmen büyük illerde Kur'an Kurslarının ve İmam Hatip Okullarının yeniden açılmasını içeren bir tasarı yayınlamıştır.⁶⁷ Bir diğer gelişme ise 2 Aralık 1947 yılında gerçekleşen 7. CHP kurultayında yaşanmış, parti tüzüğünün 13. Maddesi; Milli dil ve kültürümüzün diyanet yoluyla gelen yabancı dil ve kültürlerin tesirinden korunması şiddetli tartışmalar sonrasında kaldırılmıştır.⁶⁸ Böylelikle Arap Alfabeleri ile basım yasağı kalkmıştır. CHP'nin 7. Kurultayının 02 Aralık 1947 günü gerçekleşen Dokuzuncu Oturumunda partinin laiklik ideolojisi tartışılırken İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver dikkat çekici bir konuşma yapmıştır. Tanrıöver hem İslam hem de Osmanlı tarihinden şer'i hükümler ile hem de örfi hükümlerin birlikte uygulandığını örnekleri ile açıklamış, diğer laik sistem ile yönetilen ülkelerde uygulanan din eğitimi örnekleri sunmuştur. Tanrıöver konuşmasının en can alıcı noktasında şunları söylemiştir;

“Biz, İslâm harekâtımız sırasında ordularımıza el uzattık, yalnız bir müesseseye el uzatmadık, yakın ıslahat tarihimizi almıyorum, en yakın ıslahat tarihimizi alıyorum. Medreseler bunun dışında kaldı. Acaba tababet ve ordumuz için yaptığımızı din teşkilâtımız için de yapsaydık meyvelerini almaz mı idik? Mutlaka alırdık. Aziz arkadaşlarım; Avrupa'nın eski üniversitelerini ele alalım. Sorbon'dan başlayarak ki sekiz asırlık bir tarihe maliktir Cembriç, Oksfort ve dokuz asırlık bir tarihe malik olan Almanya'daki Haydelberg üniversiteleri evvelce birer medrese idi. Bu medreseler harekette ön ayak olmuş, mütemadiyen ıslahat yapılarak bugünkü üniversiteler halini almıştır. Onlar, bugün, dünyanın gençlerini her taraftan çekerek tedrisat yapıyorlar.

Bizim tarihimizde de bu medreselerin ıslahı yoluna gidilseydi, dokuz asırlık üniversitemiz vardır diye övünebilirdik. Ta, Alp Arslan'dan başlayarak üniversitelerimiz, istihale ede ede, son zamana kadar ilmi hareketleri takip

⁶⁶ “Selâmet Dergisi, 1. Cilt 8. Sayı Katalog”, 17 Temmuz 1947, 11.

⁶⁷ İlker Dere, Hasan Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanlığı Dönemi (İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2012), 98.

⁶⁸ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 95.

edebilseydi, bugün bu kabil olacaktı. Halbuki biz Medreseleri kapattık, imam ve hatip mekteplerini kapattık.

Aziz arkadaşlar, bugün kırk bin köyümüz vardır, her köyde birer Mescit tasavvur ediyorum, kırk bin mescit eder, kasabaları, büyük şehirleri gözümün önüne getiriyorum, en aşağı on bine yakın cami vardır. Bunların hepsinin mecmuu elli bin eder. Arkadaşlar; en sade şekline irca ediniz, bu Camilerde, bu Mescitlerde vazife görececek imamlara, hatiplere ihtiyacımız var mıdır, yok mudur? (Var sesleri). Zaten, yoktur demenin ihtimali de yoktur.

Aziz arkadaşlar; muhterem arkadaşlarımızdan bazıları köylerin imama ihtiyacı olduğunu söyledi. Arkadaşlar; en yakın misalini arz edeyim: bu, Büyük Millet Meclisinde de mevzuubahis oldu, bir münakaşadan sonra dışarıya çıktığım zaman altı tane Meclis Hademesi yanıma geldi, gözleri yaşlı olarak şunları söyledi: "Vallahi, billâhi, altı köyümüzde bir tek imamı kaldı. Ölülere nöbet bekletiyoruz. Ondan kalkıp bu köye geliyor ve boyuna köy değiştiriyor. Eğer, bize imam ve hatip vermezseniz ölülerimizi köpek leşi gibi toprağa gömeceğiz."⁶⁹

Tanrıöver konuşmasının devamında İmam-Hatiplik mesleğini yapanların zor şartlarda yaşadıklarını, hademe maaşında daha az gelirleri olduğunu, devletin bu tür uygulamalara devam ederek dünyada eşi benzeri olmayan bir laiklik uygulaması ortağa koyduğunu dile getirdikten sonra konuşmasını dünya siyasetinde yaşanan olaylara ve yaklaşmakta olan komünizm tehlikesini şu şekilde dile getirmiştir;

“Arkadaşlar; Komünizm bir din olarak intişar ettiği için her yerde din adamlarını takip ediyor. O halde acaba biz İmam ve Hatip mekteplerimizi açmazsak, dünyanın bütün üniversitelerinde olduğu gibi, ilim mahiyetinde olarak İstanbul Üniversitemizde İslâm Tarihi, İslâm Felsefe tarihi, mukayeseli tarihi edyan okutmazsak ve nihayet bir de yüksek din öğretimi mektebi açmazsak, acaba, bu zavallı ekalliyetler son müdafaalarını yapmak için muhtaç oldukları adamları nereden tedarik edeceklerdir? Yalnız memleketin dahilî ihtiyacı için değil dışarıda bıraktığımız ekalliyetler için de bu müessesleri düşünmek mecburiyetindeyiz.”⁷⁰

“Konuyu hülasa etmek amacıyla söz alan Tahsin Banguoğlu, konuyu şöyle toparlamıştır:

Bütün bu konuşmalardan müsbet olarak çıkardığım talepler şunlardır:

1. Din tedrisatı yapılsın,

⁶⁹ Hamdullah Suphi Tanrıöver, “Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultayı, Dokuzuncu Birleşim”, 02 Aralık 1947 (T.B.M.M, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu), 454-457.

⁷⁰ Tanrıöver, “Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultayı, Dokuzuncu Birleşim”, 458, 459.

2. Din müesseselerine bakılsın,
3. Din adamları terfih edilsin.”⁷¹

CHP kurultayında yapılan konuşmalardan da anlaşılacağı gibi din eğitimi ihtiyacı CHP arasında bile ayyuka çıkmış, bu ihtiyacın karşılanması zaruri olmuştur. 10 Şubat 1948 tarihinde CHP meclis grubunda Başbakan Hasan Saka'nın teklifi ile ilkokullarda din dersi verilmesi ve İmam-Hatip gibi din adamlarının yetiştirileceği meslek okullarının açılmasını araştırması için 17 kişiden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Komisyon ilkokulların son iki sınıfında din dersleri okutulması, İmam-Hatip Okulları açılması, Ankara'da bir İlahiyat Fakültesi kurulması ve Türk büyüklerine ait türbelerin ziyarete açılmasını teklif etmiştir.⁷² Komisyonun raporunda İmam Hatip Okullarının tekrar açılması önerilse de parti içi Kemalistlerin baskısı ile İmam Hatip Okulları değil, 21 Mayıs 1948 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, askerliğini yapmış, en az ortaokul mezunu kişileri kabul eden 10 merkezde 10 ay sürecek İmam Hatip Kursları açılmıştır.⁷³ İmam Hatip Kurslarında haftalık 24 saat ders okutulmuş, Kur'an-ı Kerim, Hadis, Tefsir, Akait, İbadet, Ahlak, Hutbe gibi din eğitimi dersleri yanında Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt ve Sağlık Bilgisi gibi dersler ders saatleri az da olsa okutulmuştur.⁷⁴ Ancak 10 ay için açılan bu kurslarda 5 ay eğitim-öğretim yapılmış, yeterli ödenek verilmemiş, özellikle kurslara atanan öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığından görevlendirilmesi ve dersleri öğretecek yeterliliğe sahip olmamaları gibi sebeplerden ötürü kurslarda verimli bir eğitim verilememiştir.⁷⁵ İlköğretim son iki sınıfındaki din dersleri seçmeli olmasına rağmen tüm ülkeden Millî Eğitim Bakanlığına sadece bir veli yazılı olarak din dersi istemediğini bildirmiş, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okul idarelerine Alevi köylerinde din derslerinin zorlanmaması tavsiye edilse de Alevi aileler çocuklarını din dersine göndermiştir.⁷⁶ Bu örneklerde halkın din eğitimine ne kadar ihtiyaç ve özlem duyduğunu göstermektedir.

⁷¹ Dere, Hasan Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanlığı Dönemi, 87.

⁷² Banguoğlu, Kendimize Geleceğiz, 98,99.

⁷³ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 163, 164.

⁷⁴ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 100.

⁷⁵ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 167-170.

⁷⁶ Banguoğlu, Kendimize Geleceğiz, 100.

1.1.2.3. 1950-60 Demokrat Parti Dönemi

14 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti iktidara gelmiş, 27 yıllık tek parti süreci sona ermişti. Demokrat Parti İslamcı bir hareket olmadığı halde liberal bir parti olarak⁷⁷ Türkiye’de din üzerinde uygulanan bazı yasakları gevşetmiş ve bazılarını da kaldırmıştır.⁷⁸ Demokrat Parti iktidarında, tek parti döneminde halka rağmen, halkın inanç ve isteklerine rağmen uygulanan politikalara karşı adeta fren görevi görülmüş ve bu uygulamalara dur denilmiştir.⁷⁹ Din adına ilk icraatı Türkçe okunan ezanı aslına uygun bir şekilde okutulmasına izin verilmesidir. Ezanın Arapça okunmasından sonra en önemli atılımları, İmam Hatip Okulları konusunda olmuştur. Demokrat partinin ilk kurdukları hükümet programındaki şu ifadeler Demokrat Parti’nin din eğitime bakışını göstermektedir:

“Maddî bakımdan ne kadar ilerlemiş olurlarsa olsun, millî ve ahlaki sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevî kıymetlere yer vermeyen bir toplumun bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneyeceği doğaldır. Eğitim-öğretim sisteminde bu amacı göz önünde bulundurmayan, gençliğini millî karakterine ve ananelerine göre manevî ve insani kıymetlerle donatamayan bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, bağımsız bir millet olarak yaşamanın güvencesi sayılmaz.”⁸⁰

Demokrat Parti hükümeti iktidarının ikinci yılında 13 Ekim 1951 tarihinde 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile Özel Okullar Müdürlüğüne bağlı Adana, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya, Maraş olmak üzere toplam yedi ilde İmam Hatip Okulları açılmıştır.⁸¹ İlk açılan İmam Hatip Okulları, ilköğretim yani ortaokul seviyesinde dört yıl eğitim-öğretim veren kurumlardı. 1955’te de lise kısımları açılarak toplam yedi yıl oldu.⁸² Açılan İmam Hatip Okulları lise statüsünde değil meslek okulları kategorisinde sayıldığı için öğrencileri, lise fark derslerini vermeden İlahiyat Fakültesi dahil herhangi bir lisans bölümüne devam edemiyordu.⁸³ Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri 20 Kasım 1952 yılında mecliste yaptığı konuşmasında; “Bu müessesenin günden güne

⁷⁷ Eser vd., “II. Dünya Savaşı Sonrasında Türk Siyasetinin Liberalleşmesi Bağlamında Türk-Amerikan İttifakının Ortaya Çıkışı”, 26.

⁷⁸ Ertan vd., Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyet Tarihi, 266.

⁷⁹ Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, 123.

⁸⁰ Öz, “Heyet-İ İlmiye Toplantıları ve Millî Eğitim Şûralarında Din Eğitimi”, 136.

⁸¹ Dinçer, 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, 65.

⁸² Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, 118.

⁸³ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 359.

kemale ereceğine ve hakikaten müsbet, münevver din adamlarını yetiştireceğine inanıyor ve üzerinde hassasiyetle çalışıyoruz” diyerek İmam Hatip Okullarının amacını ifade etmiştir.⁸⁴

İmam Hatip Okullarının tekrar açılmasında Celalettin Ökten Hoca’nın büyük katkıları olmuştur. Önce İstanbul İmam Hatip Kursu müdürlüğü yapan Celal Hoca 70 yaşında öğretmenlikten emekli olmasına rağmen vazifeden kaçmamış ve İstanbul İmam Hatip Okulunun da kurucu müdürü olmuştur. İstanbul İmam Hatip Okulunun öğrenci kaydından, okul binasının temin edilmesine kadar birçok konuda bizzat kendisi ilgilenmiştir. İmam Hatip Okullarına yoğun ilgi olmuş, kayıtlar hava kararınca kadar devam etmiştir. Celal Hoca hava kararsa da öğrencilere bugün git yarın gel dememek için elektriği bile olmayan okul binasında mum ışığı altında kayıt yapmaya devam etmiştir. Celal Hoca özellikle hafız ve genç, olgun öğrencileri okula kaydedip, bir an önce din hizmetleri görevine başlamalarını istemiştir. Ancak mevzuat gereği ilkökul mezunları okullara kaydediliyor, lise kısmı açılmadığı için yaşı ileri ortaokul mezunları kaydedilemiyordu. Celal Hoca bizzat Ankara’ya gidip bakanlıkta İmam Hatip Okullarının lise kısımlarının açılması için çalışmış ve İmam Hatip Okullarının lise kısımlarının açılmasında büyük emeği ve katkısı olmuştur. Okulun birçok araç gerecini başka okulların envanterden çıkardığı malzemeleri toplayarak tamamlamıştır.⁸⁵ Millî Eğitim Bakanlığın tarafından hademe kadrosu verilmediği için okulun temizlik işlerini bizzat Celal Hoca kendisi yapmış, öğrencilerin yapmasına izin vermemiştir. Celal Hoca İmam Hatip Okullarının programının hazırlanmasında da bakanlıkta etkili olmuştur. Celal Hoca yakın arkadaşları ile istişare ederek hazırladığı programı, Millî Eğitim Bakanlığına sunmuş ve Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin desteğiyle Celal Hoca’nın hazırladığı program Talim Terbiye Kurulunun tüm direktmelerine rağmen Başbakan Adnan Menderes’in de emri ve baskısıyla kabul edilmiştir. Özellikle Talim Terbiye Başkanlığındaki mason ve dönme bürokratlar Milli Eğitim Bakanının emrini yerine getirmekte direnmişlerdir. Celal Hoca Ankara’da bir ay boyunca her gün Talim Terbiye Başkanlığının yolunu aşındırmış ancak Başbakanın araya girmesi ile İmam Hatip Okullarının programı resmiyet kazanmıştır. Celal Hoca İmam Hatip Okullarının

⁸⁴ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 102.

⁸⁵ Emin Işık, Celal Hoca (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2015), 125-129.

amacını şöyle ifade etmiştir: Modern ilimlerle mücehhez, asrın ihtiyaçlarını müdrük, şarkı ve garbı iyi bilen tavizsiz fakat müsamahakâr, münevver din adamı yetiştirmek.⁸⁶ 1951 yılında tekrar açılan İmam Hatip Okullarının ilk devresi olan orta kısımlarda okutulan dersler Tablo 3’te verilmiştir.

Dersler	Sınıf Düzeyleri ve Ders Saatleri				Toplam
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	
Kur’an-ı Kerim (Arapça)	3	2	2	1	8
Kur’an-ı Kerim (Türkçe)	1	1	1	-	3
Arapça	5	5	6	5	21
Akaid	1	2	3	2	8
Din Dersi	3	2	2	-	7
Siyer ve İslam Ahlakı	1	1	1	1	4
Tefsir ve Usulü	-	-	-	2	2
Hadis ve Usulü	-	-	-	1	1
Fıkıh ve Usulü	-	-	-	1	1
Kelam	-	-	-	2	2
Türk ve İslam Sanatları Tarihi	-	-	-	1	1
Türkçe Hitabet	-	-	-	1	1
Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatleri Toplamı	13	12	14	17	56
Dersler	Sınıf Kademeleri ve Ders Saatleri				Toplam
	1. Sınıflar	2. Sınıfları	3. Sınıfları	4. Sınıflar	
Türkçe	5	4	4	3	16
Yazı (El Yazısı)	1	1	-	-	2
Psikoloji ve Din Psikolojisi	-	-	-	1	1
Tarih	1	1	1	1	4
Coğrafya	1	1	1	1	4
Yurt Bilgisi	1	1	1	-	3
Kanun Bilgisi	-	-	-	1	1

⁸⁶ Koç - Öztürk, “İKİ DEVİR BİR MUALLİM”, 23-33.

Matematik	3	3	2	2	10
Fizik	-	2	1	1	4
Kimya	-	-	2	-	2
Tabiat Bilgisi	2	2	1	-	5
Sağlık Bilgisi	-	-	-	2	2
Yabancı Dil (Alm, Fr, İng)	2	2	2	1	7
Beden Eğitimi	1	1	1	1	4
Resim – İş	1	1	1	-	3
Müzik	1	1	1	1	4
Kültür Dersleri Haftalık	19	20	18	15	72
Toplam Ders Saatleri					
Ders Çeşidi Toplamı	16	17	17	21	27
GENEL TOPLAM SAAT	32	32	32	32	128

Tablo 3: 1951/1952 Eğitim Öğretim Yılında İHL İlk Devresinde Öğrenimi Yapılan Meslek ve Kültür Dersleri ve Haftalık Ders Saatleri

Kaynak: Mustafa Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 100. Yılında İmam Hatip Liseleri (İstanbul: Dem Yayınları, 2015), 78,79.

Birinci devredeki kültür dersleri diğer ortaokullardaki kültür dersleri ile aynıdır. Meslek dersleri dahil toplam 27 ders çeşidi haftada 32 saat ders okutulmaktadır. 1. Sınıflarda 15 saat meslek dersi, 17 saat kültür dersi, 2. Sınıfta 13 saat meslek dersi, 19 saat kültür dersi, 3. Sınıfta 14 saat meslek dersi, 18 saat kültür dersi, 4. Sınıfta ise 15 saat meslek, 17 saat kültür dersi okutulmaktadır. Toplamda İmam Hatip Okulları birinci kısmında, %44,5 meslek dersi, %55,5 kültür dersi eğitimi ve öğrenimi yapılmaktadır.⁸⁷ Programda Kur'an-ı Kerim dersi hem Arapça hem de Türkçe okutulan ve ayrı ayrı notlar verilen dersler olarak dikkat çekmektedir. Talim Terbiye Başkanlığı Kur'an-ı Kerim dersinin harf inkılabına uygun bir şekilde Latin harfleri ile yapılmasını direktmiş, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin çabaları ile haftada 2 saat Arap harfleri, 1 saat Latin harfleri ile okutulan 2 ders haline getirilmiştir. Ancak uygulamada meslek dersleri öğretmenleri her ikisi dersi de Arapça aslına uygun bir şekilde işlemişler, bazı yerlerde herhangi bir teftiş olur kaygısıyla defterlere birkaç sure Latin harfleri ile yazılmış ve dersler aslına uygun bir şekilde işlenmiştir.⁸⁸ Celal Hoca Latin harfleri ile Kur'an-ı Kerim dersi okutulması için önce Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleri ile transkripsiyon

⁸⁷ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 105.

⁸⁸ Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 77.

yapılması gerektiğini dile getiren ilmi bir mülahaza sunmuş, Latin harfleri ile Kur'an-ı Kerim eğitiminin yapılamayacağını ortaya koymuştur. Onun bu çabaları bu yanlıştan dönülmesini sağlamıştır ancak kendisi de bu itirazdan sonra İstanbul İmam Hatip Okulu Müdürlüğü görevinden alınmıştır.⁸⁹

İmam Hatip Okullarının ikinci kısmı olan lise bölümlerinde okutulan dersler ise Tablo 4'te verilmiştir.

Dersler	Sınıf ve Ders Saatleri			Toplam
	1. Sınıflar	2. Sınıflar	3. Sınıflar	
Kur'an-ı Kerim	2	2	1	5
Arapça	5	5	5	15
Farsça	2	2	2	6
Tefsir ve Usulü	1	1	1	3
Hadis	-	-	2	2
Fıkıh ve Usulü	-	1	1	2
Kelam	-	-	1	1
İslam Tarihi	1	1	-	2
Dinler Tarihi	-	1	1	2
Türk İslam Sanatları Tarihi	1	2	-	3
Meslek Dersler Haftalık	12	14	14	40
Ders Saati Toplamı				
Edebiyat	4	3	3	10
Kompozisyon	1	1	1	3
Felsefe Grubu (Felsefe- Sosyoloji-Mantık-Din Sosyolojisi- İslam Felsefesi	-	-	6	6
Psikoloji	-	2	-	2
Din Psikolojisi	-	-	1	1
Tarih	2	1	1	4
Coğrafya	1	1	1	3

⁸⁹ Koç - Öztürk, "İKİ DEVİR BİR MUALLİM", 35,36.

Matematik (Cebir-Geometri)	3	2	-	5
Astronomi	-	-	1	1
Fizik	2	2	-	4
Kimya	1	1	-	2
Biyoloji	2	-	-	2
Sağlık Bilgisi	-	1	-	1
Yabancı Dil (Alm, Fr, İng)	2	2	2	6
Beden Eğitimi	1	1	1	3
Milli Savunma	1	1	1	3
Kültür Dersleri Haftalık	20	18	18	56
Toplam Ders Saatleri				
	17	20	18	55
Ders Çeşidi Toplam				
	32	32	32	96
Genel Toplam Saat				

Tablo 4: İHL İkinci Devresinde Öğrenimi Yapılan Meslek ve Kültür Dersleri ve Haftalık Ders Saatleri

Kaynak: Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 79,80.

İmam Hatip Okullarının lise kısımlarında ise kültür derslerinin oranı daha da artmaktadır. Kültür dersleri %63,5, meslek dersleri ise %36,5 oranında okutulmaktadır. Ortaokul kısmında daha fazla meslek dersi olmasının sebebi, öğrencilerin birinci kısımdan mezun olduklarında İmamlık vazifesine başlayabiliyor oldukları içindir. Yıllardır İmam ve Müezzin kadroları tahsis edilmediği için öğrencilerin birinci kısımdan mezun olarak bu ihtiyacı karşılamaları amaçlanmıştır. İmam Hatip Okulları mezunları her ne kadar yükseköğretime devam edemese de lise kısımları yükseköğretime hazırlık için kültür dersleri ağırlıklı şekilde programlanmıştır.⁹⁰

2018/2019 eğitim-öğretim yılında İmam Hatip Ortaokullarında uygulanan ders programları⁹¹ incelendiğinde, ders çeşidinde azalma, ders saatinde ise yükselme olduğu dikkat çekmektedir. 1951 yılında İmam Hatip Okullarının orta kısımlarında uygulanan programda toplam 12 farklı din eğitimi dersi farklı kademelerde okutulurken, günümüz İmam Hatip Ortaokullarında 5 farklı din eğitimi dersi okutulmaktadır. 1951 yılındaki

⁹⁰ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 106.

⁹¹ “İmam Hatip Ortaokulları Haftalık Ders Çizelgesi” (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018).

programda 16 farklı kültür dersi öğrenimi yapılırken, günümüzde 11 farklı kültür dersi öğrenimi yapılmaktadır. Ancak 1951’de haftalık 32 saat ders işlenirken, günümüzde haftalık 36 saat ders işlenmektedir. 1951 programında ders dağılımı %44,5 meslek dersi, %55,5 kültür dersi şeklindeyken, 2018/’19 eğitim-öğretim yılından itibaren geçerli olan ders dağılımı, %30,5 meslek dersleri, %69,5 kültür dersleri şeklinde gerçekleşmektedir. Günümüz İmam Hatip Okullarındaki din eğitiminin tartışılır olmasındaki bir etken de geçmişe göre ders saati ve çeşidi dengesinin bozulmasından kaynaklanmaktadır.

İmam Hatip Okullarının tekrar açıldığı dönemde toplum içindeki bazı çevreler bu olayı Cumhuriyet rejiminin kazanımlarının gerilemesi olarak yorumlarken bazı İslamcı çevreler ise İmam Hatip Okullarını “laik din adamı” yetiştiren okullar olarak görmekteydi.⁹²

Türkiye’de çok partili sisteme geçilmesi ile şehirlere göçler de hızlandı. Bu da şehirlerdeki demografik yapıyı değiştirdi. Özellikle şehirlerdeki nüfusa göre dini hassasiyeti fazla olan kırsal kesim, göç ettikleri şehirlerde İmam Hatip Okullarını tercih etmeye başladı. Şehirlere göç etmeyip kırsalda kalan nüfus ise İmam Hatip Okullarını kendilerine yakın hissetti ve evlatlarını bu okullara yollamaya başladı. İmam Hatip Okullarının bu tercih edilme özellikleri sebebiyle Türk Eğitim Tarihinde insanlara fırsat eşitliği sağlaması bakımından önemli bir yeri vardır.

1951’den 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine kadar seçimleri 3 defa kazanan Demokrat Parti iktidarında toplam 19 adet İmam Hatip Okulu açılmıştır. 1951’de ilk açılan 7 İmam Hatip okulunda eğitim-öğretime 27 öğretmen 876 öğrenci mevcudu varken 19 İmam Hatip Okulunda bu sayılar 286 öğretmen, 4066 öğrenciye yükselmiştir.⁹³ 1957/’58 eğitim-öğretim Yılında İmam Hatip Okulları ilk mezunlarını vermeye başlamış ancak bu mezunlarının lise fark derslerini vermeden gidebilecekleri bir yükseköğretim kurumu bulunmuyordu. 1949’da açılan Ankara İlahiyat Fakültesi İmam Hatipler meslek okulları sayıldığı için İmam Hatip Okulları Mezunlarını kabul etmiyorlardı. Bunun üzerine Demokrat Parti İktidarında, 10 Haziran 1959 tarihinde TBMM’de kabul edilen 7344 sayılı kanun ile Yüksek İslam Enstitüsü kurulmuştur.⁹⁴

⁹² Bahattin Akşit - Mustafa Kemal Çoşkun, “Türkiye’nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce/İslamcılık (İstanbul: İletişim, 2005), 10/394.

⁹³ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 189.

⁹⁴ Meral Kayabaşı, Yüksek İslam Enstitüleri (1959-1983) (Tokat: T.C Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2017), 70.

Ali Fuat Başgil, Din ve Lâiklik adlı kitabında Yüksek İslam Enstitülerinin 3 pratik gayeyi gerçekleştirmek için açıldığını diler getirmiştir. Bu gayeleri; “1-İmam-Hatip Okullarında ve diğer okullarda din derslerinin hoca ihtiyacını karşılamak, 2- Müftü ve Vaiz ihtiyacını karşılamak, 3-Enstitüyü misyonuna uygun akademisyenler yetiştirmek.” şeklinde dile getirmiştir.⁹⁵ Verilen kanunda 3 enstitü için kadro tahsis edilse de 1959 yılında sadece İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü açılabilmiştir. İlerleyen süreçte Konya, Kayseri, İzmir, Erzurum, Samsun ve Yozgat illerinde toplam 8 Yüksek İslam Enstitüsü açılmış ancak Yozgat Yüksek İslam Enstitüsü kapanmıştır. Açılan YİE’lerinin İslami İlimler Akademileri olma çabaları sonuç vermemiş ve nihayetinde 12 Temmuz 1982 yılında 80 darbesi sonrası kurulan “Danışma Meclisi” tarafından İlahiyat Fakültelerine dönüşmüşlerdir.⁹⁶

1.1.2.4. Darbeler Dönemi (1960, 1971 ve 1980 Darbeleri)

27 Ekim 1957’de yapılan seçimleri Demokrat Partinin kazanması CHP içindeki huzursuzluğu daha da artırmış ve CHP demokratik yollar haricindeki seçenekleri aramaya başlamıştır. Başbakan Adnan Menderes bu seçenekleri tıkmak için “Tahkikat Komisyonu” kurmuştur. Ancak bu komisyonun aldığı bazı tedbir kararları, anti demokratik bulunmuş, başta üniversiteler olmak üzere DP hükümeti karşıtı sesler yükselmeye başlamıştır. Öğrenci yürüyüşlerini, harbiye askerlerinin yürüyüşleri takip etmiş, ülkede gerginlikler artmıştır. Nihayetinde 27 Mayıs 1960 askeri darbesi gerçekleşmiş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ve birçok Demokrat Parti Milletvekili tutuklanmıştır. Yassıada’da 16 Eylül 1961’de Hasan Polatkan ve Fatih Rüştü Zorlu, 17 Eylül 1961’de de Adnan Menderes idam edilmişlerdir.⁹⁷

Askeri darbe sonrasında kurulan Milli Birlik Komitesi döneminde İmam Hatip Okulları başta olmak üzere din eğitimi konusunda menfi bir durum yaşanmamıştır. Hatta Milli Birlik Komitesi’nin 35 numaralı tebliğinde (25.07.1 960):

"Vicdan hürriyeti hazinesi olan mukaddes dinimizin, irticai ve siyasi cereyanlara alet edilmeden, saf ve lekesiz kalması, Milli Birlik Komitesinin en büyük emelidir.

Vatandaşlarımızın din hakkındaki inanış ve ibadetlerine ne kanun ne de zor kuvveti

⁹⁵ Ali Fuat Başgil, Din ve laiklik (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2007), 281, 282.

⁹⁶ Kayabaşı, Yüksek İslam Enstitüleri (1959-1983), 208.

⁹⁷ Atiye Emiroğlu, “27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti’nin Tasfiyesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi 1 (30 Mayıs 2011), 14-24.

ile' müdahale edilemez, bu maksatla, şunu kesin olarak iletmek isteriz ki, bazı teşekkül ve şahıslar tarafından yapılan, ezan ve Kur'an-ı Kerim'in Türkçe okutulması mecburiyeti gibi, vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatler uyandıracak istidattaki beyan, tefsir ve propagandalar, hiçbir suretle Milli Birlik Komitesi'nin fikirlerini ifade edemez,"

beyan edilerek din ve vicdan hürriyeti konusunda eski uygulamalara dönülmeyeceği izlenimi verilmiştir.⁹⁸

30 Mayıs 1960 ile 20 Kasım 1961 arasında Cemal Gürsel tarafından iki defa askeri darbe hükümetleri kurulmuştur. Gürsel dönemlerinde Milli Eğitim Planı hazırlık komisyonu tarafından İHL'lerin kapatılması gündeme gelmiş ama icraata geçilmemiş, 1961 yılında toplanan "Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporunda" ise 19 İHL'nin 15'e düşürülmesi ve kalan İHL'lerin "köy dini memurları okulları" haline getirilmesi teklif edilmiş ancak bu çabalar sonuçsuz kalmıştır.⁹⁹

20 Kasım 1961 ile 20 Şubat 1965 arasında üç defa İsmet İnönü tarafından hükümetler kurulmuştur. İnönü hükümetleri döneminde 1 Aralık 1962'de Bursa'da İmam Hatip Okulu açılmıştır.¹⁰⁰ 1963 yılında ise "Din Eğitimi Müdürlüğü" ihdas edilmiştir. Yine aynı yıl Urfa, Sivas, Mardin, Samsun, Düzce, Gaziantep illerinde de İmam Hatip Okulları açılarak İmam Hatip Okullarının sayısı 26'ya yükselmiştir. Ancak bu okullardan 19'unda lise kısımları açılabilmişti. 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan seçimlerden tek başına iktidar olarak çıkan Adalet Partisi döneminde 46 adet yeni İmam Hatip Okulu açılmıştır.¹⁰¹

5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanan Yedinci Milli Eğitim Şurasında İmam Hatip Okullarının ve Meslek Okullarının ilkokula dayalı değil ortaokula dayalı okullar olması kararlaştırılmış ve bu karar doğrultusunda Meslek Okullarının orta kısımları müstakil ortaokul haline getirilmiş ama İmam Hatip Okullarının orta kısımlarına dokunulmamıştır. 28 Eylül – 3 Ekim 1970 yılında toplanan Sekizinci Milli Eğitim Şurasında Yedinci Şurada alınan İmam Hatip Okullarının orta kısımlarının kapatılma

⁹⁸ Abbas Çelik, "1960 Sonrasında Türkiye'de Din Eğitimi", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29 (2008), 75.

⁹⁹ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 18,19.

¹⁰⁰ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 20.

¹⁰¹ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 192-194.

kararının uygulanması teklif edilmiş ancak dönemin Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz bu teklifi şura gündeminden çıkartmıştır.¹⁰²

12 Mart 1971’de yine demokrasiye askeri müdahale olmuş, ordu Başbakan Süleyman Demirel’e muhtıra vermiş, başbakan istifa etmiştir. Adalet Partisi iktidarından sonra yine 26 Ocak 1974’te kadar dört ayrı askeri hükümet kurulmuştur. 1972’de İkinci Erim Hükümetinde Yedinci Şurada alınan İmam Hatip Ortaokullarının normal ortaokula döndürülme kararı İmam-Hatip Okulları İdare Yönetmeliği ile uygulanıp ve İmam Hatip Okullarının orta kısımlarında meslek dersleri kaldırılarak normal ortaokullara çevrilmiştir. Ayrıca 1960’larda bazı İmam Hatip Okulları az da olsa kız öğrenci kabul etmeye başlamıştır. Ancak ikinci Erim Hükümeti aynı yönetmeliğe öğrenci kabulünde “Erkek olma” şartını eklemiş ve yeni kız öğrenci kabulünün önüne geçmiştir. Bu uygulama bir velinin Danıştay Mahkemesine açtığı davayı kazandığı 1976 yılına kadar uygulanmıştır. Askeri Hükümetler döneminde İmam Hatip Okulları için müspet bir durum da yaşanmıştır. 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile İmam Hatip Okulları dahil tüm meslek liseleri “Lise” statüsüne çevrilmiştir. Bu kanun ile İmam Hatip Okulları İmam Hatip Lisesi adını almış ve yükseköğretimde bazı bölümlere girme hakkını elde etmiştir. Askeri Hükümetler döneminde yeni bir İmam Hatip Okulu açılmamıştır.¹⁰³

26 Ocak 1974’te CHP ve MSP koalisyon hükümeti kurulmuştur. Hükümet programında daha önceki hiçbir programda yer verilmeyen genişlikte din eğitime yer verilmiştir. İlgili programa uygun olarak İmam Hatip Liselerinin orta kısımları tekrar açılmış, halk tarafından yapılmış ama açılmasına izin verilmeyen okullarla birlikte 29 tane yeni İmam Hatip Lisesi açılmıştır. Bu dönemde İmam Hatip Liselerinin sayısı 101’e ulaşmıştır. 17 Kasım 1974’te Başbakan Bülent Ecevit’in istifası ile CHP-MSP hükümeti düşmüştür.¹⁰⁴ Ecevit’in istifası sonrası Sadi Irmak’a Cumhurbaşkanı tarafından yeni hükümet kurma yetkisi verilmiş ancak Irmak’ın kurduğu hükümet Meclisten güvenoyu alamamıştır. Bunun üzerine 31 Mart 1975’te Süleyman Demirel başbakanlığında, Necmettin Erbakan, Turhan Feyzioğlu ve Alparslan Türkeş Genel Başkanlarının desteklediği “Birinci Milliyetçi Cephe (MC)” koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet döneminde o güne kadarki diğer hükümet dönemlerine göre en çok İHL açılan dönem

¹⁰² Öz, “Heyet-İ İlmiye Toplantıları ve Milli Eğitim Şûralarında Din Eğitimi”, 138-140.

¹⁰³ Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 83-85.

¹⁰⁴ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 24, 25.

olmuştur. 150 adet yeni İHL açılarak İHL'lerin toplam sayısı 251'e ulaşmıştır. 1977'de yapılan seçimlerin ardından Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş tarafından kurulan "İkinci Milliyetçi Cephe" hükümetinde de 83 adet yeni İHL açılmış ve İHL'lerin sayısı 334 olmuştur. 80 darbesine kadar Ecevit ve Demirel iki hükümet daha kurmuş ve bu hükümetler döneminde de 40 adet daha yeni İHL açılmış, toplam İHL sayısı 374'e çıkmıştır.¹⁰⁵

12 Eylül 1980'de asker tekrar yönetime el koymuş, darbe gerçekleştirmiştir. Asker kökenli üyelerin ağırlıklı olduğu yeni hükümette din eğitimi açısından iki önemli gelişme yaşanmıştır. Milli Eğitim Temel Kanunun 31. Maddesine "Lise ve dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır" hükmü ilave edilerek İHL'lerin yükseköğretime geçişteki tüm engeller kaldırılmıştır. İkinci müspet gelişme ise kabul edilen 82 Anayasasının 24. Maddesi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi zorunlu hale getirilmiştir. Bu müspet gelişmelerle birlikte 1978 yılı sonrası açılan 38 İHL okulunun lise kısmına öğrenci kabulüne izin verilmemiştir. Ayrıca bu dönemde yeni bir İHL açılmamıştır.¹⁰⁶

1.1.2.5. ANAP Hükümetleri Dönemi (1983-1991)

1980 Askeri Darbesi sonrasında 6 Kasım 1983 yılında yapılan seçimlerde başkanlığını Turgut Özal'ın yaptığı Anavatan Partisi (ANAP) tek başına iktidar olarak çıkmıştır. ANAP hükümetleri boyunca askeri vesayet her alanda hissedilmiş, 1980 öncesindeki gibi yeni İHL açılması yavaşlamıştır. Askeri kökenli vali olarak görev yapan Kenan Güven'in önerisi üzerine 1984'te Tunceli'de yeni bir İHL açılmıştır. Bunun haricinde yeni bir İHL açılmasa da mevcut İHL'lere bulundukları illerin veya ilçelerin farklı bölgelerinde şube açmalarına izin verilmiştir. Kısacası İHL'ler eklemeli şekilde yayılmaya devam etmiş ve öğrenci sayılarını çoğaltmışlardır. Ayrıca 80 darbesinde öğrenci kabul etmesine izin verilmeyen 38 İHL'ye de öğrenci kabul edilmiştir. ANAP Hükümetleri dönemi yaşanan önemli bir gelişmede yabancı dil ağırlıklı ilk Anadolu İHL'nin açılmasıdır. Özellikle Almanya'daki gurbetçilerin çocuklarının Türkiye gelip Almanca ile din eğitimi alabilecekleri ve döndüklerinde Almanya'da din hizmetlerinde görev alabilmeleri için 4 Ekim 1985'te İstanbul Beykoz'da ilk Anadolu İmam Hatip Lisesi kurulmuştur. 1989'da İngilizce dil şubesi de eklenen okul 1990'da Kartal İlçesine

¹⁰⁵ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 224-227.

¹⁰⁶ Ünsür, Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri, 30, 31.

taşınmış ve adı Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir. İlk dönemler Almanya'dan gelen öğrencilerin kabul edildiği AİHL, Almanya'dan ilgili azalınca ülkemizdeki öğrenciler kabul edilmeye başlamıştır. 31 Ekim 1989 tarihinde Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle önce Yıldırım Akbulut daha sonra da Mesut Yılmaz Başbakanlığında ANAP Hükümetleri kurulmuştur. Bu hükümetler sürecinde farklı bölgelerde şubeleri açılan bazı İHL'lere müdürlükler verilerek müstakil İHL haline getirilmiştir. Yine bazı İHL'lerin bünyesinde yeni AİHL'ler açılmıştır. Bir de Mesut Yılmaz döneminde ilk kez Çok Programlı Liseler (ÇPL) bünyesinde İHL'ler açılmıştır. 1991 yılında son bulan ANAP Hükümetleri döneminde İHL'lerin sayısı 388, AİHL'ler sayısı 16'ya, ÇPL bünyesinde İHL'lerin sayısı 2'ye ulaşmıştır.¹⁰⁷

1.1.2.6. Koalisyon Hükümetleri Dönemi (1991-2002)

Önce 9 Kasım 1989 yılında “Berlin Duvarı'nın” yıkılması¹⁰⁸ ve daha sonra 25 Aralık 1991 günü SSCB'nin resmen çökmesi¹⁰⁹ ile “Soğuk Savaş” dönemi sonlanmıştır.¹¹⁰ Dünya yeni bir döneme evrilmekte, çift kutuplu düzenden tek kutuplu, ABD hegemonyasına girmekteydi. Egemen güçlere yeni bir düşman gerekmekteydi. Bu düşmanın izleri soğuk savaş döneminde SSCB'ye karşı kurulmuş olan NATO'nun yeni düşman konumlandırmasından anlaşılmaktaydı. Ekim 1990'da Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanı Orgeneral John Galvin dünya barışını tehdit eden yeni düşmanı “İslam, radikalizm ve terör” olarak ima etmiş, yine aynı yıl İskoçya'da yapılan NATO zirvesinde İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher yeni düşmanı “İslam” olarak ilan etmiştir.¹¹¹

Dünyada bunlar yaşanırken Türkiye'de de tek başına iktidarlık yapmış ANAP dönemi sona ermiş, tekrar koalisyonlar dönemi başlamıştır. Ancak bu dönemde aynı zamanda siyasal İslam'ın yükselişine şahit olunmakta, Millî Görüş'ün 3. partisi olan Refah Partisi oylarını yükseltmektedir. İmam Hatip Liselerine de teveccüh artmakta, öğrenci sayıları ve başarıları artmaktadır.

ANAP hükümetleri sonrası kurulan ilk hükümet 20 Ekim 1991'de DYP-SHP koalisyonu olmuştur. Bu koalisyon hükümetinde yeni bir İHL açılmamış ancak 15 yeni

¹⁰⁷ Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 89, 90.

¹⁰⁸ “Berlin Duvarı”, Vikipedi, 14 Ekim 2023.

¹⁰⁹ “Sovyetler Birliği”, Vikipedi, 16 Ekim 2023.

¹¹⁰ Yakut vd., Siyasi Tarih II, 170.

¹¹¹ Murat Akan, NATO'nun İslam'la savaşı (Eyüp, İstanbul: Hayat, 2018), 168, 169.

AİHL açılmıştır. 17 Nisan 1993 tarihinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefat etmesinden sonra Başbakan Süleyman Demirel yeni Cumhurbaşkanı olmuş, bu sebeple Tansu Çiller başbakanlığında yeni bir DYP-SHP hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet döneminde 2 İHL, 43 AİHL ve 29 ÇPL İHL açılmıştır. Bu dönemde İHL diplomalarında geçen “lise sosyal bilimler, edebiyat kolu” ifadesi kaldırılmış sadece “imam hatiplik programı” şeklinde düzenlemiştir. Bu düzenleme İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat dahil hiçbir fakülteye giremeyecekleri anlamına gelmekteydi. Başta Bursa İmam-Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneğinin (BİHMED) teşebbüsleriyle ve kamuoyu baskısıyla bu yanıştan dönülmüş diplomalar eski halinde döndürülmüştür. 1994 yılında Kartal AİHL ikinci mezunlarını vermiş ve ülke çapında ilk başarı gelmiş, üniversite giriş sınavında Fen-Matematik alanında Türkiye 1.si Kartal AİHL'den çıkmıştır. 5 Ekim 1995 ile 6 Mart 1996 tarihler arası Tansu Çiller iki defa daha koalisyon hükümetleri kurmuştur. Bu hükümetler döneminde yeni İHL açılmasa da önceki dönemlerde şube olarak açılan 71 İHL'ye yeni müdür atamaları yapılmış ve müstakil okul haline getirilmiştir. Ayrıca 16 İHL bünyesinde AİHL açılmasına izin verilmiştir. 1995 Üniversite Sınavında yine Kartal AİHL'den Sosyal Bilimler Türkiye 1.'si, Türkçe-Sosyal alanında da Türkiye 2.'si ve Fen-Matematik alanında Türkiye 58.'si çıkmıştır.

24 Aralık 1995'te yapılan seçimlerden hiçbir parti tek başına iktidar olacak kadar oy alamadığı için 6 Mart 1996'da Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet döneminde başka İHL'lere bağlı 3 okula yeni müdür atamaları yapılmış ve müstakil okul olmaları sağlanmıştır. Bu dönemde yeni AİHL açılmasa da Kayseri Ali Rıza Özderici AİHL'ye yeni müdür kadrosu tahsis edilerek müstakil AİHL olması sağlanmıştır. 1996 Üniversite Sınavında Kartal AİHL'nin başarıları devam etmiş, Türkçe-Sosyal alanında Türkiye 1.si Kartal AİHL'den çıkmıştır.¹¹²

28 Haziran 1996 tarihinde Necmettin Erbakan Başbakanlığında, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi RefahYol koalisyon hükümetini kurmuşlardır. Bu hükümet yaklaşık 1 yıl sürdü. Bu 1 yıl içinde İHL Müdürlükleri bünyesinde 17 AİHL, 8'de ÇPL İHL açılmıştır.¹¹³ RefahYol hükümeti döneminde yaşanan 28 Şubat 1997 yılında toplanan Milli Güvenlik Kurulunda başta İmam Hatip Liselerini olmak üzere İslami hassasiyeti

¹¹² Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 258-263.

¹¹³ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 264.

olan kişi ve kurumları olumsuz etkileyecek bazı dayatmacı kararlar alınmaya çalışılmıştır.¹¹⁴ Anayasaya göre bir yaptırım gücü olmayan, tavsiye kurulu olarak teşkil edilmiş Milli Güvenlik Kurulu’nun dayattığı bildiriye Başbakan Erbakan imzalamamış, iddiaların incelenmesi ve anayasal boyutunun araştırılması için ilgili bakanlıklara sevk etmiştir.¹¹⁵ Milli Güvenlik Kurulunun dayattığı 18 maddeyi imzalamayan ve uygulamaya sokmayan hükümete karşı hükümetin azınlık ortağı Doğru Yol Partisi milletvekillerine baskı artırılarak bazı milletvekillerin istifa etmesi sağlanmış, hükümetin güvenoyu alamaması için çaba gösterilmiştir. Başbakan Necmettin Erbakan ortağının üzerindeki baskıyı azaltmak, koalisyon protokolüne de uygun olarak başbakanlığı ortağına devretmek için 18 Haziran 1997’de Başkanlıktan istifa etmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel teamüllere aykırı olarak Tansu Çiller yerine Mesut Yılmaz’a hükümet kurma yetkisi vermiştir.¹¹⁶ Mesut Yılmaz’da 17 ay hükümette kalacak ve yolsuzluklar yaptığı gerekçesiyle son bulacak olan ANAP+DSP+DPT+Bağımsız Milletvekillerinden oluşan (ANASOL-D) hükümeti kurmuştur. “Hükümetin misyonu 28 Şubat kararlarını gerçekleştirmek” diyerek¹¹⁷ göreve başlayan Mesut Yılmaz’ın ilk icraatlarından biri İmam Hatip Liselerinin orta kısımlarının kapanması anlamına gelen 8 yıllık kesintisiz eğitim değişikliğini meclise sevk etmek olmuştur. 16 Ağustos 1997’de ciddi tartışmalar altında 242 ret oyuna karşı 277 kabul oyu ile 8 yıllık kesintisiz eğitim değişikliği Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiştir. 8 yıllık kesintisiz eğitim ile hem İmam Hatip Liselerinin orta kısımlarına hem de yaz Kur’an kurslarına darbe vurulmuş, ayrıca 1973’ yılında “lise” statüsüne kavuşan ve üniversite tercihinde önü açılan İmam Hatip Okullarının üniversite girişlerine ilk darbe indirilmiştir.¹¹⁸ 18 Nisan 1999 günü yapılan seçimler sonrasında DSP, MHP ve ANAP birlikte koalisyon hükümeti kurdular. Bülent Ecevit Başbakan, Devlet Bahçeli ve Mesut Yılmaz Başbakan Yardımcılığı görevini üstlendi. Bu dönemde de 28 Şubat zihniyeti devam etti. İmam Hatip Liselerinin orta kısımlarının

¹¹⁴ Abdulkadir Menek, “28 Şubat: Postmodern Darbe”, Şehir ve İrfan Araştırmaları Dergisi 2 (2016), 136-139.

¹¹⁵ Tacettin Çetinkaya, Arkasındakilerle ve Türkiye’nin Kayıplarıyla Darbe (Ankara: MG V Yayınları, 2016), 170.

¹¹⁶ Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu Cilt 2 (Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kasım 2012), 923.

¹¹⁷ Menek, “28 Şubat”, 139.

¹¹⁸ Öcal, “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 98,99.

kapatılmasından sonra 1998 yılında Genelkurmay Başkanlığının isteğiyle YÖK tarafından değiştirilen üniversite yerleştirme uygulamaları bu hükümet döneminde uygulanmaya başlandı.¹¹⁹ 1999 yılından itibaren Üniversite Sınavına giren öğrencilerin puanları; ÖSS Puanı+ Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı (AOBP) x AOBP çarpılacağı katsayı şeklinde hesaplanmaya başlandı. Genel lise mezunlarının AOBP puanları 0,5 ile Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi mezunlarının AOBP puanları 0,2 ile çarpılmaya başlandı. Bu hesaplama İmam Hatip Lisesi mezunlarının aleyhine 24 puanlık fark olmasına sebep oldu.¹²⁰ İmam Hatip Liseleri, Meslek Liselerinden farklı olarak sadece öğrencilerini hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan¹²¹ kurumlar olduğu için katsayı uygulaması büyük bir fırsat eşitsizliğine ve İmam Hatip Liselerinin öğrenci kaybetmesine sebep olmuştur. Ayrıca yine bu dönemde kamuda başörtüsü yasağı başlamış, İmam Hatip Liselerinde bayan öğretmenlerin başörtüleri ile derse girmeleri engellenmiş, kız öğrencilerin bazı İHL’lerde sadece Milli Güvenlik dersine bazı İHL’lerde ise okula başörtülü girmeleri engellenmiştir. Yine İlahiyat Fakültesi mezunlarının öğretmen olmaları engellenerek mezunları hak kaybına uğratılmıştır.¹²² İHL meslek dersleri müfredatlarında değişikliğe gidilmiş, müfredat basitleştirilmiş, İHL’de uygulanan din eğitimin kalitesi olumsuz etkilenmiştir. Ancak engellemeler bitmemiş, katsayı farkına rağmen İHL mezunlarının ilahiyat fakültesi haricindeki fakültelere girmeyi başarmaları üzerine 2002 yılında YÖK katsayı farkını daha da artırmıştır. 2003 yılında uygulanmaya başlayan yeni hesaplama göre genel lise mezunlarının AOBP puanları 0,5’ten 0,8’e, Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi mezunlarının AOBP puanları 0,2’den 0,3’e çıkartılıp, İmam Hatip Mezunlarıyla genel lise mezunları arasındaki puan farkı da yaklaşık 50 puana çıkartılmıştır. Katsayı adaletsizliğinin artırılması sonucu 2003 yılında Üniversite Sınavında Türkiye 21.si olan Kartal AİHL mezunu Esra Eğici istediği bölüme girememiştir.¹²³ Bu uygulamalar sonunda 8 yıllık kesintisiz eğitim sisteminden önce 571 İHL+AİHL varken Ecevit

¹¹⁹ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 294-296.

¹²⁰ Mustafa Kadir Doğan - Tolga Yuret, “Üniversitelere Yerleşmede Farklı Katsayı Uygulamasının Etkileri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 70/1 (2015), 199,200.

¹²¹ 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. Maddesine göre İmam-hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yükseköğretime hazırlayıcı programlar uygulayan eğitim kurumlarıdır.

¹²² “‘Bin Yıllık Darbe!’: 28 Şubat Paneli” (Panel, 2013).

¹²³ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 298.

Hükümetinin sonunda toplam okul sayısı 536'ya gerilemiş, ÇPL İHL'lerin ise tamamı kapatılmıştır.¹²⁴

1.1.2.7. AK Parti Hükümetleri Dönemi

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde post-modern darbe 28 Şubat'ı destekleyen tüm partiler baraj altında kalmış, Millî Görüşten ayrılan Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde kurulan AK Parti, meclis çoğunluğunu kazanarak tek başına iktidar olmuştur. Erdoğan'ın siyasi yasağı devam ettiği için Abdullah Gül başbakanlığında yeni hükümet kurulmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi yasağını kaldırmak için meclise getirilen yasa değişikliği muhalefetteki CHP'nin desteği ile yasallaştıktan sonra Erdoğan tekrarlanan 9 Mart 2003 Siirt seçimlerinde Milletvekili seçilmiş ve 14 Mart 2003'te yeni Ak Parti hükümetini kurmuştur. Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan'ın bu dönemlerinde 4 yeni İHL açılmıştır.¹²⁵ Ayrıca 2004 Mayıs ayında katsayı adaletsizliğini ortadan kaldıran 5171 sayılı, Yükseköğretim Kanunu ve Yükseköğretim Personel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun meclisten geçirilmiştir. Ancak dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer kanun teklifini veto ederek meclise tekrar göndermiştir. Hükümet de kanun teklifini tekrar görüşülmesi için meclise sunmamıştır. Bu değişiklik teşebbüsü bile ileride Ak Parti aleyhine açılan kapatma davasında delil olarak sunulmuştur.¹²⁶ 22 Temmuz 2007 seçimlerinden de tek başına iktidar olarak çıkan Ak Partinin bu döneminde 37 yeni İHL açılmıştır.¹²⁷ Bu dönemde görev süresi son bulan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer yerine sancılı bir süreç sonrası Abdullah Gül Ağustos 2007'de Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Cumhurbaşkanı değişikliği sonrası YÖK'ün katsayı adaletsizliğini ortadan kaldırmak için önceki dönem meclise getirilen 5171 sayılı kanun tekrar meclise sunulmamıştır ama YÖK'ün başına katsayıyı savunan bir başkan atanmamıştır. Temmuz 2008'de Ak Parti aleyhine açılan kapatma davası Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilince, YÖK 21 Temmuz 2009 tarihinde gerçekleşen Genel Kurulunda katsayı adaletsizliğini kaldırmıştır. İstanbul Barosu Başkanı Muammer Aydın kararın iptali için Danıştay'a dava açtı. Danıştay Mahkemesi 20 Kasım 2009'da YÖK'ün kararını durdurma kararı

¹²⁴ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 302,303.

¹²⁵ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 304, 305.

¹²⁶ Doğan - Yuret, "Üniversitelere Yerleşmede Farklı Katsayı Uygulamasının Etkileri", 201,202.

¹²⁷ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 305.

verdi, YÖK'ün itirazını da kabul etmedi. Bunu üzerine YÖK 17 Aralık 2009'da yeni bir katsayı uygulama kararı aldı. Katsayı kaldırılmadı ama aradaki fark minimize edildi. Yeni katsayı genel liseler için 0,15, Meslek ve İmam Hatip Liseleri için 0,13 olarak belirlendi. Ancak Danıştay Mahkemesi yine yapılan itirazı kabul etti ve bu uygulamayı da engelledi. Bunun üzerine YÖK 17 Mart 2010'da katsayı farkını biraz açarak yeni katsayıları 0,15 ve 0,12 olarak belirledi. Bu karar da Danıştay Mahkemesine taşındı ama Danıştay Mahkemesi bu sefer itirazı reddetti. 2010 ve 2011 yıllarındaki Üniversite Yerleştirme Puanları yeni katsayıya göre hesaplanmış, 1 Aralık 2011 tarihinde ise YÖK tüm adaylar için katsayıyı 0,12 olarak belirleyerek katsayı adaletsizliğine son vermiştir.¹²⁸ 12 Haziran 2011 seçimlerini yine AK Parti kazanmış Erdoğan kendisinin üçüncü, partisinin dördüncü hükümetini kurmuştur. AK Parti hükümetlerinde halk nazarında katsayı adaletsizliğinin çözümleneceği umudunun canlı tutulmasının İHL'lere olan talebe olumlu etkisi olmuştur. 2003-2004 Öğretim yılında okul sayıları 452'e gerileyen İHL ve AİHL'lerin sayısı 2011-2012 öğretim yılına geldiğimizde 538'e yükselmiştir. 30 Mart 2012 tarihinde ise 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim sistemi, 4+4+4 12 yıllık zorunlu eğitim sistemi ile değiştirilmiş, İmam Hatiplerin orta kısımlarının tekrar açılması sağlanmıştır.¹²⁹

1.2.7.1. 4+4+4 Eğitim Sistemi ve İmam Hatip Okullarında Yaşanan Gelişmeler

11 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6287 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile zorunlu 8 yıllık kesintisiz eğitimden zorunlu 4+4+4 eğitim sistemine; zorunlu 5 (1,2,3,4,5) ilkokul + 3 (6,7,8) ortaokul sisteminden, zorunlu 4 (1,2,3,4) ilkokul + 4 (5,6,7,8) ortaokul + 4 (9,10,11,12) lise sistemine geçilmiştir. Bu yeni sistem ile önceleri kesintisiz ilkokul ve ortaokul birlikte eğitim verirken, yine zorunlu ama ilkokul ve ortaokul ayrı eğitim modeline geçilmesiyle ortaokul kısmına İmam Hatip Ortaokul açılabilmesinin önü açılmıştır. Böylelikle 16 Ağustos 1997 tarihinde ANASOL-D hükümeti tarafından kapatılan İmam Hatip Ortaokulları 1099 okul binasında 94.467 öğrenci ile tekrar eğitim vermeye başlamıştır.¹³⁰ Bu yasa ile birlikte İmam Hatip Okulları haricinde diğer kademe ve okul türlerinde seçmeli din eğitimi dersleri konulmuştur. Orta ve lise kısımlarında Kur'an-ı

¹²⁸ Doğan - Yuret, “Üniversitelere Yerleşmede Farklı Katsayı Uygulamasının Etkileri”, 202, 203.

¹²⁹ Öcal, Türkiye’de Din Eğitimi, 309-323.

¹³⁰ Tecelli Karasu, “İmam Hatip Okullarının Tarihsel Gelişimi, Modeli ve İlgili Tartışmalar”, Demokrasi Platformu Dergisi 11/37 (2022), 225,226.

Kerim, Peygamberimizin Hayatı haftada iki saat, Temel Dini Bilgiler orta kısımda iki, lise kısmında bir saat seçmeli ders olarak öğrenci ve veliler tarafından tercih edilebilmeye başlanmıştır.¹³¹ Anayasanın 24. Maddesindeki; “Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.”, zorunlu Din kültürü ve ahlak öğretimi haricinde kişinin ve kanuni temsilcisinin isteğiyle din eğitimi alma hakkı Anayasanın yasallaştığı 1982 yılından 30 yıl sonra hayata geçirilebilmiştir.

Öğretim Yılı	Müstakil İHO	İHL Bünyesinde İHO	Öğrenci Sayısı
2012/2013	730	369	94.467
2013/2014	946	415	240.015
2014/2015	1219	378	385.830
2015/2016	1622	339	524.295
2016/2017	2326	345	651.954
2017/2018	2859	427	723.108
2018/2019	2847	547	761.785
2019/2020	2822	615	777.439
2020/2021	2758	669	714.297
2021/2022	2720	731	710.264

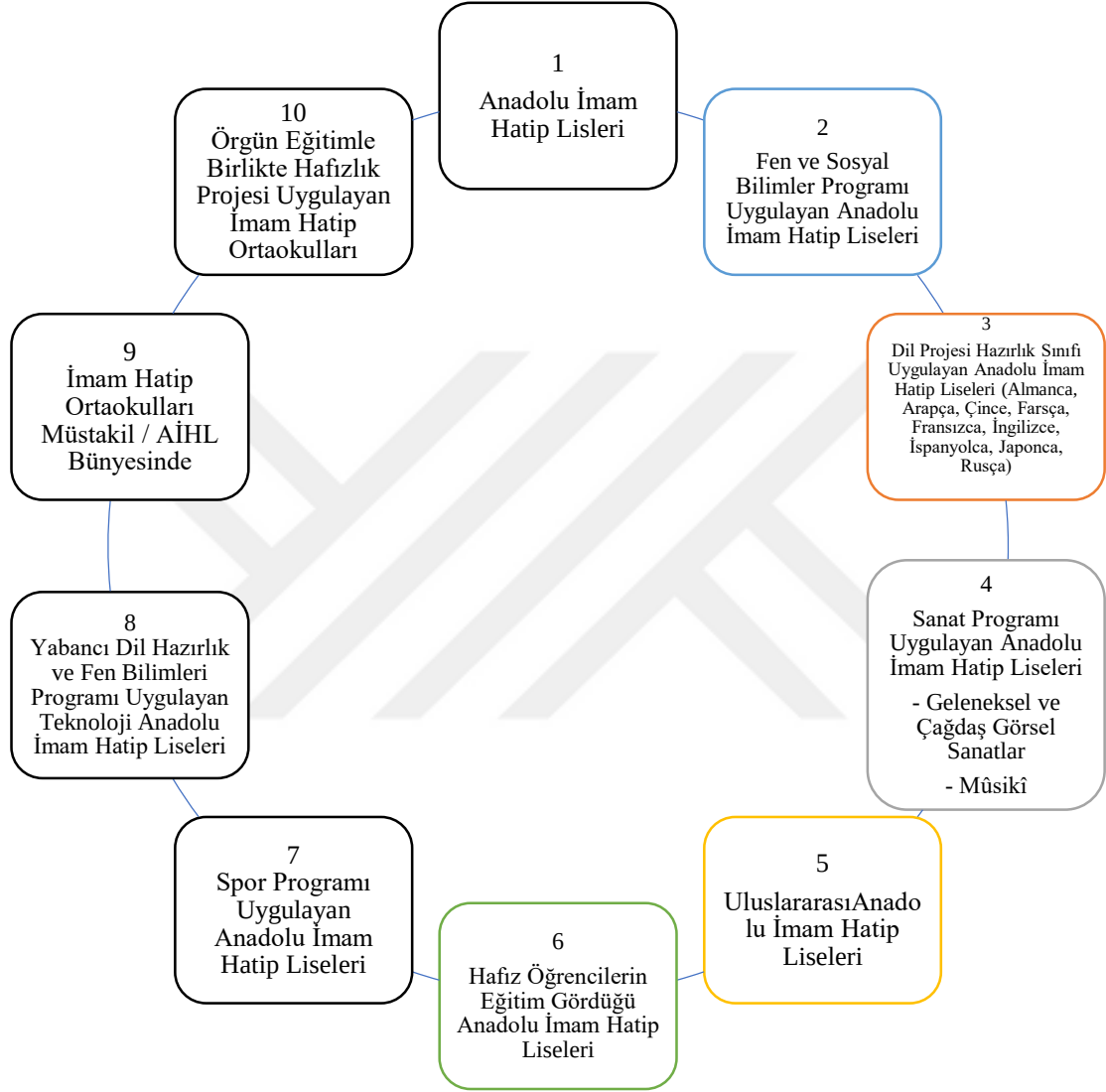
Tablo 5: 2012/’03 ile 2021/’22 Öğretim Yılları Arasında İHO Okul ve Öğrenci Sayıları

Kaynak: Karateke, “2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme”, 3873, 3874.

1973 Tarih ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 2012 Tarih ve 6287 Sayılı Kanun kapsamında İmam Hatip Okullarında fen, sosyal, dil, spor, sanat ve kültür dersleri ile birlikte Temel İslam Bilimlerine ait dersler verilmektedir. 2014 yılında 6287 sayılı kanunun sağladığı yasal imkanlar sayesinde İmam Hatip Liselerinde program

¹³¹ Davut Karaman, İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları (Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Doktora Tezi, 2021), 18, 19.

çeşitliliğine gidilmiş, 2016 yılında “proje okul” kavramı mevzuata girmiştir.¹³² 2012’de uygulamaya başlanan 4+4+4 eğitim sisteminden sonraki süreçte İmam Hatip Okulları 10 farklı program ile eğitim-öğretim veren kurumlar haline gelmiştir.

Şekil 1: İmam Hatip Okulları Program Çeşitliliği

Kaynak: Din Öğretimi Portalı / İmam Hatip Okulları Tanıtım ve Rehberlik (Erişim 23 Ekim 2023).

¹³² Karaman, İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları, 2021, 26.

1.2. İmam Hatip Okulları Öğrencileri Üzerine Yapılan Araştırmalar

Son yıllarda İmam Hatip Okulları üzerine yapılmış çalışmalar dikkate alındığında İHO mezunların lise tercihlerini etkileyen faktörleri çalışan bir araştırma bulunmamaktadır. Bu bakımdan bizim araştırmamızın din eğitimi alanına katkı sağlayacağını düşünmekteyim. Konuyla ilgili araştırmalar genellikle İHO ve İHL tercihlerine odaklanmaktadır. Bizim konumuzla birebir aynı konuyu araştıran bir çalışma olmasa da hem İHO kademesi için hem de İHL kademesi için benzer soruları araştıran çalışmalar mevcuttur. Bizde alan taramasında bir ön fikir vermesi amacıyla araştırmamızdaki sorulara benzer maddelerin sonuçlarının araştırıp paylaştık. Bu sorular İHO ve İHL tercih sebepleri, tercihlerindeki etken çevreler, İHO ve İHL meslek ve kültür dersleri hakkındaki öğrenci görüşleri, akademik eğitim ile din eğitimin birlikte verilmesi, karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitim, İHL öğrencilerinin akademik ve kariyer hedefleri, İmam Hatip Kimliği konularını kapsamaktadır.

İbrahim Aşlamacı'nın 2015/2016 eğitim-öğretim yılında 12 ilde 26 İmam Hatip Ortaokulunda toplam 3738 öğrenci ile yaptığı Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi başlıklı araştırma İHO Tercih Sebepleri irdelendiğinde öğrencilerin çoğunluğun Kendi İsteği ve Aile İsteği ile İHO tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır.¹³³ Ayrıca araştırmada öğrencilerin çoğunun lise tercihlerinde İHL dışındaki liseleri tercih edeceklerini beyan etmiştir. Araştırma öğrencilerinde tamamına yakınının İHO okul dışı kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla da din eğitimi aldıkları tespit edilmiştir.¹³⁴ Araştırmada İHO yöneticileri ile de mülakatlar yapılmış ve bu mülakatlarda okul yöneticileri velilerin öğrencilerini hem din eğitimi hem de akademik eğitimleri birlikte almaları için İmam Hatip Ortaokullarına gönderdiklerini belirtmişlerdir.¹³⁵ Araştırma sonunda öğrencilerin İHO din eğitimi derslerine karşı tutumları ve okul aidiyetleri yüksek düzeyde ölçülmüştür.¹³⁶

Fikriye Rana Kara'nın İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri başlıklı Konya ilinde 2015/2016 eğitim-öğretim yılında 6 ayrı İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim gören 7. sınıf 285 öğrenci velisi ile yaptığı araştırmada öğrencilerin çoğunun

¹³³ İbrahim Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2017), 114.

¹³⁴ Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi, 149.

¹³⁵ Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi, 299,300.

¹³⁶ Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi, 307-313.

İHO’da okumayı aileleri ortak karar aldıklarını bildirmiştir.¹³⁷ Öğrencilerin çoğunluğu akademik kariyer planlamalarında İHL dışındaki liseler hedeflemektedir. Araştırmada velilerin yarıya yakını İmam Hatip Ortaokullarında verilen Din Eğitimi yetersiz bulduklarını belirtmiştir.¹³⁸ Kara araştırmasında dindar nesil yetiştirme hedefine ulaşılması için İmam Hatip okullarındaki branş öğretmenlerin de İmam Hatip Kimliğine benimseyecek kişilerden seçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹³⁹

Mahmut Zengin ve Davud Karaman’ın 2018/2019 eğitim-öğretim yılında farklı illerdeki 4802 Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisiyle yaptıkları Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri başlıklı araştırmada öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini tercih etmelerinde en önemli etkenin aile yönlendirmesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu okulların proje okulu oluşu ve LGS ile öğrenci kabul etmesi tercih edilmelerinde diğer önemli etkenler olduğu görülmektedir.¹⁴⁰ Araştırmadan öğrencilerin öncelikle tıp, eczacılık, diş hekimliği gibi sağlık alanlarını eğilimli olduğu, daha sonra mühendislik, mimarlık, adalet, asker, polis ve eğitim alanlarına eğilim gösterdikleri gözlenmektedir.¹⁴¹ Yapılan araştırmada İlahiyat Fakültesi hedefleyenler oranı oldukça düşüktür. Ayrıca araştırma sonuçlarından biri de öğrencilerin proje okul uygulamalarından yüksek düzeyde memnun olduklarıdır.¹⁴²

Fatih Çınar’ın 2017/2018 eğitim-öğretim yılında Isparta İlindeki İmam Hatip Liselerinde okuyan 489 öğrenci ile yaptığı İmam Hatip Liselerinden Beklentiler başlıklı araştırmada öğrencilerin İmam Hatip Liselerini yalnızca din hizmetleri mesleğine hazırlayan bir kurum olarak değil, akademik kariyere hazırlıkla birlikte din eğitimi alabilecekleri bir kurum olarak algıladıkları görülmektedir.¹⁴³ Çınar’ın araştırmasında da İHL’yi tercihte aile yönlendirmesi en etken faktör olduğu anlaşılmıştır. Aynı

¹³⁷ Fikriye Rana Kara, İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2016), 63.

¹³⁸ Kara, İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri, 75, 76.

¹³⁹ Kara, İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri, 112.

¹⁴⁰ Davut Karaman, İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları (Ankara: İlahiyat Yayın, 2021), 360,361.

¹⁴¹ Mahmut Zengin- Davut Karaman, “Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri”, İlahiyat Tetkikleri Dergisi 54 (2020), 422, 423.

¹⁴² Zengin- Karaman, “Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri”, 421.

¹⁴³ Fatih Çınar, “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 11/60 (2018), 1248.

araştırmasında öğrencilerin İHL meslek derslerine karşı negatif bir tutum sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çınar son olarak İmam Hatip Okullarına siyasi ve ideolojik sebeplerle lehte ve aleyhte yaklaşılmaması, bu okulların Türk Eğitim Sisteminin bir parçası olarak görülerek, sorunlarına karşı bilimsel yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹⁴⁴

2017/2018 eğitim-öğretim yılında Sevilay Ünalı'nın Erzincan ilinde eğitim gören 459 İmam Hatip Ortaokulu öğrencisiyle yaptığı İmam Hatip Ortaokullarında Okuyan Öğrencilerin Bu Okulları Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Erzincan Örneği) başlıklı araştırmasında öğrencilerin İHO okullarını ailelerin düşünce yapısına en uygun okul olarak gördükleri için tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada öğrencilerin dini beklentileri ölçen soruların tamamına ve eğitsel beklentilere çok yüksek bir şekilde olumlu cevap verdikleri görülmektedir.¹⁴⁵

Esra Nur Erikoğlu'nun 2018/2019 Eğitim ve Öğretim yılında, İstanbul ilinin Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Ümraniye ve Ataşehir ilçelerindeki İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören 600 öğrenci ile yaptığı, İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler başlıklı araştırmada ilk dikkat çeken veri öğrencilerin yarısından fazlasının normal ortaokul mezunu olduğudur.¹⁴⁶ Araştırmanın üniversitede Öğrenim Görülmek İstenen Bölümler sorusuna öncelik sırasıyla Mühendislik, Öğretmenlik, Tıp, İlahiyat ve diğerleri cevapları verildiği görülmektedir. Erikoğlu'nun araştırmasında katılımcıların çoğu alan katsayısı uygulaması olsaydı İHL'yi tercih etmeyeceğini bildirmiştir. Erikoğlu'nun araştırmasında İHL'nin ailenin düşünce yapısına uygun olmasının İmam Hatip Lisesini tercih etmede etkili faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ortaokuldaki öğretmenlerin İHL'ye tercihte etkisinin az olduğu görülmektedir. Son olarak Erikoğlu'nun araştırmasında katılımcıların çoğu karma eğitime taraftar olduğu görülmektedir.¹⁴⁷

2014 yılında Türkiye İmam Hatipliler Vakfının 24 il, 70 ilçede 2689 İmam Hatip Lisesi 12. sınıf öğrencileri ile yaptığı Türkiye İmam Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması (Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları) başlıklı araştırmada katsayı

¹⁴⁴ Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", 1258, 1259.

¹⁴⁵ Ünalı, İmam Hatip Ortaokulları'nda Okuyan Öğrencilerin Bu Okulları Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Erzincan Örneği), 52-54.

¹⁴⁶ Esra Nur Erikoğlu, İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler (İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019), 156.

¹⁴⁷ Erikoğlu, İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler, 162-209.

probleminin tekrar yaşanması durumunda katılımcıların çoğunluğu İHL'ye devam edeceğini beyan etmiştir. Araştırmada öğrencilerin çoğunluğu ailesinin ve babasının yönlendirmesi ile İmam Hatip Lisesinde okumaya karar verdiğini söylemiştir.¹⁴⁸ Yine araştırmada kariyer olarak din hizmetleri alanını düşünen öğrenci sayısının ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir.¹⁴⁹

Kübra Ulukavak'ın 2020/2021 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesi Şehit Cengiz Polat İmam Hatip Ortaokulu'nda 280 öğrenci ile yaptığı Öğrenci Bakış Açısından İmam Hatip Ortaokulunda Arapça Öğrenimindeki Başarısızlık Nedenleri Üzerine Bir İnceleme (Yenimahalle/ Ankara Örneği) başlıklı araştırmada öğrencilerin Arapça dersinde zorlandıkları, okuma, anlama, dinleme ve cümle kurma etkinliklerinde başarısız oldukları görülmektedir.¹⁵⁰ Araştırmada öğrencilerin Arapça dersinde zorlanmalarını sebepleri olarak; derse yeteri kadar ön hazırlık yapılmaması, Arapça lisana alfabesinden ve yapısından dolayı önyargıyla yaklaşılması, yanlış okuma ve utanma kaygısı, kelime dağarcığının dar olması sebebiyle Arapça ile etkileşime girmeme, derslerde yeterince Arapça pratiklerin yapılmaması, ders dışı Arapça etkinliklerin veya kullanımın az olması, ders saatinin yetersiz oluşu, ders müfredatının ihtiyacı karşılamaması gibi etkenler gelmektedir.¹⁵¹

Hatice Budak'ın Konya ilinde 2015/2016 TEOG sınavında 500-475 arası puan alan ve Anadolu İmam Hatip Lisesini tercih eden 26 öğrenci ile yaptığı TEOG Sınavında Başarılı Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Nedenleri ve Sosyal Kimlik İnşa Sürecinde İmam Hatip Lisesinin Rolü başlıklı nitel araştırmada öğrencilerin İHL'yi tercih etmelerinde en önemli etkenin aile ve çevresi olduğu görülmektedir.¹⁵² Ayrıca öğrenciler bu okulları hem yükseköğretime hazırlanmak hem de din eğitimi görmek için

¹⁴⁸ Ertan Özensel - Mehmet Halit Aydemir, Türkiye İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması (Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı Araştırma Raporu, 2014), 52-54.

¹⁴⁹ Özensel- Aydemir, Türkiye İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması, 76.

¹⁵⁰ Kübra Ulukavak, Öğrenci Bakış Açısından İmam Hatip Ortaokulunda Arapça Öğrenimindeki Başarısızlık Nedenleri Üzerine İnceleme (Yenimahalle/ ANKARA Örneği) (Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal İlimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2022).

¹⁵¹ Ulukavak, Öğrenci Bakış Açısından İmam Hatip Ortaokulunda Arapça Öğrenimindeki Başarısızlık Nedenleri Üzerine İnceleme (Yenimahalle/ ANKARA Örneği), 121-132.

¹⁵² Hatice Budak, "Teog Sınavında Başarılı Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Nedenleri ve Sosyal Kimlik İnşa Sürecinde İmam Hatip Lisesinin Rolü", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 12/64 (2019), 445.

tercih ettiklerini beyan etmişlerdir.¹⁵³ Araştırmada öğrencilerin İmam Hatip Lisesi tercihlerinde memnun oldukları anlaşılmaktadır.¹⁵⁴

Şuayip Özdemir ve Tuncay Karateke'nin 2017/2018 öğretim yılında Elâzığ İlindeki İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören 600 öğrenci ile yaptıkları Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elâzığ Örneği) başlıklı araştırmada öğrencilerin çoğunluğu İmam Hatip Lisesini tercih etmeyi TEOG puanını öğrenince karar verdiklerini beyan etmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin çoğunu İmam Hatip Lisesine yerleşmek için okul içi veya dışı destek kurslarına gitmediğini dile getirmiştir. Özdemir ve Karateke'nin araştırmasında öğrencileri İmam Hatip Liselerine yönlendirici neden olarak en fazla ailemin tercihi cevabı tercih edilmiştir. Yine araştırmada İHL seçerken en önemli faktörün İHL'de dini daha iyi öğrenilebileceği fikri olmuştur.¹⁵⁵

Pembegül Ateş'in Gaziantep ilinde 2014/2015 eğitim-öğretim yılında 400 öğrenci ile yaptığı İmam Hatip Lisesi'nde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi'ni Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği) başlıklı araştırmada öğrenciler en çok “Ailemin isteği ile İmam Hatip Liselerini tercih ettim” ifadesini tercih etmişlerdir.¹⁵⁶ Ayrıca öğrencilerin çoğu İHL'yi din eğitimi görmek için tercih ettiklerini beyan etmişlerdir. Öğrenciler İHL'de hedeflenen din eğitimindeki istendik davranışlara ulaşamadıklarını ifade etmişlerdir.¹⁵⁷

Mustafa Sarı'nın İstanbul ili Pendik ilçesinde 2018/2019 eğitim-öğretim yılında 598 öğrenci 67 veli ile yaptığı İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği) başlıklı araştırmasında öğrencilerin ve velilerin çoğunluğu din hizmetleri alanında bir kariyer hedeflemeseler de din eğitimi almak için İHL'yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.¹⁵⁸ Sarı'nın araştırmasında öğrencilerin ve velilerin İHL okul idareleri ve öğretmenlerinden

¹⁵³ Budak, “Teog Sınavında Başarılı Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Nedenleri ve Sosyal Kimlik İnşa Sürecinde İmam Hatip Lisesinin Rolü”, 446, 447.

¹⁵⁴ Budak, “Teog Sınavında Başarılı Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Nedenleri ve Sosyal Kimlik İnşa Sürecinde İmam Hatip Lisesinin Rolü”, 448.

¹⁵⁵ Şuayip Özdemir - Tuncay Karateke, “Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elâzığ Örneği)”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 45 (2018), 16-25.

¹⁵⁶ Pembegül Ateş, İmam Hatip Lisesi'nde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi'ni Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği) (Gaziantep: T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Yüksek Lisans, 2016), 41.

¹⁵⁷ Ateş, İmam Hatip Lisesi'nde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi'ni Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği), 56.

¹⁵⁸ Mustafa Sarı, İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği) (Ankara: T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2019), 107.

okul içinde ve dışında özellikle ahlaki tutum ve davranışları ile rehberlik yapmalarını ve öğrencilere karşı ilgili olmalarını bekledikleri anlaşılmaktadır.¹⁵⁹ Araştırmada öğrencilerin İHL'deki akademik eğitimin kalitesinin artırılması gerektiğini ve İHL okullarının siyasetin ve ideolojinin konusu olmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.¹⁶⁰ Kurtuluş Öztürk'ün 2020/2021 eğitim öğretim yılında 7 bölgeden 27 ilde, 103 okuldan 6779 öğrenci ile yapılan İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi Tercih Nedenleri başlıklı araştırmasında katılımcıların İmam Hatip Liselerini nitelikli din eğitimi almak için tercih ettikleri vurgusu öne çıkmıştır. Ayrıca öğrenciler özellikle Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini akademik kariyer için de tercih ettikleri görülmüştür. Araştırmada İHL tercih nedenleri cinsiyet değişkenine göre irdelendiğine kız öğrencilerin eğitsel beklentilerle beraber manevi olgunlaşma istekleri ön plana çıkarken erkek öğrenciler arasında mesleki kariyer hedeflerine ulaşma imkânı öne çıkmaktadır. Son olarak araştırma sonucunda öğrencilerin İHL'leri bir meslek okulu olarak değil, akademik ortaöğretim kurumu olarak algıladıkları görülmektedir.¹⁶¹

¹⁵⁹ Sarı, İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği), 118.

¹⁶⁰ Sarı, İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği), 182.

¹⁶¹ Kurtuluş Öztürk, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi Tercih Nedenleri", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 57/57 (2023), 57,58.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler 2022-2023 eğitim-öğretim yılının 2. döneminde toplanmıştır. Haftada 2 okul ziyareti planlanmış, sınav dönemleri hariç mart, nisan aylarında okul ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Ziyaret edilen İHL dışındaki liselerde öğrencilerin ortaokulu mezuniyetleri toplu bir şekilde kayıtlarda olmadığı için okul idareleri sınıfları tek tek gezerek İHO mezunu öğrencileri tespit etmiş, öğrenciler kütüphane, sınıf ve konferans salonu gibi mekanlarda toplanmıştır. Okul idaresinden veya idarenin belirlediği bir öğretmende ankete gözlemci olarak katılmıştır. Tespit edilen İHO mezunu öğrencilere araştırmanın amacı anlatılmış, ankette dikkat edilmesi gereken hususlar bildirilmiş, yapılan çalışmanın bilimsel bir araştırma olduğu için öğrencilerin isim ve soy isimlerini ankete eklememeleri gerektiği bildirilmiştir. Anket sırasında öğrencilerin sorularına dönüt yapılmış, sürecin sağlıklı bir şekilde devam etmesi sağlanmıştır.

Daha sonra İHL okulları ziyaret edilmiştir. İHL okullarında okul bazında İHO mezunu öğrenci daha fazla olduğu için öğrencilerin müsait bir mekânda toplanması mümkün olmamıştır. Bu sebeple anketler okul idarelerine teslim edilmiş, anketler okul idarelerinin kontrolünde bir haftalık süreçte belirlenen İHO mezunu öğrencilerine uygulanmıştır.

Nicel araştırma yaptığımız okullarda anket çalışmasına katılan öğrencilerden en az dört öğrenci olacak şekilde mülakat için gönüllü öğrenciler belirlenmiştir. Gönüllü öğrencilerin cinsiyet ve sınıf kademesi dağılımının eşit olmasına dikkat edilmiştir. Ancak öğrenciler gönüllü olarak çalışmamıza katıldıkları için özellikle sınıf dağılımında eşit bir dağılım sağlanamamıştır. Mülakat görüşmeleri okul idarelerinin belirlediği mekanlarda, öğrencilerle baş başa bir şekilde, öğrencinin rızası ile görüşmeler ses kaydına alınarak gerçekleştirilmiştir. Mülakat sırasında, ses kayıtları daha sonra yazıya geçirilirken öğrencilerin birbirinden ayırt edilebilmesi için öğrencilerden kendilerine bir takma isim belirlemeleri istenilmiştir. Görüşmeler deşifre edilirken öğrenci kayıt sıraları, cinsiyetleri, okul türleri ve sınıf düzeylerine dair bilgiler verilecek şekilde kodlanarak öğrenci görüşlerini tasnifte kullanılmıştır. Okul türleri, Merkezi (LGS) Sınavlı Anadolu Lisesi (PAL), Anadolu Liseleri (AL), Fen Liseleri (FL), Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (MTAL), Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) ve Proje Anadolu

İmam Hatip Lisesi (PAİHL) şeklinde kodlanmıştır. Örneğin Öğrenci Kayıt Nosu;2, Cinsiyeti; Erkek, Okul Türü; Merkezi (LGS) Sınavlı Anadolu Lisesi, Sınıf Düzeyi; 11 olan bir öğrenci (Ö2, E, PAL, 11) şeklinde kodlanmıştır. Öğrencilere yardımcı olmak için bazı sorulara açıklamalar getirilmiş, bazı öğrencilere görüşlerini daha da ayrıntılamaları için ek sorular yöneltilmiştir. Ancak öğrencileri yönlendirici söylem ve sorulardan kaçınılmıştır. Ses kayıtları daha sonra yazım kurallarına dikkat edilerek çözümlenmiş ve yazıya geçirilmiştir. Mülakat görüşmesinde lise öğrenimine İHL’de devam eden İHO mezunlarına 5, İHL dışındaki lise türlerinde devam eden İHO mezunlarına 6 soru sorulmuştur.

Nicel araştırma analizinde IBM SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Anket maddeleri İHL çalışma grubu için Anket 1 ve İHL dışındaki liseler çalışma grubu için Anket 2 olarak ayrı ayrı programa girilmiş, okul ziyaretleri yapıldıkça öğrencilerin nicel verileri anket grubuna göre programa işlenmiş, tüm veriler programa girildikten sonra betimsel istatistikler çıkartılarak analizlerde kullanılmıştır.

Madde analizlerine önce frekans verileri irdelenerek başlanmış daha sonra tüm maddeler Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi, Baba Eğitim Durumu ve Ailenin Gelir Durumu değişkenleri ile karşılaştırılarak, iki kategorik değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-kare testine tabi tutulmuştur. Ki-kare testinde iki değişkenin verileri karşılaştırıldığında şayet gözeneklerde 5’ten küçük bir veri varsa ve 5’ten küçük gözenek sayısı toplam gözenek sayısının %20’si aşıyorsa Ki-kare testinden elde edilen sonuç ile iki değişken arasında anlamlı bir ilişki aranamaz. Böyle durumlarda satır veya sütunlar arasında mantıklı bir ilişki varsa satır veya sütunlar birleştirilir veya 5’ten küçük gözenekler kayıp veri olarak ayarlanarak analiz dışı bırakılabilir.¹⁶² Araştırmamızda Ki-kare analizlerinde sağlıklı bir sonuca ulaşmak için; Sınıf Düzeyi değişkeninde 12. sınıf düzeyinde fazla katılım olmadığı için Ki-kare analizi yaparken 11. ve 12. sınıf verileri birleştirilmiş yine Aile Gelir Durumu değişkeninde 0-5,500tl arası gelir grubunda yeterli veri olmadığı için 0-5,500tl arası gelir grubu ile 5,500tl-10,000tl arası gelir grubu birleştirilerek 10,000tl altı gelir grubu diye sınıflandırılmıştır. Hem sınıfsal hem de sıralamalı değişkenlerinde Cevap Yok seçenekleri analiz tablo gözeneklerinde 5’ten küçük verilere sebep olduğu için kayıp veri kabul edilmiş ve analizlere tabi tutulmamıştır. Ayrıca iki değişken arasında Ki-kare

¹⁶² Şener Büyüköztürk, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 158, 159.

test sonucunda Asymp. Sig. değeri $p < 0,05$ 'den büyük ise iki değişken arasında anlamlı bir ilişki kurulamadığı için değerlendirmeye alınmamış ancak bazı durumlarda gözle görülür bir fark elde edilmişse anlamlı bir ilişki kurulamadığı belirtilerek gözle görünen farka dikkat çekilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Tezin amacına uygun olarak üç farklı ölçme aracı hazırlanmıştır. 1. Anket; Örgün Eğitimlerine İHL'de Devam Eden İHO Mezunu Öğrenciler, 2. Anket; Örgün Eğitimlerine İHL Dışındaki Lise Türlerinde Devam Eden İHO Mezunu Öğrencileri kapsarken, 3. ölçme aracı ise Mülakat sorularından oluşmaktadır. Anketler 2022/23 eğitim-öğretim yılının 1. döneminde danışman öğretim üyesinin yönlendirmeleriyle hazırlanmaya başlanılmıştır. Anketler hazırlanırken daha önce yapılan benzer araştırmalardan, ortaöğretimde görev yapan öğretmen görüşlerinden faydalanılmıştır. Hazırlanan anketlere din eğitimi alanında uzman 2 akademisyen ve 2 öğretmen görüşü alınarak son halleri verilmiştir. Anketler Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 07.12.2022 tarihli ve 52 sayılı toplantısında alınan "21" nolu karar ile araştırma yapmak için uygun bulunmuştur.

1. ve 2. anketlerin ilk bölümü kişisel bilgiler bölümünden oluşmaktadır. Bu bölümde öğrencilere Cinsiyet, Sınıf, Okul Türü, En Çok ve En Sık Kullandıkları Sosyal Medya Platformu, Yaklaşık Genel Not Ortalamaları, Ailelerinin Gelir Durumu, Baba ve Anne Eğitim Durumları ve Baba ve Anne Meslekleri gibi sorular sorulmuştur.

Her iki anketin ilk 6 maddesi ortaktır. Bu maddelerde öğrencilerin mezun oldukları İHO okullarını tercih etme sebepleri, öğrenimini gördükleri meslek ve kültür dersleri hakkındaki görüşleri, İHO'larda en çok sevdikleri, en az sevdikleri ve en çok zorlandıkları dersler, tekrar İHO tercih etme konusundaki görüşleri ve İHO memnuniyet durumları ölçülmeye çalışılmıştır.

Anket 1'de devam eden maddelerde örgün eğitimlerine İHL'de devam eden İHO mezunu öğrencilere, İHL tercih etme sebepleri, İHL'deki meslek derslerini ve kültür derslerini yeterli bulma düzeyleri ile ilgili sorular sorulmuştur.

Anket 2'de ise ortak 6 maddeden sonra örgün eğitimlerine İHL dışındaki liselerde devam eden İHO mezunlarına, İHL tercih etmeme sebepleri, öğrenim gördükleri liselerde İHO mezunu olarak yaşadıkları problemler sorulmuştur.

Her iki anketin son maddesinde ise; Tekrar lise tercih etme şansınız olsaydı İmam Hatip Lisesini tercih eder miydiniz? sorusu öğrencilere yöneltilmiş ve öğrencilerden EVET veya HAYIR cevaplarından birisini seçmesi, seçim yapıldıktan sonra da sebebini açık uçlu yazmaları istenilmiştir.

Nitel boyut için hazırlanan görüşme formunda ise anket maddelerindeki soruların benzerleri daha detaylı verilerine ulaşmak için açık uçlu bir şekilde sorulmuştur.

Anket maddelerinde açık uçlu, kapalı uçlu, sınıflama, sıralama, dereceleme soru tipleri¹⁶³ kullanılmıştır. Anketler yüz yüze görüşme usulü ile uygulanmıştır. İHO mezunu İHL öğrencilerine Anket 1, İHO mezunu İHL dışındaki lise türlerinde eğitim gören öğrencilere Anket 2 uygulanmıştır.

2.3. Nicel ve Nitel Araştırma Evren ve Örneklem/Çalışma Grubu

Bu araştırmadaki nicel bulgular 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Sakarya ili Adapazarı, Erenler ve Serdivan ilçelerindeki araştırma için seçilen İHL ve İHL dışındaki diğer liselerin farklı sınıflarında öğrenimlerine devam eden 729 İmam Hatip Ortaokulu Mezunu öğrenci ile yapılan anket verilerinden elde edilmiştir. Bu öğrencilerin 366'sı ise İHL'de, 363'ü İHL dışındaki liselerde öğrenimine devam etmektedir. Araştırmanın nicel örneklemine dair bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

İHL Okul Türleri	Okul Sayısı	N	%
Anadolu İHL	2	161	44
Proje Anadolu İHL	2	205	56
Toplam	4	366	100
İHL Dışındaki Diğer Okul Türleri	Okul Sayısı	N	%
Anadolu Lisesi	4	208	57,3
Merkezi Sınavlı (LGS) Anadolu Lisesi	2	54	14,9
Fen Lisesi	2	53	14,6
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2	48	13,2
Toplam	10	363	100

Tablo 6: Okul Türlerine Göre Nicel Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁶³ Büyüköztürk vd., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 132-136.

Sakarya İli Adapazarı, Erenler ve Serdivan İlçelerinde toplam 10 adet İHL okulu bulunmaktadır. Bunların 5'i Kız İHL, 5'i de Erkek İHL'dir. İHL dışı liselerde yapılan anket çalışmasındaki öğrenci sayısına yakın olması için bu 10 okuldan 2 kız İHL, 2 Erkek İHL toplam 4 İHL tercih edilmiştir. Bu dört okuldan ikisi LGS puanı ile öğrenci kabul ederken, biri hem LGS puanı ile hem de yerel yerleştirme ile, bir tanesi sadece yerel yerleştirme ile öğrenci kabul etmektedir.

Araştırmada seçilen okulların 4 tanesi Anadolu Lisesi, 2 tanesi Merkezi Sınavlı (LGS) Anadolu Lisesi, 2 tanesi Fen Lisesi ve 2 tanesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi türündendir. Okul türleri seçilirken İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Öğrencilerinin lise eğilimleri¹⁶⁴ göz önüne alınarak planlama yapılmıştır. Merkezi Sınav (LGS) ile öğrenci kabul eden Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinden program çeşitliliğinin fazla olması sebebiyle sağlıklı bir çalışma ortamı sağlanamayacağı için anket çalışması yapılmamıştır. Özel okullar bu araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir. Fiziksel ve zihinsel beceri ile öğrenci kabul eden Sanat ve Spor Liseleri de ön şartlı öğrenci kabul ettikleri için ve kıyaslama yapılabilecek Sakarya İlinde İHL okul türleri arasında benzer özelliklerde öğrenci kabul eden bir İHL olmadığı için tercih edilmemiştir.

Nicel araştırma yaptığımız okullarda anket çalışmasına katılan öğrencilerden en az dört öğrenci olacak şekilde mülakat için gönüllü öğrenciler belirlenmiştir. Mülakat görüşmelerine 6 okul türünden toplam 57 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın nitel örnekleme dair bulgular Tablo 7'de yer almaktadır.

Okul Türleri	Okul Sayısı	N	%
Anadolu İHL	2	6	10,6
Proje Anadolu İHL	2	10	17,5
Anadolu Lisesi	4	20	35,1
Merkezi Sınavlı (LGS) Anadolu Lisesi	2	4	7
Fen Lisesi	2	8	14
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2	9	15,8
Toplam	14	57	100

Tablo 7: Okul Türlerine Göre Nitel Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁶⁴ Suna - Özçelik, 2022 Liselere Geçiş Sistemi (LGS) Kapsamında İlk Yerleştirme Sonuçları, 18.

Çalışma öncesi son 4 eğitim-öğretim yılında Sakarya İlindeki İmam Hatip Ortaokullarından mezun olan öğrencilerin hangi okulları tercih ettiklerine dair birebir bir kaynak bulunmamaktadır. Bu sebeple seçilen okullarda okul idaresi tarafından sınıflarda öğrencilere duyuru yapılarak İHO mezunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Liselerde öğrencilerin hangi ortaokuldan geldikleri verisi bulunmadığı için çalışma yapılan liselerdeki tüm sınıf düzeylerinde bulunan İHO mezunu öğrencilerin katılım katılmadığı tespit edilememiştir. Öğrenci beyanı ile katılım sağlandığı için çalışmamızda sınıf düzeyleri arasında homojen bir dağılım sağlanamamıştır. İHL dışı liselerde İHO mezunu öğrencilerin okul mevcudundan çok daha az olması sebebiyle farklı sınıflardaki öğrenciler idarenin belirlediği bir mekânda (kütüphane, konferans salonu, sınıf vb.) toplanarak çalışma yapılmıştır. Ancak İHL’lerde çok daha fazla İHO mezunu öğrenci olduğu için İHL’lerde okul idarelerinin belirlediği öğrenciler üzerinden çalışma yapılmıştır. Bu sebeple sınıf düzeyleri arasında homojen bir dağılım yapılamamıştır. Ayrıca çalışma yapılan liselerde son sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun Açık Liselere geçtiği ve bu sebeple son sınıf öğrencilerinin okullarda çok az olduğu gözlemlenmiştir. Açık Liseye geçmeyip, okulunda eğitime devam eden öğrenciler de üniversite sınavına hazırlandığı için okul idareleri tarafından araştırmaya dahil edilmemişler, çok az sayıda 12. sınıf öğrencisi anket çalışmasına katılmıştır.

Sınıf Düzeyi	İHL				İHL Dışındaki Diğer Liseler			
	Kız		Erkek		Kız		Erkek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
9. Sınıf	71	37,2	92	53,2	59	58,4	42	41,6
10. Sınıf	43	22,5	68	39,3	62	58,5	44	41,5
11. Sınıf	77	40,3	13	7,5	78	58,6	55	41,4
12. Sınıf	0	0	2	1,1	15	65,2	8	34,8
Toplam	191	52,2	175	47,8	214	59	149	41

Tablo 8: Nicel Örneklemenin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Nitel örneklem grubu cinsiyet ve sınıf düzeyi karşılaştırılması Tablo 8’de verilmiştir.

Sınıf Düzeyleri	Kız		Erkek	
	N	%	N	%
9. Sınıf	11	50	11	50
10. Sınıf	9	64,3	5	35,7
11. Sınıf	8	42,1	11	57,9
12. Sınıf	1	50	1	50
Toplam	29	50,9	28	49,1

Tablo 9: Nitel Örneklemenin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4. Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

2.4.1. Ailelerinin Gelir Durumu

Tablo 10’da İHL ve İHL dışındaki liselerde öğrenim gören İHO mezunu öğrencilerin aile gelir durumları verilmiştir.

Gelir Skalası	İHL						İHL Dışındaki Liseler					
	Kız		Erkek		Toplam		Kız		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
0 – 5,500	8	4,8	3	1,9	11	3,4	4	2	2	1,4	6	1,8
5,500 – 10,000	39	23,4	40	25	79	24,2	73	36,5	28	20	101	29,7
10,000 – 20,000	87	52,1	65	40,6	152	46,5	104	52	67	47,9	171	50,3
20,000 üstü	33	19,8	52	32,5	85	26	19	9,5	43	30,7	62	18,2
Toplam	167	51,1	160	48,9	327	89,3	200	58,8	140	41,2	340	93,7

Tablo 10: Ailelerinin Gelir Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmanın yapıldığı 2023 mart, nisan ve mayıs aylarında Türkiye’de en düşük emekli maaşı 5,500 TL, asgari ücret 8,500 TL, en düşük memur maaşı 11,800 TL’dir.¹⁶⁵ Rakamları incelemenden önce anne ve baba mesleklerinin sorulduğu soruya her iki velisinin de mesleğini yazan öğrencilerin ekseriyetinin gelir dağılımı sorularını sadece bir velisinin maaşını yazdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca İHL çalışma grubunda

¹⁶⁵ “Hangi Memur Ne Kadar Maaş Alacak?”, euronews (03 Ocak 2023).

katılımcıların %10,7, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ise katılımcıların %6,3'ü gelir dağılımına cevap vermediği gözlemlenmiştir. Kısacası öğrencileri ailelerinin gelir durumu hakkında net bilgileri olduğunu söylemek güçtür. Tablo cevapsızlar değerlendirmeye alınmadan hazırlanmıştır.

Eldeki veriler iki ankete kıyasla incelendiğinde 0 – 5,500 TL arasında gelire sahip olanların oranları İHL öğrencileri arasında daha fazla olduğu, 5,500 – 10,000 TL ve 10,000 – 20,000 TL gelir dağılımında diğer liselerde öğrenim gören öğrenciler arasında oranın daha fazla olduğu, 20,000 TL üzeri gelire sahip olanların ise İHL öğrencileri arasında daha fazla olduğu gözlenmiştir. Her iki örneklem grubunda da 10,000-20.000 TL gelir dağılımı en yüksek yüzdeye sahip gelir dağılımı olmuştur. Cinsiyete göre gelir dağılımında her iki örneklem grubunda 20,000 TL üzeri gelir skalasında erkek öğrencilerin oranı kızlara göre daha yüksek çıkmıştır. Özellikle diğer liselerdeki fark çok daha fazladır. 10,000-20,000 TL gelir skalasında her iki örneklem grubunda kız öğrencilerin oranı erkek öğrencilerden daha yüksektir. Ancak İHL öğrencilerinin oranları arası fark kızlar lehine daha fazladır. 5,500-10,000 TL gelir skalasında ise İHL öğrencileri arasında oranlar birbirine yakın iken, diğer liselerde ise oranlar arası kızlar lehine daha yüksektir. 0-5,500 TL arası fazla veri olmadığı için karşılaştırma yapmak çok sağlıklı değildir.

Gelir Skalası	Anadolu İHL		Proje Anadolu İHL		Anadolu Lisesi		Merkez Sınavlı Anadolu Lisesi		Fen Lisesi		Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
0 – 5,500	7	4,3	4	1,9	4	1,9	2	3,8	0	0	0	0
5,500 – 10,000	41	25,4	38	18,6	58	27,9	14	25,9	10	18,8	19	39,5
10,000 – 20,000	65	40,4	87	42,4	104	50	27	50	22	41,5	18	37,5
20,000 üstü	31	19,3	54	26,3	29	13,9	10	18,5	15	28,4	8	16,7
Cevap yok	17	10,6	22	10,8	13	6,3	1	1,8	6	11,3	3	6,3
Toplam	161	100	205	100	208	100	54	100	53	100	48	100

Tablo 11: Ailelerinin Gelir Durumunun Okul Türüne Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11 incelendiğinde Proje Anadolu İHL’de ankete katılanların aile gelirlerinin Anadolu İHL’de okuyanlara göre daha iyi olduğu görülmektedir. Ailelerin sosyoekonomik durumlarının öğrencilerin eğitim hayatlarına olumlu-olumsuz etkileri vardır.¹⁶⁶ Yukarıdaki tabloda bu etkinin yansımaları görülebilmektedir.

Tablo 10’daki İHL dışındaki liseler incelendiğinde sosyoekonomik durumu en iyi olan grubun Fen Lisesine devam eden öğrenciler olduğu gözlenmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği ile sosyoekonomik durum arasında sıkı bir bağ vardır.¹⁶⁷ Ayrıca eğitime kişi başı gelire göre daha fazla pay ayıran ülkelerin diğer ülkelere göre eğitimde daha iyi çıktılar aldığı bir gerçektir.¹⁶⁸ Ülkemizde sınav odaklı bir eğitim sistemi olması, velileri ve öğrencileri bu sınavlarda başarılı olmak için dersane, özel ders, online kurslar, dijital

¹⁶⁶ Abdurrahman Çömlekciogulları, Öğrenci Başarısı ile Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişki (Denizli İli Örneği) (Denizli: T.C. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Denetimi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Tezsiz Yüksek Lisans, 2020), 45.

¹⁶⁷ Mahmut İnan - Murat Demir, “Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 20/2 (2018), 354,355.

¹⁶⁸ Hasan Özcan vd., “OECD Ülkelerinin Gelişmişlik Düzeyleri ile Öğrencilerin Fen Okuryazarlık Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 7/1 (2021), 11.

içerikler gibi yardımcı kaynaklara yöneltmektedir. Ancak saydığımız bütün bu ek kaynakların velilere ek bir mali yükü olmaktadır. Bu mali yükü her veli karşılayamadığı için eğitimde fırsat eşitliği de zarar görmektedir. Bu sebeple belli bir zümre eğitim hayatına daha fazla imkanlara sahip olabilirken asgari ücretle geçinenler dezavantajlı bir konuma gelmektedir. Ülkemizde ücretli çalışanların %46'sı asgari ücret ve altında maaş aldığı¹⁶⁹ düşünülürse eğitimde fırsat eşitliği büyük tehlike altındadır.

2.4.2 Ebeveynlerin Eğitim Durumu

İnsanın ilk okulu ailesi, ilk öğretmenleri de anne ve babasıdır.¹⁷⁰ Bu sebeple anne ve babanın eğitim durumları çocukların fiziksel, zihinsel, ahlaki ve inanç gelişimleri için önemli bir etkidir. Yaptığımız çalışmada ebeveynlerin eğitim durumları Tablo 12'de sunulmuştur.

Eğitim Durumu	İHL				İHL Dışındaki Liseler			
	Baba		Anne		Baba		Anne	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İlköğretim (İlk ve Orta Okul)	101	27,6	159	43,4	130	35,8	186	51,2
Ortaöğretim (Lise)	149	40,7	129	35,2	148	40,8	120	33,1
Yükseköğretim (Üniversite)	81	22,1	56	15,3	60	16,5	43	11,8
Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora)	30	8,2	12	3,3	22	6,1	6	1,7
Toplam	361	98,6	356	97,3	360	99,2	355	97,8

Tablo 12: Ebeveyn Eğitim Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL'de ilköğretim mezuniyet durumu annelerde daha çok iken diğer kademelerde mezuniyet durumu babaların lehinedir. Özellikle Lisansüstü eğitim durumunda babalar annelerin yaklaşık 3 katıdır. İHL dışındaki liselerde de benzer bir durum vardır, babaların eğitim durumu annelere göre daha yüksektir. Ancak İHL'de ankete katılan denekler ile İHL dışındaki liselerde ankete katılan deneklerin verileri karşılaştırıldığında İHL'de ankete katılan öğrencilerin ebeveynlerinin Yükseköğretim (Üniversite) ve Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) mezun oranının daha yüksek olduğu

¹⁶⁹ “Türkiye’de Ücretli Çalışanların Yüzde 46’sı Asgari Ücret ve Altında Yıllık Gelirle Geçiniyor”, Independent Türkçe (06 Temmuz 2022).

¹⁷⁰ Mehmet Zeki Aydın, “Ailede Ahlak Eğitimi”, İstanbul Eğitim ve Kültür Dergisi 2-3 (Ekim 2010), 34-37.

görülmektedir. Her iki örneklem grubundaki cevapsızlar değerlendirilmeye alınmamıştır.

Her iki örneklem grubunu okul türüne göre değerlendirdiğimizde, nasıl ailenin geliri öğrencilerin eğitim durumlarını etkilediği gözlemlendiği gibi ebeveynlerin eğitim durumunun da çocuklarının eğitim durumlarını etkilediği görülmüş, ebeveynlerin eğitimi durumu artıkça merkezi sınavla öğrenci kabul eden liseleri kazanma oranlarının arttığı gözlenmiştir.

3. BÖLÜM: BULGULAR

İmam Hatip Ortaokulu mezunlarının lise tercihini etkileyen faktörleri araştırmak için çalışma gurubumuzda nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular başlığında her iki yöntemin bulguları sırayla verilmiştir.

3.1. İHO Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Nicel Bulgular

Anket maddelerimizin İmam Hatip Ortaokulu ile ilgili soruları İmam Hatip Lisesi çalışma gurubu ile diğer liseler çalışma gurubunda aynı olduğu için nicel bulgular iki alt başlıkta irdelenmiştir. İlk alt başlığımızda İHO kademesi ile ilgili maddeler incelenirken, diğer alt başlıkta ise İHO mezunlarının lise tercihlerine ve lise kademesine dair görüşleri ile ilgili maddeler analiz edilmiştir.

3.1.1. Öğrencilerin İHO Kademesine Dair Görüşleri ile İlgili Maddeler

İmam Hatip Ortaokulu Mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörleri araştırmak için öncelikle öğrencilerin mezun oldukları İHO hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bunun için anketimizin ilk 6 maddesi İHO tecrübeleri ile ilgili ortak maddelerden oluşmaktadır. Ayrıca İHO eğitimlerinin lise tercihlerine olan etkisini araştırmak için anket ölçeğimizin en geniş bölümü İHO ile ilgili maddeler olmuştur. İHO hakkındaki maddelerimizin diğer bir amacı da özellikle öğrencilerin meslek derslerine bakışlarının ve İHO memnuniyet düzeylerinin İHL devam edip etmemelerine etkisini araştırmaktır.

3.1.1.1. Öğrencilerin İHO Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Nicel Bulgular

Öğrencilere ortaokul eğitimleri İHO’da almalarını en iyi tanımlayan ifadeyi işaretlemelerini istenmiş, elde edilen bulgular Tablo 13’de verilmiştir.

Seçenekler (tek cevap işaretlenmiştir)	N	%
Ailemin yönlendirmesi ile okudum.	193	52,7
Kendi işteğimle okudum.	105	28,7
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	35	9,6
Diğer (Akraba tavsiyesi ile okudum, Arkadaş vremine etkisiyle okudum, İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ğretmenim etkili oldu ve Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim)	35	7,7
Cevap yok	5	1,4
Toplam	366	100

Tablo 13: İHO Tercih Sebepleri, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Elde edilen bulgularda 1. maddenin; Akraba tavsiyesi ile okudum, Arkadaş vremine etkisiyle okudum, İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ğretmenim etkili oldu ve Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim ifadelerini diğer maddelerle ile k-kare analizi yapmak için gereken minimum 5 cevap gereksinimini karşılamadığı görülmüş ve bu sebeple maddenin analizi yapılırken bu ifadeler Diğer ifade başlığında toplanmıştır. Ayrıca 1. maddeye İHL alışma grubundan ankete katılanların %1,4 (5 ğrenci), İHL dışındaki liseler çalışma grubundan ankete katılanların ise %0,5 (1 ğrenci) oranında ğrenci cevap verilmemiştir. Sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için cevap yoklar değişken analizlerinde değerlendirilmeye alınmamıştır.

Tablo incelendiğinde Ailemin yönlendirmesi ile okudum ifadesine %50 üzerinde cevap verildiği görülmektedir. Aslında bu normal bir durumdur, çünkü ilköğretimin ilk kademesinden 9 yaşında mezun olan bir çocuğun ailesinin yönlendirmesi ile okul seçmesi beklenen bir olaydır. Yapılan nitel çalışmada deneklere aynı soru açık uçlu bir şekilde sorulmuş, ailemin yönlendirmesiyle İHO okumayı tercih ettim cevabını veren öğrencilere, bu süreçte sizin farklı bir işteğiniz var mıydı? diye ek bir soru sorulmuş ve öğrencilerin çoğunun ailesi ile ortak görüşe sahip olduğunu dile getirmiştir. Ancak tamamen aile zoru ile İHO okumayı tercih eden öğrenciler de gözlenmiştir. İkinci en çok tercih edilen cevap %28,7 ile Kendi işteğimle okudum cevabı olmuştur. Bu cevaba Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim şıkkına verilen %9,6 oranı da eklersek %38 seviyesinde İHO okumayı öğrencinin kendi işteği ile tercih

ettiği görülmektedir. Ancak 9 yaşında bu tercihi yapan bir kişinin görüşlerine elbette aile etkisi yadsınamaz. Maddeye verilen en düşük cevap %0,5 ile İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim etkili oldu seçeneği olmuştur. Belki bu seçenek daha yüksek bir oranda cevaplanması beklenebilir ancak ilkokulda sadece 4. Sınıfta haftada 2 saat DKAB dersi alan bir öğrencinin dersten ve öğretmeninden çok etkilenmesi kolay değildir. Ayrıca ders saati az olduğu için birçok okulda DKAB öğretmen kadrosu boş kalmakta ve DKAB derslerine sınıf öğretmenleri girmektedir. Bu durum etkileşimin düşük çıkmasına sebep olmuş olabilir.

Ankete katılan İHL öğrencilerinin İHO tercih sebeplerini Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde ($p=0,057$) erkek öğrencilerin (%34,3) kız öğrencilere (%24,2) göre daha yüksek oranda Kendi isteğimle okudum cevabını verdiği görülmektedir. Ailemin yönlendirmesi ile okudum ifadesinde ise kız öğrencilerin oranı (%57) erkek öğrencilerin oranına (%49,7) göre daha yüksek çıkmıştır. İHO ve İHL veli beklentilerine bakıldığında dini kaygıların öncelikli olduğu görülmektedir.¹⁷¹ Velilerin dini kaygıları ön planda olduğu için kız çocukları için daha hassas davranmaları beklenebilir. Bu da kız çocuklarında aile yönlendirmesinin daha baskın çıkmasına sebep olmuş olabilir. Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi ifadesinde ise yine erkek öğrencilerin oranı (%10,9) kızlara göre (%8,6) daha yüksektir. Bir de kız öğrenciler arasında Arkadaş çevremin etkisiyle okudum cevabının oranı %5,2, erkeklerde ise %1,7 çıkmıştır. Bu veriden de kız öğrencilerin İHO tercihlerinde arkadaş çevresinin etkisi erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

İHO tercih sebeplerini Okul Türü değişkenine göre incelediğimizde anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,635$). Anket maddemizi sınıf değişkenine göre değerlendirdiğimizde ise anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,012$). Kendi isteğimle okudum ifadesini 9. Sınıf öğrencilerinin %36,4'ü, 10. Sınıf öğrencilerinin %21,8'i, birleştirerek değerlendirmeye aldığımız 11 ve 12. Sınıf öğrencilerinin %24,1'i işaretlemiştir. Ailemin yönlendirmesi ile okudum ifadesine 9. Sınıf öğrencilerinin %49,4'ü, 10. Sınıf öğrencilerinin %59,1'i, 11 ve 12. Sınıf öğrencilerinin %54'ü oranında tercihte bulunmuştur. Bu iki değişken incelendiğinde ankete katılanlar arasında yaşça en küçük olan 9. Sınıf öğrencilerinin kendi isteğiyle karar verme oranlarının daha

¹⁷¹ Mustafa Sarı, “İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi”, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/19 (2021), 105,106.

yüksek olduğunu gözlenmiştir. Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim ifadesine en çok 10. sınıf öğrencilerinin (%14,5) katıldığı gözlenmektedir. Bu ifadesi 9. sınıf öğrencilerinin %7,4'ü, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin %8'i tercih etmiştir.

Babanın Eğitim Durumu ($p=0,925$) ve Aile Gelir Durumu ($p=0,289$) değişkenlerine göre anket maddemizi karşılaştırdığımızda da anlamlı bir sonuca varılamamıştır.

Seçenekler (tek cevap işaretlenmiştir)	N	%
Ailemin yönlendirmesi ile okudum.	155	42,7
Kendi isteğimle okudum.	123	33,9
Diğer (Akraba tavsiyesi ile okudum, Arkadaş çevremın etkisiyle okudum, İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim etkili oldu ve Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim)	50	13,8
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	34	9,4
Cevap yok	1	0,3
Toplam	363	100

Tablo 14: İHO Tercih Sebepleri, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda Kendi isteğimle okudum maddesi İHL çalışma grubuna göre daha yüksek oranda çıkmıştır. Ayrıca Akraba tavsiyesi ile okudum, Arkadaş çevremın etkisiyle okudum ve Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim seçenekleri de İHL çalışma grubuna göre daha yüksek çıkmıştır. Bu 3 seçenek ve Ailemin yönlendirmesi ile okudum seçeneğinin ortalamaları toplandığında öğrencilerin çoğunun öncelikle kendi görüşleri ile İHO tercih etmedikleri görülmektedir.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda anketimizin ilk maddesini cinsiyet değişkenine göre karşılaştırdığımızda anlamlı sonuca yakın bir veri çıkmıştır ($p=0,057$). Kendi isteğimle okudum ifadesine kız öğrencilerin %36,4'ü, erkek öğrencilerin %30,4'ü işaretlemiştir. Ailemin yönlendirmesi ile okudum ifadesinde de erkek öğrencilerin oranı (%50) kız öğrencilerin oranından (%37,9) yüksek çıkmıştır. Bu iki ifadedeki dağılımda cinsiyet değişkenine göre İHL çalışma grubunda tam tersi bir sonuca ulaştık. Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi ifadesinde ise erkek öğrencilerin oranı (%10,1) kızlara göre (%8,9) daha yüksektir. Diğer ifadesinde İHL çalışma grubunda olduğu gibi kızların oranı (%16,8) erkeklerin oranından (%9,5) daha yüksek çıkmıştır.

Anket maddesini diğer değişkenlerle kıyasladığımızda hiçbir değişkende anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

3.1.1.2. Öğrencilerin İHO'daki Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşlerine Dair Nicel Bulgular

	Bu dersten memnundum		Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.		Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.		Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.		Öğretmen in tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.		Cevap yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	299	81,7	17	4,6	32	8,7	1	0,3	9	2,5	8	2,2
Kur'an-ı Kerim	259	70,8	14	3,8	53	14,5	14	3,8	20	5,5	6	1,6
Peygamberim izin Hayatı	287	78,4	19	5,2	43	11,7	3	0,8	3	0,8	11	3
Temel Dini Bilgiler	272	74,3	28	7,7	46	12,6	3	0,8	9	2,5	8	2,2
Arapça	128	35	83	22,7	44	12	70	19,1	36	9,8	5	1,4
Ortalama	249	68	32,2	9	43,6	12	18,2	5	15,4	4	7,6	2

Tablo 15: İHO Mezunlarının İHO'daki Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

	Bu dersten memnundum		Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.		Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.		Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.		Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.		Cevap yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	306	84,3	20	5,5	16	4,4	1	0,3	17	4,7	3	0,8
Kur'an-ı Kerim	243	66,9	23	6,3	52	14,3	20	5,5	22	6,1	3	0,8
Peygamberimiz'in Hayatı	289	79,6	33	9,1	25	6,9	3	0,8	10	2,8	3	0,8
Temel Dini Bilgiler	246	67,8	47	12,9	42	11,6	6	1,7	17	4,7	5	1,4
Arapça	108	29,8	60	16,5	39	10,7	103	28,4	52	14,3	1	0,3
Ortalama	238	66	36,6	11	34,8	9,2	26,6	7	23,6	6	3	0,8

Tablo 16: İHO Mezunlarının İHO'daki Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL

Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHO Meslek Dersleri hakkındaki ölçeğimizi likert tipi ölçekten daha çok betimsel bir madde olarak hazırladık. Öğrencilerin memnuniyetini bir seçenekte toplarken, memnuniyetsizliklerini 4 farklı seçenekte ölçmeye çalıştık. Yapılan araştırmanın sonucunda memnuniyet düzeyi açısından İHO Meslek Derslerini 2 kategoriye ayırabiliriz. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı, Temel Dini Bilgiler bir kategori, Arapça ise ayrı bir kategoride incelenebilir. Çünkü Arapça dersi ve diğer meslek dersleri arasında memnuniyet olarak büyük bir fark ortaya çıkmıştır. İlk kategorideki derslerin dağılımı birbirine yakinken Arapça dersi cevapların dağılımı açısından çok farklıdır.

İHL çalışma grubu ile İHL dışındaki liseler çalışma grubunda en çok memnun olunan derslerin sırası aynıdır. En yüksek memnuniyet oranından en düşük memnuniyet

oranına göre; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Peygamberimizin Hayatı, Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ve Arapça olarak dersler sıralanmıştır. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Peygamberimizin Hayatı derslerinden memnun olanların oranı İHL çalışma grubuna göre daha yüksek iken, bu iki sözel derse göre daha teknik bilgi ve beceri isteyen Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ve Arapçada İHL çalışma grubu öğrencilerinin daha memnun olduğu görülmüştür. Ders konuları zor olduğu için memnun değildim seçeneğinde de İHL dışındaki liseler çalışma grubu öğrencileri en çok zorlandıkları dersler olarak %28,4 ile Arapça ve %5,5 ile Kur'an-ı Kerim derslerini seçmişlerdir. İHL çalışma grubunda bu seçeneğin oranları Arapça dersi için %19,1, Kur'an-ı Kerim dersi için %3,8'dir. Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim seçeneğine İHL çalışma grubunda en yüksek oran %22,7 ile Arapça ve %7,7 ile Temel Dini Bilgiler dersleri gelmektedir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da en yüksek oran %16,5 Arapça dersi ve %12,9 ile Temel Dini Bilgiler dersi olmuştur. Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim seçeneğine İHL çalışma grubunda en çok seçilen derslerin oranı %14,5 ile Kur'an-ı Kerim ve %12,6 ile Temel Dini Bilgiler, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da %14,3 ile Kur'an-ı Kerim ve %11,6 ile Temel Dini Bilgiler dersleri olmuştur. Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim seçeneği her iki ankette ortalama olarak en az tercih edilen şık olmuştur. Tüm derslerin ortalamasına bakıldığında İHL çalışma grubunda %4, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda %6 oranında bu seçenek tercih edilmiştir. Her iki ankette de öğretmen tutum ve davranışları sebebiyle en çok tercih edilen ders Arapça olmuştur.

İHL çalışma grubunu cinsiyete göre değerlendirdiğimizde DKAB dersinden memnun olma oranı kızlarda %80,3 erkeklerde %91,2 ($p=0,004$), Kur'an-ı Kerim dersinden memnun olma oranı kızlarda %68,6 erkeklerde %84,2 ($p=0,001$), Peygamberimiz Hayatı dersinden memnun olma oranı kızlarda %75,1 erkeklerde %88 ($p=0,002$), Temel Dini Bilgiler dersinden memnun olma oranı kızlarda %71,3 erkeklerde %85,1 ($p=0,002$) ölçülmüştür. Arapça dersinde ise anlamlı bir sonuca ulaşılmasa da ($p=0,366$) erkekler (%41,9) kızlara (%37) göre dersten daha fazla memnun olduklarını söylemişlerdir. Tüm derslerde erkeklerin memnuniyet oranı kızlara göre daha yüksek ölçülmüştür.

İHL dışındaki lise çalışma grubunu cinsiyete göre değerlendirdiğimizde DKAB, Peygamberimizin Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler derslerinde anlamlı bir

sonuca ulaşamamış cinsiyete göre oranlar birbirine yakın çıkmıştır. Arapça dersinde ise anlamlı bir sonuca ulaşılmış ($p=0,005$) kızlar (%41,2) erkeklere (%25,8) göre dersten daha fazla memnun oldukları gözlenmiştir. İHL dışındaki liselerde İHL'ye göre Temel Dini Bilgiler ve Arapça derslerinde kızların memnuniyet oranı erkeklerin oranından daha yüksek çıkmıştır.

İHL çalışma grubunda meslek dersleri hakkında öğrenci görüşlerini okul türüne göre kıyasladığımızda sadece Peygamberimizin Hayatı dersinde anlamlı bir sonuca ulaşılmış ($p=0,32$) Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerin %86,7'si, Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerin %77,7'si bu dersten memnun olduklarını söylemişlerdir. İHL dışındaki liselerdeki çalışma grubunda ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Temel Dini Bilgiler derslerinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır. DKAB dersinden Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencilerin %93,3'ü, Anadolu Lisesi öğrencilerin %93,1'i, Fen Lisesi öğrencilerinin %83,3'ü ve Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencilerin %74,5'i memnun olduğunu dile getirmiş ($p=0,001$), Temel Dini Bilgiler dersinde ise Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencilerin %84,4'ü, Anadolu Lisesi öğrencilerin %76,5'i, Fen Lisesi öğrencilerinin %68,1'i dersten memnun olduğunu belirtirken, Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencilerin %50,9'u dersten memnun olmadığını belirtmiştir ($p=0,000$).

Anket maddemizi sınıf düzeyine göre kıyasladığımızda İHL çalışma grubunda sadece Temel Dini Bilgiler dersinde ($p=0,025$) anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır. 9. sınıf öğrencileri bu dersten %82,8 oranında memnu iken bu oran 10. Sınıf öğrencilerinde %78,6'ya, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinde oran %67,8'e kadar düşmektedir. İHL dışındaki lise çalışma grubunda ise hiçbir derste sınıf düzeyine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

Her iki çalışma grubunda meslek dersleri hakkında öğrenci görüşlerini öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre kıyasladığımızda sadece İHL dışındaki liselerde Temel Dini Bilgiler dersinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,16$). İlköğretim mezunu velilerin öğrencilerinin %76,9'u, Ortaöğretim mezunu velilerin öğrencilerinin %75'i, Lisansüstü mezunu velilerin öğrencilerinin %68,4'ü Temel Dini Bilgilerden dersinden memnun olduğunu söylerken bu oran Lisans mezunu velilerin öğrencilerde %55,2'ye düşmektedir. Her iki çalışma grubunda ailenin gelir durumuna göre

öğrencilerin meslek dersleri hakkında görüşleri kıyaslandığında anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

3.1.1.3. Öğrencilerin İHO'daki Akademik Dersleri Hakkındaki Görüşlerine Dair Nicel Bulgular

	Bu dersten memnundum		Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.		Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.		Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.		Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.		Cevap yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	263	71,9	36	9,8	27	7,4	17	4,6	17	4,6	6	1,6
Matematik	208	56,8	29	7,9	22	6	73	19,9	28	7,7	6	1,6
Fen Bilimleri	248	67,8	37	10,1	18	4,9	32	8,7	14	3,8	17	4,6
Sosyal Bilgiler	244	66,7	59	16,1	26	7,1	11	3	19	5,2	7	1,9
Yabancı dil	212	57,9	45	12,3	37	10,1	39	10,7	30	8,2	3	0,8
Teknoloji ve Tasarım	226	61,7	44	12	30	8,2	8	2,2	38	10,4	20	5,5
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	252	68,9	41	11,2	25	6,8	5	1,4	22	6	21	5,7
Beden Eğitimi	321	87,7	11	3	13	3,6	1	0,3	7	1,9	13	3,6
Görsel Sanatlar	261	71,3	34	9,3	25	6,8	3	0,8	29	7,9	14	3,8
Müzik	248	67,8	39	10,7	36	9,8	2	0,5	23	6,3	18	4,9
Ortalama	248	67,8	37,5	10,2	25,9	7,07	19,1	5,24	22,7	6,2	12,5	3,4

Tablo 17: İHO Mezunlarının İHO'daki Kültür Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

	Bu dersten memnundum		Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.		Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.		Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.		Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.		Cevap yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	290	79,8	24	7,4	15	4,1	4	1,1	23	6,3	4	1,1
Matematik	249	68,6	34	9,4	17	4,7	31	8,5	31	8,5	1	0,3
Fen Bilimleri	279	76,9	15	4,1	18	5	9	2,5	23	6,3	19	5,2
Sosyal Bilgiler	268	73,8	51	14	17	4,7	9	2,5	15	4,1	3	0,8
Yabancı dil	236	65	47	12,9	23	6,3	23	6,3	29	8	5	1,4
Teknoloji ve Tasarım	196	54	54	14,9	47	12,9	4	1,1	48	13,2	14	3,9
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	233	64,2	43	11,8	35	9,6	8	2,2	28	7,7	16	4,4
Beden Eğitimi	324	89,3	11	3	9	2,5	1	0,3	14	3,9	4	1,1
Görsel Sanatlar	256	70,5	45	12,4	23	6,3	8	2,2	22	6,1	9	2,5
Müzik	230	63,4	54	14,9	31	8,5	2	0,6	33	9,1	13	3,6
Ortalama	256	59.5	37.8	8.5	23.5	5	9.9	2.7	26.6	8	8.8	2.4

Tablo 18: İHO Mezunlarının İHO'daki Kültür Dersleri Hakkındaki Görüşleri, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Her iki çalışma grubu öğrencileri arasında en çok memnun olunan ilk iki ders Beden Eğitimi ve Türkçe dersleri olmuştur. İHL dışındaki liselerde okuyan öğrenciler arasında Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Yabancı Dil Derslerinden memnuniyet düzeyi İHL

Çalışma grubu öğrencilerine göre daha yüksektir. İHL alışma grubunda en az memnun olunan dersler %56,8 ile matematik daha sonra %57,6 ile Yabancı Dil dersleri çıkarken, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda %54 ile Teknoloji ve Tasarım daha sonra %63,4 ile Müzik dersleri çıkmıştır. Ayrıca bu iki ders %14,9 oranlarla İHL dışındaki liseler çalışma grubunda Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim ifadesinde en çok tercih edilen dersler olmuştur. İHL dışındaki liselerdeki öğrenciler arasında beceri temelli (Teknoloji ve Tasarım, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, Grsel Sanatlar ve Müzik) derslerden memnuniyet oranının İHL ğrencilerine göre daha düşük, ilgi çekmeme konusunda daha yüksek veriler çıktığı görülmektedir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim seçeneğine en çok %16,1 ile Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi daha sonra daha sonra %12,3 oranla ile Yabancı Dil Dersleri ıkmıştır. Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim seçeneğine İHL alışma grubunda öğrenciler %10,1 ile Yabancı Dil daha sonra %9,8 ile Müzik derslerini seçerken, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda öğrenciler %12,9 ile Teknoloji ve Tasarım daha sonra %9,6 ile Bilişim Teknolojileri ve Yazılım derslerini seçtikleri görülmektedir. Ders konuları zor olduğu için memnun değildim seçeneğinde İHL alışma grubunda %19,9 ile Matematik ardından %10,7 ile Yabancı Dil dersi gelirken, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da %8,5 ile Matematik ve %6,3 ile yine Yabancı Dil dersleri gelmektedir. Teknoloji ve Tasarım Dersi ğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim seçeneğinde her iki çalışma grubunda en çok oy alan ders olmuştur. Teknoloji ve Tasarım dersinin özellikle İHL dışındaki liseler çalışma grubunda en çok memnun olunmayan ders oluşu irdelenmesi gerektiği kanısındaım. Konuyla ilgili çalışmış olduğum kurumdaki Teknoloji ve Tasarım Dersi branş ğretmeni ile yaptığım görüşmede dersin özellikle el becerisi ve sabır istediği için öğrencilerin tahammllerini zorlayabildiğini ayrıca tasarlanan ürünlerin bir süreç sonunda ortaya çıktığı için sonuca ulaşıncaya kadar öğrencilerin ilgisinin dağılabildiğini ancak öğrencilerin ortaya bir ürün koyduklarında ise memnuniyetlerinin arttığını belirtmiştir. Bir de dersin işleniş yöntemi için birçok materyale ihtiyaç duyulduğunu ve bu materyalleri edinmeyen veya edinemeyen öğrencilerin ders esnasında boşta kaldıkları için hem kendileri için hem de sınıf düzeni için olumsuz durumlara sebep olduklarına, bunun da dersin memnuniyet düzeyini etkilemiş olabileceğini belirtmiştir.

İHO'daki meslek dersleri ile akademik dersler için verilen cevap ortalamaları karşılaştırıldığında İHL çalışma grubunda meslek derslerinde %68 memnuniyet ortalaması çıkarken akademik derslerden de yakın bir oran %67,85 çıkmış, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ise meslek derslerinden %66 memnuniyet ortalaması çıkmışken akademik derslerde bu oran %59,5 düşmüştür. Tüm derslerden en çok memnun olunan dersler her iki çalışma grubunda Beden Eğitimi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin oranları çıkmıştır. Arapça Dersi tüm dersler arasında her iki çalışma grubunda en az memnun kalınan ve en çok zorlanılan ders olmuştur.

İHL çalışma grubu öğrencileri arasında Akademik Dersleri Hakkına Öğrenci Görüşlerini Cinsiyet değişkenine göre değerlendirdiğimizde; Türkçe, Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi, İngilizce, Teknoloji ve Tasarım ve Beden Eğitimi derslerinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır. Türkçe dersinde ($p=0,012$) kız öğrencilerin %82,3'ü memnun iken bu oran erkeklerde % 70,8'e düşmektedir. Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi dersinde ($p=0,022$) ise erkek öğrencilerin %77,6'sı dersten memnun olduğunu dile getirirken bu oran kız öğrencilerde %66,5'e düşmektedir. İngilizce dersinde ise ($p=0,025$) kız öğrencilerin memnuniyet oranı (%69,4) erkek öğrencilerin memnuniyet oranından (%57,5) daha yüksek çıkmıştır. Teknoloji ve Tasarım dersinde ise ($p=0,004$) erkeklerin memnuniyet oranı (%80,6) ile kızların memnuniyet oranı (%66) arasındaki fark daha da artmaktadır. Beden Eğitimi dersinde ise ($p=0,007$) erkeklerin memnuniyet oranı %96,5, kızların memnuniyet oranı %89 ölçülmüştür. Diğer dersleri cinsiyet değişkeni ile kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ise sadece Türkçe ($p=0,010$) ve Görsel Sanatlar (0,022) derslerinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır. Türkçe dersinde kız öğrencilerin memnuniyet oranı %90,4 iken erkeklerde bu oran %80,6'ya düşmektedir. Görsel Sanatlar dersinde ise kız öğrencilerin %81,5'i dersten memnun iken bu oran erkeklerde %70,8 ölçülmektedir.

Aynı maddeyi İHL çalışma grubunda okul türüne göre kıyasladığımızda Fen Bilimleri dersinde ($p=0,002$) Proje İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin %80,4'ü dersten memnun olduğunu belirtirken bu oran Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinde %65,2'ye düşmektedir. Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi dersinde ($p=0,016$) PAİHL öğrencilerinin %77'si, AİHL öğrencilerinin %65,1'i bu derslerden memnun olduklarını dile

getirmişlerdir. Bu çalışma grubunda diğer akademik dersler ile okul türlerini kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

İHL dışındaki liseler çalışma grubumuzu okul türüne göre kıyasladığımızda İHL çalışma grubuna göre daha çok derste anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır. Matematik dersinde ($p=0,001$) Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencilerin %53,5'i, Anadolu Lisesi öğrencilerin %74,6'sı, Fen Lisesi öğrencilerinin %84,3'ü ve Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencilerin %86,5'i dersten memnun olduğunu dile getirmiştir. Fen Bilimleri dersinde ($p=0,001$) ise Fen Lisesi öğrencilerinin %97,9'u dersten memnun iken bu oran Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencilerinde %72,2 düşmektedir. Bu dersten memnuniyet oranları Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencilerinde %95,9, Anadolu Liselerinde ise %84,7 ölçülmüştür. İngilizce dersinde ($p=0,020$) ise Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi (%81,6) ile Fen Lisesinde (%79,6) memnuniyet oranları birbirine yakın çıkarken Anadolu Lisesinde %70,9, Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesinde %54,8'e düşmektedir. Teknoloji ve Tasarım dersi ile Beden Eğitimi derslerinde en yüksek memnuniyet oranı diğer derslerin aksine Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesinde ölçülmüştür. Teknoloji ve Tasarım dersinde ($p=0,030$) Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin %83'ü memnun iken bu oran Anadolu Liselerinde %64'e, Fen Liselerinde %58,1'e, Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesinde %56,4'e düşmektedir. Beden Eğitimi dersinde ($p=0,002$) ise en az Fen Lisesi öğrencileri (%82,4) dersten memnun iken en çok Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencileri (%97,8) bu dersten memnun olduğunu belirtmiştir.

Akademik dersleri sınıf düzeyi ile karşılaştırdığımızda her iki çalışma grubunca sadece Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi derslerinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır. İHL çalışma grubunda Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi derslerinden ($p=0,049$) 9. Sınıf öğrencileri %75,3 ve 10. sınıflar öğrencileri %75,5 ile memnun olduğunu söylerken 11 ve 12. sınıf öğrencilerinde bu oran %61,6'a düşmektedir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ise Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi derslerinden ($p=0,011$) 11 ve 12. Sınıf öğrencileri bu dersten %85,1 oranında memnun iken bu oran 10. sınıf öğrencilerinde %74,5'e, 9. sınıf öğrencilerinde %69,5'e düşmektedir.

Aynı maddeyi babanın eğitim durumuna göre kıyasladığımızda İHL çalışma grubunda Matematik Dersinde ($p=0,047$) İlköğretim mezunu veli öğrencilerinin %58,7'si, Ortaöğretim mezunu veli öğrencilerinin %67,9'u, Lisans mezunu veli öğrencilerinin

%52,7'si ve Lisansüstü mezunu veli öğrencilerin %77,8'i memnun olduğunu belirtmiştir. Beden Eğitimi dersinde ($p=0,020$) ise en yüksek oran İlköğretim mezunu veli öğrencilerinde (%97,8) en düşük memnuniyet oranı ise Lisansüstü mezunu veli öğrencilerinde (%83,3) ölçülmüştür. Bu oranlar Ortaöğretim mezunu veli öğrencilerinde %93,8, Lisans mezunu veli öğrencilerinde %88,2 seviyesindedir. Diğer dersleri baba eğitim durumuna göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. İHL dışındaki liseler grubunu da baba eğitim durumu ile karşılaştırdığımızda hiçbir derste anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

Son olarak İHL çalışma grubunda akademik dersleri ailelerin gelir grubuna kıyasladığımızda Matematik dersinde ($p=0,037$) 10,000tl altı gelir sahip ailelerin öğrencilerinin %53,9'u, 20,000tl üzeri gelire sahip ailelerin öğrencilerinin %59,7'si memnun olduğunu dile getirirken bu oran 10,000tl-20,000tl arası gelire sahip ailelerin öğrencilerine %70,6'ya çıkmaktadır. Teknoloji ve Tasarım dersinde ($p=0,048$) 20,000tl üzeri gelire sahip ailelerin öğrencilerinin %81,4'ü, 10,000tl altı gelir sahip ailelerin öğrencilerinin %77,2'si dersten memnun olduğunu belirtirken 10,000tl-20,000tl arası gelire sahip ailelerin öğrencilerinde bu oran %66,4'e düşmektedir. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersinde ($p=0,034$) ise en yüksek memnuniyet oranı 10,000tl altı gelire sahip ailelerin çocuklarında (%87,8) gözlenirken 10,000tl-20,000tl arası gelire sahip ailelerin öğrencileri (%73,9) ile 20,000tl üzeri gelire sahip ailelerin öğrencilerinde (%73,3) birbirine yakın çıkmıştır. Diğer dersleri aile gelir grubuna göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ise hiçbir derste aile gelir grubuna göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

3.1.1.4. İHO Kademesinde En Çok Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan Derslere İlişkin Nicel Bulgular

Anketimizin 4. Maddesi; “İmam Hatip Ortaokulundayken en sevdiğiniz, en sevmediğiniz ve en çok zorlandığınız derslerle ilgili düşüncelerinizi öncelik sırasına göre yazınız” şeklinde öğrencilere sorulmuştur. Öğrencilerin cevaplarını 1.Öncelik, 2. Öncelik ve 3. Öncelik şeklinde yazmaları istenilmiştir. Öğrenciler cevaplarını ucu açık bir şekilde yazmışlardır. Cevapları incelemek için önce tüm önceliklere verilen cevapları analiz edeceğiz sonra da aralarından en çok tercih edilen dersleri ankette sorduğumuz şekilde sıralayacağız. Tablo 19'da İHL çalışma grubunda en çok sevilen 1.

öncelikli ders, Tablo 20’de 2. öncelikli, Tablo 21’de ise 3. öncelikli cevaplar sunulmuştur.

Dersler	N	%
Matematik	86	23,5
Beden Eğitimi	56	15,3
Türkçe	39	10,7
Fen Bilimleri	33	9,0
Yabancı Dil	30	8,2
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	29	7,9
Kur'an-ı Kerim	7	1,9
Teknoloji ve Tasarım	6	1,6
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	4	1,1
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	4	1,1
Müzik	3	,8
Peygamberimizin Hayatı	2	,5
Arapça	2	,5
Görsel Sanatlar	2	,5
Cevap yok/İlgisiz Cevap	63	17,2
Toplam	366	100

Tablo 19: En Çok Sevilen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Fen Bilimleri	66	18
Türkçe	40	10,9
Matematik	40	10,9
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	40	10,9
Yabancı Dil	26	7,1
Beden Eğitimi	25	6,8
Teknoloji ve Tasarım	13	3,6
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	10	2,7
Görsel Sanatlar	10	2,7
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	9	2,5
Müzik	7	1,9
Kur'an-ı Kerim	6	1,6
Arapça	4	1,1
Peygamberimizin Hayatı	3	0,8
Temel Dini Bilgiler	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	66	18
Toplam	366	100

Tablo 20: En Çok Sevilen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	49	13,4
Türkçe	41	11,2
Fen Bilimleri	36	9,8
Beden Eğitimi	34	9,3
Yabancı Dil	29	7,9
Matematik	24	6,6
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	20	5,5
Görsel Sanatlar	13	3,6
Kur'an-ı Kerim	9	2,5
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	9	2,5
Müzik	15	4,1
Teknoloji ve Tasarım	7	1,9
Arapça	5	1,4
Peygamberimizin Hayatı	2	0,5
Temel Dini Bilgiler	2	0,5
Cevap yok/İlgisiz Cevap	71	19,4
Toplam	366	100

Tablo 21: En Çok Sevilen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En sevilmeyen dersler sıralamasından 1. öncelikli sıralama Tablo 22’de, 2. öncelikli sıralama Tablo 23’de ve 3. öncelikli sıralama Tablo 24’de verilmiştir.

Dersler	N	%
Matematik	82	22,4
Yabancı Dil	43	11,7
Arapça	41	11,2
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	24	6,6
Türkçe	22	6,0
Fen Bilimleri	17	4,6
Görsel Sanatlar	14	3,8
Müzik	13	3,6
Teknoloji ve Tasarım	11	3,0
Kur'an-ı Kerim	10	2,7
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	5	1,4
Temel Dini Bilgiler	4	1,1
Beden Eğitimi	3	0,8
Peygamberimizin Hayatı	1	0,3
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	75	20,5
Toplam	366	100

Tablo 22: En Sevilmeyen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Arapça	41	11,2
Yabancı Dil	32	8,7
Fen Bilimleri	31	8,5
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	31	8,5
Türkçe	25	6,8
Müzik	21	5,7
Görsel Sanatlar	24	6,6
Matematik	16	4,4
Teknoloji ve Tasarım	15	4,1
Beden Eğitimi	7	1,9
Kur'an-ı Kerim	7	1,9
Temel Dini Bilgiler	6	1,6
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	5	1,4
Peygamberimizin Hayatı	4	1,1
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	100	27,3
Toplam	366	100

Tablo 23: En Sevilmeyen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Türkçe	34	9,3
Fen Bilimleri	31	8,5
Arapça	27	7,4
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	25	6,8
Yabancı Dil	21	5,7
Müzik	20	5,5
Görsel Sanatlar	19	5,2
Matematik	17	4,6
Teknoloji ve Tasarım	16	4,4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	8	2,2
Kur'an-ı Kerim	8	2,2
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	7	1,9
Peygamberimizin Hayatı	6	1,6
Temel Dini Bilgiler	3	0,8
Beden Eğitimi	3	0,8
Cevap yok/İlgisiz Cevap	121	33,1
Toplam	366	100

Tablo 24: En Sevilmeyen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En çok zorlanılan dersler sıralamasından 1. öncelikli sıralama Tablo 25’de, 2. öncelikli sıralama Tablo 26’da ve 3. öncelikli sıralama Tablo 27’de verilmiştir.

Dersler	N	%
Matematik	145	39,6
Arapça	35	9,6
Yabancı Dil	29	7,9
Fen Bilimleri	24	6,6
Türkçe	22	6,0
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	19	5,2
Kur'an-ı Kerim	4	1,1
Teknoloji ve Tasarım	4	1,1
Görsel Sanatlar	4	1,1
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	79	21,6
Toplam	366	100

Tablo 25: En Çok Zorlanılan Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması. İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Fen Bilimleri	73	19,9
Türkçe	50	13,7
Yabancı Dil	34	9,3
Matematik	29	7,9
Arapça	24	6,6
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	20	5,5
Kur'an-ı Kerim	9	2,5
Teknoloji ve Tasarım	7	1,9
Müzik	5	1,4
Görsel Sanatlar	4	1,1
Peygamberimizin Hayatı	3	0,8
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	2	0,5
Temel Dini Bilgiler	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	105	28,7
Toplam	366	100

Tablo 26: En Çok Zorlanılan Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması. İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Türkçe	42	11,5
Fen Bilimleri	38	10,4
Arapça	34	9,3
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	30	8,2
Matematik	22	6
Yabancı Dil	22	6
Teknoloji ve Tasarım	11	3
Kur'an-ı Kerim	9	2,5
Görsel Sanatlar	7	1,9
Müzik	5	1,4
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	3	0,8
Peygamberimizin Hayatı	2	0,5
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	0,3
Temel Dini Bilgiler	1	0,3
Beden Eğitimi	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	138	37,7
Toplam	366	100

Tablo 27: En Çok Zorlanılan Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması. İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tüm verilerin ilk cevapları alınıp anket maddesine eklendiğinde elde edilen sonuçlar Tablo 28’de verilmiştir.

	1. Öncelik	2. Öncelik	3. Öncelik
Öncelik sırasına göre en çok sevdiğiniz ilk üç ders	Matematik	Fen Bilimleri	Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
Öncelik sırasına göre en sevmediğiniz ilk üç ders	Matematik	Arapça	Türkçe
Öncelik sırasına göre en çok zorlandığınız ilk üç ders	Matematik	Fen Bilimleri	Türkçe

Tablo 28: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Ders, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Anketimizin 4. maddesinin verileri işlenirken bir kısım öğrencinin maddeyi yanlış anladığı, İHO döneminde en çok sevdikleri, en sevmedikleri, en çok zorlandıkları

dersleri değil de İHL veya Lise dönemindeki dersleri cevap olarak yazdıkları görülmüştür. Hem anket maddemizde hem de anket öncesi bilgilendirme yapılırken hem de anket sırasında, maddenin İHO dönemi derslerini kapsadığı öğrencilere bildirildiyse de bazı öğrencilerin hata yaptıkları görülmüştür. Maddeye İHO dönemini değil de İHL veya Lise dönemi derslerini yazanların cevapları Cevap yok/İlgisiz Cevap seçeneğine işlenmiş ve bu sebepten ötürü Cevap yok/İlgisiz Cevap seçeneğinin oranı oldukça yüksek çıkmıştır. Bir de bazı öğrenciler maddenin ya sadece 1. öncelikli kısmını doldurmuş ya da hiç doldurmadıkları gözlenmiştir. Bu da Cevap yok/İlgisiz Cevap seçeneğinin yüksek çıkmasını etkilemiştir. Cevap yok/İlgisiz Cevap seçeneğinin oranının yüksek çıkması da betimsel analizi zorlaştırmaktadır.

Tablo 27 incelendiğinde en çok sevilen ve en sevilmeyen derslerinin aynı çıkması birbirine tezat bir durummuş gibi görülse de öğrencilerin dersleri öncelik sıralamasına göre 3 farklı sıralamada yazdıkları için en çok sevilen, en sevilmeyen, en çok zorlanılan dersler arasında mukayese yapmak ölçüm usulüne uygun değildir. Bu sebeple ortada tezat bir durum yoktur. Ancak verilerden öğrencilerin bir kısmının başta Matematik Dersi olmak üzere akademik derslerini çok sevdiği bir kısmının da bu dersleri sevmediği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu derslerden zorlandıkları için sevmedikleri kanısı oluşabilir ancak veriler işlenirken bazı öğrencilerin en çok zorlandıkları derslere verdikleri cevapla en çok sevdikleri derslere verdikleri cevapların paralel oldukları görülmüştür. Yani öğrencilerin zorlandıkları için bu dersleri sevmedikleri kanısına ulaşılamaz. Dersler hakkındaki görüşlerinin tek tek öğrenciye sorulduğu anketimizin 2. ve 3. maddelerinde en memnun kalınan dersler Beden Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Peygamberimizin Hayatı derslerine verilen cevapların oranı olmuştu. Bu derslerin anket ölçeğinin 4. maddesinde yer almamasının sebebi de yine ölçüm aracından kaynaklanmaktadır. 2. ve 3. maddede dersler hakkında tek tek öğrenci görüşleri istenilirken 4. madde de tüm derslerin birlikte değerlendirilmesi istenilmiştir. Bu sebeple 2. ve 3. maddedeki veriler ile 4. maddedeki veriler arasında korelasyon kurulamamaktadır. 4. maddedeki verilerde dikkat çeken bir diğer unsur ise İHO Meslek Dersleri, Arapça Dersi hariç verilen 3 önceliklerde düşük oranlarda çıkmış olmasıdır.

	Cinsiyet	1. Öncelik	2. Öncelik	3. Öncelik
Öncelik sırasına göre en çok sevdiğiniz ilk üç ders	Kız	Matematik	Fen Bilimleri	Türkçe / Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
	Erkek	Beden	Fen Bilimleri	Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
Öncelik sırasına göre en sevmediğiniz ilk üç ders	Kız	Matematik	Arapça	Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
	Erkek	Matematik	Arapça	Türkçe / Fen Bilimleri
Öncelik sırasına göre en çok zorlandığınız ilk üç ders	Kız	Matematik	Fen Bilimleri	Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
	Erkek	Matematik	Fen Bilimleri	Türkçe

Tablo 29: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Dersin Cinsiyetlere Göre Dağılımı, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubunda En Çok Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan Üç Dersi cinsiyete göre tasnif ettiğimizde göze çarpan ilk fark En Çok Sevilen ilk derste hem genel hem de kız öğrencilerin cevabı aksine erkekler Beden Eğitimi dersini zikretmişlerdir. Diğer seçeneklerde genel ortalamadaki dersler söylenirken her bir sorunun üçüncü seçeneğinde hem genele göre hem de cinsiyetler arasında farklı derslerin tercih edildiği gözlenmiştir. Yine aynı maddeyi okul türüne göre kıyasladığımızda en çok sevilen ikinci ders PAİHL’de genel cevap gibi Fen Bilimleri olurken, AİHL’de Türkçe cevabı verilmiştir. En sevilmeyen derslerde PAİHL’de genel cevaplara paralel bir sonuç çıkarken, AİHL’de ise ikinci en sevilmeyen ders Arapça dersi değil İngilizce dersi olduğu görülmüştür. En çok zorlanılan derslerde ise PAİHL’de genel cevabın aksine ikinci ders Fen Bilimleri dersi yerine Türkçe dersi,

üçüncü derste ise Türkçe dersi yerine AİHL’de Sosyal Bilgiler, PAİHL’de ise Fen Bilimleri dersi zikredilmiş.

İHL dışındaki lise grubunda en çok sevilen 1. öncelikli ders Tablo 30’da, Tablo 31’de 2. öncelikli, Tablo 32’de ise 3. öncelikli cevaplar sunulmuştur.

Dersler	N	%
Matematik	103	28,4
Türkçe	52	14,3
Fen Bilimleri	47	12,9
Beden Eğitimi	46	12,7
Yabancı Dil	41	11,3
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	26	7,2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	13	3,6
Peygamberimizin Hayatı	7	1,9
Arapça	5	1,4
Kur'an-ı Kerim	4	1,1
Temel Dini Bilgiler	3	0,8
Teknoloji ve Tasarım	3	0,8
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	3	0,8
Görsel Sanatlar	2	0,6
Müzik	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	7	1,9
Toplam	363	100

Tablo 30: En Çok Sevilen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Fen Bilimleri	75	20,7
Matematik	53	14,6
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	50	13,8
Türkçe	47	12,9
Beden Eğitimi	29	8,0
Yabancı Dil	24	6,6
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	14	3,9
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	12	3,3
Teknoloji ve Tasarım	10	2,8
Görsel Sanatlar	9	2,5
Peygamberimizin Hayatı	8	2,2
Kur'an-ı Kerim	7	1,9
Müzik	7	1,9
Arapça	5	1,4
Temel Dini Bilgiler	4	1,1
Cevap yok/İlgisiz Cevap	9	2,5
Toplam	363	100

Tablo 31: En Çok Sevilen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Türkçe	63	17,4
Fen Bilimleri	50	13,8
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	47	12,9
Yabancı Dil	36	9,9
Matematik	33	9,1
Beden Eğitimi	28	7,7
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	17	4,7
Peygamberimizin Hayatı	12	3,3
Arapça	11	3,0
Teknoloji ve Tasarım	9	2,5
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	9	2,5
Görsel Sanatlar	9	2,5
Müzik	8	2,2
Temel Dini Bilgiler	8	2,2
Kur'an-ı Kerim	4	1,1
Cevap yok/İlgisiz Cevap	19	5,2
Toplam	363	100

Tablo 32: En Çok Sevilen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En sevilmeyen dersler sıralamasından 1. öncelikli sıralama Tablo 33’de, 2. öncelikli sıralama Tablo 34’de ve 3. öncelikli sıralama Tablo 35’de verilmiştir.

Dersler	N	%
Arapça	115	31,7
Matematik	56	15,4
Yabancı Dil	29	8,0
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	28	7,7
Teknoloji ve Tasarım	26	7,2
Türkçe	18	5,0
Fen Bilimleri	17	4,7
Görsel Sanatlar	11	3,0
Müzik	10	2,8
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	6	1,7
Beden Eğitimi	6	1,7
Kur'an-ı Kerim	6	1,7
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	0,6
Temel Dini Bilgiler	2	0,6
Peygamberimizin Hayatı	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	30	8,3
Toplam	363	100

Tablo 33: En Sevilmeyen Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Arapça	49	13,5
Matematik	30	8,3
Yabancı Dil	30	8,3
Fen Bilimleri	29	8,0
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	28	7,7
Türkçe	26	7,2
Müzik	25	6,9
Kur'an-ı Kerim	19	5,2
Teknoloji ve Tasarım	17	4,7
Temel Dini Bilgiler	17	4,7
Temel Dini Bilgiler	17	4,7
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	7	1,9
Beden Eğitimi	6	1,7
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	6	1,7
Peygamberimizin Hayatı	3	0,8
Cevap yok/İlgisiz Cevap	55	15,2
Toplam	363	100

Tablo 34: En Sevilmeyen Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	29	8,0
Yabancı Dil	28	7,7
Arapça	27	7,4
Fen Bilimleri	26	7,2
Müzik	25	6,9
Görsel Sanatlar	24	6,6
Matematik	20	5,5
Teknoloji ve Tasarım	20	5,5
Türkçe	16	4,4
Kur'an-ı Kerim	15	4,1
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	8	2,2
Temel Dini Bilgiler	7	1,9
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	6	1,7
Beden Eğitimi	4	1,1
Peygamberimizin Hayatı	3	0,8
Cevap yok/İlgisiz Cevap	105	28,9
Toplam	363	100

Tablo 35: En Sevilmeyen Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En çok zorlanılan dersler sıralamasından 1. öncelikli sıralama Tablo 36’da, 2. öncelikli sıralama Tablo 37’de ve 3. öncelikli sıralama Tablo 38’de verilmiştir.

Dersler	N	%
Arapça	129	35,5
Matematik	107	29,5
Yabancı Dil	31	8,5
Fen Bilimleri	19	5,2
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	15	4,1
Kur'an-ı Kerim	14	3,9
Türkçe	13	3,6
Teknoloji ve Tasarım	4	1,1
Peygamberimizin Hayatı	2	0,6
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	2	0,6
Görsel Sanatlar	1	0,3
Müzik	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	25	6,9
Toplam	363	100

Tablo 36: En Çok Zorlanılan Ders 1. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Arapça	52	14,3
Fen Bilimleri	50	13,8
Türkçe	36	9,9
Matematik	35	9,6
Yabancı Dil	34	9,4
Kur'an-ı Kerim	30	8,3
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	27	7,4
Temel Dini Bilgiler	7	1,9
Müzik	5	1,4
Teknoloji ve Tasarım	4	1,1
Görsel Sanatlar	4	1,1
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	3	0,8
Peygamberimizin Hayatı	3	0,8
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	0,6
Beden Eğitimi	1	0,3
Cevap yok/İlgisiz Cevap	70	19,3
Toplam	363	100

Tablo 37: En Çok Zorlanılan Ders 2. Öncelikli Cevapların Sıralaması. İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dersler	N	%
Türkçe	37	10,2
Fen Bilgisi	36	9,9
Matematik	31	8,5
Arapça	29	8
Yabancı Dil	28	7,7
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi	25	6,9
Kur'an-ı Kerim	13	3,6
Görsel Sanatlar	12	3,3
Peygamberimizin Hayatı	7	1,9
Temel Dini Bilgiler	6	1,7
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	6	1,7
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	3	0,8
Teknoloji ve Tasarım	5	1,4
Müzik	5	1,4
Beden Eğitimi	2	0,6
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	0,6
Cevap yok/İlgisiz Cevap	119	32,8
Toplam	363	100

Tablo 38: En Çok Zorlanılan Ders 3. Öncelikli Cevapların Sıralaması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tüm verilerin ilk cevapları alınıp anket maddesine eklendiğinde elde edilen sonuçlar Tablo 39'daki gibidir.

	1. Öncelik	2. Öncelik	3. Öncelik
Öncelik sırasına göre en çok sevdiğiniz ilk üç ders	Matematik	Fen Bilimleri	Türkçe
Öncelik sırasına göre en sevmediğiniz ilk üç ders	Arapça	Arapça	Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi
Öncelik sırasına göre en çok zorlandığınız ilk üç ders	Arapça	Arapça	Türkçe

Tablo 39: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Ders, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubu ile İHL dışındaki liseler çalışma grupları arasında en belirgin fark en sevmediğiniz ve en çok zorlandığınız derslere verilen cevaplar olmuştur. Arapça Dersi 1. ve 2. öncelikli derslerde en çok seçilen ders olmuştur. İHL çalışma grubunda aynı soruda ders dağılımı homojen iken İHL dışındaki liseler çalışma grubunda her iki sorunun 1. ve 2. öncelik kısmında Arapça Dersi cevabı verilmiştir. Ayrıca en çok zorlandığınız ders sorusunda 1. öncelikli cevaplarda Kur'an-ı Kerim dersi için İHL çalışma grubunun %1,1 oranında öğrenci seçmiş iken İHL dışındaki liseler çalışma grubunun %3,9'ü tercih etmiştir. Benzer fark Temel Dini Bilgiler Dersi ve Peygamberimizin Hayatı Dersleri içinde söz konusudur. Kısacası İHL'de okumayı tercih etmeyen İHO Mezunu öğrencilerin İHO Meslek Derslerine karşı İHL'de okuyan İHO mezunlarına göre daha olumsuz bir tutum içinde olduklarını söyleyebiliriz.

	Cinsiyet	1. Öncelik	2. Öncelik	3. Öncelik
Öncelik sırasına göre en çok sevdiğiniz ilk üç ders	Kız	Matematik	Fen Bilimleri	Türkçe
	Erkek	Matematik	Fen Bilimleri	Türkçe / Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
Öncelik sırasına göre en sevmediğiniz ilk üç ders	Kız	Arapça	Arapça	Sosyal Bilimler-İnkılap Tarihi
	Erkek	Arapça	Arapça	Görsel Sanatlar
Öncelik sırasına göre en çok zorlandığınız ilk üç ders	Kız	Arapça	Fen Bilimleri	Matematik
	Erkek	Arapça	Arapça	Türkçe/Fen Bilimleri

Tablo 40: En Sevilen, En Sevilmeyen ve En Çok Zorlanılan İlk Üç Dersin Cinsiyetlere Göre Dağılımı, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ilgili maddeyi cinsiyete göre değerlendirdiğimizde genel cevaplara yakın sonuçlara ulaşılmıştır. Göze çarpan ilk fark En Sevilmeyen üçüncü derste erkek öğrenciler genel cevap aksine Görsel Sanatlar dersini tercih etmişlerdir. Kız öğrenciler En Çok Zorlanılan ikinci derste Arapça genel cevabının aksine Fen Bilimleri dersini zikretmişler, üçüncü ders olarak da genel cevabın aksine Matematik dersini söylemişlerdir. En Sevilen Dersleri okul türüne göre kıyaslandığında sadece Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi öğrencilerin ders sıralamaları genel ortalamanın aksine çıkmıştır. Genel ortalama da Matematik, Fen Bilimleri ve Türkçe dersleri en sevilen ilk üç olarak sıralanırken MTAL öğrencileri arasında ilk üç ders; Türkçe, Sosyal Bilimler/İnkılap Tarihi ve Fen bilimleri olarak sıralanmıştır. En Sevilmeyen Dersler sıralamasın genel cevaplarda ve diğer okul türlerinde ilk iki sırasında tekrarlanan Arapça dersi aksine MTAL öğrencileri ikinci ders olarak Matematik dersini zikretmişlerdir. Genel cevaplarda en sevilmeyen üçüncü ders olarak Sosyal Bilgiler/İnkılap Tarihi dersi en çok tercih edilen ders olsa da Anadolu Liselerinde Matematik, Merkezi Sınavlı Anadolu Liselerinde Arapça/Teknoloji Tasarım, Fen Liselerinde Görsel Sanatlar ve Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Fen Bilimleri dersleri en çok tercih edilen dersler olmuştur. En çok Zorlanılan Dersler sorusunda MTAL okul türünde diğer okul türleri ve genel ortalama da Arapça Dersi aksine Matematik Dersi ilk sırada ifade edilmiştir. İkinci en çok zorlanılan ders olarak genel ortalama da zikredilen Arapça Dersi Anadolu Lisesi ve Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencileri arasında da tercih edilmiş, Fen Liseleri öğrencileri Matematik, Mesleki ve Teknik Anadolu Lise öğrencileri ise Yabancı Dil dersini tercih etmişlerdir. Üçüncü olarak en çok zorlanılan ders olarak Anadolu Liselerinde Matematik, Merkezi Sınavlı Anadolu Liselerinde Türkçe, Fen Liselerinde Fen Bilimleri ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Arapça/Fen Bilimleri/Sosyal Bilimleri dersler en çok zikredilen dersler olmuştur.

3.1.1.5. Öğrencilerin Tekrar İHO Tercih Edip/Etmeme Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Nicel Bulgular

	İHL		İHL Dışındaki Liseler	
	N	%	N	%
Evet	133	36,3	101	27,8
Hayır	122	33,3	154	42,4
Kararsız	88	24	88	24,2
Cevap yok	23	6,3	20	5,5
Toplam	366	100	363	100

Tablo 41: Öğrencilerin Tekrar İHO Tercih Edip/Etmeme Hakkındaki Görüşleri, İHL ve İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL’de okumaya devam eden İHO mezunu öğrencilerinin bu maddeye verdiği Evet, Hayır cevapları araştırma öncesi beklentimize göre birbirine daha yakın çıkmıştır. Bunun sebebini daha iyi irdelemek için her iki anket grubumuzun verilerini anketimizin 1. Maddesi olan İHO tercih sebepleri ile Tekrar İHO Tercih Edip Etmeme sonuçlarını Tablo 42 ve Tablo 43’de karşılaştırdık. Karşılaştırma yaparken cevap yok seçeneklerini değerlendirme dışı tuttuk.

İHL dışındaki liselerde eğitim-öğretim hayatına devam eden İHO mezunu öğrenciler arasında anketin 5. maddesine verilen cevaplarda Hayır oranının yüksek çıkması öğrencilerin İHL seçmeme sebeplerini açıklayabilir. Çünkü İHO’da tekrar okumak istemeyen bir öğrencinin İHL dışındaki bir liseyi seçmesi doğal bir sonuçtur.

	Evet		Hayır		Kararsız	
	N	%	N	%	N	%
Kendi İsteğimle Okudum	62	62	15	15	23	23
Ailemin yönlendirmesi ile okudum.	44	24	89	48,6	50	27,3
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	23	67,6	3	8,8	8	23,5
Diğer (Diğer (Akraba tavsiyesi ile okudum, Arkadaş çevremın etkisiyle okudum, İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim etkili oldu ve Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim)	4	17,4	13	56,5	6	26,1
Toplam	133	39,1	120	35,3	87	25,6

Tablo 42: İHO Tercih Sebepleri ile İHO Tekrar Tercih Etme Maddelerinin Karşılaştırılması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubunda İHO Tercih Sebepleri ile Öğrencilerin İHO Tekrar Tercih Edip/Etmeme Görüşleri karşılaştırıldığında anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,000$). Tablo incelendiğinde; Kendi İsteğiyle İHO tercih edenlerin %62'si 5. maddeye Evet %15'i Hayır derken, Ailesinin Yönlendirmesiyle İHO tercih edenlerin %24'ü 5. maddeye Evet demiştir. Tekrar İHO tercih ederdim diyenler arasında en yüksek oran %67,6 ile Akademik Eğitimle Birlikte Din Eğitimi İçin İHO tercih edenler arasından çıkmıştır. Bu karşılaştırmadan varılacak sonuç öğrencilerin İHO tercih sebepleri ile İHO tekrar tercih etmeleri arasında bağlantı olduğudur. Ayrıca öğrencilerin İHL memnuniyet düzeyleri de İHO tekrar tercih etme görüşlerini etkilemiş olabilir. Yine Kararsız cevabının da %24 oranında çıkması İHL memnuniyet düzeyi ile ilgili olabilir.

Öğrencilerin İHO Tekrar Tercih Edip/Etmeyeceklerini cinsiyete göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,658$). Okul türlerine göre Cevap Yok seçeneğini değerlendirmeye almadan maddemizi kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmaya da ($p=0,095$) sorumuza Proje Anadolu İHL öğrencilerinin %43,6'sı Evet, %31,8'i Hayır, %24,6'sı Kararsız, Anadolu İHL'ler de ise %32,4 Evet, %40,5 Hayır ve %27 oranında Kararsız cevaplarına ulaşılmıştır. Kararsız seçeneğinin her iki okul türünde yakın çıkması okul türü değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşmamızı engellemiştir aksi halde Evet ve Hayır cevaplarında okul türüne göre anlamlı bir farka ulaşılmış; Proje

Anadolu İHL'lerdeki öğrencilerde Evet, Anadolu İHL'lerdeki öğrencilerde Hayır oranı daha yüksek çıkmıştır.

Sorumuzu Sınıf Düzeyine göre karşılaştırdığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,039$). 9. sınıf öğrencilerinin %45,9'u, 10. sınıf öğrencilerinin %35,'i ve 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin %29,6'si bu maddeye Evet dediği görülmüştür. İHL'de bulunan süre arttıkça İHO tekrar tercih edip etmeme oranları değişmektedir. Bu da İHL memnuniyet düzeylerinin bu maddeye verilen cevapları olumsuz yönde etkiledi savımızı desteklemektedir.

Anketimizin 5. maddesini Babaların Eğitim Durumu ile kıyasladığımızda da anlamlı bir sonuca ulaşılmış ($p=0,039$). Anket maddemizi Babaların Eğitim Durumu ile kıyasladığımızda en çok Lisansüstü mezunu velilerin öğrencileri (%50) Evet cevabını vermiştir. Daha sonra sırasıyla Ortaöğretim (%44,1), Yükseköğretim (%39,7) ve İlköğretim (%27,2) mezunu velilerin öğrencileri gelmektedir. En yüksek Kararsızım cevabını %30,1 ile Yükseköğretim mezunu velilerin öğrencileri vermiştir. Ortaöğretim (%25,9) ve İlköğretim (%25) mezunu velilerin öğrencileri birbirine yakın Kararsızım cevabını verirken, en az Kararsızım cevabını Lisansüstü mezunu velilerin öğrencileri (%13,3) vermiştir. Anket maddemizi Aile Gelir Durumuna göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,968$).

Bir de 5. maddeyi öğrencilerin İHO Meslek Dersleri hakkındaki görüşlerini ölçtüğümüz anketin 3. maddesi ile karşılaştırdık. Çıkan sonuçları incelediğimizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden memnun olmayan öğrencilerden 27'si ($p=0,004$), Kur'an-ı Kerim dersinden memnun olmayan öğrencilerden 44'ü ($p=0,000$), Peygamberimizin Hayatı Dersinden memnun olmayan öğrencilerden 35'i ($p=0,022$), Temel Dini Bilgiler Dersinden memnun olmayan öğrencilerden 40'ı ($p=0,000$) ve Arapça Dersinden memnun olmayan öğrencilerden 84'ü ($p=0,000$) Anketin 5. Maddesine Hayır cevabını vermiştir. Bu sonuca göre en çok Arapça Dersinden memnun olmayan öğrencilerin İHO'yu tekrar tercih etmeyeceklerini belirtmişlerdir.

	Evet		Hayır		Kararsız	
	N	%	N	%	N	%
Kendi İsteğimle Okudum	53	44,9	34	28,8	31	26,3
Ailemin yönlendirmesi ile okudum.	28	18,9	89	60,1	31	20,9
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	18	58,1	3	9,7	10	32,3
Diğer (Diğer (Akraba tavsiyesi ile okudum, Arkadaş çevremın etkisiyle okudum, İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim etkili oldu ve Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim)	2	4,4	28	62,2	15	33,3
Toplam	101	29,5	154	45	87	25,4

Tablo 43: İHO Tercih Sebepleri ile İHO Tekrar Tercih Etme Maddelerinin Karşılaştırılması, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda İHO tercih sebepleri ile İHO tekrar tercih edip/etmeme maddelerini kıyasladığımızda İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da İHL çalışma grubuna benzer sonuçlar çıkmıştır ($p=0,000$). İHO'da okumayı Kendi İsteğiyle Okuyanlar ve Akademik Eğitimle Birlikte Din Eğitimi Verilmesi Sebebiyle İHO Tercih edenler arasında İHO'da tekrar okurum diyenlerin cevabı daha yüksekken, Aile Yönlendirmesi ve Diğer (Akraba Tavsiyesi, Arkadaş Çevresinin Etkisi ve Okulun Eve Yakın Olması sebebiyle) sebebiyle İHO tercih edenler arasında 5. maddeye Hayır cevabı oranı daha yüksektir.

5. maddeyi cinsiyet değişkenine göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,451$). Okul türlerine göre irdelendiğimizde ise ($p=0,047$) Anadolu Liseleri öğrencileri %51, Meslek Liseleri öğrencileri %47,8, Fen Liseleri öğrencileri %31,9 ve Merkezi Sınavlı Anadolu Liseleri öğrencileri %30,8 oranlarında Hayır cevabını işaretlediği görülmüştür. En çok Kararsız öğrenci %38,3 oranı ile Fen Liselerinde gözlenmiştir. 5. maddeye en çok %40,4 oranı ile Merkezi Sınavlı Anadolu Liseleri öğrencileri Evet demiştir. Aynı maddeyi sınıf düzeylerine göre kıyaslandığında da anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,801$).

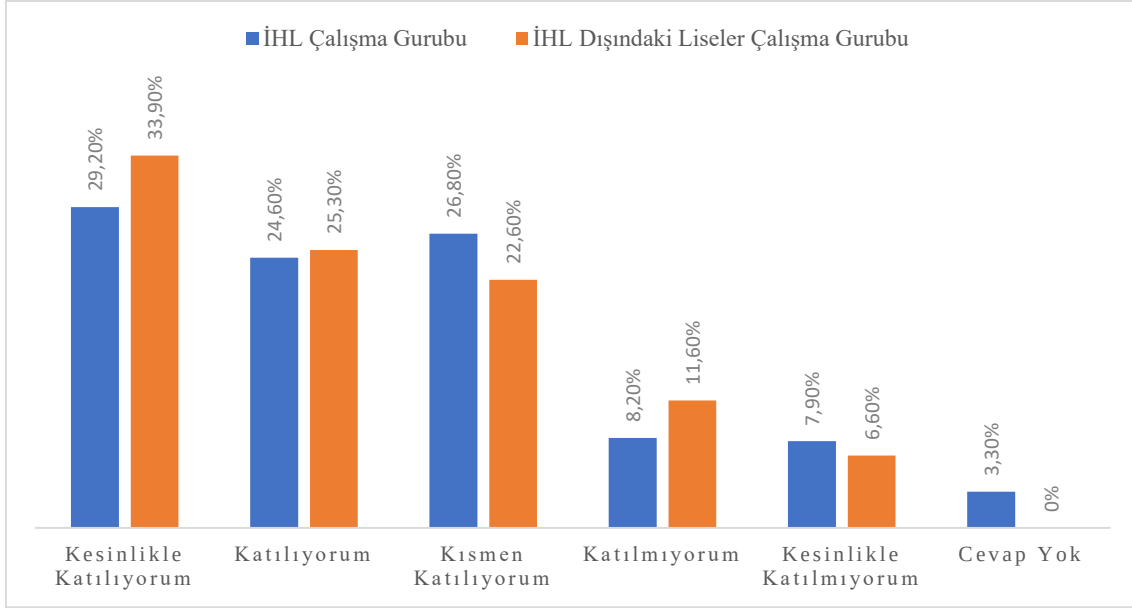
Maddemizi Baba Eğitim Durumu ile kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmasa da ($p=0,195$) İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim seviyelerinde Evet oranı %27 ile

%33 bandında gezerken, Lisansüstü mezunu velilerin çocuklarında %9,5 oranında çıkmıştır. Ailenin Gelir Durumu ile maddemizi kıyasladığımızda da anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,230$).

Yine 5. maddeyi öğrencilerin İHO Meslek Dersleri hakkındaki görüşlerini ölçtüğümüz anketin 3. Maddesi ile karşılaştırdık. Çıkan sonuçları incelediğimizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden memnun olmayan 27 ($p=0,000$), Kur'an-ı Kerim dersinden memnun olmayan 65 öğrenci ($p=0,000$), Peygamberimizin Hayatı Dersinden memnun olmayan 40 öğrenci ($p=0,000$), Temel Dini Bilgiler Dersinden memnun olmayan 60 öğrenci ($p=0,000$), Arapça Dersinden memnun olmayan 95 öğrenci ($p=0,000$) 5. maddeye Hayır cevabı vermiştir. Bu sonuca göre en çok Arapça Dersinden memnun olmayan öğrencilerin İHO'yu tekrar tercih etmeyeceklerini belirttikleri gözlenmiştir.

3.1.1.6. İHO Memnuniyet Durumlarına Dair Nicel Bulgular

İHO mezunlarının İHO memnuniyet durumunu belirlemek için anketimizin 6. maddesini öğrencilere sorduk. Maddemiz likert soru tipinde hazırladık. Memnuniyet düzeyini 5 farklı seçenek ile sunduk. Ancak öğrencilerin bazıları anket maddemizin alt maddelerini boş bıraktığı için 6. seçenek olarak Cevap Yok kısmını ekledik. Öğrencilerin veri dağılımını önce yüzdesel olarak değerlendirdik daha sonra memnuniyet düzeyini belirlemek için 6. seçenek Cevap Yok kısmını değerlendirme dışı bırakarak ortalama memnuniyet düzeyini hesapladık. Her iki çalışma grubundaki 7 memnuniyet maddesinin ortalama verileri Grafik 2-8 arasında sunulmuştur. Ayrıca maddeleri Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi, Baba Eğitim Durumu ve Ailenin Gelir Durumu değişkenleri ile değerlendirilmiş, kıyaslamalarda hiçbir anlamlı sonuca ulaşılmayan değişkenlere yer verilmemiştir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda çok az öğrenci memnuniyet maddelerini boş bırakmıştır, bu sebeple İHL çalışma grubuna göre Cevap Yok seçeneği çok daha azdır.

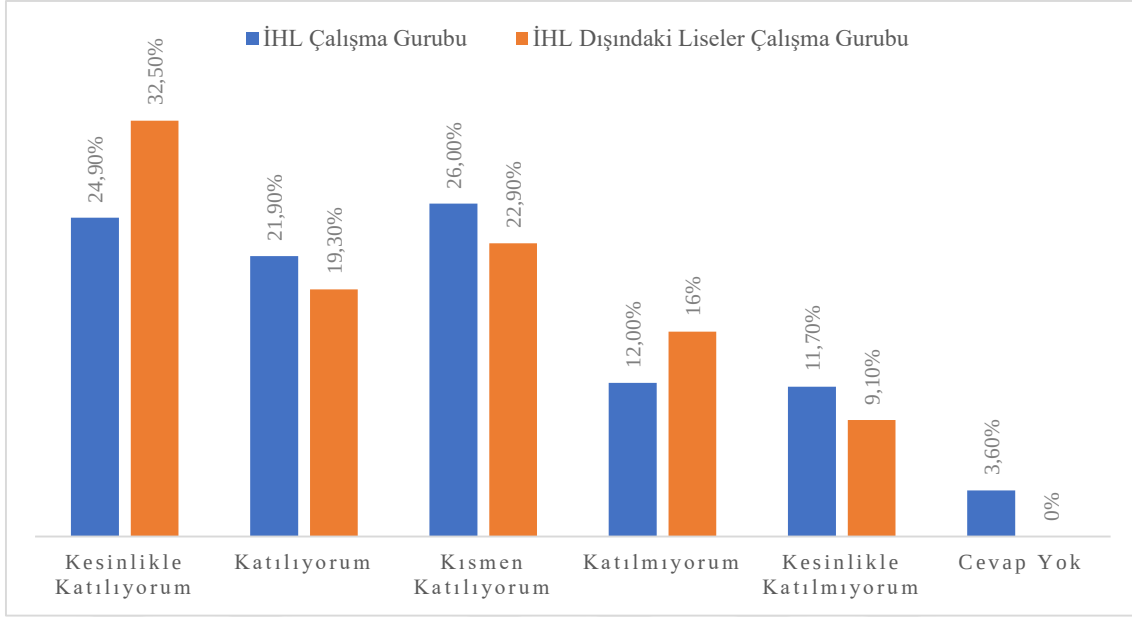

Grafik 1: İHO Okulunun Fiziki İmkanlarından Memnuniyet Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubundan ankete katılan öğrencilerin %53,8'i İHO Fiziki İmkanlarından memnumdum maddesine Kesinlikle Katılıyorum ve Katılıyorum seçeneklerini tercih etmişlerdir. Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum seçeneklerini öğrencilerin %16,1'i tercih etmiştir. Bu sonuçlardan öğrencilerin öğrenim gördükleri İHO okullarının fiziki imkanlarından memnun olduğu çıkarımında bulunabiliriz. İHO okullarının fiziki imkanlarını cinsiyet değişkenine göre kıyaslandığında anlamlı bir sonuca ulaşılammıştır ($p=0,077$). Maddemizi okul türü ile kıyasladığımızda ($p=0,046$) Katılıyorum seçeneğinde AİHL öğrencileri %31,1 oranında tercihte bulunurken PAİHL öğrencilerinin %19,5'i bu seçeneği tercih etmiştir. Kısmen Katılıyorum seçeneğinde ise PAİHL öğrencilerinin oranı (%31,2) AİHL öğrencilerin oranından (%21,1) daha yüksektir. Diğer seçeneklerdeki dağılım birbirine yakındır.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da öğrencilerin İHO okulunun fiziki imkanları açısından genel olarak memnun oldukları gözlenmiştir. Ancak saha çalışmaları sırasında okulunun fiziki imkanlarından memnun olmayan öğrencilerin genellikle ikili öğretimin yapıldığı ve okul bahçesinde yeteri oyun alanı olmayan İHO okullarından olduğu gözlenmiştir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda İHO Okulunun Fiziki İmkanlarından Memnuniyet Dağılımı maddesini Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi, Baba Eğitim Durumu ve Ailenin Gelir Durumu değişkenleri ile kıyasladığımızda hiçbir değişkende anlamlı sonuca ulaşılammıştır.

Grafik 2: İHO Okulun Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerinden Memnuniyet Dağılımı

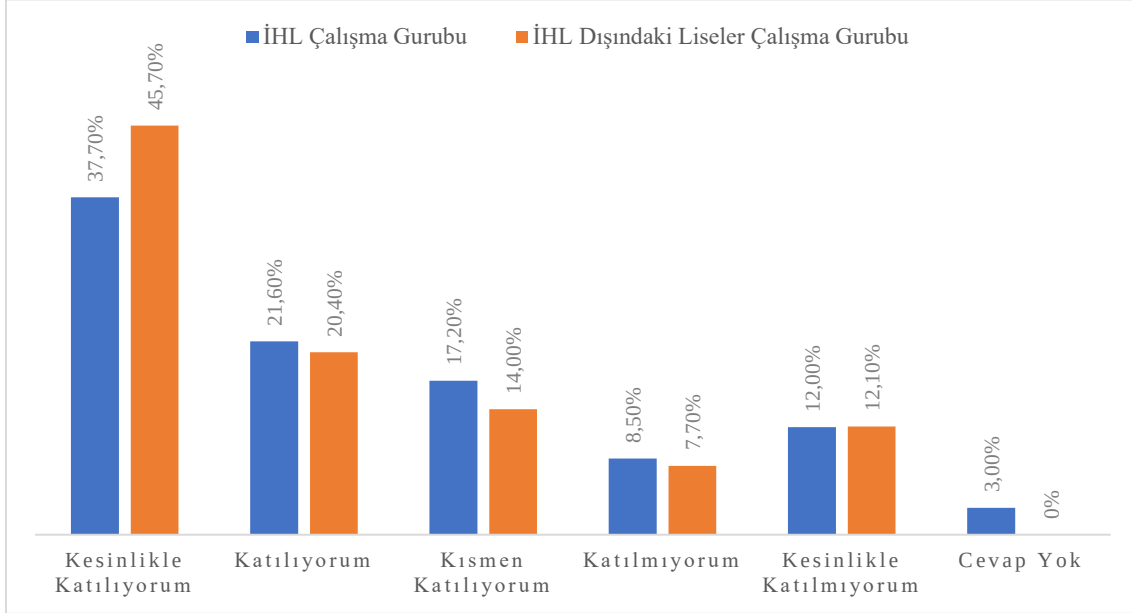
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Okulun sosyal ve kültürel faaliyetlerinden memnundum ifadesine İHL çalışma grubunda katılımcılar en çok Kısmen Katılıyorum seçeneği tercih etmişlerdir. Kısmen Katılıyorum seçeneğini daha çok nötr bir cevap olarak ele alırsak öğrenciler arasında İHO okullarının sosyal ve kültürel faaliyet yönünde orta seviyede buldukları söylenebilir. Ancak olumsuz önermelere katılımcıların sadece %23,7'i görüşte bulunduğu göz önüne alınırsa bu orta değer olumlu görüşe daha yakın bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Okulun sosyal ve kültürel faaliyetlerini cinsiyet ($p=0,147$) ve okul türü değişkenlerine ($p=0,109$) göre kıyaslandığında anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

İHL dışındaki liseler çalışma grubu öğrencilerinin çoğunluğu bu maddede en olumlu 2 seçeneği tercih etmiştir. Ancak fiziksel özellik memnuniyet maddesine göre 2 olumsuz cevap seçeneğini tercih edenlerin oranları daha fazladır. Aslında Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Kalite Takip Sistemi¹⁷² ile aylık İHL ve İHO okullarına farklı öğretim alanlarında etkinlikler planlamakta ve takip etmektedir. Ancak özellikle ders saati yükü sebebiyle okullarda sosyal ve kültürel faaliyetler için yeterli süre ayıramamaktadır. Etkinlikler ve faaliyetler belli öğrencilerin üzerinden yapılmaya çalışılmaktadır. Her ne kadar kulüp ve belirli gün ve haftalar etkinlikleri için ders dışı saatlerde faaliyet yapılmaya çalışılsa da tüm öğrencileri kapsayacak faaliyetler için

¹⁷² “Din Öğretimi Kalite Takip Sistemi”, Kalite Takip Sistemi (26 Temmuz 2023).

haftalık ders çizelgesine sosyal ve kültürel faaliyetler için kulüp saatleri eklenmeli, tüm öğrenciler ilgi ve alakasına göre etkinliklere dahil edilmelidir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda bu maddede hiçbir değişkende anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

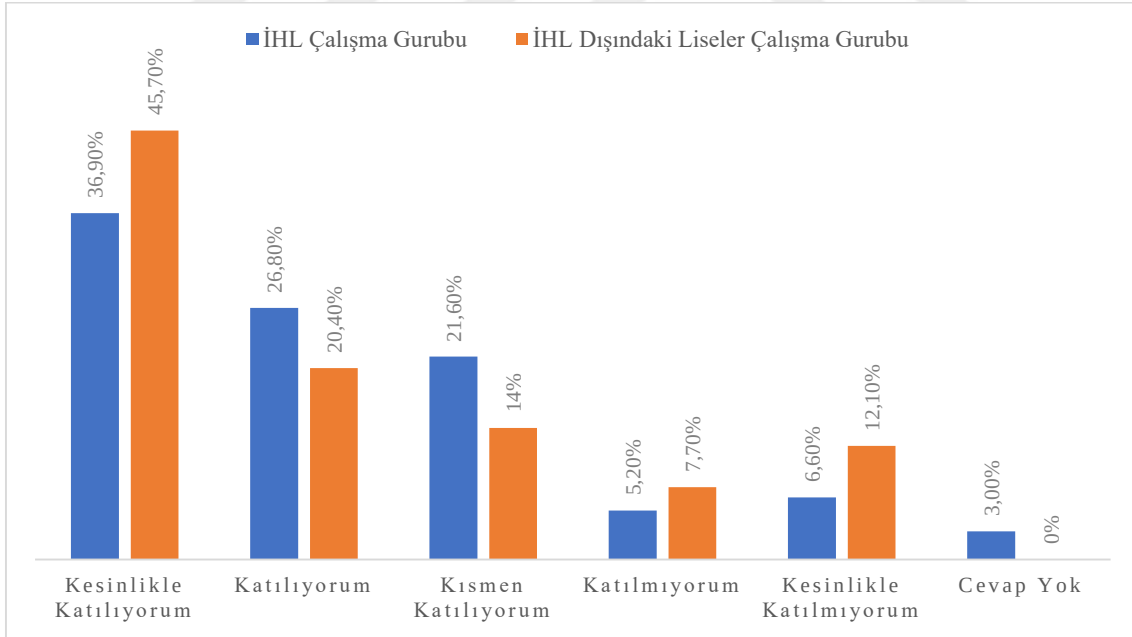

Grafik 3: İHO Okulunun Arkadaş Ortamından Memnuniyet Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubunda memnuniyet ölçeğimizde en çok Kesinlikle Katılıyorum seçeneği Okulun arkadaş ortamından memnundum maddesinde tercih edilmiştir. Ancak Kesinlikle Katılmıyorum seçeneği de diğer memnuniyet maddeleri arasında en yüksek oyu alan 2. madde olmuştur. Buradan da İHO döneminde öğrencilerin çoğunluğu olumlu bir arkadaşlık tecrübesi yaşasalar da bazı öğrencilerin olumsuz bir arkadaşlık tecrübesi olduğunu söyleyebiliriz. Okulun arkadaş ortamından memnuniyet durumunu cinsiyet değişkenine göre incelediğimizde ($p=0,021$) Kesinlikle Katılıyorum seçeneğine kız öğrencilerinin %30,4'ü, erkek öğrencilerin %45,7'si tercih etmiştir. Kesinlikle Katılmıyorum seçeneğinde ise kız öğrenciler genel ortalamanın üzerinde (%16,2) erkek öğrenciler ise altında (%7,4) tercihte bulunmuşlardır. Maddemizi okul türüne göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,284$). Arkadaş ortamından memnuniyet ölçeğini sınıf düzeyi ile kıyasladığımızda Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini 9. sınıf öğrencileri %44,2 oranında tercihte bulunurken bu oran 10. sınıf öğrencilerinde %35,1'e 11 ve 12. sınıf öğrencilerinde ise %28,9'a düşmektedir ($p=0,006$).

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda memnuniyet durumunun en olumlu seçeneği olan Kesinlikle Katılıyorum en yüksek oranı Okulun arkadaş ortamından memnundum önermesi almıştır. Aynı zamanı ve mekânı paylaşan öğrencilerin arasında ilişkilerden memnun olmaları beklenen bir sonuçtur. Ancak memnuniyet oranı ne kadar yüksek oranda olsa da az da olsa bazı öğrencilerin arkadaşlarıyla ilişkilerden memnun olmaması da yaşanan bir olgudur. Maddemizi okul türü ile kıyasladığımızda ($p=0,025$) en olumlu iki seçeneğine verilen toplam oylar; Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencilerinin %75,9'u, Anadolu Lisesi öğrencilerinin %66,4'ü, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin %62,5'i ve Fen Lisesi öğrencilerinin %58,5'i şeklinde çıkmıştır. En olumsuz iki cevaba da en çok Fen Lisesi öğrencilerinin (%24,5) verdiği de göz önüne alırsak, okul türüne göre İHO'daki arkadaş ortamında en az Fen Lisesi öğrencilerinin memnun olduğunu söyleyebiliriz. Sınıf düzeyi değişkenine göre maddemizi değerlendirdiğimizde ($p=0,035$) liselerde bulunma süresi arttıkça İHO'daki arkadaş ortamından memnuniyet düzeyinin düştüğü görülmüştür. Maddemizin en olumlu iki seçeneğine 9. sınıf öğrencileri %73,3 oranında tercihte bulunurken, bu oran 10. sınıf öğrencilerinde %66,9'a, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinde %60,9'a düşmektedir.

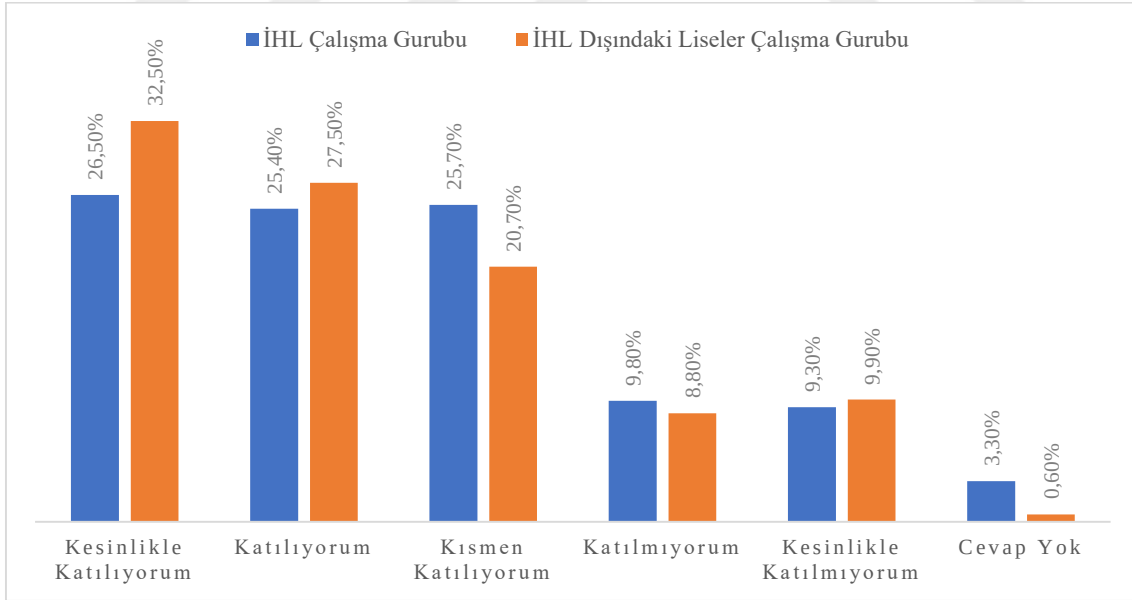
Grafik 4: İHO Okulunun Öğretmen-Öğrenci İlişkisinden Memnuniyet Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubunda Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum olumsuz seçeneklerin en az oy aldığı madde %11,8 ile Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnundum maddesi almıştır. Yine Kesinlikle Katılıyorum ve Katılıyorum olumlu seçenekler

ortalama %63,7 ile en yüksek olumlu memnuniyet dağılımı bu maddeye verilen cevaplarda ölçülmüştür. Anketimizin 2. ve 3. maddelerinde öğrencilerin İHO okul dersleri hakkındaki görüşlerini ölçtüğümüz araştırmamızda tüm derslerde en düşük seçenek Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değilim cevabı almıştı. Bu verilere göre öğrencilerin İHO dönemlerinden Öğretmenlerinden genel olarak memnun olduklarını söyleyebiliriz. Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisini cinsiyete göre kıyasladığımızda yine anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,439$). Maddemizi okul türüne göre kıyasladığımızda ise ($p=0,023$) Kesinlikle Katılıyorum seçeneğine PAİHL öğrencileri %43,4 oranında tercihte bulunurken bu oran AİHL öğrencileri arasında %28,6'ya düşmektedir. Kısmen Katılıyorum seçeneğinde ise AİHL öğrencilerinin %25,5'i, PAİHL öğrencilerinin %18,5'i tercihte bulunmuştur.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da İHO memnuniyet maddelerinde en olumsuz iki seçeneği olan Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum en az oranı Okulun Öğretmen-Öğrenci İlişkisinden Memnundum maddesinde almıştır. Bu sonuçlardan öğrencilerin İHO dönemlerinde öğretmen ilişkilerinden genel olarak memnun olduklarını söyleyebiliriz. Yine İHL dışındaki liseler çalışma grubunda bu maddede hiçbir değişikende anlamlı sonuca ulaşılmamıştır.

Grafik 5: İHO Okulundan Akademik Yönünden Memnuniyet Dağılımı

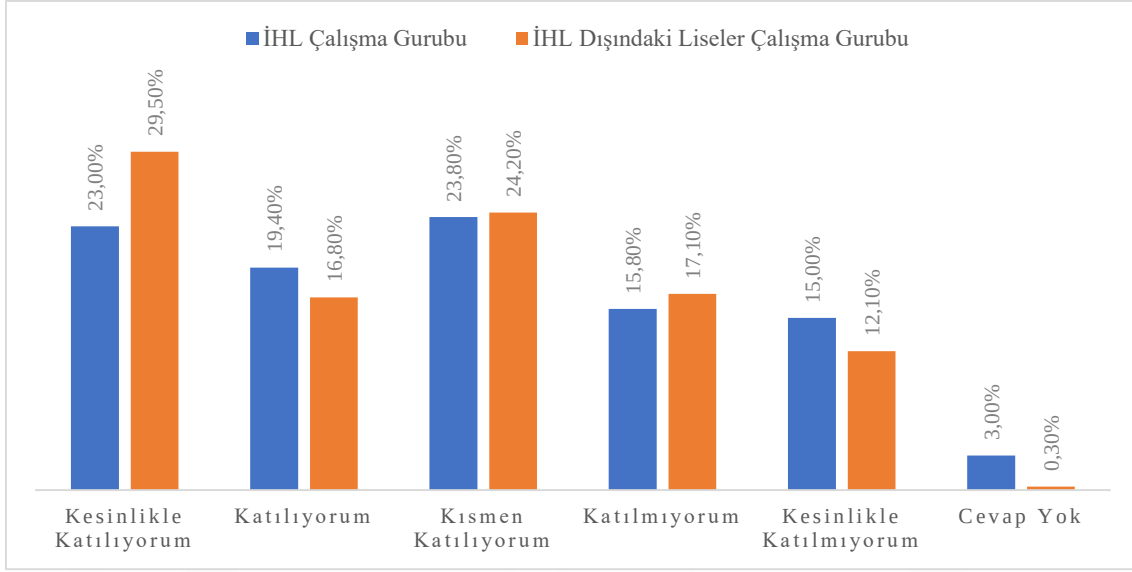
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHO çalışma grubunda bu grafikten öğrencilerin çoğunluğunun İHO döneminde akademik yönden memnun olduğunu dile getirebiliriz. İHO Okulları son dönemlerde

özellikle LGS Sınavındaki başarıları¹⁷³ ile akademik yönden olumlu bir gelişim içinde olduklarını söyleyebiliriz. Bu gelişimin araştırmamıza olumlu bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Akademik yönden cinsiyet değişkenine göre yine anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,562$). Maddemizi okul türüne göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmış ($p=0,022$) PAİHL öğrencilerini (%31,7) AİHL öğrencilerine (%19,9) göre daha çok Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini tercih ettiği gözlenmiştir.

İHO okullarının akademik yönden gelişim içinde olması İHL dışındaki liseler grubunun da memnuniyet düzeylerine yansımaktadır. En olumlu 2 seçenek %59,7 oranında oy almıştır. Akademik Yönden Memnuniyet maddesini Okul Türü değişkeni ile kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,039$). En olumlu iki seçeneğe Merkezi Sınavlı Anadolu Liselerinde %72,2, Fen Liselerinde ise %67,9 oranında tercihte bulunurken bu oran Anadolu Liselerinde %58, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde %46,8 oranına kadar düşmektedir. En olumsuz iki seçeneğinin toplamı Fen Liselerinde %11,3 oranında çıkarken bu oran Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde %38,2 oranına yükselmektedir. Bu sonuçlardan adrese dayalı öğrenci kabul eden Anadolu Lisesi öğrencileri ve Mesleki ve Teknik Anadolu Liseler öğrencileri İHO Okulunu Akademik Yönden daha az memnun oldukları gözlenmektedir. Maddeyi sınıf düzeyi ile değerlendirdiğimizde ($p=0,036$) 10. sınıf öğrencileri %52,9 oranında, 11 ve 12. sınıf öğrencileri %53,2 oranında en olumlu iki seçeneği tercih ederken bu oran 9. sınıflarda öğrencilerinde %36,7 olarak ölçülmüştür.

¹⁷³ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, “LGS’de İmam Hatip Ortaokullarından Büyük Başarı” (Erişim 25 Temmuz 2023).

Grafik 6: İHO Okuldaki Sportif Faaliyetlerinden Memnuniyet Dağılımı

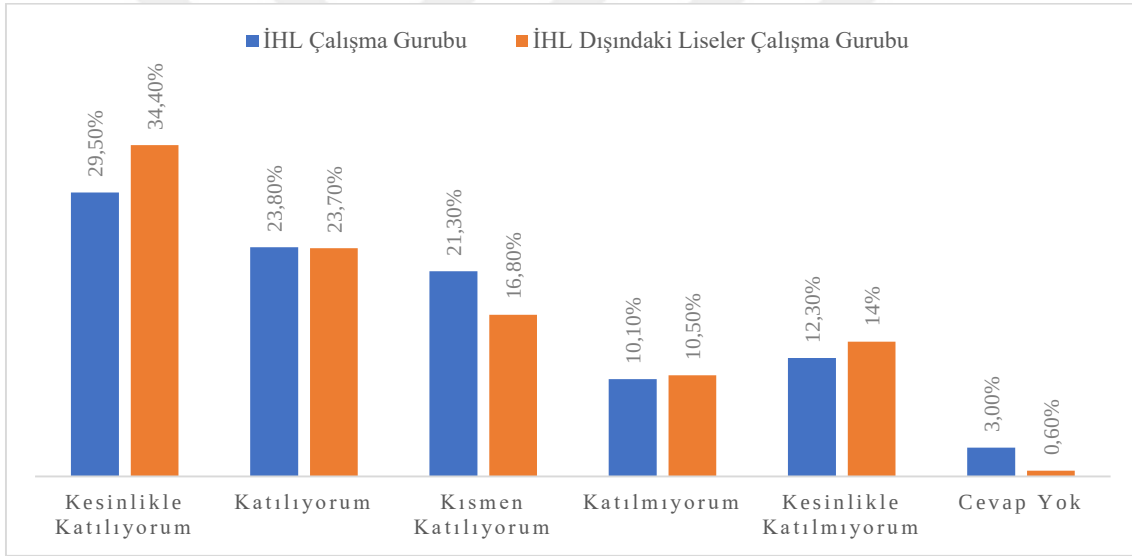
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHO çalışma grubunda öğrencilerin İHO memnuniyet durumuna dair maddeler arasında en yüksek olumsuz cevap oranı ve en düşük olumlu cevap oranı sonuçları Okuldaki sportif faaliyetlerden memnundum maddesinde ölçülmüştür. İHO Okulları ders çizelgesinde diğer ortaokul ders çizelgesine göre 6, 7 ve 8. sınıflarda Beden Eğitimi ve Spor dersi haftada 1 saat daha azdır. Ortaokullarda da hafta da 2 saat Beden Eğitimi ve Spor Dersi görece az bulunsa da İHO Okullarında dersin 1 saate inmesi öğrenciler tarafından büyük bir sıkıntı olarak görülmektedir. Kendi öğretmenlik tecrübemizde de bazı öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersinin 1 saat az olması sebebiyle İHO’da okumak istemedikleri veya şikayetçi olduklarına şahit olmuşuzdur. Öğrencilerin sportif faaliyetler açısından diğer maddelere göre daha düşük bir seviyede memnun olsalar da maddemizi cinsiyete göre kıyasladığımızda ($p=0,002$) erkek öğrenciler (%32,6) Kesinlikle Katılıyorum seçeneğinde kız öğrencilere (%14,1) göre daha yüksek oranda cevap vermişlerdir. Kesinlikle Katılmıyorum seçeneğinde ise kız öğrencilerin oranı (%18,3) erkek öğrencilerin oranında (%11,4) daha yüksektir. Maddeyi okul türüne göre kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,117$).

İmam Hatip Liseleri Proje Okulları program türlerine Spor bölümleri eklenmiştir.¹⁷⁴ Ancak lise kısmında yapılan bu çeşitlemeyi daha anlamlı kılmak için İHO okullarında haftalık ders çizelgesinde Beden Eğitimi ve Spor Dersinin ders saatinin artırılması elzemdir. Bu öğrencilerin hem fiziksel hem zihinsel hem de okul memnuniyet

¹⁷⁴ “Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne Bağlı Okullar” (Erişim 26 Temmuz 2023).

düzeylerine olumlu bir etkisi olacaktır. İHL çalışma grubunda olduğu gibi İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da en düşük memnuniyet seviyesi Sportif Faaliyetlerden Memnuniyet maddesinde ölçülmüştür. Ayrıca maddemizi cinsiyet değişkeni ile değerlendirildiğinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,024$). Maddede Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini kız öğrenciler %23,9 oranında tercihte bulunurken bu oran erkek öğrencilerde %37,6 ölçülmüştür. Katılmıyorum seçeneğinde kız öğrencilerin oranı (%20,7) erkek öğrencilerin oranından (%12,1) çıkmıştır. Bu verilerden kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre Sportif Faaliyetlerden Memnuniyet seviyelerinin daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Okul türüne göre maddeyi irdelediğimizde ($p=0,034$) en olumlu iki seçeneğe en çok Meslek ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri (%66,7) tercihte bulunurken en az Fen Liseleri öğrencileri (%39,69) tercihte bulunmuştur.

Grafik 7: İHO Okul İdaresinden Memnuniyet Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubunda son maddemizin en olumlu 2 seçeneğine %53,3, en olumsuz 2 seçeneğine %23,4 oranlarında cevap verilmiştir. Bu oranlardan öğrencilerin İHO okul idarelerinden memnun olduklarını söyleyebiliriz.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda maddemizi sınıf düzeyi değişkeni ile kıyasladığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,018$). Bu maddenin en olumsuz iki seçeneği irdelendiğine 10. sınıf öğrencileri %20,7, 11 ve 12. sınıf öğrencileri %21,4 oranında tercihte bulunurken bu oran 9. sınıf öğrencilerinde %33,7'ye yükselmektedir.

Memnuniyet düzeylerini daha iyi irdelemek için bütün maddelerin ortalama memnuniyet düzeylerini ve en çok tekrarlanan (Mode) seçenekleri Tablo 45’de sunduk. Tablodaki memnuniyet düzey aralıklarını Tablo 44’e göre belirledik.

Aralık	Seçenek	Düzy
1.00-1.80	Kesinlikle Katılmıyorum	Çok düşük
1.81-2.60	Katılmıyorum	Düşük
2.61-3.40	Kısmen Katılıyorum	Orta
3.41-4.20	Katılıyorum	Yüksek
4.21-5.00	Kesinlikle Katılıyorum	Çok Yüksek

Tablo 44: 5’li Likert Ölçeğine Göre Aritmetik Ortalamaların Değerlendirme Aralıkları ve Düzeyleri

Kaynak: Karaman, İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları, 2021, 134.

Memnuniyet Kategorileri	X		Mode		Düzy	
	İHL	İHL Dışındaki Liseler	İHL	İHL Dışındaki Liseler	İHL	İHL Dışındaki Liseler
Okulun fiziki imkanlarından memnundum.	3,61	3,68	5	5	Yüksek	Yüksek
Okulun sosyal ve kültürel faaliyetlerinden memnundum.	3,37	3,51	3	5	Orta	Yüksek
Okulun arkadaş ortamından memnundum.	3,66	3,80	5	5	Yüksek	Yüksek
Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnundum.	3,85	3,87	5	5	Yüksek	Yüksek
Okuldan akademik yönden memnundum.	3,52	3,64	5	5	Yüksek	Yüksek
Okuldaki sportif faaliyetlerden memnundum.	3,20	3,35	3	5	Orta	Orta
Okul idaresinden memnundum.	3,50	3,54	5	5	Yüksek	Yüksek
Toplam Ortalama Memnuniyet	3,53	3,62			Yüksek	Yüksek

Tablo 45: Memnuniyet Ortalamaları (X), En Sık Tekrarlanan Seçenek (Mode) ve Memnuniyet Düzeyi, İHL ve İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Memnuniyet ortalamaları hesaplanırken “Cevap Yoklar” değerlendirme dışı bırakılmıştır. Her iki çalışma grubunda da hiçbir memnuniyet maddesi “Çok Yüksek” düzeye erişecek ortalamayı elde etmemiştir. İHL çalışma grubunda en yüksek ortalamayı Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnundum maddesi almıştır. Okulun fiziki imkanları, arkadaş ortamı, akademik yönden ve okul idaresi maddeleri memnuniyet durumları yüksek düzeyde çıkmıştır. Bu dört maddede ne çok “Kesinlikle Katılıyorum” (5) seçeneği tercih edilmiştir. En düşük ortalama Okuldaki sportif faaliyetlerden memnundum maddesi almıştır. Ancak Okul sportif, sosyal ve kültürel faaliyetleri orta düzey bir ortalama elde etmiş, hiçbir madde düşük veya çok düşük düzeyde çıkmamıştır. Bu iki maddede en çok “Kısmen Katılıyorum” (3) seçeneği işaretlenmiştir. 7 memnuniyet maddesinin ortalaması 3,53 yüksek düzeyde çıkmıştır. Tüm bu verilerden İHL öğrencilerinin İHO dönemlerinden memnun olduklarını sonucuna varılmıştır. Ancak yüksek düzeyde memnuniyet düzeyi çıkmasına rağmen anketimizin 5. maddesine %33,3 oranında tekrar İHO tercih etmezdim cevabının çıkması öğrencilerin sadece memnuniyet seviyelerine göre değil yaşadıkları zamanın ve mekânın etkisi ile cevap verdiklerini göstermektedir. Yani öğrencilerin bazıları İHO’dan memnun oldukları halde anlık duygu ve düşüncelerine göre tekrar İHO Okumayı Tercih Etmezdim seçeneğini tercih etmişlerdir. Çünkü İHO memnuniyet ölçeğinde 7 farklı madde öğrencilere sunulmuş, öğrenciler daha ayrıntılı sorulara daha fazla düşünerek ve değerlendirmede bulunarak cevap vermek zorunda kalmışlardır. Bu da anketin 5. ve 6. maddeler arasında farklı sonuç çıkmasına sebep olmuştur. En çok hangi maddeden memnun olmayanların tekrar İHO tercih edip/etmeyeceklerini araştırdığımız anket maddesine Hayır cevabını verdiğini irdelemek için İHO memnuniyet ifadelerinin en olumsuz iki seçeneğini tercih edenlerle anketimizi 5. maddesine Hayır cevabı verenleri karşılaştırdık. Elde edilen sonuçlara göre arkadaş ortamından memnun olmayan 42, sportif faaliyetlerden ve okul idaresinden memnun olmayan 41, akademik yönden memnun olmayan 40, sosyal ve kültürel faaliyetlerden memnun olmayan 35, öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnun olmayan 24 ve okulun fiziki imkanlarından memnun olmayan 23 kişi Tekrar İHO Okumayı Tercih Etmezdim cevabını vermiştir. Bu karşılaştırmaya bakıldığında en çok arkadaş ortamından memnun olmayan öğrencilerin tekrar İHO okumak istemediği ortaya çıkmıştır.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda memnuniyet ortalamaları incelendiğinde en düşük ortalamanın Okuldaki sportif faaliyetlerden memnundum maddesinde çıkmaktadır. En yüksek ortalama ise Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnundum maddesinde karşılaşılmaktadır. Genel memnuniyet ortalaması yüksek düzeyde, 3,62 çıkmıştır. Çok yüksek, düşük veya çok düşük düzeylerde bir memnuniyet ortalamasına ulaşılmamıştır. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda anketimizin 5. maddesi Bir daha ortaokulda okuma imkânım olsaydı yine İmam Hatip Ortaokulunda okumayı isterdim ifadesinde Hayır seçeneğinin en yüksek oranı aldığını göz önüne alırsak, memnuniyet durumlarının oldukça yüksek düzeyde çıktığı görülmektedir. Bunun sebebi de okudukları liselerden memnun oldukları için tekrar İHO okumak fikrini uzak kalmış olabilirler. Çünkü İHO okulundan memnuniyet düzeyleri yüksek olduğundan dolayı tekrar İHO okumak istememelerinin başka bir sebebi olmalıdır.

3.1.2. İHO Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörler ve Lise Kademesine Dair Görüşleri

3.1.2.1. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etme Sebeplerine İlişki Nicel Bulgular

İHO mezunu İHL öğrencilerine İHL seçme sebepleri anketin 7. maddesinde sorulmuştur. 7. maddede öğrencilere İHL tercih sebepleri ile ilgili 15 ifade verilmiş, öğrencilerden katıldıkları ifadeye Evet, katılmadıklarına Hayır'ı işaretlemeleri istenmiştir. Ancak bazı öğrenciler bazı maddelere cevap vermedikleri için madde değerlendirilirken Cevap Yok kısmı da bulgulara eklenmiştir.

İHL Tercih Sebepleri	Evet		Hayır		Cevap yok	
	N	%	N	%	N	%
İmam Hatip Lisesinde okumayı kendim istedim.	187	51,7	173	47,3	6	1,6
Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim.	241	65,8	12	32,8	5	1,4
Arkadaşlarım İmam Hatip Lisesinde okuduğu için tercih ettim.	56	15,3	305	83,3	5	1,4
Akraba çevremın etkisiyle İmam Hatip Lisesinde okumayı seçtim.	66	18	293	79,8	7	1,9
Ortaokuldaki öğretmenlerimin teşvik ve yönlendirmeleri etkili oldu.	125	34,2	233	63,7	8	2,2
İmam Hatip Ortaokulu mezunu olarak onun devamı bir eğitim olduğu için tercih ettim.	120	32,8	237	64,8	9	2,5
İmam Hatip Lisesi evime yakın olduğu için tercih ettim.	50	13,7	308	84,2	8	2,2
İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih ettim.	94	25,7	263	71,6	9	2,5
İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettim.	110	30,1	242	66,1	14	3,8
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	167	45,6	188	51,4	11	3
LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yetmediği için İmam Hatip Lisesini tercih ettim.	138	37,7	217	59,3	11	3
LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yettiği halde ben İmam Hatip Lisesini tercih ettim.	142	38,8	214	58,5	10	2,7
İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olduğu için tercih ettim.	68	18,6	288	78,7	10	2,7
İmam Hatip Lisesinin yurt/pansiyon imkanları olduğu için tercih ettim.	50	13,7	306	83,6	10	2,7

Tablo 46: İHO Mezunlarının İHL Tercih Sebepleri, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öğrencilerin en çok katıldıkları İHL tercih sebebi % 65,8 ile Aile Yönlendirmesi olmuştur. Kendi isteğiyle İHL Tercih Ettim ifadesine %51,7 ile cevap verildiğini de göz önüne alırsak, öğrencilerin İHL tercihlerinde aileleri ile ortak karar verdikleri gibi

algılanabilir. Ancak iki ifadenin k-kare analizi yapıldığı da İHL’de okumayı kendim tercih ettim ifadesine Evet diyenlerin sadece %48,1’i Ailem Yönlendirmesi ile İHL’de Okumayı Tercih Ettim ifadesine de Evet dediği görülmüştür. Bu sonuca göre araştırmaya katılan 366 öğrenciden 90 tanesi her iki ifadeye Evet demiştir. Bu da katılımcıların %24,6’sına denk gelmektedir. Kısacası katılımcıları yaklaşık 4’te 1’inin Ailesi ile ortak karar vererek İHL’de okumayı tercih ettiğini söyleyebiliriz.

Bu iki ifadeyi İHO tercih sebepleri ile karşılaştırdığımızda ise İHO okumayı kendim tercih ettim seçeneğine Evet diyen 105 öğrencinin 88’i İHL’yi kendi isteğimle tercih ettim ifadesine de Evet demiştir. Bu da İHO okumayı kendi tercih edenlerin %83,8’inin İHL’de okumayı kendim tercih ettim ifadesine Evet dediğini göstermektedir. İHO’da okumayı aile yönlendirmesi ile tercih ettiğini söyleyen 193 öğrenciden sadece 56’sı İHL’de okumayı kendim tercih ettim demiştir. Bu da İHO’da okumayı aile yönlendirmesiyle okudum diyenlerin oransal olarak %29’sının İHL’de okumayı kendi isteğiyle tercih ettiğini göstermektedir. İHO’da okumayı aile yönlendirmesi ile tercih eden 193 öğrenciden 162’si İHL’de okumayı da aile yönlendirmesi ile tercih ettiği söylerken, bunun da oransal değeri %83,9’a denk gelmektedir. Yani İHO’da okumayı kendi tercih edenlerin çoğunluğunun İHL’de de okumayı kendi tercih ettiğini aynı şekilde İHO’da okumayı ailesinin yönlendirmesiyle tercih edenlerin çoğunluğunun İHL’de de okumayı aile yönlendirmesiyle tercih ettiğini göstermektedir.

Anket ölçeğimizin 5. maddesi; Bir daha ortaokulda okuma imkânım olsaydı yine İmam Hatip Ortaokulunda okumayı isterdim ifadesine Evet cevabına veren 133 kişiden 104’ü İHL’de okumayı kendim istedim ifadesine de Evet cevabını verirken, 5. maddeye Hayır cevabını veren 122 kişiden 94’ü Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim ifadesine Evet cevabını vermiştir. Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim ifadesine Evet cevabını verenlerle anketimizin 6. Maddesi olan İHO memnuniyet maddesi incelendiğinde İHL’de okumayı ailesinin yönlendirmesi ile okuyanların yüksek düzeyde İHO okullarından memnun olduklarını görülmektedir.

Öğrencilerin en çok katılmadıkları 3 ifade sırasıyla; İmam Hatip Lisesi evime yakın olduğu için tercih ettim, İmam Hatip Lisesinin yurt/pansiyon imkanları olduğu için tercih ettim ve Arkadaşlarım İmam Hatip Lisesinde okuduğu için tercih ettim ifadeleri olmuştur. Lise okulları ortaokul ve ilkokullara göre ilçelerin daha merkezi bölgelerinde

veya toplu okul bölgelerinde bulunduğu için okulun eve yakın olmasının tercih sebeplerinde en az etkili olduğu anlaşılmıştır. Yurt/pansiyon imkanına sadece katılımcıların %13,7'si Evet demesi araştırmaya katılanların çoğunun Sakarya merkezli ikame ettiğini göstermektedir. Zaten araştırmamıza katılan 4 İHL'den 2 tanesinin yurt imkânı mevcuttur. Bu okullar da LGS puanı ile tercih edilen okullardır. Bu ifadesi okul türüne göre değerlendirdiğimizde proje İHL'lerde okuyanların %23,9'u bu ifadeye Evet seçeneğini tercih ettiği gözlenmiştir. Ortaöğrenim tercihlerinin hem LGS puanı hem de yerleşim yeri faktörleriyle belirlenmesi, çeşitli lise türlerinin bulunmasıyla birlikte, öğrencilerin ortaokul seviyesindeki akranlarından farklı tercihler yapmalarına neden olmaktadır. Bu olgu araştırmamıza da yansımış, katılımcıların sadece %18'inin Arkadaşlarım İmam Hatip Lisesinde okuduğu için tercih ettim ifadesine Evet demiştir. Araştırmanın ilginç sonuçlarından biri de İHL'de okumayı İmam Hatip Ortaokulu mezunu olarak onun devamı bir eğitim olduğu için tercih ettim ifadesine verilen cevaplardır. Bu ifadeye öğrencilerin oransal olarak sadece %32,8'i Evet demiştir. İmam Hatip Liseleri, İmam Hatip Ortaokulunun devamı olduğu için bu oranın daha yüksek çıkması beklenebilir. Bu veri bizlere İHO'lar ile İHL'ler arasındaki İHL tarihinde olduğu gibi bir bağın tam olarak kurulamadığını göstermektedir. Elbette özellikle 28 Şubat öncesi eğitim sistemimizde ortaokullar ile lise kısımları birlikte olduğu için İHO ile İHL devamlılığı sağlanması daha kolaydı ama günümüzde İHL sistemine en yakın İHO'lar olduğu için İHO mezunlarının İHL'leri İHO'nun devamı olarak görmesi ve bu sebeple İHL tercih etmeleri daha yüksek oranda çıkması beklenebilir. Öğrencilerin İHL'leri İHO'nun devamı olarak tercih etmemelerinin bir sebebi de İHL'lerdeki meslek derslerinin çeşitliliğinin İHO'lardan daha fazla ve farklı isimlerde olmasıdır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için İHO'lardaki meslek derslerinin isimlerinin İHL meslek dersleri ile aynı olması sağlanabilir. Örnek olarak İHO Peygamberimizin Hayatı dersi İHL'lerde olduğu gibi Siyer, İHO'lardaki Temel Dini Bilgiler dersi İHL'de olduğu gibi Fıkıh ismi verilebilir. Yine İHO'lardaki Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenim alanlarına Tefsir bölümü eklenebilir. Çünkü öğrenciler İHO ve İHL meslek derslerinin adlarının farklı olmasından bile İHL meslek derslerine karşı olumsuz bir algıya sahip olabilmektedir. İsim değişikliği sağlanarak öğrenciler İHL meslek dersleri hakkında daha sağlıklı bir ön bilgiye sahip olabilir bu da öğrencilerin İHL meslek dersine karşı olumsuz algılarını kırabilir. Bir de Ortaokuldaki öğretmenlerimin teşvik ve yönlendirmeleri etkili oldu

ifadesine Evet diyenlerin oranı da %34,2 ile irdedeğimiz bir önceki ifadeye yakın bir oran çıkmıştır. Bu iki ifade göz önüne alındığında, İHL'leri İHO'ların devamı olmasının öğrencilerin tercihlerde öncelikli bir etken olmadığı anlaşılmaktadır. Zengin'in ve Karaman'ın Proje İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile yaptığı araştırmada da benzer sonuçlar çıkmış, katılımcıların sadece %5'i Ortaokuldaki öğretmenlerim istediği için tercih ettim cevabını vermiştir.¹⁷⁵

İHL okullarının alameti farikası akademik derslerle birlikte din eğitimi verilmesidir. İHL'ler bu özellikleri ile sadece Türk eğitim sisteminde değil uluslararası eğitim sistemi içinde de özgün bir kurum olmasını sağlamaktadır.¹⁷⁶ Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin %45,6'sı Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim ifadesine Evet demiştir. İHL'ler din eğitimi vermesi sebebiyle diğer okullardan ayrıldığı için bu ifadeye daha yüksek oranda Evet denilmesi beklenebilirdi. Ancak tezimizin ileriki bölümlerinde irdedeceğimiz anketin son sorusu; İHL'de tekrar tercih eder miydiniz? Sorusuna Hayır diyenlerin Hayır Sebepleri arasında Meslek Derslerinin çok ve zor olması cevaplarıyla karşılaşmıştır. Bu konu bahsi geçen madde geldiğinde daha çok irdelenecektir.

İHL'lerin akademik derslerle birlikte din eğitimi vermesi İHL Kimliğinin oluşmasında önemli etkenlerden biridir. Din eğitimi alma isteği aynı zamanda kişinin dünya görüşünün şekillenmesinde etkin bir faktördür. İmam Hatipli Kimliğinde akademik derslerle birlikte din dersleri dünya ve ahiret dengesini sağlamak için bir araç olarak görülmektedir. Ancak araştırmamıza katılanların sadece %30,1'i İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettim ifadesine Evet demiştir. Bu sonuçta öğrencilerin İmam Hatipli Kimliğini tam olarak benimseyemediğini ortaya koymaktadır. Bir İmam Hatip Lisesi mezunu olarak öğrenim gördüğüm İHL yıllarında diğer liselerden farklı olarak din eğitimi görmeyi yadırgamaz, bunu İmam Hatipli Kimliğinin bir parçası ve gerekliliği olarak görürdük. Ancak araştırmamız sırasında öğrencilerin din eğitimi derslerini çok fazla yadırgadıkları ve kendilerini diğer liselerle kıyasladıkları gözlenmiştir.

¹⁷⁵ Zengin - Karaman, "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri", 418.

¹⁷⁶ İbrahim Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri (Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Doktora Tezi, 2013), 125.

Karma eğitim tüm dünyada tartışılan bir olgudur.¹⁷⁷ Karma sisteme eğitsel, siyasi, ideolojik, inanç ve kültürel açıdan farklı bakışlar mevcuttur. İHL’lerin çoğunda karma eğitimin verilmemesi velilerin çocuklarını İHL’ye yönlendirme sebeplerinin başında gelmektedir.¹⁷⁸ Ancak yaptığımız araştırmada İHL tercih eden İHO mezunlarının sadece %30,1’i İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih ettim ifadesine Evet demiştir. Karma bir hayatın yaşandığı, kadın-erkek arasındaki ilişkinin sınırlarını belirleyen bir ölçütün neredeyse kalmadığı günümüzün modern toplumunda yaşayan öğrencilerden, eğitim hayatlarında tek cinsiyetli bir eğitimi önceliklemelerini beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir.

İHL tercih etme sebeplerinde LGS puanının etkisi adrese dayalı lise tercihleri ile LGS puanı ile öğrenci kabul eden lise tercihlerine göre değişmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %37,7’si LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yetmediği için İmam Hatip Lisesini tercih ettim ifadesine Evet derken, %38,7’si LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yettiği halde ben İmam Hatip Lisesini tercih ettim ifadesine Evet cevabını vermiştir. Adrese dayalı lise tercihinde öğrencileri sınırlandıran merkezi bir sınav puanı yoktur. Öğrenciler adres dayalı okul bölgeleri, okul başarıları, devam-devamsızlık gibi kriterlere göre lise türlerine yerleşmektedirler. Bu sebeple Fen, Sosyal veya Proje okulları haricinde LGS puanının lise tercihlerinde etkisi yoktur. Ancak sınavla öğrenci alan liselerde LGS puanı belirleyici etkindir. LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yettiği halde ben İmam Hatip Lisesini tercih ettim ifadesine öğrencilerin %58,5’inin Hayır cevabını vermesini, LGS puanlarının İHL’e haricinde bir okul türüne yetmediği için İHL’yi tercih ettikleri şeklinde yorumlayabiliriz.

Son olarak İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olduğu için tercih ettim ifadesine öğrencilerin sadece %18,6’sını Evet cevabını vermesi İHL’lerin fiziksel özelliklerinin ve imkanlarının öğrencilerin İHL tercihlerini çok az etkilediğini göstermektedir. Tablo 47’de Cevap Yok seçeneğini değerlendirme dışı tutularak İHL Tercih Sebepleri okul türlerine ve cinsiyete göre dağılımı oransal olarak sunulmuştur.

¹⁷⁷ Maarif Platformu, Karma Eğitim Tartışmalarına Pedagojik ve Bilimsel Bakış Çalıştay Raporu (İstanbul: Maarif Platformu, 2023).

¹⁷⁸ Sarı, “İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi”, 105, 106.

İHL Tercih Sebepleri	Anadolu İHL		Proje Anadolu İHL		Kız		Erkek	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
	%	%	%	%	%	%	%	%
İmam Hatip Lisesinde okumayı kendim istedim.	47,2	52,5	55,5	44,5	48,7	51,3	55,6	44,4
Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim.	71,4	28,6	63	37	65,8	34,2	67,8	32,2
Arkadaşlarım İmam Hatip Lisesinde okuduğu için tercih ettim.	18,6	81,4	13	87	14,7	85,3	16,4	83,6
Akraba çevremin etkisiyle İmam Hatip Lisesinde okumayı seçtim.	17	83	19,6	80,4	14,9	85,1	22,4	77,6
Ortaokuldaki öğretmenlerimin teşvik ve yönlendirmeleri etkili oldu.	26,3	73,8	41,9	58,1	29,8	70,2	40,6	59,4
İmam Hatip Ortaokulu mezunu olarak onun devamı bir eğitim olduğu için tercih ettim.	28,3	71,7	37,9	62,1	23	77	45,3	54,7
İmam Hatip Lisesi evime yakın olduğu için tercih ettim.	17,5	82,5	11,1	88,9	16	84	11,8	88,2
İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih ettim.	28,3	71,7	24,9	75,1	31,9	68,1	20,2	79,8

İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettim.	24,8	75,2	36,4	63,6	27	73	35,9	64,1
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	43	57	50,3	49,7	40,5	59,5	54,1	45,9
LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yetmediği için İmam Hatip Lisesini tercih ettim.	34,2	65,8	42,6	57,4	38,7	61,3	39,1	60,9
LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yettiği halde ben İmam Hatip Lisesini tercih ettim.	40,1	59,9	39,7	60,3	40,9	59,1	38,8	61,2
İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olduğu için tercih ettim.	17,7	82,3	20,2	79,8	26,3	73,7	11,2	88,8
İmam Hatip Lisesinin yurt/pansiyon imkanları olduğu için tercih ettim.	0,6	99,4	24,7	75,3	11,8	88,2	16,5	83,5
Ankete Katılan Öğrenci Sayıları Dağılımı	161	205	191	175				

Tablo 47: İHO Mezunlarının İHL Tercih Sebepleri Okul Türleri ve Cinsiyet

Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL tercih sebeplerini cinsiyete göre değerlendirdiğimizde, Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim ifadesinde bariz bir farkla karşı karşıya kalmaktayız ($p=0,010$). Bu ifadeye kız öğrenciler %40,5 ile Evet derken, erkek öğrenciler de Evet seçeneği oranı %54,1'e yükselmektedir. İHL'lerde akademik

eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi tercih sebebi olarak erkek öğrencileri daha çok etkilediği anlaşılmaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin İHL tercih sebeplerinde en çok Evet dedikleri ifade; Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim ifadesidir. Her iki cinsten bu önermeye %65 üstünde Evet demiştir. Kızlar ve erkekler arasında farkın olduğu diğer bir ifade ise; İmam Hatip Ortaokulu mezunu olarak onun devamı bir eğitim olduğu için tercih ettim ifadesidir ($p=0,000$). Kızlar bu ifadeye %23 ile Evet derken, bu oran erkeklerde %45,3 olarak çıkmaktadır. Aynı şekilde Ortaokuldaki öğretmenlerimin teşvik ve yönlendirmeleri etkili oldu önermesinde de erkekler lehine bir fark oluşmaktadır ($p=0,032$). Bu iki ifadesi dikkate aldığımızda erkek öğrencilerin kızlara göre İHO dönemlerinde zihinsel olarak İHL'ye daha eğilimli olduğunu söyleyebiliriz. Araştırma evrenimizdeki İHL'lerde karma eğitim verilmemesi her iki cinsiyet açısından da öncelikli bir tercih sebebi gözükmesine de kız öğrencilerin %31,9'u İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih ettim ifadesine Evet derken, erkek öğrencilerde bu oran %20,2'ye düşmektedir ($p=0,013$). Bu neticeye dayanarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre tek cinsiyetli eğitime daha eğilimli olduğunu söyleyebiliriz. Yine İHL okullarının fiziki şartları kız öğrenciler açısından erkeklere göre daha yüksek oranda tercih sebebi olarak görülmektedir. İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olduğu için tercih ettim ifadesine kızların %26,3'ü Evet derken, erkeklerde bu oran %11,2'ye düşmektedir ($p=0,000$). Son olarak İmam Hatipli Kimliği kız öğrencilere göre erkek öğrenciler açısından daha fazla İHL tercih etme sebebi olarak görmüştür ($p=0,072$). Erkek öğrencilerin %35,9'u İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettim ifadesine Evet derken, kız öğrencilerin %27'si bu ifadeye Evet cevabını vermiştir.

Okul türleri açısından İHL tercih sebeplerini irdelediğimizde en belirgin fark araştırma evrenimizde Anadolu İHL okullarında yurt imkânı olmadığı için, yurt/pansiyon imkânları olduğu için ifadesinde karşımıza çıkmaktadır ($p=0,000$). Daha sonraki en belirgin fark Ortaokuldaki öğretmenlerimin teşvik ve yönlendirmeleri etkili oldu ifadesine verilen cevaplarda karşımıza çıkmaktadır ($p=0,002$). Anketimize Anadolu İHL'den katılan öğrencilerin %26,3'ü bu ifadeye Evet cevabı verirken, Proje Anadolu İHL'den katılan öğrencilerin %41,9'u bu ifadeye Evet cevabı vermiştir. Bu farkın çıkma sebebi Proje Anadolu İHL'ler LGS gibi ayrıştırıcı bir ölçek ile öğrenci kabul ettikleri için Anadolu İHL'lere göre akademik yönden daha başarılı öğrencileri kabul etmekte,

bu da Proje Anadolu İHL'leri eğitsel açıdan daha çekici okullar yapmaktadır. Bu da İHO öğretmenlerinin öğrencilerini Anadolu İHL'lere göre daha fazla tavsiye etmelerine sebep olmaktadır. İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Olarak Onun Devamı Bir Eğitim Olduğu İçin Tercih Ettim ifadesinde de okul türüne göre göze çarpan bir fark ile karşılaşılmaktadır ($p=0,057$). Bu ifadeye Anadolu İHL öğrencilerinin %28,3'ü Evet derken bu oran Proje AİHL'de %37,9'a yükselmektedir. İHL tercih sebeplerini okul türlerine göre değerlendirdiğimizde diğer bir göze çarpan farklar ise; İmam Hatip Lisesinde okumayı kendim istedim ve Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim ifadelerinde karşımıza çıkmaktadır. Proje Anadolu İHL'de okuyan öğrenciler İHL'de okumayı kendim istedim ifadesine %55'5'i ile Evet derken, Anadolu İHL'de bu oran %47,5'e düşmektedir. Arada çok dramatik bir fark olmasa da öğrencilerin Proje Anadolu İHL'leri tercih etmede daha istekli olduğu anlaşılmaktadır ($p=0,131$). Aile yönlendirmesi ile İHL okumayı tercih ettim ifadesine verilen cevaplar da bu çıkarımımızı desteklemektedir ($p=0,091$). Anadolu İHL'de okuyan öğrencilerin %71,4'ü aile yönlendirmesine Evet cevabı verirken, Proje Anadolu İHL'de okuyan öğrencilerde bu oran %63'e düşmektedir. İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettim ifadesine verilen cevaplarda da Proje Anadolu İHL okuyan öğrencileri lehine bir fark karşımıza çıkmaktadır ($p=0,020$). Proje Anadolu İHL öğrencileri bu önermeye %36,4 ile Evet cevabı verirken, Anadolu İHL öğrencilerinde bu oran %24,8'e düşmektedir. Bir de diğer fark ise LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yetmediği için İmam Hatip Lisesini tercih ettim ifadesinde görülmektedir ($p=0,104$). Proje Anadolu İHL öğrencileri bu önermeye %42'6 ile Evet cevabı verirken, Anadolu İHL öğrencileri ise %34,2 oranında bu ifadeye Evet cevabı vermiştir. Diğer ifadelerde okul türleri açısından yakın oranlara ulaşılmıştır.

İHL tercih sebeplerini sınıf düzeyi değişkeni ile karşılaştırdığımız da Ailem Yönlendirdiği İçin İmam Hatip Lisesinde Okumayı Tercih Ettim ifadesinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,038$). Bu ifadeye en düşük Evet oranını 9. sınıf öğrencileri vermiştir (%60,8). 10. sınıf öğrencileri bu ifadeye %75,7, 11. ve 12. sınıf öğrencileri %66,7 oranında Evet demiştir. Diğer bir anlamlı sonuca Arkadaşlarım İmam Hatip Lisesinde Okuduğu İçin Tercih Ettim ifadesinde ulaşılmıştır ($p=0,006$). Bu ifadeye 10. sınıf öğrencileri %77,5, 11. ve 12. sınıf öğrencileri %81,1 oranında Hayır derken, 9. sınıf öğrencilerinde Hayır oranı %91,1'e yükselmektedir. İmam Hatip Lisesi evime

yakın olduğu için tercih ettim ifadesinde ise 9. sınıf öğrencileri %8,9 oranına Evet derken bu oran 10. sınıf öğrencilerinde %13,8'e, 11. ve 12. sınıf öğrencilerinde %23,3'e yükselmektedir ($p=0,007$). Anlamlı bir sonuca ulaşılan diğeri bir ifade de İmam Hatip Lisesinin Fiziki Şartları (Bina, Laboratuvar, Spor Salonu Vb.) İyi Olduğu İçin Tercih Ettim ifadesi olmuştur ($p=0,048$). Bu ifadeye de 9. sınıf öğrencileri (%15,9) 10. sınıf öğrencilerine (%16,7) ve aynı zamanda 11. ve 12. sınıf öğrencilerine (%28,1) göre daha düşük oranda Evet demişlerdir. Son olarak anlamlı bir sonuca ulaştığımız ifade; İmam Hatip Lisesinin Yurt/Pansiyon İmkanları Olduğu İçin Tercih Ettim ifadesi olmuştur ($p=0,025$). Bu ifadeye 10. sınıf öğrencilerinin %10,2'si, 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin %9'u Evet derken bu oran 9. sınıf öğrencilerinde %19,7'ye ulaşmaktadır. Diğer ifadelerde sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

Maddemizi Babanın Eğitim Durumu değişkenine göre değerlendirdiğimizde sadece İmam Hatip Lisesinin Yurt/Pansiyon İmkanları Olduğu İçin Tercih Ettim ifadesinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,001$). Bu ifadede babaların eğitim durumu arttıkça Evet oranı yükselmektedir. İlköğretim mezunu velilerin öğrencilerinin %8,2'si, Ortaöğretim mezunu velilerin öğrencilerinin %11'i, Yükseköğretim mezunu velilerin öğrencilerinin %19'u bu ifadeye Evet derken bu oran Lisansüstü mezunu velilerin öğrencilerinde %34,5'e yükselmektedir. İHL tercih sebeplerini Ailelerin Gelir Durumu değişkeni ile kıyasladığımızda hiçbir ifadede anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

3.1.2.2. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Sebeplerine Dair Nicel Bulgular

İHO mezunlarının İHL'yi tercih etmeme sebeplerini belirlemek için öğrencilere 11 ifadeden oluşan anketin 7. maddesi sorulmuştur. Bulgular Tablo 48'de sunulmuştur.

İHL Tercih Etmeme Sebepleri	Evet		Hayır		Cevap yok	
	N	%	N	%	N	%
İmam Hatip Lisesindeki meslek dersleri ilgimi çekmediği için tercih etmedim.	249	68,6	111	30,6	3	0,8
Ailem İHL tercih etmemi istediği halde kendi isteğimle İHL dışında bir lise türü tercih ettim.	118	32,5	243	66,9	2	0,6
İmam Hatip Lisesini akademik açıdan başarılı bulmadığım için tercih etmedim.	199	54,8	160	44,1	4	1,1
İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih etmedim.	137	37,7	223	61,4	3	0,8
İmam Hatipli olma kimliğini istemediğim için tercih etmedim.	85	23,4	274	75,5	4	1,1
İmam Hatip Lisesi mezunlarının gelecekte üniversiteye girişte tekrar sorun yaşayabileceğini düşündüğüm için tercih etmedim.	123	33,9	236	65	4	1,1
LGS puanım yüksek olduğu için İmam Hatip Lisesi dışında farklı bir lise tercih ettim.	142	39,1	219	60,3	2	0,6
Bulduğum bölgede evime yakın İmam Hatip Lisesi olmadığı için tercih edemedim.	29	8	332	91,5	2	0,6
Ailem İmam Hatip Lisesi dışında bir lise tercih etmemi istediği için tercih etmedim.	47	12,9	312	86	4	1,1
İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olmadığı için tercih etmedim.	80	22	280	77,1	3	0,8
Lise tercih döneminde ortaokul rehberlik servisi İHL dışındaki lise türlerine yönlendirdiği için.	77	21,2	283	78	3	0,8

Tablo 48: İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Sebepleri, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL tercih etmeme sebepleri arasında en çok Evet cevabı verilen alt madde %68,6 ile İmam Hatip Lisesindeki meslek dersleri ilgimi çekmediği için tercih etmedim ifadesi olmuştur. Oysaki İHO meslek derslerinden öğrencilerin görüşlerini aldığımızı anketin 2. maddesinde bu ifadeye Evet diyen 249 öğrencinin sadece 20'si DKAB ve Kur'an-ı Kerim, 32'si Peygamberimizin Hayatı, 40'ı TDB ve 47'si Arapça derslerinin ilgilerini çekmediğini beyan etmişlerdir. Yine 2. maddede öğrencilerin %66'sı İHO meslek

derslerinden memnun olduklarını beyan etmişleridir. Hatta Arapça dersini değerlendirme dışı tuttuğumuzda bu oran %75'lere yükselmektedir. Sonuçlar bu şekildeyken öğrencilerin İHL tercih etmemede öne sürdükleri İHL meslek derslerinin ilgilerini çekmemesi sebebi İHO meslek derslerine karşı olan tutumlarından değil İHL meslek derslerine karşı olan algılarından kaynaklanmaktadır. İHL çalışma grubumuzun ilgili madde değerlendirmemizde bahsettiğimiz gibi öğrencilerin İHO meslek dersleri ile İHL meslek derslerini farklı algılamaktadırlar. Bu algının ortaya çıkmasında İHO ve İHL meslek derslerinin farklı isimlendirilmeleri de sebep olmaktadır. Aslında İHO ve İHL meslek derslerinin tüm dersler içindeki oranı birbirine yakındır. İHO'da meslek derslerinin oranı seçmeli dersler hariç tüm dersler içinde %25'e, İHL'de ise en az %15'e (9. Sınıf) en çok %30'a (11 ve 12. Sınıf) denk gelmektedir.¹⁷⁹ Kısacası meslek derslerine yabancı olmayan ve çoğunluğunun meslek derslerinden memnun olduğunu dile getiren İHO mezunlarının İHL meslek dersleri ilgilerini çekmediğini dile getirerek İHL tercih etmediklerini beyan etmeleri düşündürücüdür.

Öğrencilerin 2. olarak katıldıkları İHL tercih etmeme sebebi %54,8 ile İmam Hatip Lisesini akademik açıdan başarılı bulmadığım için tercih etmedim ifadesi olmuştur. Anadolu İmam Hatip Liseleri mezunları araştırmanın yapıldığı 2022/23 eğitim-öğretim yılında Yükseköğretim Kurumları Sınavı'nda (2022-YKS) ilk 100'de 57, ilk 1000'de 436, ilk 10 binde 3 bin 567, ilk 20 binde 6 bin 997, ilk 100 binde 37 bin 887 derece elde etmişlerdi.¹⁸⁰ İHL okulları akademik yönden başarılar elde etse de özellikle Sakarya İlimizdeki Proje İHL'lerin Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri ve Anadolu Liselerine kıyasla daha düşük LGS taban puanı ile öğrenci kabul etmesi, sanki akademik yönden diğer saydığımız okullara göre daha başarısız görülmesine sebep olmaktadır. Sakarya'daki Fen Liselerinde öğrenim gören İHO mezunlarının bazıları ile yaptığımız mülakatlarda Sakarya İlinde Fen Liselerinin taban puanına yakın İHL olsaydı İHL tercih edebileceklerini beyan eden öğrenciler olmuştur. YÖK'ün 2021 YKS sonuçlarına göre yayınladığı İllere Göre En İyi Liseler değerlendirmesinde Şehit Ercan Kız Anadolu İHL Sakarya'dan ilk 1000'e öğrenci sokan 7 liseden, Adapazarı Anadolu İHL ise ilk 5000'e öğrenci sokan 28 liseden biri olmuşlardır. Yine aynı yıl Adapazarı Anadolu İHL üniversiteye öğrenci yerleştirme sayıları göre Sakarya'daki 154 lise arasında 20.

¹⁷⁹ Müdürlüğü, "AİHL Haftalık Ders Çizelgeleri".

¹⁸⁰ "YKS'de Anadolu İmam Hatip Liselerinden Yüksek Başarı" (Erişim 02 Ağustos 2023).

olmuştur.¹⁸¹ Bu değerlendirmeyi öğrenci sayısına oranlayarak yapılmamış sadece üniversiteye yerleşen öğrenci sayıları üzerinden yapılmıştır. Anadolu İHL'ler hem uyguladıkları Fen ve Sosyal Bilimler programları ile hem de KTS uygulamaları ile hem de YKS başarıları ile akademik yönden başarı sonuçlar elde etmektedirler.

Ailem İHL tercih etmemi istediği halde kendi isteğimle İHL dışında bir lise türü tercih ettim ifadesine öğrencilerin %32,5'i Evet derken, Ailem İmam Hatip Lisesi dışında bir lise tercih etmemi istediği için tercih etmedim ifadesine %12,9'u Evet demiştir. Bu iki ifade dikkate alındığında öğrencilerin İHL dışı bir lise tercihlerini aileleriyle beraber ortak karar aldıkları anlaşılmaktadır. Yapılan başka bir araştırmada bazı İHO mezunu öğrencilerin velileri çocuklarının din eğitimlerini İHO'larda aldıklarını, bu sebeple çocuklarının İHL'de dışı bir lise tercih etmelerine karşı olmadıklarını beyan ettikleri görülmüştür.¹⁸² Öğretmenlik mesleğimiz sürecinde İHO mezunu olup İHL dışındaki bir lise tercih eden öğrencilerin velileri ile yaptığımız söyleşilerde bazı velilerin lise tercihini çocuklarına bıraktıklarını, bazı veliler çocuğunun İHL'ye gitmesini istediğini ama çocuğunun buna karşı olduğu için İHL dışındaki bir liseye gitmesine mani olmadığını, bazı velilerinde meslek sahibi olması için özellikle meslek liselerine öğrencilerini gönderdiklerini beyan etmişlerdir. Değişen aile yapısı; ataerkilden anaerkile, anaerkilden çocuk erkile dönüşen ailelerde çocuklar kendi hayatları ile ilgili kararlarda daha fazla etkin olmakta, ebeveynler çocuklarını daha özgür bırakmakta ve onlara daha az karışmaktadır.¹⁸³ Bu sebeple bazı aileler çocuğunu İHL okumasını istediği halde çocuklar ailelerinden farklı kararlar alabilmektedir. Günümüzde çocuğun çevresi ve yetiştirilme şekli geçmişe göre çok değişmiştir. Önceleri kuşaklar arası çatışma yaşanırken bugünlerde yetişkinler ve çocuklar-gençler aynı kuşağı birlikte yaşamaktadırlar. Yetişkinler etken durumdan edilgen duruma geçmişlerdir. Bu sebepler çocukları-gençleri kendi hayatları ile verilen kararlarda daha etken bir konuma getirmiştir. Bu çocukların inanç dünyalarını da etkilemektedir. Dindar ailelerin çocukları ya dini dar bir alana sıkıştırmakta ya da yaşanan dine sorgulayıcı bir şekilde yaklaşarak toptan reddedebilmektedirler. Dünya algısını kendisi oluşturan çocuk-genç, inanç dünyasını da kendisi oluşturmakta, ait olduğu toplumsal inanıştan bağımsız davranabilmektedir. Ayrıca kendisine rehberlik etmesi gereken ailesi yerine kendisi

¹⁸¹ "Sakarya'nın En İyi Liseleri (YKS 2021)", <https://fevkal.com> (Erişim 02 Ağustos 2023).

¹⁸² Erikoğlu, İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler, 156.

¹⁸³ Nevzat Tarhan, Sen Ben ve Çocuklarımız (İstanbul: Timas Yayınları, 2016), 21,22.

karar alma aşamasında daha etkili olması sebebiyle haddinden fazla sorumluluk yüklenmektedir. Kararları alırken kısa menfaatleri ön plana aldığı için uzun vadede hatalı kararlar alabilmekte bu durum da onun hayatını olumsuz etkilemektedir.

LGS puanım yüksek olduğu için İmam Hatip Lisesi dışında farklı bir lise tercih ettim ifadesine verilen %39,1'lik Evet cevabını ölçeğimizi okul türlerine göre değerlendirdiğimizde daha sağlıklı sonuçlara varabiliriz. Çünkü ortaokul mezunlarının sadece %20'si LGS puanı ile bir liseye yerleşmektedir.¹⁸⁴ Öğrencilerin %80'ni liselere yerel yerleştirme ile girdiği için LGS puanı kullanmamaktadır. Lise tercih döneminde ortaokul rehberlik servisi İHL dışındaki lise türlerine yönlendirdiği için ifadesine %21,2 oranında Evet cevabı verilmiştir. Bu veriden rehberlik servislerinin bazı öğrencileri LGS puanlarına veya ilgi ve yeteneklerine göre İHL haricinde başka liselere yönlendirdikleri anlaşılabılır.

İHL dışındaki liselerde okuyan İHO mezunlarının %37,7'si İHL'lerde karma eğitim uygulanmadığı için İHL tercih etmediğini beyan etmiştir. Sakarya'daki İHO'ların bazıları karma eğitim verirken, bazıları okul binaları karma, sınıflar tek cinsiyete göre ve bazı İHO'larda tek cinsiyete göre eğitim vermektedir. Yani Sakarya il merkezindeki İHL'ler gibi tüm İHO'lar karma olmayan tek cinsiyetli bir eğitim modeli uygulanmamaktadır. Bu sebeple öğrenciler İHO tecrübelerine göre bu önermeye cevap vermiş olabilirler.

İHL tarihinde 28 Şubat süreci bir kırılma yaratmış, özellikle başörtüsü yasağı ve Üniversite Sınavında uygulanan katsayı adaletsizliği İHL'lerin öğrenci sayılarında yıllara göre dramatik bir düşüşün yaşanmasına sebep olmuştur. 1996/'97 eğitim-öğretim yılında İmam Hatip Liselerinin Türk Eğitim sistemindeki oranı yaklaşık %15,39 kadardı.¹⁸⁵ Bu oran 28 Şubat sonrası kademeleri olarak düşmüş, 2003/'04 eğitim-öğretim yılında İHL öğrencilerin sayısı Türk Eğitim Sistemi içinde %2,37'e kadar gerilemişti. 2022 verilerine göre bu oran %9,4'e yükselmiştir.¹⁸⁶ Hem başörtüsü yasağı hem de katsayı engeli benzeri sıkıntılar İHL tarihinde farklı şekillerde yaşandığı için 28 Şubat sonrası yasaklar İmam Hatiplilerin kurumsal hafızalarına kazınmıştır. Bu sebeple

¹⁸⁴ Ölçme Müdürlüğü Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel, "2023 LGS Yerleştirme Sonuçları" (Erişim 02 Ağustos 2023).

¹⁸⁵ Öcal, Türkiye'de Din Eğitimi, 270; Uluğbay, "Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin Gelişim Süreci ve Kazandırdıkları".

¹⁸⁶ ÖNDER İmam Hatipliler Derneği, "İmam Hatiplerin Tüm Okullara Oranı | ÖNDER İmam Hatipliler Derneği" (Erişim 02 Ağustos 2023).

nasıl ki bazı veliler 28 Şubat sonrası üniversite sınavındaki katsayı engelinden kurtulmak için öğrencilerini İHL'lerden alıp diğer liselere yerleştirdiyse bugün de bazı veli ve öğrenciler tekrar katsayı benzeri bir engel gelir diye İHL dışındaki liseleri tercih etmektedirler. Bu olguya araştırmamızda karşılaşılmış, öğrencilerin %33,9'u İmam Hatip Lisesi mezunlarının gelecekte üniversiteye girişte tekrar sorun yaşayabileceğini düşündüğüm için tercih etmedim ifadesine Evet cevabını vermiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 3 de 1'i İmam Hatiplilerin kurumsal hafızasındaki yasakların benzeri gelir diye İHL tercih etmediklerini beyan etmişlerdir.

İHL öğrencisi İHO mezunlarının %30,1'i İHL'leri İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettiğini söylerken İHL dışındaki liselerdeki İHO mezunlarının %23,4'ü İmam Hatipli olma kimliğini istemediğim için tercih etmedim demiştir. Bu iki farklı anket sonucuna göre İHL tercih ederken de İHL tercih etmez iken de İmam Hatipli Kimliğinin öğrencilerin tercihlerinde çok fazla olumlu veya olumsuz bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Yine İHL çalışma grubunda öğrencilerin %18,6'sı İHL'leri fiziksel özellikleri sebebiyle tercih ettiğini beyan ederken, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda öğrencilerin %22'si İHL'leri fiziksel özelliklerinden ötürü tercih etmediklerini söylemişlerdir. Bu sonuçlardan da İHL'lerin fiziksel özelliklerinin öğrencilerin tercihlerinde çok etkili olmadığı anlaşılmaktadır. İHL'lerin öğrenci evlerine yakınlığı İHL çalışma grubunda öğrencilerin %13,7'si için tercih sebebi olmuşken, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda İHL'lerin evlerine yakın olmaması sadece %8 öğrenci için İHL tercih etmeme sebebi olmuştur.

İHL tercih etmeme sebeplerini cevap yokları değerlendirmeye almadan cinsiyet değişkenine göre değerlendirdiğimizde; İmam Hatip Lisesinde Karma Eğitim Verilmediği İçin Tercih Etmedim ifadesinde ($p=0,015$) erkek öğrenciler (%45,6) kız öğrencilere (%33) göre daha çok Evet demişlerdir. Diğer bir anlamlı sonuca Ailem İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Lise Tercih Etmemi İstediyi İçin Tercih Etmedim ifadesinde ulaşılmıştır ($p=0,002$). Erkek öğrenciler (%19,6) kız öğrencilere (%8,5) bu ifadede daha çok Evet seçeneğini tercih etmişlerdir. Lise Tercih Döneminde Ortaokul Rehberlik Servisi İHL Dışındaki Lise Türlerine Yönlendirdiyi İçin ifadesinde ise kız öğrencilerin %17,1 Evet derken erkek öğrencilerin %27,5'i bu ifadeye Evet demiştir ($p=0,017$). İmam Hatip Lisesindeki Meslek Dersleri İlgimi Çekmediği İçin Tercih Etmedim ifadesinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmaya da

($p=0,088$) göze çarpan bir fark çıkmıştır. Bu ifadeye kız öğrencileri %72,6 oranında Evet derken, bu oran erkek öğrencilerde %64,2'ye düşmektedir. Diğer ifadelerde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

İHL Tercih Etmeme Sebepleri	Anadolu Liseleri		Merkezi Sınavlı (LGS) Anadolu Liseleri		Fen Liseleri		Meslek Liseleri	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
	%	%	%	%	%	%	%	%
İmam Hatip Lisesindeki meslek dersleri ilgimi çekmediği için tercih etmedim.	71	29	64,8	35,2	71,7	28,3	63	37
Ailem İHL tercih etmemi istediği halde kendi isteğimle İHL dışında bir lise türü tercih ettim.	37,4	62,6	14,8	85,2	18,9	81,1	47,9	52,1
İmam Hatip Lisesini akademik açıdan başarılı bulmadığım için tercih etmedim.	54,9	45,1	52,8	47,2	66	34	48,9	51,1
İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih etmedim.	37,4	62,6	41,5	58,5	35,8	64,2	41,3	58,7
İmam Hatipli olma kimliğini istemediğim için tercih etmedim.	22,4	77,6	26,4	73,6	22,6	77,4	27,1	72,9
İmam Hatip Lisesi mezunlarının gelecekte üniversiteye girişte tekrar sorun yaşayabileceğini düşündüğüm için tercih etmedim.	36,9	63,1	24,5	75,5	32,1	67,9	36,2	63,8
LGS puanım yüksek	18,4	77,2	88,7	11,3	86,8	13,2	22,9	77,1

olduğu için İmam Hatip Lisesi dışında farklı bir lise tercih ettim.								
Bulduğum bölgede evime yakın İmam Hatip Lisesi olmadığı için tercih edemedim.	7,3	92,7	11,1	88,9	3,8	96,2	12,5	87,5
Ailem İmam Hatip Lisesi dışında bir lise tercih etmemi istediği için tercih etmedim.	11,7	88,3	13	87	13,2	86,8	19,6	80,4
İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olmadığı için tercih etmedim.	24,8	75,2	9,4	90,6	24,5	75,5	22,9	77,1
Lise tercih döneminde ortaokul rehberlik servisi İHL dışındaki lise türlerine yönlendirdiği için.	19,9	80,1	15,1	84,9	26,4	73,6	29,2	70,8
Toplam Ankete Katılan Öğrenci Sayıları	208		54		53		48	

Tablo 49: İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Sebeplerinin Okul Türlerine Göre Dağılımı, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHO mezunlarının İHL tercih etmeme sebepleri okul türlerine göre irdelendiğinde ilk göze çarpan fark Ailem İHL tercih etmemi istediği halde kendi isteğimle İHL dışında bir lise türü tercih ettim ifadesinde karşılaşılmaktadır ($p=0,000$). Bu ifadeye LGS puanı ile yerleşilmeyen Anadolu Liseleri ve Meslek Liseleri öğrencilerinin LGS puanı ile yerleşilen Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi ve Fen Liselerine yerleşen öğrencilere oranla daha fazla Evet cevabı verdiği görülmektedir. Özellikle Meslek Liselerini tercih eden öğrencilerin neredeyse yarısı ailelerine rağmen İHL dışı bir liseyi tercih ettiklerini beyan etmiştir. Özellikle Sakarya'daki Proje Anadolu İHL'lerin yine Sakarya'daki Fen Liselerine ve Merkezi Sınavlı Anadolu Liselerine göre daha düşük puanlarla öğrenci

kabul etmesi, LGS'den yüksek puan alan öğrencilerin daha az tercih etmesine sebep olmaktadır. Öğrenciler ve aileler yüksek puanlarının boşa gitmemesi için İHL dışındaki liselere yönelebilmektedir.

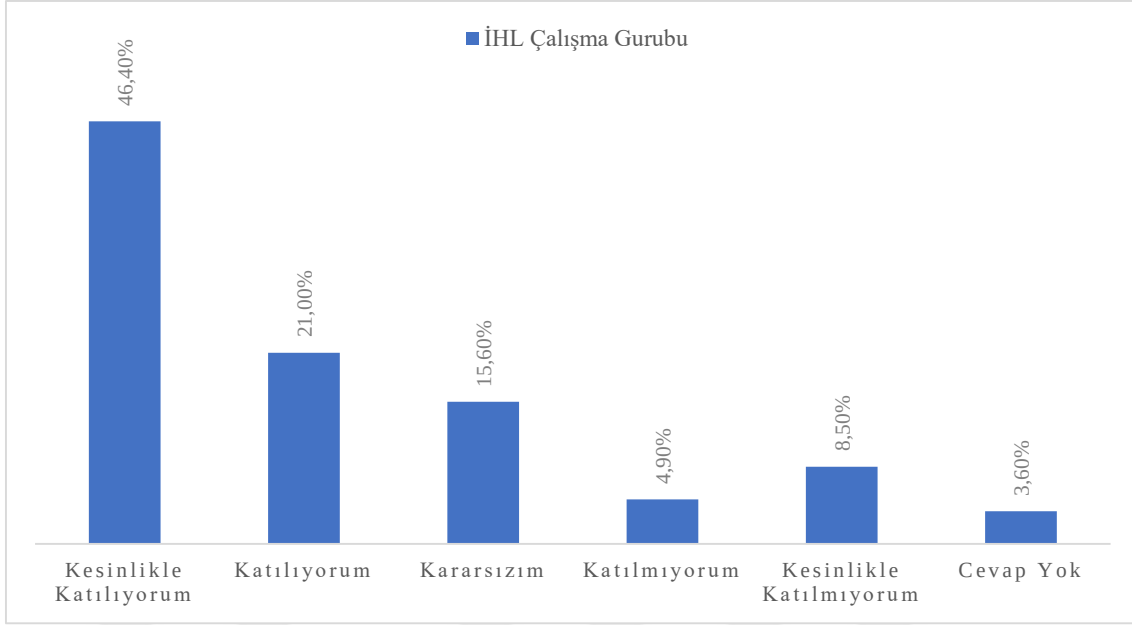
Diğer bir fark beklenildiği gibi LGS puanım yüksek olduğu için İmam Hatip Lisesi dışında farklı bir lise tercih ettim ifadesi sonuçlarında karşımıza çıkmıştır ($p=0,000$). Bu ifadeye LGS puanı ile kayıt yapılan liselerde %90'lara yakın Evet cevabı verildiği gözlenmiştir. Bu oran Anadolu Liseleri öğrencilerinde %18,4, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri öğrencilerinde %22,9 çıkmaktadır. Daha önce bahsettiğim gibi Sakarya'daki Proje Anadolu İHL'lerin LGS Taban Puanları daha yüksek olsa, özellikle LGS'den yüksek puan alan öğrencileri daha fazla kendine çekebilir. Diğer ifadelerde okul türü değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

İHL tercih etmeme sebeplerini Sınıf Düzeyi değişkenine göre karşılaştırıldığında hiçbir ifadeye anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. Maddemizi Babanın Eğitim Durumu değişkenine göre irdelediğimizde ise sadece LGS Puanım Yüksek Olduğu İçin İmam Hatip Lisesi Dışında Farklı Bir Lise Tercih Ettim ifadesinde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,016$). Bu ifadeye Ortaöğretim mezunu velilerin öğrencileri %42,2, Yükseköğretim mezunu velilerin öğrencileri %50,8, Lisansüstü mezunu velilerin öğrencileri %50 oranında Evet derken bu oran İlköğretim mezunu velilerin öğrencilerinde %29,2'e düşmektedir.

Son olarak maddemizi Aile Gelir Durumu değişkenine göre değerlendirdiğimizde İmam Hatip Lisesini Akademik Açıdan Başarılı Bulmadığım İçin Tercih Etmedim ifadesine 10.000tl-20.000tl arasın gelire sahip ailelerin öğrencileri %60,6, 20.000tl üstü gelire sahip ailelerin öğrencilerin %62,9 oranında Evet derken bu oran 10.000tl altı gelire sahip ailelerin öğrencilerinde %42,3'e çıkmıştır. Diğer ifadelerde ise aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

3.1.2.3. İHO Mezunu İHL Öğrencilerinin İHL'deki Din Eğitimi ve Kültür Derslerini Yeterli Bulma Düzeyleri

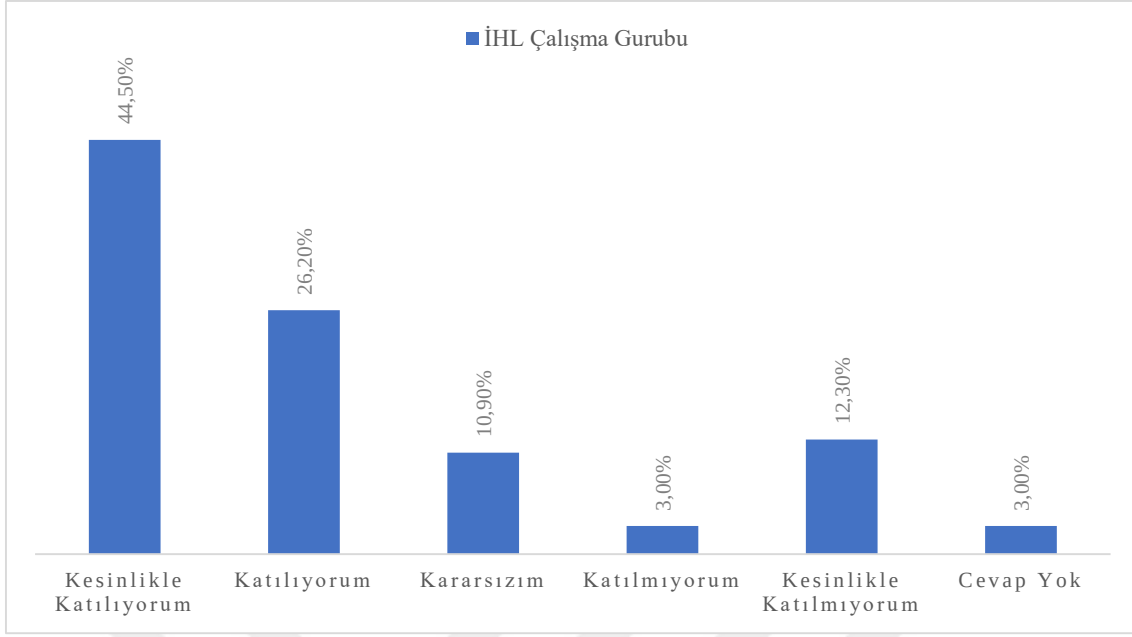
Anketimizin 8. Maddesi likert soru tipinde öğrencilere sunulmuştur. Bu maddenin amacı öğrencilerin İHL din eğitimini akademik yönden ne kadar yeterli bulduklarını ölçmektir. Ancak bazı öğrencilerin bu maddeyi akademik yönden değil ders çeşitliliği ve özellikle de ders saatleri yönden değerlendirdikleri gözlenmiştir.

Grafik 8: İHL Öğrencilerinin İHL’de Aldıkları Din Eğitimi Yeterli Bulma Düzeyleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu tablodan araştırmaya katılan öğrencilerin İHL’de aldıkları din eğitimini yüksek oranda yeterli buldukları görülmektedir. Ancak bu maddemiz İHL’de aldıkları din eğitimini hangi yönden yeterli bulduklarını tam olarak ölçmemektedir. Çünkü anketimizin son maddesinde öğrencilere tekrar İHL okumayı seçer misin diye sorduğumuzda, öğrencilerin çoğu Hayır cevabını vermiş ve Hayır cevabını verenlerin çoğu da Meslek Derslerini sebep göstermiştir. Bu iki durum karşılaştırıldığında öğrencilerin İHL’de aldıkları din eğitimini hangi duruma göre yeterli gördükleri anlaşılmamaktadır. İHL’de aldıkları din eğitimini yeterli bulma düzeylerini cinsiyete, okul türlerine, sınıf düzeylerine, babanın eğitim durumu ve aile gelir durumu değişkenlerine göre karşılaştırdığımızda anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

Grafik 9: İHL Öğrencilerinin İHL Kültür Derslerini Yeterli Bulma Düzeyleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik incelendiğinde İHL’de aldıkları din eğitimi yeterli bulma düzeylerinde olduğu gibi öğrencilerin yüksek oranda İHL Kültür Derslerini de yeterli buldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak bu maddeye olumsuz görüş bildirenlerin oranı ve sayısı İHL’de aldıkları din eğitimi ile ilgili maddeye olumsuz cevap verenlerden daha yüksektir. İHL’de aldıkları din eğitimi ile ilgili maddenin olumsuz iki seçeneğini toplam 49 öğrenci işaretlerken, bu maddenin olumsuz iki seçeneğini toplam 56 öğrenci tercih etmiştir. Yine en olumlu cevaplarda bu madde daha düşük bir orana sahiptir. Hem İHO mezunu İHL öğrencileri hem de İHL dışındaki liselerde öğrenim gören İHO mezunları ile yapılan görüşmelerde bazı öğrenciler İHL’deki Meslek Derslerinin çeşitliliği ve ders saat yükleri sebebiyle İHL’leri akademik yönden diğer liselere göre dezavantajlı gördükleri beyan etmişlerdir. Ayrıca anketimizin son sorusuna Hayır diyen bazı öğrenciler İHL’leri akademik yönden yetersiz gördüklerini söylemişlerdir. Oysaki çalışma yaptığımız bütün İHL’ler ister Anadolu İHL olsun ister Proje Anadolu İHL olsun Fen ve Sosyal Bilimler Programını uygulamakta, kültür ders çeşitliliği ve ders saati yönünden diğer liselerden farkı bulunmamaktadır. İHL Akademik Dersler Yeterlilik maddesini cinsiyete göre kıyasladığımızda anlamlı sonuca ulaşılmamıştır. Ancak aynı maddeyi okul türleri ile karşılaştırdığımız da en olumlu cevap olan Katılıyorum seçeneğini Anadolu İHL öğrencilerin %39,4 tercih ederken bu oran Proje Anadolu İHL öğrencileri arasında %51,3’e yükselmektedir ($p=0,062$). Bu

karşılaştırmaya göre Proje Anadolu İHL öğrencilerin akademik dersleri yeterli bulma düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Maddemizi sınıf düzeyi, baba eğitim durumu ve aile gelir durumu değişkenlerine göre değerlendirdiğimizde anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

3.1.2.4. İHL Dışındaki Lise Öğrencilerinin İHO Mezunu Olarak Okullarında Yaşadıkları Zorluklara Dair Nicel Bulgular

İmam Hatip Okulları gerek üstlendikleri misyon ve vizyon gerek taşıdıkları İmam Hatipli Kimliği ve gerekse akademik eğitimle birlikte din eğitimi programı uygulamaları sebebiyle diğer okullardan ayrılmaktadırlar. Bu farklar öğrencilerin farklı okul kültürlerine uyum sağlamalarını zorlaştırmakta ve bazı problem/ler yaşamalarına sebep olabilmektedir. Anketin 8. maddesinde yaşanabilecek sorunlarla ilgili beş alt madde ile herhangi bir sorun yaşamadım ibaresini öğrencilere sorduk. Öğrenciler anket maddesini cevaplandırırken birden fazla ifadeyi seçebilmişlerdir.

Lisede Karşılaştığım Zorluklar	Evet	
	N	%
İmam Hatip Ortaokulu mezunu olduğum için herhangi bir zorluk yaşamadım.	143	28,3
Karma eğitime (kız-erkek birlikte okuması) alışmakta zorlandım.	115	22,7
Diğer ortaokul mezunlarına göre akademik yönden derslerde daha başarısız oldum.	91	18
Şu anda okuduğum okulun kültürüne alışmakta zorlandım.	89	17,6
Dini görevlerimi (Cuma namazı, oruç vb.) yerine getirirken zorlandım.	41	8,1
İmam Hatipli olma kimliği nedeniyle arkadaşlarım arasında zorluk yaşadım	27	5,3
Toplam Öğrenci Cevabı Sayısı	506	100

Tablo 50: İHO Mezunlarının İHL Dışındaki Liselerde Karşılaştıkları Zorluklar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmamıza katılan 363 öğrenciden 211'i İHO mezunu olarak öğrenimlerine devam ettikleri liselerde en az bir zorlukla karşılaştığını beyan etmiştir. Bu sonuca göre oransal olarak öğrencilerin %58,1'i en az bir zorluk yaşamıştır. Öğrenciler birden fazla seçeneği işaretleyebildikleri için bazı öğrencilerin öğrenim gördükleri lisede İHO mezunu olarak farklı farklı zorluklarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin en çok zorlandıkları durum karma eğitime alışmak olduğu anlaşılmaktadır. Bu önermeyi cinsiyete göre kıyasladığımızda erkek öğrencilerin %36,9'u kız öğrencilerin %28'i bu önermeye katıldığı görülmektedir. Bu kıyaslamaya göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre karma eğitime alışmakta daha fazla zorlanmaktadır. Daha sonra öğrencilerin en çok zorlandıkları durumlar akademik yönden daha başarısız olmak ve okul kültürüne alışamamak olduğu görülmektedir. Akademik Yönden Başarısız Olmak ifadesini okul türleri ile kıyasladığımızda ($p=0,002$), Meslek Lisesi öğrencilerinin %41,9'u, Anadolu Lisesi öğrencilerinin %27,5'i, Fen Lisesi öğrencilerinin %15,4'ü ve Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencilerinin %11,5'i bu ifadeyi işaretlediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu veriye göre LGS puanı ile yerleşilen liselerin öğrencileri bu problemi daha az yaşamaktadır. Karma Eğitime Alışmakta Zorlandım ifadesinde de okul türü değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır ($p=0,040$). Bu ifadeye Anadolu Lisesi öğrencileri %26,6, Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencileri %38,5, Fen Lisesi öğrencileri %40,4 ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri %44,2 oranında tercihte bulunmuşlardır ($p=0,040$). İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Olduğum İçin Herhangi Bir Zorluk Yaşamadım ifadesinde ise en yüksek tercihte bulunan okul türü Merkezi Sınavlı Anadolu Lisesi öğrencileri (%51,9) olmuştur. Diğer lise türlerinde Anadolu Lisesi öğrencileri %44, Fen Lisesi öğrencileri %36,5, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri %25,6 oranında tercihte bulunmuşlardır ($p=0,050$). Günümüzde okullarda gerek başörtüsü serbestliği gerekse namaz vakitleri özellikle de Cuma Namazı vakti problemimin azalması ve okullarda mescitlerin bulunması önceki yıllara göre dini vecibeleri yerine getirmede öğrencileri zorluk yaşama ihtimallerini azaltmaktadır. Bu durum araştırmamızda karşımıza çıkmıştır. Dini görevlerimi (Cuma namazı, oruç vb.) yerine getirirken zorlandım ifadesine sadece %8,1 oranında tercih edilmiştir. Öğrencilerin en az yaşadıkları zorluk İmam Hatip Kimliğinden kaynaklandığı görülmektedir. İmam Hatip Okullarının sayısının ve İmam Hatip Mezunlarının görünürlüğünün ve bilinirliklerinin artması gibi etkenlerden İmam Hatip Kimliğinin

toplum nazarında yabancı olunmaması, öğrencilerin İmam Hatip Kimliği sebebiyle yaşadıkları zorlukları azaltmış olabilir. Aksi bir durum ise öğrencilerin İmam Hatip Kimliğine ya hiç sahip olmamaları veya zamanla bu kimliği terk etmeleri sebebiyle bu alt maddeyi bir problem olarak görmemelerine sebep olmuş olabilir. İfadeleri sınıf düzeyi, babanın eğitim durumu ve aile gelir durumu değişkenleri ile değerlendirdiğimizde sadece Dini Görevlerimi Yerine Getirirken Zorlandım ifadesini aile gelir durumu değişkeninde anlamlı bir sonuca ulaşılmış ($p=0,005$) diğer değişkenlerde herhangi bir alt madde de anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. 10,000tl altı gelire sahip ailelerin öğrencileri bu ifadeye %8,7, 10,000tl-20,000tl arası gelire sahip ailelerin öğrencileri %8,9 oranında katılırken bu oran 20,000tl üzerinde gelire sahip ailelerin öğrencilerinde %23,7'ye yükselmektedir.

3.1.2.5. Tekrar İHL Tercih Hakkında Öğrenci Görüşlerine İlişkin Nicel Bulgular

Her iki anketimizin son maddesinde Tekrar Lise Tercih Etme Şansınız Olsaydı İmam Hatip Lisesini Yine Tercih Eder Miydiniz? sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Öğrencilere madde Evet ve Hayır nominal seçenekleri ile sorulmuş ve tercihlerini açıklamaları için açık uçlu kısım eklenmiştir. Bazı öğrenciler maddenin altına Kararsız seçeneğini kendileri eklemiştir. Bu sebeple değerlendirme yapılırken Evet, Hayır ve Kararsız seçenekleri üzerinden yapılacaktır. İHL çalışma grubunda 16 (%4,4) öğrenci, İHL dışındaki liseler çalışma grubunda 12 (%3,3) öğrenci maddeyi cevapsız bırakmıştır. Cevapsızlar değişken analizlerinde değerlendirmeye alınmamıştır. Önce nominal değerlerin sonuçlarını her iki çalışma grubu için birlikte değerlendirdik daha sonra da çalışma gruplarının gerekçelerini ayrı ayrı irdeledik.

Tekrar lise tercih etme şansınız olsaydı İmam Hatip Lisesini yine tercih eder miydiniz?	İHL		İHL Dışındaki Liseler	
	N	%	N	%
Evet	153	41,8	29	8
Hayır	194	53	318	87,6
Kararsız	3	0,8	4	1,1
Cevap yok	16	4,4	12	3,3
Toplam	366	100	363	100

Tablo 51: Tekrar İHL Tercih Hakkında Öğrenci Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL dışındaki liselerde öğrenim gören öğrenciler arasında Tekrar lise tercih etme şansınız olsaydı İmam Hatip Lisesini yine tercih eder miydiniz? Sorusuna Hayır cevabının çoğunlukta çıkması beklenen bir sonuç olabilirdi ama %90'a yakın Hayır cevabının çıkmasının irdelenmesi gerekmektedir. Yine İHL'de öğrenimlerine devam eden öğrenciler arasında ilgili soruya Hayır cevabının ortalamanın üzerine çıkması üzerine durulması gereken bir durumdur.

Tekrar İHL tercih maddesini okul türlerine göre değerlendirildiğinde ($p=0,002$) İHL çalışma grubunda Anadolu İHL'lerde Evet oranı %34,8 çıkarken, Proje Anadolu İHL'lerde Evet oranı %51,6'a yükselmektedir. Proje Anadolu İHL'lerde ortalamanın üstünde tekrar İHL tercih ederdim sonucuna ulaşılmaktadır. Bu oranda çok yüksek olmasa da Proje Anadolu İHL'ler ile Anadolu İHL'ler arasındaki öğrenci görüş farkını ortaya çıkarmaktadır. İHL dışındaki liseler çalışma grubunu okul türlerine göre değerlendirdiğimizde anlamlı bir sonuca ulaşılamasa da ortalama %8 oranında çıkan Evet cevabı Meslek Liselerinde %15'e, Anadolu Liselerinde %9,2'e yükselirken, Merkezi Sınavlı Anadolu Liselerinde ve Fen Liselerinde %3,8'e düşmektedir. Maddemizi cinsiyete göre değerlendirdiğimizde İHL çalışma grubunda için anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,881$). Kız öğrenciler bu maddeye %43, erkek öğrenciler %44,5 oranlarında Evet cevabı vermiştir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda ise erkek öğrencilerin (%11,1) Evet oranı kız öğrencilerin (%6,4) oranından yüksektir. İHL Tekrar Tercih Edip/Etmeme maddesini sınıf kademelerine göre değerlendirdiğimizde de İHL çalışma grubu için 9. sınıf düzeyinde Evet cevap yüzdesi %49, 10. sınıflarda %44,7 ve 11. ve 12. Sınıf düzeylerinde %34,8 olarak ölçülmektedir. İmam Hatip Liselerinde sınıf kademesi yükseldikçe tekrar İHL tercih ederdim diyenlerin oranı düşmektedir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda da sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p=0,687$) ama en yüksek Evet oranı 9. sınıf öğrencilerinde (%10,4) gözlenmiştir. Her iki çalışma grubunda da Babanın Eğitim Durumu ve Ailenin Gelir Durumu değişkenlerine göre anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

İHL çalışma grubunda İmam Hatip Lisesini yine tercih eder miydiniz maddesini anketin İHL tercih etme sebeplerindeki ilk iki madde ile karşılaştırdığımızda; İmam Hatip Lisesinde okumayı kendim istedim maddesine Evet cevabını verenler son maddemize %69,1 oranında Evet, %30,9 oranında Hayır cevaplarını verdiği görülmektedir ($p=0,000$). Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim

maddesine Evet cevabını verenler son maddemize %37,7 oranında Evet, %62,3 oranında Hayır cevaplarını vermişlerdir (p=0,002). Bu kıyaslamalara göre öğrencilerin İHL'yi tercih etme sebeplerinin tercihlerinden memnuniyet durumlarını etkilediği anlaşılmaktadır. Çünkü tekrar İHL tercih etme veya etmeme okuldan memnuniyet durumları ile ilişkilidir. İmam Hatip Lisesini kendi isteğiyle tercih etmeyen öğrencilerde önyargı oluşabilir ve bu önyargı okul memnuniyetini olumsuz etkileyebilir.

Tekrar İHL Tercih Ederdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri	Katılıyorum	
	N	%
Açıklama yok.	33	21
Öğrenim gördüğü İHL'den memnun olma.	31	20
İHL'de akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi.	23	15
İHL'lerde arkadaş ortamından memnun olma.	23	15
İHL'lerde karma eğitim verilmemesi.	22	14,3
İHL'lerdeki ortamı dini ve ahlaki açıdan diğer okullardan daha olumlu bulma.	20	13
Din Eğitimi ile ilgili olumlu tutumlar.	10	6,4
İmam Hatipli kimliğini benimseme.	8	5,2
İHL'deki akademik eğitim ile ilgili olumlu tutumlar.	6	3,9
LGS puanının daha yüksek puanlı liselere yetmemesi.	5	3,2
Ailenin İHL'de öğrenim görmeyi desteklemesi.	2	1,3
Öğrenim gördüğü İHL'den başka bir İHL tercih etmek.	2	1,3
Ulusal bilimsel yarışmalarda İHL'lerin başarılı olması.	1	0,6
İHL'lerde sınıf mevcutlarının az olması.	1	0,6

Tablo 52: Tekrar İHL Tercih Ederdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öğrencilerin Evet, Çünkü bölümüne yazdıkları gerekçeler Tablo 51'deki alt maddelerde toplanmıştır. Öğrencilerin belirttikleri gerekçeler tablodaki ifadelerin ya aynısı ya da yakın cevaplarıdır. Bazı öğrenciler birden fazla gerekçe yazdığı için alt maddelerin karşısındaki öğrenci sayıları toplam Evet cevabını verenlerin sayısından fazla çıkmıştır. İHL çalışma grubunda Evet cevabını veren öğrencilerin %21,5'i Evet cevabı için herhangi bir gerekçe belirtmemişlerdir. %20,2'si ise okullarından memnun oldukları için Evet dediklerini belirtmiştir. Geriye kalan gerekçelerin çoğunluğu din eğitimi,

inanç, kimlik, arkadaşlık gibi kavramlarla ilgilidir. Aslında bu saydığımız kavramlar İmam Hatipli Kimliği ile doğru orantılıdır. Yani öğrencilerin İHL tercihlerinden memnun olmaları İmam Hatipli Kimliği benimsemeleri ile bağlantılıdır.

Kimlik kim olduğumuzu, kendimizi nasıl anlamlandırdığımızı, ötekine karşı konumuzu belirleyen önemli bir kavramdır.¹⁸⁷ Birey kimlikler sayesinde toplum içindeki yerini bulur. Ayrıca kişilerin birden çok kendilerini ait hissettikleri kimlikleri olabilir.¹⁸⁸ Bireylerin etnik, dini, siyasi, ideolojik ve sosyoekonomik kimlikleri vardır. Kolektif kimlik ise saydığımız bütün sınıfları içine alabilen, geniş yelpazeye sahip bir kavramdır. Din, ırk, ideolojik gibi sınıfsal grupları içine aldığı gibi eğitim görülen okul kimliğinden, tutulan futbol takımının taraftar gruplarına kadar ait olunan kitleyi isimlendirilmek içinde kullanılan bir kavramdır. Kolektif kimlikte amaç “beni/bizi” anlamlandırmak ve “öteki/onlara” göre konumlandırmaktır.¹⁸⁹ Kolektif kimlik farklı sosyal sınıflara ait bireyler arasında köprü olan bir üst kimliktir. Üyelerinin paylaştığı ortak bilinç, ait olunan toplum içindeki davranış ve değerler üzerinden inşa edilir. Kolektif kimlik üyeler arasında iletişim ve etkileşimi artırır ve üyelerine fırsatlar sunarken aynı zamanda düşünce ve davranış alanlarını sınırlandırır. Kolektif kimliğe sahip olmak süreç ve pratik gerektirir. Kişi ait olduğu topluma zamanla adapte olur ve bu alışma süreci geçtikçe grubun pratiklerini tekrarlamaya başlar. Sürecin sonunda birey kendini grubun bir parçası olarak görür. Birey pratik kazandıktan sonra ortak bilinç sürecine girer. Bu süreç kolektif kimliğin en önemli aşamasıdır. Ortak bilinç sayesinde birey kendini ve ötekini toplum içinde konumlandırır.¹⁹⁰ Kolektif benliğin, kolektif kimlik üzerinde 3 işlevi vardır. Birincisi Kimlik Tanımlama. Kimlik tanımlama için bireyin ait olmak istediği sınıfın geçmişi ile bağlantı kurması gerekir. “Biz kimiz ve nereden geliyoruz” sorusuna cevap araması gerekir. Birey bugün kendini tanımlarken geçmiş ile bağ kurması, fikriyatının ve iddiasının temelini güçlü olmasını sağlar. Kolektif bilincin ikinci işlevi Kimlik Yüceltmesidir. Kimlik yüceltmesi kolektif kimliğe aday olan bireyi pozitif yönden etkiler. Bunun içinde yine geçmiş ile bağını, geçmişin yüceliğini kullanır. Kolektif bilinç beslendiği pınarın kaynağının yüceliğinden ve

¹⁸⁷ Jacqueliën Van Stekelenburg, “Collective identity”, The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements, (2013), 1.

¹⁸⁸ Muhittin Aşkın, “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 10/2 (2010), 213.

¹⁸⁹ Mustafa Macit, “Sosyal Medyada ‘İmam Hatipli’ Temsilleri: Kolektif Bir Kimlik Söylemindeki Sosyal-Bilişsel İzdüşümler”, Journal of Turkish Research Institute 51 (2014), 380.

¹⁹⁰ Van Stekelenburg, “Collective identity”, 2.

saflığından bireyi etkiler ve kolektif kimliğe olan aidiyetini kuvvetlendirir. Kolektif bilincin üçüncü işlevi ise Grubu Haklılaştırma'dır. Kolektif bilinç kolektif kimliği meşrulaştırmak için yine geçmişten referans alarak ait olunan grubun yaptıkları konusunda ikna eder. Geçmişte yaşanan haksızlıklar, mağduriyetler bugün yapılanları izah etmede kullanılır.¹⁹¹ Kolektif kimlik biten bir süreç değil devam eden ve değişebilen bir süreçtir. Yani bireyin kendini ait hissettiği gruplar değiştikçe; yaş, eğitim, ekonomik durum ve aile gibi etkenler kolektif kimliği de değişebilir.¹⁹² İmam Hatip Okulları batı felsefesi ile inşa edilen milli eğitim sistemimizin en özgü kurumlarından biridir.¹⁹³ Bu özelliği ile baştan itibaren sadece eğitim veren kurumlar olarak algılanmamışlar, birçok siyasi, ideolojik, sosyal ve kültürel etkileri olmuştur. Bu özgünlük ve etkiler İmam Hatipli kimliğinin oluşmasında da etkili olmuştur.¹⁹⁴ İmam Hatipli olma “Biz” olma, diğerlerinden ayrışma durumudur. Biz içinde ortak kaygıları, fikirleri ve eylemleri paylaşan “Ben”lerden biri olma, “biz”den olmayan “öteki”den farklılaşmadır.¹⁹⁵ İmam Hatip Kimliğinin inşa edilmesi için, İHO’lardaki ders metot ve yöntemlerinden, belirli gün ve haftaları kutlama şekillerine, okuldaki yarışmalardan, öğrenciler arasında adaletin sağlanmasına, okunan kitaplardan, çalan zilin melodisine, namaz vakitlerine göre belirlenmiş teneffüslerden, yemek dualarına kadar ilmek ilmek İmam Hatip Kimliği örülmeli, İHO’larda teneffüs edilen havada bile İmam Hatipli tozu olmalıdır. Bu kimlik inşası sağlandığında öğrenciler hem kendi tercihleri ile İHL tercih edecektir, hem de öğrenimlerinde daha mutlu ve başarılı olacaklardır.

¹⁹¹ Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası* (İzmir: Aşina Kitaplar, 2007), 236, 238.

¹⁹² R. Saim Dalbay, “‘Kimlik’ ve ‘Toplumsal Kimlik’ Kavramı”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 31 (2018), 169.

¹⁹³ Subaşı, “İmam Hatip(li)ler Üzerine”, 125.

¹⁹⁴ Recep Uçar, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İmam Hatipli Vizyonu”, Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi 3/2 (2017), 85.

¹⁹⁵ Macit, “Sosyal Medyada ‘İmam Hatipli’ Temsilleri”, 380.

Tekrar İHL Tercih Ederdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri	Katılıyorum	
	N	%
İHL'de okul ortamını diğer lise türlerinden daha olumlu bulma. (Öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkileri, okul tertip ve düzeni açısından)	12	41,2
İHL’de akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi.	11	37,9
İHL’deki akademik eğitim ile ilgili olumlu tutumlar.	5	17,1
İHL’lerdeki ortamı dini ve ahlaki açıdan diğer okullardan daha olumlu bulma.	5	13,6
Din Eğitimi ile ilgili olumlu tutumlar.	4	13,6
Ek bir yabancı dil olarak Arapça öğrenme imkânı olması.	2	6,8
Açıklama yok	2	6,8
İHL'lere sempati besleme.	1	3,4
İHL’lerde sınıf mevcutlarının az olması.	1	3,4

Tablo 53: Tekrar İHL Tercih Ederdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL

Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunda anketimizin son maddesine Evet cevabını tercih eden 29 öğrencinin %37,9’u akademik eğitimle birlikte din eğitimi almak istedikleri için tekrar tercih hakları olsa İHL’yi tercih edebileceklerini belirtmişlerdir. Gerekçeler arasında İHL okul ortamı (ahlak, arkadaş, öğretmen-öğrenci ilişkileri, tertip-düzen, değerler) ile ilgili ifadeler dikkat çekmektedir. Din eğitimi ile olumlu tutum içinde olan öğrencilerden bazıları meslek derslerinin not ortalamama olumlu etkisi olduğu ve meslek derslerini daha kolay kavrayabildiğini ifade etmişlerdir. Özellikle İHO döneminde en memnun olunmayan ders olan Arapça ile ilgili 2 öğrencinin İHL okumak istemesi dikkat çekicidir. İHL dışındaki liseler çalışma grubunda son maddemize çok az Evet (%8) cevabı verildiği için sunulan gerekçelerden genel bir kanıya ulaşmak güçtür.

Tekrar İHL Tercih Etmezdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri	Katlıyorum	
	N	%
Din eğitimine karşı olumsuz tutumlar. (Ders saatlerinin fazla olması, akademik eğitimi olumsuz etkilediğini düşünme, meslek derslerinden zorlanma, meslek derslerinin not ortalamalarını olumsuz etkilemesi, Arapça dersinde zorlanma, meslek derslerinin öğrencinin ilgisini çekmeme, Kur'an dersinde ezber yükünü fazla bulma, İHL'de din eğitimini yetersiz bulma.)	73	41,1
İHL'lerden memnun olmama. (Ahlaki açıdan kötü görme, okulu sıkıcı bulma, İHL'yi sevmeme, sosyal yönden İHL'yi yetersiz görme, sportif faaliyetlerin az olması, okul idaresinin ve öğretmenlerinin öğrenciye baskı kurduğunu düşünme, İHL kimliğini benimsememe, okulu fiziksel ve altyapı açısından yetersiz bulma, sınıf arkadaşlarını sevmeme, okulda adaletsizlik yapıldığını düşünme, yüksek LGS puanı ile İHL tercih ettiğine pişman olma, İHL'de öğrenci görüşlerine değer verilmediğini düşünme.)	65	32,5
Açıklama yok.	30	15,4
Aile zoruyla veya kendi isteği dışında İHL tercih etme.	27	13,5
Lisede İHL dışında bir okul türünde eğitim görme isteği.	26	13,2
İHL'deki akademik eğitim ile ilgili olumsuz tutumlar.	19	10
LGS puanı sebebiyle İHL tercih etmek zorunda kalmak.	16	8,2
İHL'lerde karma eğitim verilmemesi.	16	8,2
İHL kariyer planlarıma uygun bir lise olarak görmeme.	3	1,5
İHL'lerde siyasi ideoloji yapıldığını düşünme.	2	1,03
İmam Hatip Liselerinin İHL kimliğini kaybettiği ve bu sebeple diğer liselerden farkı kalmadığını düşünme	2	1,03
Yurt dışında okumak için İHL'yi engel görme.	1	0,5

Tablo 54: Tekrar İHL Tercih Etmezdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL çalışma grubunda son maddemize Hayır cevabını verenlerin gerekçelerini incelediğimizde Din Eğitimi ile ilgili ifadeler dikkati çekmektedir. İfadeler arasında din eğitimine karşı olumsuz tutumlar 8 alt başlıkta gerekçelenmiştir. Bu ifadeleri tercih eden öğrenciler toplamda Hayır cevabını veren öğrencilerin %41'1'ine denk gelmektedir. Kısacası en çok orana sahip Hayır gerekçesi İHL'lerdeki Din Eğitimi ile ilgili ifadelerdir. Aşlamacı'nın¹⁹⁶ 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında 12 ilde 26 İmam-Hatip Lisesinden toplam 3775 öğrenci ile yaptığı İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi isimli araştırmaya göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri Yönelik Tutum Düzeyleri orta düzeyde çıkmıştır. Ancak iki araştırma arasında 7 yıllık zaman fark gözden kaçmamalıdır. Aşlamacı'nın araştırmasında tutum ölçeğinde öğrenciler en çok Meslek Derslerinin sıkıcı buluyorum maddesini işaretlediği görülmektedir.¹⁹⁷ Kendi araştırmamızda ise Meslek Derslerinin ders sayısı ve saatleri çok olduğu için diğer kültür derslerinden yeterli eğitim alamadığımı düşündüğüm için ifadesi en çok tercih edilen (%15,4) alt gerekçe olmuştur. Bazı öğrencilerin diğer liselere göre Meslek Dersleri sebebiyle özellikle üniversite sınavına hazırlanmada kendilerini dezavantajlı görmektedir. Gerekçeler arasında akademik kaygılarla ilgili ifadeler dikkat çekmektedir. Bu bilgiler ışığında bazı öğrencilerin diğer liselerden farklı olarak Meslek Dersleri ve ders yükleri ile uğraşmak istemedikleri ve bu sebeple İHL okumak istemediklerini söyleyebiliriz. Din eğitimi alanında yapılan bir alan araştırmasında¹⁹⁸ araştırmaya katılanların %78'i din eğitiminde uygulanan metotlardan memnun olmadığını belirtmiştir. Özellikle günümüz genç kuşağı gibi hızlı tüketime alışmış bir nesle sadece sunum yönetimi ile yapılan bir ders hitap etmemektedir veya bilgi aktarımı üzerine tasarlanmış bir ders bu kuşağı içine çekememektedir. Belki de ders metodunda önce ders saatinin ve müfredatının kapsamı tartışılmalıdır. Çünkü öğretmene yüklenen müfredat kapsamı ve sınırlı ders saati değişik metotları özellikle de etkinlik ve etkileşim üzerine inşa edilmiş bir ders aktarımını engelleyebilmektedir. İnsanın doğuştan gelen maddi ve manevi ihtiyaçları vardır. Sevgi, güven, himaye edilme gibi manevi

¹⁹⁶ İbrahim Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 17/1 (2017), 197-231.

¹⁹⁷ Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 212.

¹⁹⁸ Nihat Oyman, "Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem ve Teknikler", Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi 4/2 (2019), 129,130.

ihtiyaçlar¹⁹⁹ üzere din eğitimi müfredatı yapılandırılmalıdır. Çünkü günümüz gençliğinde en çok ihtiyaç duyduğu şeyler duygular ve duyulardır. Çünkü bu nesil gitgide mekanikleşmekte duygularını kaybetmektedir. Bu yapılandırma sayesinde din eğitimi hem öğrenciye hitap etmeyen metotlarını değiştirmiş olur hem de bu kuşağın ihtiyacı olan duygu ve duyuları karşılamış olur.

Gerekçeler arasında en çok dikkat çeken husus ise İmam Hatip Lisesinde ahlak ve adalet ile ilgili eleştirel ifadelerdir. İmam Hatipli Kimliğine en büyük zararı verecek hususların başında ahlaki çöküntü ve adaletsizlik gelmektedir. 1981 yılından beri her 5 yılda bir küresel olarak 120 farklı dünya topluluğundaki insanların sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve kültürel değerlerini bilimsel ve akademik bir yöntemle araştıran ve uluslararası bir araştırma programı olan World Values Survey (Dünya Değerler Araştırması)²⁰⁰ 1999 – 2004 döneminde ülkemizde yaptığı araştırmada maddelerden biri Camiye gidip gitmediğinize bakmaksızın siz kendinizi dindar bir kişi olarak görüyor musunuz görmüyor musunuz? sorusu olmuştur. Araştırmaya katılan 15-24 yaş grubu nu soruya %71 Evet cevabı vermiştir. Aynı soruya 2017-2022 döneminde aynı yaş grubu %54'e oranında Evet demiştir.²⁰¹ KONDA araştırma şirketinin 2008 ve 2018 yıllarında 6482 kişi ile yaptığı araştırmada Hayat Tarzları bölümünde kendilerini Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanların oranı %32'den %25'e gerilediği görülmektedir.²⁰² Bu bulgulardan toplumda ve gençler arasında kendini dindar olarak tanımlayanların oranının düştüğü anlaşılmaktadır. Dindarlığın en önemli göstergeleri arasında ahlak ve adalet gelmektedir. Toplumdaki değişen dindarlık seviyesinden İHL'ler de etkilenmekte, bazı olumsuz tutum ve davranışlar yaşanabilmektedir.

Okul memnuniyetlerini etkileyen faktörlerden biri de okul idarelerinin ve öğretmenlerinin tutum ve davranışlarıdır. Araştırmamızda Hayır Gerekçeleri arasında Öğretmenlerden memnun değildim, Okulda baskıcı bir tutum sürdürüldüğü için ve Okul idaresinden memnun değildim ifadelerinin toplam %7,4 oranında tercih edildiği gözlenmektedir. Öğretmenler ve öğrenciler farklı kuşaklardan oluşmaktadır. 2000 ve sonrası dünyaya gelen nesle Z Kuşağı adı verilmiştir. Bazıları bu kuşağın başlangıcını

¹⁹⁹ Zeynep Kaya, Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2015), 39.

²⁰⁰ Christian Haerpfer vd., “World Values Survey Time-Series (1981-2020) Cross-National Data-Set” (World Values Survey Association, 2021).

²⁰¹ “WVS Dindarlık Ölçeği” (Erişim 16 Ağustos 2023).

²⁰² “KONDA İnteraktif 2008, 2018 Arasında HayatTarzı Araştırması.” (Erişim 16 Ağustos 2023).

2011'lere, akıllı telefonların yaygınlaşması sonrasına çekmiştir.²⁰³ Bilişim çağının²⁰⁴ tam ortasında dünyaya gelen bu neslin, teknoloji ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu nedenle dijital kuşak, internet kuşağı gibi isimlerle de anılmaktadır.²⁰⁵ Ancak en ilginç tanımı ABD'de Mayo Clinic'de Bağımlılık Psikiyatrisi alanında yan dal uzmanlığına devam eden Dr. Ulaş Mehmet Çamsarı yapmaktadır. Çamsarı bu nesle tepkilerini teknoloji araçlarını kullanarak göstermesi ve aşırı bireyselliğin artması sebebiyle "Suskun Kuşak" demiştir.²⁰⁶ Z kuşağı içinde bulunduğu sanal dünya sebebiyle çevresine duyarsızlaşmaktadır. Gerçek dünyaya karşı yabancılaşmaktadır. Hüdayi Sayın yabancılaşmayı şu şekilde tarif etmektedir²⁰⁷;

"Yabancılaşma, öznenin doğal durumunun değişim süreci ve varoluş halinden uzaklaşıp, ötekileşmesine ait süreçleri içerir. Kendi doğal varoluşundan uzaklaşan özne süreyi, uzaylaştıran, algılamayı taşılaştıran ve hayatın değişken akışıyla her tür diyalektik ilişkiyi zorlaştıran sui generis bir zihinsel alana sürüklenir. Bu alan, gerçekliğin maskeler arasında gizlendiği, yalanların tek başlarına bir amaca dönüştükleri ve özerk bir yaşam sürdürdükleri 'gerçek-altı' bir dünyadır. Bu dünyada özne kendisine ait olanı kaybeder, mülkiyeti kendisine karşı kullanılır ve güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, yalıtılmışlık, kendinden uzaklaşma ve güvensizlik içinde kopuşa doğru yuvarlanır."

Her ne kadar "yabancılaşma" ortam ve zaman değişimi ile ilintili bir kavram olarak ortaya çıksa da günümüz neslinin tam olarak yaşadıkları şey zihinsel göç sebebiyle ortaya çıkan yabancılaşmadır. Günümüz nesli tarihe, geleneklere, ailesine hatta yaşadığı dünyaya gitgide yabancılaşmaktadır. James Fowler²⁰⁸, David Elkind²⁰⁹, Fritz Oser²¹⁰ ve Louis Guittard²¹¹ gibi kuramcılar ergenlik döneminde yaşanan çatışmalardan ve sorgulamalardan bahsetmektedirler. Ama günümüzdeki çatışma ve sorgulama çok daha

²⁰³ Jean M Twenge, İ-Nesli (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2018), 23.

²⁰⁴ "Bilişim Çağı", Vikipedi (08 Mayıs 2022).

²⁰⁵ Kübra Kavalcı- Ünal Sevtap, "Y ve Z Kuşaklarının Öğrenme Stilleri ve Tüketici Karar Verme Tarzları Açısından Karşılaştırılması", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20/3 (2016), 1036.

²⁰⁶ Ulaş Mehmet Çamsarı, "Dijital Nesil (Z Kuşağı) nedir? – 'Buruk Kalplerin Z Hikayeleri', Genç Haber Dergisi" (Erişim 30 Kasım 2021), 26, 27, 28.

²⁰⁷ Hüdayi Sayın, "Başkasına Ait Olmaya Yazgılı Öznelerin Gezindiği Karanlık Arka Sokaklarda Büyübozumu", Çalışma ve Toplum 1 (2020), 171.

²⁰⁸ Kaya, Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, 120.

²⁰⁹ İzzet Albayrak, Fritz K. Oser ve Dini Gelişim Teorisi (İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2020), 44.

²¹⁰ Kaya, Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, 93.

²¹¹ Kaya, Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, 42.

derinlerdedir. Bir nevi insanlık krizi yaşanmaktadır. Küçük yaştan itibaren sanal bir dünya ile etkileşim halinde olan Z kuşağı gerçek dünyaya karşı hatta kendi benliğine karşı yabancılaşmaktadır. Birçok insani beceriden yoksun hale gelmektedir. Bu sebeple olay insani bir krize dönüşmektedir. Özellikle bunun yansımaları ailede ve eğitimde görülmektedir. Eğer öğretmenler muhatap oldukları neslin özelliklerini iyi tahlil etmez, onları iyi tanımazlarsa okullarda kuşak çatışmaları yaşanabilmekte, öğrenciler öğretmenlerini rehber olarak değil öteki olarak görebilmektedir. Bu hem okul kültürüne hem de eğitim ve öğretime zarar verebilmektedir. Tabi ki bu öğretmenleri her şeyi öğrencilerin istediği gibi yapsın manasına gelmemektedir. Sadece öğretmenin öğrenciye rehberlik edebilmesi için onu iyi tanıması ve onun anlayacağı bir üslupta yol göstermesi gerekmektedir.

Nureddin Topçu her mekânda eğitim yapılamayacağını, nasıl ki ibadethaneler mekânsal özellikleri sayesinde kişiyi ibadete manen hazırlıyor ve teşvik ediyorsa mekteplerin de mekân olarak eğitim ve öğretime uygun bir yapısı ve ruhu olması gerektiğini dile getirmiştir.²¹² Hayır Gerekçeleri arasında İmam Hatip Liselerinin sosyal, sportif faaliyetlerini yetersiz oluşu ve okulların fiziki ve altyapı eksiklikleri gibi ifadeler yaklaşık %7,8 oranında tercih edilmiştir. Son iki yüzyılda yaşadığımız fikişel yozlaşma sebebiyle medeniyetimizin sahip olduğu birçok özelliği kaybettik. Bu kayıpların başında mimari maharetimiz gelmektedir. Sadece İmam Hatip Okulları değil birçok kademedeki eğitim binalarımız ne yazık ki hem fiziksel olarak hem altyapı olarak hem de eğitimin ruhunu uygunluk olarak birçok eksiklikleri vardır. Yeterince aydınlatılmamış, estetikten ve kullanışlıktan uzak binalarda yapılmaya çalışılan eğitim-öğretim öğrencilerin okul memnuniyetlerini olumsuz etkilemektedir. Okul mimarisinde yaşadığımız olumsuzlukları aşmak çok zordur. Çünkü olumsuzluklar maddi imkansızlıklardan değil toplumun kaybettiği medeniyet kimliğinden kaynaklanmaktadır. Ne zaman toplum olarak kimliğimizi tekrar kazanabiliriz, o zaman birçok problemi çözdüğümüz gibi okul mimarisinde yaşadığımız problemleri de çözebiliriz. Ancak okul mimarisinde yaşadığımız sorunlar toplumsal sorunlarla paralelken İmam Hatip Liselerini sosyal ve sportif faaliyetler açısından daha iyi hale getirmek eğitim camiasını çözüm bulabileceği sorunlardır. Aslında bu sorunlarla ilgili anketimizin önceki bölümlerde İmam Hatip Liselerinde uygulanan Kalite Takip Sistemini irdemiş ve

²¹² Nurettin Topçu, Türkiye'nin Maarif Davası (İstanbul: Dergâh, 1997), 98.

çözüm önerilerimizi dile getirmiştik. Ancak bu problem sadece İmam Hatip Liselerinin yaşadığı bir sorun değil Türk Eğitim Sisteminin bir sorunudur. Bu sebeple çözüm için daha kapsayıcı bir yaklaşım gerekmektedir. Sosyal ve sportif faaliyetler bireye, özellikle yaparak öğrenme metodu sayesinde daha kalıcı kazanımlar elde etmesine destek olan etkinliklerdir. OECD iLibrary’ın 2019 yılında yayınladığı raporda²¹³ Türkiye’de 16-65 yaş arasının %39’u okuma yazma (okuduğunu anlama), aritmetik ve bilgisayarla problem çözme gibi temel becerilerden yoksun olduğu, 16-24 yaş gençlerin ise %24’ünün temel becerilerden yoksun olduğu ortaya koymaktadır. PISA 2018 Türkiye Ön Raporunda²¹⁴ Okuma Becerileri Performanslarında Türkiye 37 OECD ülkesi arasında ise 31. sırada yer almaktadır. Görüldüğü gibi ülkemizdeki öğrencilerin temel becerilerden özellikle de okuduğunu anlama konusunda sorunları vardır. Öğrenciler sanal dünyada bulunma süreleri uzadıkça birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Özellikle de zihinsel sorunlarla karşılaşmaktadır. Sanal dünyada bulunma süresi arttıkça günümüz neslinin odaklanma, duygusal bağ kurma, anlama ve yorumlama, analitik düşünme gibi zihinsel beceri isteyen konularda zorlandığı gözlemlenmektedir. LGS sınavında özellikle Türkçe ve Matematik derslerindeki sonuçların yıllara göre düşüş göstermesi²¹⁵ ve yukarıda da bahsettiğimiz PISA sınav sonuçları bu savımızı desteklemektedir. Sanal dünya ve gerçek dünya arasındaki hayatından kaynaklanan sorunları yanı sıra eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar da öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Ülkemizde 4+4+4 zorunlu eğitime geçildiğinde beri 12 yıllık eğitim süresinde istenilen verim bir türlü alınamamaktadır. Özellikle sınav odaklı verilen eğitim öğrencileri kısır bir döngü içinde zamanlarını tüketmesine sebep olmaktadır. 4-5 şık arasına sıkışan öğrenciler eleştirel düşünme becerisinin bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme basamaklarından bilgi basamağında debelenmektedir. Yoğun bir bilgi aktarımı altına kalan öğrenciler 12 yılını heba etmektedir. Bu merkeziyetçi sınav odaklı sistemden bir an önce vazgeçilmelidir. Öğrenciler bölgesel, ulusal ve uluslararası eğitsel, sportif, sanatsal ve sosyal faaliyetlere yönlendirmeli ve objektif, bölgesel şartlara uygun bir puanlama sistemi ile öğrencinin gerçekleştirdiği faaliyetleri puanlanmalı hem lise hem de üniversite yönlendirmelerini ve yerleştirmelerini öğrencilerin ilgilerine göre

²¹³ OECD, “Skills for a Digital Society”, OECD Skills Outlook 2019, OECD Skills Outlook (29 Mayıs 2019).

²¹⁴ PISA-Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı, “PISA 2018 Türkiye Ön Raporu Yayımlandı” (Erişim 22 Aralık 2021).

²¹⁵ Müberra Nur Emin, “2021 LGS Sonuçlarının Kısa Analizi”, Seta Perspektif 312 (ts.), 2.

katıldıkları faaliyetlerden ve okul sınavlarından elde ettikleri neticelere göre gerçekleştirilmelidir. Böylelikle öğrenciler ilgilerine göre daha çok eğitsel, sportif, sanatsal ve sosyal etkinliklere katılır ve kendi becerilerini yaparak öğrenme modeli sayesinde daha iyi geliştirirler ve böylece üç saatlik sınavlarla geleceklerini belirleme garabetinden kurtulmuş olurlar.

Aile zoruyla veya kendi istekleri ile İHL tercih etmedikleri gerekçesini sunanların oranı toplamda %13,5 kadardır. Elbette aileler çocuklarının geleceklerinde en büyük yardımcılardır. Bu sebeple onların daha iyi dünyevi ve uhrevi kazanımlar elde etmeleri için yönlendirmelerde bulunabilmektedirler. Ancak bu yönlendirmelerin usulü çok önemlidir. Baskıcı ve zorba bir yaklaşım hedeflenen davranışların aksinin yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bu sebeple severek ve sevdirek yönlendirmek en etkili ve kalıcı sonuçlara ulaşmakta en önemli etkenlerdir. Bir de anne ve babalar çocukların en büyük rol modelleridir. Bu yüzden çocuklarımızda hedeflediğimiz davranışları en önce anne ve babalar sahip olmalıdır. Çocuklarının dinlerini daha iyi öğrenip ve yaşamaları için İmam Hatip Okullarına gönderen velilerin öncelikle kendilerinin dini iyi öğrenip yaşamaları gerekmektedir. Hayatlarında dine belirli alan ve zamana hapseden, dünyevi işlerinde seküler, uhrevi işlerinde dindar olan ailelerin çocuklarını İHL göndererek tüm görev ve sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünmeleri çocuklarda ikiliklere sebep olmaktadır. Çünkü İmam Hatip Okullarında öğrendiklerini ailelerinde göremeyen çocuklar içsel ve zihinsel buhranlar yaşamakta bu da kendisiyle, ailesiyle ve toplumla çatışmalar yaşamasına sebep olmaktadır. Bu sebeple dini kaygılarla çocuklarını İmam Hatiplere gönderen ailelerin çok hassas ve dengeli bir davranış ve tutum içinde olmaları gerekmektedir.

Anketimiz 7. Maddesi İHL tercih sebeplerinde, İHL'leri karma eğitim vermediği için tercih edenlerin oranı ¼ kadardı. Yani yaptığımız araştırmaya göre öğrenciler arasında İHL'lerde tek cinsiyetli eğitim verilmesi öncelikli tercih sebeplerinden biri değildir. Ancak İHL'yi tekrar tercih ederdim diyenlerin Evet gerekçelerinde İHL'lerde karma eğitim verilmemesi Evet diyenlerin %14,3'ü kadardır. Hayır gerekçelerinde ise İHL'lerde karma eğitim verildiği için tercih etmem diyenlerin oranı %8,2 ölçülmüştür. Tek cinsiyetli eğitimin avantajları ve dezavantajları sağlıklı bir şekilde tartışılmalı, toptancı bir yaklaşım ile konuya yaklaşımdan nasıl daha iyi bir hale getirilebilir diye

araştırılmalıdır. Karma eğitim uygulanmayarak tüm sorunlara çözüm bulunulmuş gibi bir yaklaşımdan vazgeçilmelidir.

Tekrar İHL Tercih Etmezdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri	Katlıyorum	
	N	%
Din eğitimine karşı olumsuz tutumlar. (Meslek derslerinin ders saatlerini fazla bulma, meslek derslerinde zorlanma, Arapça dersinde zorlanma, meslek derslerinin öğrencinin ilgisini çekmemesi, meslek derslerinin ödev yükünün fazla olduğunu düşünme, meslek derslerinin not ortalamasının olumsuz etkileyeceğini düşünme, yeterli din eğitimi aldığını düşünme, meslek derslerinin kendini çok tekrar ettiğini düşünme, din eğitimi almak istememek.)	133	38,4
İHL'deki akademik eğitim ile ilgili olumsuz tutumlar. (Akademik yönden yetersiz görme, İHL'yi kariyer hedeflerine uygun görmeme, İHL'lerde sözel derslerin ağırlıkta olması, yabancı dil eğitimi yetersiz görme, sayısal dersleri yetersiz görme,	81	27,4
Öğrenim gördüğü okuldan memnun olma.	43	13,5
İHL'lerde okul ortamının ve ahlakın daha bozuk olduğunu düşünme.	38	11,8
Açıklama yok	29	9,1
Sakarya'daki Proje İHL'lerin LGS puanının diğer proje liselerine göre daha düşük olması sebebiyle.	22	6,9
İHL'leri sevmemek, ve gereksiz görme.	29	8,9
Lisede İHL dışında bir okul türünde eğitim görme isteği.	17	5,3
İHL'lerde baskıcı bir eğitim ortamı olduğunu düşünme.	17	5,3
İHL'lerde karma eğitim olmadığı için.	11	3,4
İHL'lerde öğrenciler asosyal yetiştirildiğini düşünme.	6	1,8

Okuduğu İHO'dan memnun olmaması sebebiyle İHL tercih etmeyi istememe.	6	1,8
İHL'lerde çok yabancı uyruklu öğrenci olması.	4	1,2
İmam Hatip Lisesi mezunlarının gelecekte üniversiteye girişte tekrar sorun yaşayabileceğini düşünme.	2	0,6
İHL'ler fiziki olarak yetersiz görme.	2	0,6
İHL'lerin siyasallaştığını düşünme.	2	0,6
Öğrencinin dini görüşlerinin değişmesi.	2	0,6
Evine yakın İHL olmaması.	1	0,3
İHO'daki arkadaşların diğer liseleri tercih etmesi.	1	0,3
Yurt dışında okumak için İHL'yi engel görme.	1	0,3
İHL'de hafızlara pozitif ayrımcılık yapıldığını düşünme.	1	0,3
İHL'lerde müzik, görsel sanatlar gibi derslere yeterince önem verilmediğini düşünme.	1	0,3
İHL dışı liselerde de seçmeli din dersleri alma imkânı olması.	1	0,3

Tablo 55: Tekrar İHL Tercih Etmezdim Cevabını Tercih Edenlerin Gerekçeleri, İHL Dışındaki Liseler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İHL dışındaki liseler çalışma grubunun Hayır Gerekçelerini; akademik kaygılar, din eğitime karşı tutumlar, İmam Hatip Kimliği gibi başlıklara altında toplayabiliriz.

Özellikle matematik dersinde zorlanan öğrencilerin matematik dersinde gördükleri bazı konular için; bu öğrenmeye çalıştıklarımız günlük hayatımızda ne işe yarayacak? söylemlerini çok duymuşuzdur. Aslında bu yaklaşıma benzer bir durumda özellikle İHL'lere karşı tutumda çok dile getirilir olmuştur; “Üniversite sınavında sorumlu olmayacağız Meslek Derslerini neden görüyoruz?”. Aslında akademik kaygıların temelinde İHL'lerde diğer liselere göre daha fazla din eğitimi almaları yatmaktadır. Din

eğitimi ile ilgili derslerin çeşitliliği ve ders saatleri diğer liselerdeki öğrencilere göre İHL’lerdeki öğrencileri akademik yönden dezavantajlıymış algısına sebep olmaktadır. Peki İHL’lerde din eğitimi neden veriliyor? Öğrenciler sadece din hizmetlerinde görev almaya hazırlanmak için mi din eğitimi alıyorlar? Öğrenciler yüksek eğitimde de din eğitimi almak için mi İHL tercih ediyorlar? İmam Hatip Liselerini tercih eden öğrencileri ve velilerin öncelikli amaçları din hizmetlerinde hazırlanmak değil dini daha iyi öğrenmektir.²¹⁶ Zaten yapısı gereği İHL’ler öğrencileri sadece din hizmetlerindeki görevlere hazırlayan kurumlar değildir. Din eğitimi ile akademik eğitimi birlikte sunarak öğrencileri sadece bir alana kanallandıran kurumlar değildir. Zaten İHL öğrencileri yükseköğretimde birbirinden çok farklı alanları tercih edebilmektedirler. Mesela 2021 yılında Kartal AİHL’den hiçbir öğrenci İlahiyat Fakültesini tercih etmediği görülmektedir.²¹⁷ Kısacası akademik kaygılar ve din eğitimine karşı tutumlar ortak bir gerekçe olarak ele alabiliriz. Peki bu gerekçenin temelinde ne yatmaktadır? İnsanlar değiştiği gibi ideolojiler ve ideolojilerinin etkilediği toplumlarda zamanla değişmektedir. İmam Hatip tarihini incelediğimizde İmam Hatipleri toplumun kendini dindar, muhafazakâr, İslamcı diye adlandıran kesimlerden beslendiği görülmektedir. Toplumun bu kesimlerinde dini kaygılar ticaretten, aile yapısına, eğitimden, dünya görüşüne kadar etken bir olgu olmuştur. Ayrıca toplumsal hafızaya derin yaralar açmış dindar topluma karşı yapılan baskılar, engellemeler bu toplumun değerlerine daha da sarılması sebep olmuştur. Ancak zamanla İmam Hatip çevresini oluşturan bu toplum, ticarete, STK’larda ve siyasette söz sahibi olmaya başlamış, toplumun diğer kesimleri ile olan sınırlar girifleşmeye başlamıştır. Her ne kadar toplumdaki kutuplaşmalar günümüzde hala devam etse de günlük yaşantılarda, alışkanlıklarda, aynileşme artmış, dindar, muhafazakâr, milliyetçi, seküler, ulusalcı, İslamcı kesimler birbirine benzer hayatları yaşamaya başlamıştır. Özellikle muhafazalar aileler gitgide sekülerleşmeye başlamış, karşıt oldukları karşı mahalleyi kendi mahallelerine taşımaya başlamışlardır. İşte böyle bir iklimde dünyaya gelen yeni kuşaklar için özellikle din, anne-babalarından farklı olarak hayatlarını etkileyen en önemli olgu olmaktan uzaklaşmıştır. Her ne kadar adetlerde, örflerde, isimlerde din yaşatılsa da hayatın içinde gitgide varlığı ve görünürlüğü azalan ve yaşanılmayan din bu nesil için öncelikli bir eğitim unsuru olmaktan çıkmıştır. Günümüz nesline yaşamadığı dini öğrenmek külfet olarak

²¹⁶ Öztürk, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi Tercih Nedenleri”, 57.

²¹⁷ “Kartal İmam Hatip Lisesi’nden İlahiyata Öğrenci Yok”, Independent Türkçe (03 Eylül 2021).

gelmektedir. Kısacası din eğitime karşı tutumun ana sebebi din eğitimini bir gereklilik değil külfet olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

3.2. İHO Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Nitel

Bulguları

3.2.1. Öğrencilerin Ortaokul Eğitimlerini İHO’da Tercih Etmelerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Nitel Bulgular

Nitel araştırma kapsamında yapılan mülakat görüşmelerinde katılımcıların İHO’yu tercih etmelerindeki en önemli faktörleri belirlemek için öğrencilere “İmam Hatip Ortaokulunu Tercih Etmenizdeki En Önemli Faktörler Nelerdi?” sorusu yöneltilmiştir. Bulgular incelendiğinde öğrencilerin ortaokul eğitimlerini İHO’da tercih etmelerine etki eden faktörler olarak; aile yönlendirmesi (29), din eğitimi (25), okulun eve yakınlığı ve fiziki özellikleri (9), arkadaş ortamı ve ahlaki düzen (8), akademik eğitim kalitesi (6) gibi temalarla karşılaşmıştır.

En çok tercih faktörlerinden olan aile yönlendirmesi (29) temasını dile getiren cevaplara bakıldığında; İHO’da eğitim gören ve görmüş aile bireylerinin olması, ailenin özellikle de babaların, karma eğitim veya ahlaki ortam sebebiyle diğer ortaokullar yerine çocuklarını İHO’ya yönlendirmesi veya zorlaması, yine ailenin İHO’larda akademik derslerle birlikte din eğitiminin verilmesi sebebiyle İHO’ya yönlendirmesi alt faktörler olarak göze çarpmaktadır. Bazı öğrenciler İHO’yu tercih ederken aileleri ile ortak karar kaldıklarını dile getirirken bazı öğrenciler ile ise kendi görüşleri dikkate alınmadan tamamen aile yönlendirmesi ile İHO’yu tercih ettiklerini dile getirmişleridir. Ayrıca aile yönlendirmesiyle İHO tercih eden öğrencilerin çoğunun kız öğrenci olduğu görülmektedir. Aile yönlendirmesi ile İHO’yu tercih ettiğini belirten bir öğrenci: “Kuzenim İHO’da okumaktaydı ve ailemdeki birçok fert İmam Hatip okumuştur, ben de İHO okumak istemişim, ailemle beraber İHO’da okuma kararını almıştık.” (Ö4, K, PAİL, 9) cevabını vermiş, ailesinin tercihindeki etkisinden bahsetmiştir. Diğer bir öğrenci de: “Benim ablam da İmam Hatip mezunu o yüzden İHO tercih ettim. İlk önce ona özenerek gittim ve memnun kaldım.” (Ö13, K, AL, 9) diyerek ablasına özenmesinin tercihinin etkilediğini söylemiştir. Başka öğrenci ise: “Yani açıkçası annem, ailem özellikle babam oraya gitmemi istedi. Kız, erkek karışık bir okula gitmemi istemediği için İHO’ya gittim.” (Ö5, K, AL, 11) demiştir. Burada ise hem annenin hem de babanın

etkisiyle birlikte ailenin kızlarını karma eğitime göndermemek için İHO'ya yönlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bazı öğrencilerde: "Ailemin tavsiyesi üzerine gittim." (Ö12, E, AL, 11) şeklinde çok ayrıntıya girmeden sadece aile yönlendirmesine vurgu yapmışlardır. Başka bir katılımcı ise: "Aile zoruyla gittim, kesinlikle gitmek istemedim." (Ö49, E, MTAL, 10) cevabını vererek aile yönlendirmesinden daha çok aile zoruyla gönderildiğini, kendisinin gitmek istemediğini belirtmiştir. Yine benzer bir cevapta da: "Ailem yönlendirmesiyle İmam Hatip Ortaokuluna gittim hatta okula kaydımı benden habersiz yapmışlardı ben de gitmek zorunda kaldım." (Ö16, E, AL, 11) aile zoruyla kayıt yaptırıldığına vurgu yapılmıştır. Bir İHL öğrencisi ise: "Şöyle ailem benim İmam Hatipte okumamı istedi, dini derslerin dolayısıyla ve benim de arkadaşlarım İHO'yu tercih etmişlerdi bu sebeple ben ve ailem ortak kararla İHO tercih ettik." (Ö35, K, AİHL, 10) diyerek ailesiyle birlikte ortak karar aldıklarını belirtmiştir. Diğer bir cevapta ise katılımcılardan biri: "En önemli faktör annemin benim için bunu çok istemesiydi çünkü annem gerçekten de beni İmam Hatipli olarak görmek istiyordu." (Ö46, K, AL, 10) söyleyerek annesinin etkisini dile getirmektedir. Proje AİHL'de eğitim gören bir öğrenci de: "Ailemin etkisi ve yönlendirmesiyle İHO tercih ettim. Benim olumlu veya olumsuz bir görüşüm yoktu." (Ö42, K, PAİHL, 9) diyerek İHO hakkında herhangi bir fikri olmadan aile yönlendirmesiyle gittiğini belirtmiştir. Ailesi ile ortak karar alarak İHO tercih eden bir öğrenci: "İHO tercih etmemdeki en önemli faktör ailemdi, diğer okullara bana kötüledi ondan dolayı, tek tek okulları gezdik ve ben de dedim tamam burada okuyabilirim, ailemle ortak karar aldık." (Ö23, K, AL, 10) ailesinin etkisinden bahsetmiş ama diğer okulları da gördüğünü ve ortak kararla İHO tercih ettiğini belirtmiştir.

Aile yönlendirmesiyle cevabından sonra Din eğitimi (25) için cevabı da birçok öğrenci tarafından dile getirildiği görülmektedir. Din eğitimi cevapları incelendiğinde Hafızlık eğitimi almak, muhafazakâr aile yapısı, Kur'an-ı Kerim'e ve Arapça diline ilgi ve Din konusuna merak gibi alt etkenler dikkat çekmektedir. Ayrıca din eğitimi sebebiyle İHO tercih eden öğrencilerin çoğunluğu lise eğitimlerine İmam Hatip Liselerinde devam ettiği görülmektedir. Ortak cevaplar incelendiğinde bir öğrenci: "Din eğitimi almak için İHO tercih ettim." (Ö41, K, PAİHL, 8) cevabını vermiştir. Bir Fen Lisesi öğrencisi de: "Ben seçtim, İHO'da okumak istedim, din eğitimi almak istiyordum." (Ö27, K, FL, 9) diyerek din eğitimin etkisinden bahsetmiştir. Diğer bir katılımcı da "Akrabalarım ve

ailem tavsiye ettiği için. Ancak din eğitimi de almak istiyordum.” (Ö39, E, PAİL, 10) diyerek aile yönlendirmesiyle birlikte din eğitimini etkisinden bahsetmiştir. Yine bir İHL öğrencisi de benzer bir cevap vererek: “İmam Hatip Ortaokulunu tercih etmemdeki en önemli faktör din derslerinin ağırlıklı olması yani din eğitimi almak için.” (Ö38, E, AİHL, 9) demiştir. Akademik eğitim birlikte din eğitimine vurgu yapan bir öğrenci de: “Neden imam Hatip Ortaokulu tercih ettim, en önemli faktörü gittiğim İmam Hatip Okulunun hem sayısal ve sözel derslerin öğretmen kadrosu güzeldi hem de din eğitimi alma imkânı olduğu için tercih ettim.” (Ö32, E, PAİHL, 10) demiştir. “Hafızlıkla beraber İmam Hatip daha güzel oluyor, hem ortam, arkadaşlar olsun aynı zamanda hafızlığımı da orada pekiştirmemizde yardımcı oluyor.” (Ö31, E, PAİHL, 11) cevabı hafızlık yapan öğrencilerin hafızlık süreçlerine yardımcı olması sebebiyle İHO’yu tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. İHO din eğitiminin verilmesinin ailesinin yaşam biçimine uygun olduğu için aileyle ortak karar alarak İHO’yu tercih ettiğini söyleyen bir öğrenci: “Benim ailem muhafazakâr bir aile ve din eğitim görmemi istiyorlardı. O yüzden ailemle beraber birlikte karar aldık, ben de İHO okumak istiyorum.” (Ö22, K, AL, 10) şeklinde soruyu cevaplandırmıştır. Diğer ortaokul ortamlarının kötü olduğunu düşünen bir öğrenci: “Ben kendi isteğimle gittim. Normal ortaokul vardı ama ben orayı beğenmiyordum pek. Okul için çok şeyler kötü şeyler demişlerdi, bir de ben küçükken Kur’an-a ilgim vardı o yüzden İHO tercih ettim.” (Ö21, K, AL, 10) diyerek okul ortamıyla birlikte Kur’an-ı Kerim’e olan ilgisinin tercihinde etkili olduğunu belirtmiştir. Başka bir katılımcı da mülakat sorumuza: “Din eğitimi almak ve Arapça için tercih ettim.” (Ö19, E, FL, 10) şeklinde cevap vererek din eğitiminin yanında özellikle Arapça vurgusunu yapması dikkat çekicidir. Dini konulara meraklı olan bir öğrenci: “O dönem ben gayet din konusuna meraklı bir insandım ayrıca gideceğim okulun imkanları da çok çok iyiydi o yüzden gayet cazip bir teklifti kendi isteğimle tercih ettim. Ailemde bu tercihim onayladı zaten Proje İmam Hatip Ortaokuluydu, imkanları çok iyiydi o yüzden benim için cazip bir durumdu.” (Ö8, E, AL, 11) din eğitimle beraber özellikle Proje İHO’ların imkanlarının da öğrencileri etkilediğini söylemiştir.

Ortak cevaplarda okulların eve yakınlığı ve fiziki şartlarının iyi olması (9) da dikkat çekmektedir. (Ö10, E, AL, 10) ve (Ö54, K, MTAL, 9) kayıt numaralı öğrenciler: “Evime yakın olduğu için.” cevabını vermiştir. Başka bir öğrenci de: “Evime yakındı ve amcamın lokantası oradaydı bu sebeple İHO tercih ettim.” (Ö11, E, AL, 11) diyerek

benzer cevap vermiştir. Okulun fiziki durumuna dikkat çeken bir öğrenci soruya cevabında: “En önemli faktör abimin daha önceden bir İmam Hatip Ortaokuluna gitmesiydi. Abimin gittiği İHO, FETÖ’nün eski özel okullarından çevrilmiş, fiziki şartları çok güzel olan ve kontenjan ile öğrenci kabul eden bir okul olması sebebiyle. Bir de babam çok ısrar etti.” (Ö48, E, AL, 11) diyerek okulun fiziki şartların iyi olmasının tercihindeki etkisinden bahsetmiştir. Diğer bir öğrenci de: “Açıkçası ben kendi tercihimle gitmedim, ailemin yönlendirmesiyle gittim ama okulun dış görüntüsü çok düzenli gözüktüğü için de bir etkisi oldu sevmemde.” (Ö17, K, FL, 11) diyerek ailesinin yönlendirmesiyle birlikte okulun fiziki görüntüsünün tercihini etkilediğini belirtmiştir.

İHO’lardaki arkadaş ortamı ve ahlaki düzeyinde (8) tercihleri etkilediği görülmüştür. Bir öğrenci: “Normal ortaokuldaki arkadaş çevresinin uyumsuzluğu İHO’daki arkadaş çevresinin daha iyi olması yani arkadaş ortamı tercihimde etkili oldu bir de ek ders öğrenmek hoşuma gitti. Ek ders derken Kuran-ı Kerim’in eğitimi, dini eğitimi almak da hoşuma gitti.” (Ö1, E, PAL, 9) cevabında din eğitimi ile birlikte arkadaş çevresinin de İHO tercih etmesindeki etkisine dikkat çekmiştir. Diğer bir katılımcı ise: “O dönem oturduğum yerde iki farklı ortaokul vardı İHO’nun diğer ortaokula göre ahlaki açıdan daha iyi olduğunu düşündüm, İHO’da okumayı kendim seçtim.” (Ö6, K, AL, 11) diyerek ahlaki açıdan İHO’yu tercih ettiğini belirtmiştir. Ahlaki açıya vurgu yapan bir başka öğrenci de benzer şekilde: “İstedğim ahlak seviyesi orada olduğunu düşündüğüm için İHO tercih ettim.” (Ö18, K, FL, 11) cevabını vermiştir.

Ortak cevaplarda İHO’lardaki din eğitimi gibi akademik eğitim kalitesi (6) için de tercih ettiklerini söyleyen öğrenciler de vardır. (Ö20, E, FL, 10) kayıtlı öğrenci: “İmam Hatip Ortaokulu tercih etmemin en büyük sebebi din eğitimiyle birlikte akademik eğitimi beraber almak.” cevabıyla akademik eğitime de vurgu yapmıştır. (Ö2, E, PAL, 11) kayıtlı öğrenci ise: “Yaşadığım Geyve’de hem ahlaki hem de akademik yönden en iyi okul İHO olduğu için tercih ettim.” söyleyerek İHO’ların ahlaki yönüne ve akademik açıdan iyi olmasının öğrencilere etkisini ortaya koymaktadır. Yaşadığı bölgede İHO’nun akademik açıdan diğer ortaokullardan iyi olmasının tercihini etkilediğini söyleyen bir öğrenci: “Ortaokula başlamadan önce okuduğum yerin şartlarına göre pek bir okul seçeneğim yoktu. Köyden geliyordum, devlet taşıması olarak 2, 3 okul vardı, onların arasında da en iyisi İmam Hatip Ortaokuluydu ve babam, ailemin görüşleri de

vardı o yüzden İHO tercih ettik.” (Ö25, E, FL, 11) şeklinde sorumuzu cevaplandırmıştır. Başka bir öğrenci: “Tercih etmem de en önemli şey İngilizce ağırlıklı olmasıydı, İmam Hatip Ortaokulunda oturduğumuz ilçede İngilizce dersi 10 saatti, proje İHO idi. İngilizce ağırlıklı olmasıyla birlikte din eğitimi açısından da çok daha kapsamlı olması sebebiyle tercih ettim.” (Ö43, K, PAİHL, 10) diyerek akademik yönden diğer ortaokullardan farklı uygulamaların öğrencileri İHO’ya çektiğini göstermektedir. Diğer bir katılımcı da: “Benim yaşadığım ilçede en iyi eğitimi veren okul olduğu için onu seçmiştim diğer okulları hem ailem hem ben beğenmediğimiz için ailemle ortak kararla İHO tercih ettim.” (Ö26, E, FL, 9) cevabını vererek akademik başarının etkisini ortaya koymuştur. Akademik etkenler sebebiyle İHO tercih ettiğini beyan eden öğrencilerinin çoğunluğunun Merkezi Sınavla (LGS) öğrenci kabul eden Anadolu, Fen ve Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri öğrencileri olduğu görülmektedir.

Ortak cevaplar haricinde, bir öğrenci: “Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan’a sempati duyduğum için, o İmam Hatip okumuş bende okumak istedim.” (Ö51, E, MTAL, 12) cevabını vermiş, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a benzer bir eğitim almak için İHO tercih ettiğini belirtmiştir. Başka öğrenci ise: “Ben zaten İmam Hatip Ortaokuluna sınavla girdim ama ne olduğunu bilmiyordum açıkçası, sınava girdim sonra kazandım. Sınava kendimi denemek için girdim sonra kazanınca da buraya gitmek zorunda kaldım.” (Ö14, K, AL, 11) cevabını vererek ortaokul öncesi girdiği sınavın etkisiyle bilgisi olmasa da İHO tercih ettiğini ifade etmiştir.

3.2.2. İmam Hatip Ortaokulunda En Çok Sevilen ve En Az Sevilen Dersler ve Bu Derslerin Lise Tercihine Etkilerine İlişkin Nitel Bulgular

Mülakatımızın ikincisi sorusuna en sık verilen cevaplar, en çok sevilen ders olarak Matematik (23) ve en az sevilen ders olarak Arapça (20) olduğu görülmektedir. En çok sevilen ders olarak Matematik dersinden sonra sırasıyla Türkçe (10), Fen Bilgisi (9), Mesleki Dersler (7), İngilizce (7), Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi (7), Beden Eğitimi (4), Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2) ve Müzik (2) dersleri öğrenciler tarafından dile getirilmiştir. Arapçadan sonra en az sevilen dersler ise İngilizce (6), Matematik (6), Türkçe (5), Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi (5), Görsel Sanatlar (4), Meslek Dersleri (3), Fen Bilimleri (3), Beden Eğitimi (1), Müzik (1) ve Teknoloji Tasarım (1) dersleri şeklinde sıralanmaktadır.

En çok sevilen derse için Matematik dersini, en az sevilen ders içinde Arapça dersini zikreden öğrenciler: “Sevdiğim ders matematikti, en sevmediğim ders Arapçaydı” (Ö7, E, PAL, 9), “En çok sevdiğim, matematik hocasıyla iyi anlaşırdım o yüzden seviyordum, sevmediğim ders Arapça dersi, böyle sıkıcı geçiyordu anlayamıyordum.” (Ö12, E, AL, 11), “Ben en çok matematik dersini seviyordum, en sevmediğim ders ise Arapçaydı çünkü çok zorlanıyordum.” (Ö13, K, AL, 9), “Okula başlarken en çok sevdiğim ders Arapçaydı çünkü çok ilgim ve yatkınlığım vardı. Okulun sonuna doğru verimli bir şekilde geçmediğinden ötürü sevgim baya azaldı. Meslek dersi hocalarımızın birçoğu lise öğretmenleriydi, biz ortaokul çağında bir çocuktuk, bizim seviyemize inemediler. En sevdiğim ders matematik dersiydi her zaman için böyleydi, bunda hocalarımın çok iyi katkıları oldu, bize yaşımıza göre eğitim verdiler.” (Ö18, K, FL, 11), “En az sevdiğim dersten başlayayım, Arapçaydı, hiç sevmiyordum hala da sevmiyorum, hem dersin zorluğundan öğretmenden de kaynaklı, hiç anlatamadığını düşünüyordum, hiç öğretmen gibi değildi, öğrenciyle ilişkisi kötüydü.” (Ö25, E, FL, 11), “En sevdiğim Matematik ve Beden Eğitimi, en az sevdiğim Arapça ve Görsel Sanatlar dersleri idi.” (Ö37, E, AİHL, 9) cevapları ile dersler hakkındaki görüşlerini temellendirmişlerdir.

Diğer dersleri zikreden öğrenciler ise görüşlerini: “En sevdiğim ders Kur’an-ı Kerim, en az sevdiğim ders ise İngilizceydi.” (Ö57, E, MTAL, 9), “En sevdiğim İnkılap, en az sevdiğim Türkçe dersleriydi. Hocamız çok fazla ders kitabına bağlı ders anlattığı için.” (Ö56, K, MTAL, 9), “Arapçayı çok seviyordum, 4 yaşından beri Arapça ile meşguldüm, İngilizceyi sevmiyordum, yapamıyordum.” (Ö52, K, MTAL, 11), En çok sevdiğim ders Beden Eğitimi, çok sportif bir insanım, en az sevdiğim ders Arapçaydı, öğrenemiyordum.” (Ö51, E, MTAL, 12), “En çok sevdiğim ders Türkçeydi çünkü Türkçe öğretmenimiz çok iyi bir insandı ve hani her zaman iyi davranırdı, saygılıydı, sevgiliydi sonra biraz Matematiği severdim ama genelde başarısız olurdu. Onun dışında Beden Eğitimiyle, Müziği çok severdim. En az sevdiğim dersler Arapça ve Kur’an-ı Kerim gibi dini derslerdi ama Siyeri veya Temel Dini Bilgiler derslerini severdim, sonuçta dinimiz hakkında bir şeyler öğreniyorduk ama Arapça notlarımı çok çekerdi, öğretmenimiz hiç derse heveslendirmezdi bizi zaten “bu yapamıyor” derdi, arkada oturtur, genç bir öğretmendi, ondan önce beşinci sınıftaki Arapça öğretmenimiz işte derste biraz daha canlandırmak için herkesi kaldırırdu. Kur’an-ı Kerim’i

sevmememin sebebi Arapçadan kaynaklı, notlarımı çektiği için sevmezdim o yüzden çalışmazdım.” (Ö48, E, AL, 11), “Ben Fen dersini hiç sevmezdim çünkü çok karışık ve çok zor geliyordu. En sevdiğim ders Türkçe veya İnkılap çünkü sözel dersleri çok severim çok güzel o yüzden.” (Ö47, K, AL, 9), “Ortaokuldayken mesleki derslerini ben daha çok seviyordum çünkü o dersten normal ortaokulların gördüğü din dersinin daha kapsamlı daha ayrıntılı olduğu için güzeldi herkes severdi o dersleri. Benim sevmediğim dersler genel olarak ortaokullarda işlediğimiz kültür dersleriydi.” (Ö43, K, PAİHL, 10), “En çok sevdiğim dersler Sosyal Bilgiler, Bilişim Teknolojileri, Türkçeydi. En az sevdiğim dersler Fen Bilimleri, Müzik ve Görsel Sanatlardı.” (Ö40, E, AİHL, 11), “En çok sevdiğim ders Matematik, en az sevmediğim ders öğretmeni sebebiyle Temel Dini Bilgiler dersi idi, hocamız çok katı ve sertti.” (Ö29, E, PAİHL, 9), “Fen Bilimleri dersini çok seviyordum, en az sevdiğim ders İnkılap Tarihi dersi idi, tarihi sevmiyordum.” (Ö23, K, AL, 10), “Siyer en sevdiğim dersti en sevmediğim ders de Resimdi, birazcık boş geliyordu. Açıkçası lise tercihime bir etkisi olmadı.” (Ö19, E, FL, 10), “En çok sevdiğim dersler arasında Kur’an-ı Kerim ve Peygamberimizin Hayatı ve Temel Dini Bilgiler, genel olarak İmam Hatipte gördüğüm dersleri seviyordum, sevmediğim ders sadece Türkçeydi.” (Ö15, E, AL, 11), “Benim en çok sevdiğim ders İngilizceydi, Matematik de vardı ama İngilizce öğretmenim benim çok iyi bir öğretmendi, hani oradaki belki de en iyi öğretmen olduğu için onun dersini çok seviyorum. En az sevdiğim ders de Teknoloji Tasarım dersi idi, onun öğretmeni de çok ders işlemiyordu sadece konuşuyorduk o yüzden.” (Ö6, K, AL, 11), “En çok sevdiğim dersler İngilizceydi, en az sevdiğimde Fen dersini pek sevmiyordum.” (Ö4, K, PAL, 9) şeklinde fikirlerini beyan etmişleridir.

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde dersleri az sevmelerindeki en önemli etkinin öğretmenlerin tutum ve davranışları olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin derslerden zorlanmaları ve ilgilerinin az olmasının da dersleri az sevmelerinde etken olduğu görülmektedir. Yine dersleri sevmelerinde en etken durumun öğretmenlerin tutum ve davranışları olduğu da cevaplardan çıkarılabilmektedir. Kısacası öğretmen tutum ve davranışlar hem dersi sevmeye hem de dersi sevmemeye en önemli etken olduğu görülmektedir.

En çok sevilen ve en az sevilen derslerin lise tercihine etkisine gelince öğrencilerin genel olarak bu derslerin lise tercihlerine olumlu veya olumsuz etkisi olmadığını dile

getirmişlerdir. Ancak bazı öğrencilerin lise tercihlerinde bu derslerin etkisini belirtmiştir. Özellikle Arapça dersinden zorlanan öğrencilerin İHL dışındaki liseleri seçmelerinde bu olumsuz durumun etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yine sayısal derslere ilgili olan öğrencilerin bu durumun LGS puanlarına olan olumlu katkısıyla hedefledikleri liseleri tercih edebildiklerini dile getirmişlerdir. Ancak sayısal derslerde zorlanan öğrencilerin de LGS puanlarının düşük çıkması sebebiyle istedikleri liseye gidemediklerini belirtmişlerdir. İmam Hatip Ortaokulundaki din derslerine ilgili olan bazı öğrencilerin bu ilgileri sebebiyle İHL tercih ettiklerini söylemişlerdir.

3.2.3. Öğrencilerin Tekrar İHO Tercih Edip/Etmeme Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Nitel Bulgular

Mülakat görüşmemizde öğrencilere “Bir daha ortaokulda okuma imkânın olsaydı yine İmam Hatip Ortaokulunda okumayı tercih eder miydin? Neden?” sorusu yöneltilmiş, öğrencilerden 38’i Evet, 15’i Hayır, 4 öğrencide kararsız olduğunu belirtmiştir. Lise öğrenimine İHL’de devam eden 16 İHO mezunundan 12’si bu soruya Evet, 3 öğrenci Hayır ve sadece 1 öğrenci Kararsızım demiştir. Lise öğrenimini İHL dışındaki liselerde devam eden 41 İHO mezunundan 26’sı bu soruya Evet, 12’si Hayır ve 3’ü de Kararsızım cevabını vermişlerdir. İHL dışındaki okul türlerinde eğitime devam edenler arasında Merkezi Sınavla Öğrenci Kabul Eden Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin hepsi (5) bu soruya Evet, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden (9) ise sadece 3’ü bu soruya Evet cevabı vermiştir.

“Evet” (39) cevapları incelendiğinde öğretmen, öğrenci ve çevre açısından okul ortamının (19), okuldan memnun olunması (17), din eğitimi imkânı (6), ahlaki açı (4), Akademik başarı (4), Okul idaresi (2), aile yapısı (2), mezun olduğu okuldan memnun olmasa da İHO okuma isteği (2), okulun fiziki şartları (1) ve karma eğitim uygulanmaması (1) gibi nedenler öne çıkmaktadır. Okuldaki ortamı beğendiğini belirten bir öğrenci: “Evet ederdim. Gayet güzel arkadaş çevresi, gayet güzel öğretmenlerim vardı. Akademik yönden de sıkıntı olmadığından dolayı tekrar tercih ederdim.” (Ö1, E, PAL, 9), okulda memnun olduğunu belirten diğer bir katılımcı: “Okulumdan memnundum bu sebeple tercih ederdim.” (Ö6, K, AL, 11), İHO’dan her yönü ile memnun olduğunu belirten başka bir katılımcı: “İsterdim bir daha ortaokulda İmam Hatip okumayı çünkü ortam olarak gayet güzel ve herkes birbirine saygılı yani güzel bir

ortamdı aslında öğrenci ilişkisi gerçekten güzeldi, öğretmenlerin ders anlatış biçimleri, ilgili olmaları gayet güzeldi, okuldan her yönden memnundum.” (Ö13, K, AL, 9), öncelikle din eğitimi için devam edeceğini belirten öğrenciler: “Ederdim büyük ihtimalle çünkü orda sadece Arapça sevmediğimi söylemişim ama Kur’an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler gibi derslerde vardı Kur’an-ı Kerim'in özellikle bana çok katkısı oldu, arkadaş çevresi de güzeldi o yüzden bir daha okumayı tercih ederdim.” (Ö7, E, PAL, 9), “Dini eğitimi verildiği için tekrar tercih ederdim.” (Ö9, K, AL, 9), ahlaki açıdan İHO’yu diğer okullardan farklı bulduğunu belirten öğrenciler: “Ortaokul İHO’da yine okumayı tercih ederdim nedeni de diğer okullardan farklı bir ortamı vardı. Hem ahlak açısından hem de arkadaş açısından daha farklı bir yer olduğunu düşünüyorum.” (Ö3, K, PAL, 9), “Bir daha hakkım olsaydı okumam demiyorum, okuldan genel olarak memnundum. Akademik açıdan iyi değildi ama ahlaki olarak bana katkısı oldu, arkadaş ortamı iyi idi. Normal ortaokullar çok kötü olabiliyor, ahlaki açıdan iyiydi.” (Ö28, K, FL, 11), karakter eğitimi açısından İHO’da kendisinin geliştirdiğini belirten başka bir katılımcı: “Evet okurdum çünkü bana karakter açısından çok faydası oldu, diğer insanlara göre daha olgunlaştım.” (Ö52, K, MTAL, 11), özellikle okul idaresinden memnun olduğunu belirten başka bir öğrenci: “Önceki okuluma gideceksem hani aynı okula gideceksem evet tercih ederdim. Okulumdan memnundum, müdürümüzü çok seviyordum, yönetim olarak çok iyi bir okuldu çünkü.” (Ö17, K, FL, 11), memnun olmadığı yönleri olsa da İHO okumayı tekrar tercih edeceğini söyleyen başka bir öğrenci: “Ederdim, okulumdan memnundum yani memnun olmadığım konular vardı bahsedeyim isterseniz; yabancı uyruklu vatandaşlar vardı onlar da zaten kendilerini belli ediyordu. Memnun olduğum tarafı arkadaş ortamım çok iyiydi, konum çok iyiydi.” (Ö11, E, AL, 11), İHO tekrar eğitim görebileceğini ancak mezun olduğu İHO’da eğitim görmek istemeyeceğini belirten başka bir öğrenci de: “İmam Hatip Ortaokulunda okumayı tercih ederdim ama önceki gittiğim okulu tercih etmezdim, bu okulla ilgili problemdi.” (Ö41, K, PAİHL, 9), aile yapısına uygun olduğu için tercih edeceğini belirten diğer bir öğrenci: “Evet çünkü yine dediğim gibi muhafazakâr bir ailem var ve ben okuldan çok memnundum yani lisesini bilmiyorum ama ortaokulda hiçbir sıkıntı yaşamadım.” (Ö22, K, AL, 10), özellikle aynı sosyokültürel çevreyi paylaşan bir aile grubunun bireylerinin okulda eğitim görmesi sebebiyle tekrar tercih edeceğini belirten başka bir öğrenci: “Yani imam hatip ortaokulunun diğer ortaokullara göre bir kere

arkadaş ortamı çok güzel, zaten çoğu mesela babaları falan imam, müezzin yani biz birbirimizin halinden anlıyoruz, anlaşıyoruz. Diğer ortaokullarda gerçekten hem haylaz hem böyle söz dinlemez insanlar var. O yüzden İmam Hatip Ortaokulu tercih ederdim.” (Ö31, E, PAİHL, 11), okulun imkanları ve karma eğitim uygulanmaması sebebiyle tercih edeceğini beyan eden başka bir öğrenci: “Ederdim, okulumdan gayet memnundum, imkanları güzel, sosyal aktiviteleri yaptığınız şeyler gayet zevkliydi, erkek erkeğe ortaokula biraz daha rahat oluyor, karma eğitim yoktu, okul daha rahattı.” (Ö25, E, FL, 11), İngilizce ağırlıklı bir eğitim gördüğü için Evet diyen başka bir öğrenci: “Evet ederdim çünkü ortaokulda gördüğüm dersler, İngilizce ağırlıklı olması özellikle benim İngilizcemin gelişmesinde katkısı oldu, yine din konusunda mesela ortaokulda ben İmam Hatip okuduğum için şu an çok rahatım din derslerinde.” (Ö43, K, PAİHL, 10), şeklinde bu soruya cevap vermişlerdir ve bu soruya neden “Evet” dediklerinin sebeplerini açıklamışlardır.

“Hayır” (15) nedenlerini ise; Arapça dersinden zorlanmak ve mesleki derslerden hoşlanmamak (3), Öğretmen tutum ve davranışları (3), akademik kaygılar (2), aile baskısı (2), ahlaki ortam (2), okul idaresi tutumları (1), karma eğitim olmaması (1), din algılarındaki değişiklikler (1) şeklinde sıralayabiliriz.

Mesleki derslerden hoşlanmadığını dile getiren bir öğrenci: “Hayır çünkü din derslerini çok sevmedim.” (Ö53, K, MTAL, 10), Arapçadan zorlandığını ifade eden bir öğrenci: “Okumazdım çünkü çok zor geldi diğer ortaokullara göre. Arapça ortalamamı kötü etkiliyordu.” (Ö50, K, MTAL, 10), Öğretmen tutum ve davranışlarından memnun olmayan öğrenciler: “Hayır etmezdim yani çünkü ortalamamı düşürdüğünü düşünüyorum. Özellikle Fen Bilgisi dersi öğretmenimiz Müdür Yardımcısıydı, derse gelir EBA’yı açar, deftere yazın der, dersten çıkardı. Matematik öğretmenimle aram iyi idi ama Türkçe öğretmenim ile aram iyi değildi, bir, iki defa kitap ile başıma vurmuştu, kısacası öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnun olmadığım için tekrar İHO tercih etmezdim.” (Ö5, K, AL, 11), “Din Kültürü öğretmenimiz çok sert, katıydı. Bu sebeple tekrar İHO okumak istemezdim.” (Ö27, K, FL, 9), “Sadece şöyle tercih ederdim 2 sene giderdim kalan 7. ve 8. sınıfta veya hatta 6. sınıflar da gitmezdim sadece bir sene giderdim. O da Siyer ile Temel Deni Bilgileri öğrenmek için birazcık da Arapça. Sonuçta bunlar da bir bilgi tercih etmem için bir sebep. Ama onun dışında ortamı çok kötü, öğretmenler sürekli dövüyor, ediyor o yüzden tercih etmezdim.” (Ö48, E, AL, 11),

akademik yönden İHO'yu değerlendiren bir başka öğrenci: “Yine okumazdım galiba çünkü İHO okumasaydım daha yüksek puan alırdım belki ve daha iyi bir liseye gidebilirdim.” (Ö57, E, MTAL, 9), ailevi baskılar dile getiren öğrenciler: “Eğer babam dövmezse tercih etmezdim.” (Ö49, E, MTAL, 10), “Etmezdim, o da ailevi durumlardan dolayı. (Ö23, K, AL, 10)”, ahlaki ortamın kötü olduğunu belirten başka bir öğrenci: “Tercih etmezdim nedeni arkadaş ortamı. Aileler çocuğum iyi olsun niyetiyle gönderiyor fakat oradaki ortam felaket olduğu için, meslek liselerinden daha kötü. Sadece erkek öğrenci olması olumlu olmamış.” (Ö12, E, AL, 11), tek cinsiyetli eğitim olumsuz gören bir öğrenci: “Hayır, karma eğitime geçiş zor olduğu için.” (Ö55, E, MTAL, 9), okul idarelerinden memnun olmayan öğrenciler: “Etmezdim çünkü İmam Hatip Ortaokulunda birçok müdür yardımcısı, müdür çok fazla sert oluyor, öğretmenler de çok sert oluyor.” (Ö46, K, AL, 10), “Etmezdim ancak İmam Hatip Ortaokulu olmasından değil kendi okulumdan memnun değildim, okulun müdüründen ve öğretmen kadrosundan memnun değildim.” (Ö42, K, PAİHL, 9), dini görüşleri değişen bir öğrencide; “Dini görüşlerim büyük ölçüde değişti bu sebeple imam hatip ortaokuluyla diğer ortaokullar arasında benim için açımdan bir fark yok bu sebeple tekrar İHO tercih etmezdim.” (Ö8, E, AL, 11), şeklinde Hayır nedenlerini ifade etmişlerdir.

“Kararsız” (4) olduğunu ifade eden öğrenciler nedenlerini şu şekilde sıralamışlardır: “Bu konuda kararsız kalırdım çünkü bizim İmam Hatip Ortaokulunun öğretim olayı düzeyi çok yüksekti, yoğundu, eğitim ve öğretmen açısından iyi idi ama işte birçok insan çocuğunun daha iyi yetişmesi için oraya gönderiyor ve gönderdikleri çocuklarla çok normal olmuyordu onun için arkadaş ortamı böyle biraz garipti. Ahlaki düzeyde kötüydü, işte küfür çoktu, terbiyesiz davranışlar vardı, o yüzden kararsızım.” (Ö20, E, FL, 10), “Okulumdan memnundum ama bana sorulsaydı İHO okumak konusunda kararsızım. Diğer ortaokullar kültür derslerini daha çok görüyor bizler ise meslek derslerini daha fazla görüyorduk.” (Ö29, E, PAİHL, 9), “Bu konuda kararsızım çünkü çok iyi yönleri de vardı çok kötü yönleri de vardı mesela Arapça dilim oldu cidden bu iyi bir neden fakat normal ortaokula göre derslerden daha geri kaldığımı düşünüyorum.” (Ö47, K, AL, 9), “kararsızım.” (Ö54, K, MTAL, 9).

3.2.4. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etmeme Nedenlerine İlişkin Nitel Bulgular

Örgün eğitimlerine İHL dışındaki liselerde devam eden İHO mezunlarına “İmam Hatip Lisesini tercih etmeme nedenleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler bu soruyu farklı nedenler sunarak cevaplandırmışlardır. Cevaplar incelendiğinde İHL’lerdeki meslek dersleri hakkında olumsuz görüşler (14), İHL’yi akademik yönden yetersiz bulunması (11), İHL’lerdeki ortamı olumsuz bulma (7), LGS puanları (6), çevrelerindeki olumsuz İHL deneyimlerinin etkisi (3) gibi nedenler dikkat çekmektedir. İHL’lerdeki meslek dersleri hakkında olumsuz görüşleri (14) olan öğrencilerden bazıları meslek derslerden zorlanacağını beyan etmiş: “İmam Hatip Lisesinde ekstra din dersleri olunca biraz daha zorlanırım diye tercih etmedim...” (Ö2, E, PAL, 11), “Ben iki yıl İmam Hatip Lisesinde okudum ancak mesleki derslerinde özellikle de Arapça dersinde zorlandım, Arapça dersi ortalamamı düşürüyordu bu sebeple Anadolu Lisesine nakil yaptırdım.” (Ö14, K, AL, 11), “Hiç İHL okumak istemedim çünkü çok zor dersleri, çok fazla ezber gerekiyor, benim ezberim kötü olduğu için gitmedim.” (Ö57, E, MTAL, 9), bazı öğrenciler meslek dersler saatleri hakkında olumsuz görüş ifade etmiş: “İHL’de dini mesleki dersler ağırlıklı olduğu için kendimi diğer derslere pek vaktim az olur diye düşündüm için...” (Ö4, K, PAL, 9), İHL’de meslek dersleri fazla ve zor olduğunu düşündüğüm için tercih etmedim.” (Ö6, K, AL, 11), “Çünkü ben üniversitede İlahiyat düşünmüyorum ve İmam Hatip Lisesini düşündüğümüzde bu yönden bir sürü ek ders var, meslek dersleri var ben de ana derslerin yanında bunlarla çok zorlanacağımı düşünüp tercih etmedim.” (Ö13, K, AL, 9), “Ben etmedim, dediğim gibi çok fazla ek ders var ve bu ek derslerden de sorumlu tutuluyorlar haliyle, ben üniversite odaklı düşündüğüm için o zaman onlara da çalışırdım ama bu sefer asıl istediğim olan üniversite sınavına yeterince çalışamazdım.” (Ö22, K, AL, 10), “Meslek Lisesinde okumak istiyordum ve İHL’de din dersleri ağırlıklı olduğu için.” (Ö53, K, MTAL, 10). İHL’yi akademik yönden yetersiz bulanlardan (11) sayısal veya eşit ağırlık okumak istediği için İHL’yi tercih etmediğini beyan eden öğrencilerden bazıları: “Eşit ağırlık okumak istiyordum. İmam Hatip Lisesini akademik yönden yeterli görmediğim için tercih etmedim.” (Ö15, E, AL, 11), “Ben etmedim şöyle ki şu an istediğim gelecek planlarımı gerçekleştirmek için açıkçası sayısal okumayı tercih ettim.” (Ö18, K, FL, 11), İHL’yi hedeflerine uygun olmadığı için tercih etmediklerini beyan eden bazı öğrenciler: İmam Hatip Lisesini hedeflerime uygun görmediğim için tercih etmedim.

Hedefim İngilizce öğretmenliği olmak bu sebeple İHL tercih etmedim.” (Ö9, K, AL, 9), “Benim ilerde olmak istediğim mesleğe ve hedefine uygun değildi. Akademik yönden de başarısız bulduğum için.” (Ö28, K, FL, 11), “...ben kendi planıma daha akademik bir yönde yaptım. İmam Hatipten mezun olunca belirli bir meslek içerisinde olabiliyorsun fakat normal Anadolu'da daha çok meslek sahibi olabilirsiniz. (Ö47, K, AL, 9)” diyerek fikirlerini beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin İHL'yi tercih etmemelerinin diğer bir sebebi olan İHL'deki ortamı olumsuz bulan (7) öğrencilerden arkadaş ortamını dile getiren bazı öğrenciler: “Yani o ortam yüzünden orada gördüğüm, tecrübe ettiğim arkadaş ortamı rahatsız etti o yüzden tercih etmedim.” (Ö12, E, AL, 11), “Etmeme nedenim İmam Hatipte arkadaş ve öğretmenler iyi değillerdi, arkadaş ortamı, oradaki herkesin neredeyse böyle çok değişik davranması benim hiç hoşuma gitmiyordu bu yüzden etmezdim.” (Ö46, K, AL, 10), İHL'lerde tek cinsiyetli eğitim uygulandığı için ahlaki ortamın olumsuz etkilendiğini düşünen bazı öğrenciler: “İHL'de karma eğitim verilmediği için tercih etmedim. İHO'da okurken ilk 3 yıl sınıf sadece erkek idi ve sınıfta düzen sağlanması zor olduğu için derslere odaklanamıyordum ama 8. sınıfta kız, erkek karışık sınıf olduk ve sınıf düzeni daha iyi oldu ve bende derslere daha iyi odaklandım.” (Ö24, E, AL, 9), “... Abim benim yine toplamda 5. sınıftan 12. sınıfa kadar İmam Hatip okumuş bir insan ve bundan mağdur olduğumu düşünüyorum çünkü 40 tane erkek öğrenci bir araya koyup onların daha böyle sağlıklı bir okuma beklemek beyhude, kız-erkek olmadığı için oradaki erkekler diyor ki “işte zaten sınıfta kız, yok küfür var argo var” Herkes erkek olduğu için kimsenin kimseye herhangi bir saygısı yok orada, diğer karışık eğitimdekilere nazaran. İşte sınıfta böyle bir kız arkadaşlarım var şunu bunu yapmayalım dediğimiz hareketleri, 40 kişilik erkek grupların arasında yapıldığı zaman oradaki bazı insanlar rahatsız olabiliyorlar.” (Ö48, E, AL, 11), öğretmen tutum ve davranışlarını dile getiren öğrenciler: “Din Kültürü öğretmenimizin tutum ve davranışları sebebiyle.” (Ö27, K, FL, 9), “... öğretmenler açısından tercih etmezdim ve zaten öğretmenler de lisede mesela döverek öğretiyorlar mesela sizin başınıza bir kavga ettiğiniz, bir şey oldu, döverek öğretiyorlar öğrencilere, hâlâ devam ediyor bilmiyorum ama ben ortaokuldan bundan zarar gördüm, ortaokulda çok sıkıntı yaşadım bu yüzden tercih etmezdim diyorum.” (Ö48, E, AL, 11) şeklinde İHL tercih etmeme nedenlerini ifade etmişlerdir.

Sakarya ilimizdeki LGS puanı ile öğrenci kabul eden Proje AİHL'lerin diğer LGS puanlı öğrenci kabul eden lise türlerine göre daha düşük puanla öğrenci kabul etmesi bazı öğrencilerin (6) İHL tercih etmemelerine neden olmuştur. Bu öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Tercih etmeme nedenlerimden biri aslında tam olarak yok, Fen Lisesine gitmek istiyordum, hayalim buydu. O yüzden direkt onu seçtim. Şayet Sakarya’da Fen Lisesi düzeyinde bir İmam Hatip olsaydı onu tercih ederdim.” (Ö17, K, FL, 11), “... Şu an eğitim gördüğüm okula LGS başarılı dilimi %4,5 ile girmiştim, eğer Sakarya’da aynı başarı puanı ile öğrenci kabul eden İHL olsaydı tercih ederdim.” (Ö1, E, PAL, 9), “LGS puanım yüksek olduğu için İHL tercih etmedim, eğer Sakarya’da başarı dilimi daha yüksek bir İHL olsaydı tercih edebilirdim. Bir de şu an okuduğum okul evime yakın olduğu için.” (Ö3, K, PAL, 9), “Aslında İstanbul’daki İmam Hatibi tercih etmek istiyordum ancak uzak olduğu için ve burada o okulun dengi bir İmam Hatip olmadığı için Fen Lisesi tercih ettim.” (Ö19, E, FL, 10), “Tercih etmeme nedenim LGS puanım yüksekti, babam da Fen Lisesini tercih etmemi istedi. Bu sebeple İmam Hatip Lisesi tercih etmedim.” (Ö19, E, FL, 10). Bu cevaplardan Sakarya’da şayet daha yüksek puanla öğrenci kabul eden Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri olsaydı LGS’de başarılı olmuş öğrenciler tarafından daha fazla tercih edilebileceğini söyleyebiliriz.

Mülakata katılan öğrencilerden çevrelerindeki olumsuz bir İHL deneyimi yaşadıklarını ve bu olumsuz deneyimlerin kendilerini etkilediklerini ve bu sebeple İHL tercih etmediklerini beyan eden öğrenciler (3) görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Tercih etmeme şöyle diyeyim babam da bir yandan istedi Anadolu lisesine gitmemi çünkü abim imam hatip lisesine gitmişti ve faydasını görmedi, ondan feyz alarak ben de İHL tercih etmedim.” (Ö11, E, AL, 11), “Yani dışarıdan mesela çok kuzenlerim falan zorlandıklarını falan söylediler, sureleri ezberlemek zor gelmiş, AYT, TYT orada çok çalışılmıyormuş. O yüzden Anadolu Lisesi tercih ettim. (Ö21, K, AL, 10)”.

Bu sebepler haricinde farklı nedenler sunan öğrenciler de olmuştur. Bir öğrenci üniversite sınavında tekrar engel gelebileceğini ifade ederken: “Tercih etmeme sebebim Arapça. Bir de tekrar ileride İHL’lerin Üniversite Sınavında önüne engel konur diye tercih etmedim.” (Ö7, E, PAL, 9), başka bir öğrenci din algısının değiştiğini belirtmiş: “Tabi etmedim çünkü dediğim gibi dini görüşlerin büyük ölçüde değiştiği için benim için Anadolu Lisesi çok daha cazip.” (Ö8, E, AL, 11), başka bir öğrenci İHL’lerde kısıtlama olduğu belirtmiş: “Arkadaş çevrem burada olduğu için, bir de İHL’deki

kısıtlamalara maruz kalmamak için.” (Ö51, E, MTAL, 12), yabancı uyruklu bir öğrenci yurt dışında İHL muadili olmadığını belirtmiş: “Yabancı uyruklu olduğum için yurt dışına gitme hedefim var yurt dışında İHL dengi lise olmadığı için problem yaşayabileceğimden bir İHL tercih etmedim.” (Ö10, E, AL, 9), arkadaşları başka liselere gittiğini beyan eden başka bir öğrenci: “Ya yine ben arkadaş ortamı diyeceğim. Ben dokuzuncu sınıf tekrar İmam Hatipte okudum arkadaşlarım baktım hepsi başka bir yerlere gidiyor, yeni insanlara geldiği için onlarla yapamadım, bende bu okula nakil yaptırdım.” (Ö16, E, AL, 11), yanlış tercih yapıldığını söyleyen başka bir öğrenci: “Aslında tercih etmiştim, Kadıköy İmam Hatip'e gidecektim fakat müdür yardımcısı tercihim yaparken İngilizce bölümü yerine İspanyolca bölümünü tercih yapmış, bende İspanyolca okumak istemediğim için nakil yaptırdım.” (Ö25, E, FL, 11), kendi isteğiyle İHO tercih etmediğini ifade eden başka bir öğrenci: “Zaten İHO'ya kendi isteğimle gitmemiştim.” (Ö49, E, MTAL, 10), İHL'yi sıkıcı bulan bir öğrenci: “Derslerim iyi idi ama çok kuralcılardı ve çok sıkıcıydı.” (Ö54, K, MTAL, 9), şeklinde görüşlerini nedenselleştirmişlerdir.

3.2.5. İHO Mezunlarının İHL Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Nitel Bulgular

Mülakatımıza katılan örgün eğitimlerine İHL'de devam eden 16 İHO mezunu öğrenciye “İmam Hatip Lisesini tercih etme nedenleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar ve nedenler incelendiğine, İHO'da Aldığı Din Eğitimi Devam Ettirme (12), Akademik Yeterlilik ve Kariyer Hedefine Uygunluk (5), LGS Puanının İHL'ye Yeteri Olması (4), Aile Yönlendirmesi (3), Arkadaş Ortamı ve Çevre (2) gibi sebepler öne sürüldüğü görülmüştür.

İHO'da Aldığı Din Eğitimi Devam Ettirme (12) cevabını veren bir öğrenci: “İmam Hatip Ortaokulda öğrenimini gördüğüm din eğitimi devam ettirmek için İHL'yi tercih ettim.” (Ö34, K, AİHL, 12) cevabını vermiştir. Kariyer hedefi polislik olan bir öğrenci tercih nedenini yine din eğitimi olarak açıklamış ve şöyle demiştir: “Dini derslerden dolayı tercih ettim, ailemin de buna katkısı oldu ve kendi isteğimle de buraya geldim. Kariyer hedefimde polis olmak ve İHL'nin bu hedefime engel olduğunu düşünmüyorum.” (Ö35, K, AİHL, 10). Aile birlikte ortak karar aldığını beyan eden bir öğrenci: “Yine ailemle ortak karar alarak din eğitimi almaya devam etmek için.” (Ö37,

E, AİHL, 9) cevaplarını vererek Din Eğitimi ön plana çıkarmışlardır. Ayrıca öğrenciler cevaplarında İHO-İHL devamlılığına dikkat çekmişlerdir.

Din Eğitiminden sonra bu soruya en sık verilen cevap Akademik Yeterlilik ve Kariyer Hedefine Uygunluk (5) olmuştur. Eğitim gördüğü İHL'nin proje okul statüsünde olmasını dikkat çeken bir öğrenci: ““Öğrenim gördüğüm İmam Hatip Lise proje okulu, sayısal derslerde de iyi bir öğretmen kadrosu var, dini öğretmenler olarak da yine çok iyi bir kadrosu. Hazır ortaokul İmam Hatip okumuş iken liseyi İmam Hatip ilerletip dini bilgimi daha çok ilerlettim ama bir imam olma veya din hocası olma hedefim yok daha çok ekonomi, iktisat okumak istiyorum.” (Ö32, E, PAİHL, 10), İHL'deki din eğitimi ile birlikte akademik yönüne de vurgu yapmıştır. Ayrıca üniversite kariyerinde din eğitimi haricinde bir hedefe de İHL'nin uygun olduğuna dikkat çekmiştir. İlahiyat Fakültesini hedefleyen bir öğrenci de: “İlahiyat düşünüyorum, hafızlığımı da aynı zamanda ilerletmem gerekiyordu. Hafızlıkla beraber ilahiyata da yönelik hazırlık yönelik İmam Hatip Lisesinde konularda işleniyor. Mesela Arapça için İmam Hatip Lisesi gerekiyor bir ilahiyat okuyacak kişi için. İmam Hatip Lisesinde arkadaş ortamında çok güzel bizim için mesela hafızlık sınıfı çok güzel oluyor.” (Ö31, E, PAİHL, 11) diyerek İHL'yi hedeflediği kariyere uygun olduğu için seçtiğini belirtmiştir.

LGS Puanının İHL'ye Yeteri Olması (4) sebebiyle İHL'yi tercih ettiğini söyleyen bir öğrenci: “Benim puanım İmam Hatip'e yettiği için geldim. Sırf İHL olduğu için de tercih etmedim.” (Ö33, K, AİHL, 11) cevabını vermiştir. Başka bir öğrenci eğitim gördüğü İHL'den memnun olsa da LGS puanı İHL dışındaki bir liseye yeterli olsaydı o okulu seçmek istediğini beyan etmiştir: “LGS puanım buraya yettiği için tercih ettim ancak şu an okulumdan memnunum. Eğer puanın Anadolu Liselerine yetseydi öncelikle oraları tercih ederdim.” (Ö30, E, PAİHL, 9)

Aile Yönlendirmesine (3) vurgu yapan bir öğrenci: “Birinci ailem, ikincisi İHO müdürü sebebiyle oldu. Aslında ailem istediğim lisede okuyabileceğimi söyledi ama müdürüm tercih dönemi bizi Proje AİHL'ye yönlendirdiği için bu okulu tercih ettim.” (Ö29, E, PAİHL, 9) diyerek ailesiyle beraber İHO okul müdürünün yönlendirmesine de vurgu yapmıştır.

Arkadaş Ortamı ve Çevre (2) nedenini öne süren bir öğrenci: “Eğitim gördüğüm İHO'da ortaokul ve lise bölümleri birlikteydi ve bende bu sebeple aynı okulda okumaya

devam etmek istedim. Bir de arkadaş ortamından çok memnundum.” (Ö40, E, AİHL, 11) İHL’nin İHO’nun devamı olmasıyla birlikte arkadaş ortamının da tercihinde etkili olduğunu beyan etmiştir.

Yukarıdaki cevaplardan farklı olarak bir öğrenci cevabında İmam Hatip Kimliğine gönderme yapmıştır: “Tercih etmenin nedeni dediğim gibi dini değerlerinden uzaklaşmamak, ayrıca daha muhafazakâr bir çevremin olmasını istediğim için.” (Ö41, K, PAİHL, 9).

3.2.6. İHL Dışı Lise Öğrencilerinin İHO Mezunu Olarak Okullarında Yaşadıkları Zorluklar İlişkin Nitel Bulgular

Mülakata katılan öğrencilerden örgün eğitimlerine İHL dışındaki lise türlerinde devam eden İHO mezunlarına (41) “İHO mezunu olarak lisede yaşadığınız zorluklar varsa nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya Herhangi Bir Sorun Yaşamadım (24), Karma Eğitime Alışmakta Zorlandım (9), Önyargı ile Karşılaştım (2) gibi cevaplar verilmiştir.

Bir öğrenci: “Bir zorluk yaşamadım, namazlarımı zamanında kılabilirim, İmam Hatipten geldiğim için bir sıkıntı yaşamadım.” (Ö2, E, PAL, 11) cevabını vererek namazlarını kılabilmesine vurgu yaparak sorun yaşamadığını dile getirmiştir. Ötekileştirmeye maruz kalmadığını dile getiren bir öğrenci: “Hiçbir zorluk yaşamadım yani direkt gayet uyum sağladım kimse tarafından ötekileştirmeye falan da maruz kalmadım, benim için problem yok.” (Ö8, E, AL, 11) kolay bir şekilde uyum sağladığını dile getirmiştir. Başka bir öğrenci: “Hiçbir sıkıntı yaşamadım hatta arkadaşlarımı alıp da cuma namazına götürüyorum.” (Ö16, E, AL, 11) arkadaşlarını da namaza götürebildiğini söylemiştir. İmam Hatipten özgüvenle geldiğini söyleyen başka bir öğrenci: “Hiç zorlayan bir şey olmadı, zaten İmam Hatipten özgüvenli geldik.” (Ö25, E, FL, 11) herhangi bir sorun yaşamadığını dile getirmiştir.

Karma Eğitime Alışmakta Zorlandım (9) cevabını veren öğrencilerden biri: “Zorlandığım bir şey olmadı açıkçası sadece kız-erkek karışık bir okula geçtiğinde birazcık şey olmuştu ama onun dışında bir sıkıntı olmadı zamanla alıştım.” (Ö5, K, AL, 11) demiştir. Karma eğitime alışmakta zorlandığını beyan eden öğrencilerin çoğunluğu zamanla karma eğitime alıştıklarını beyan etmişlerdir. Örnek olarak öğrenciler: “Karma eğitim konusunda biraz sıkıntı oldu ama kısa zamanda alıştım.” (Ö7, E, PAL, 9), “Şöyle yaşadım, kız erkek karışık, karma olduğu için biraz zorlandım biraz utandım, o oldu

ama buna birkaç ay içerisinde alıştım zaten.” (Ö9, K, AL, 9) ve “İlk geldiğimde karma eğitime alışmakta zorluk yaşadım ama şu an bir sıkıntı yaşamıyor.” (Ö12, E, AL, 11) cevaplarını vermişlerdir. Öğrenciler genellikle karma eğitime alıştıklarını söylese de bir öğrenci: “Karma eğitimden dolayı utangaçlık oldu, tam alışamadım bu konuda.” (Ö28, K, FL, 11) diyerek karma eğitime tam alışamadığını beyan etmiştir. Karma eğitim sebebiyle okul ortamının İmam Hatipten çok farklı olduğunu söyleyen bir öğrenci: “Şöyle mesela biz sadece kız okulunda okuyorduk ve buraya geldiğimde karma bir eğitim gördük bu biraz beni zorladı alışma olayından dolayı. Ortam olarak çok farklıydı imam hatipte alakası yok, öğrenciler, öğretmenler, konuşulan konular çok farklı.” (Ö47, K, AL, 9) söyleyerek fikrini beyan etmiştir. Karma eğitime alışma konusunu kız öğrencilerin daha çok zikrettiği görülmüştür.

Bu cevaplar dışında iki öğrenci ise karşılaştıkları önyargıdan dolayı yaşadıkları zorluktan bahsetmişlerdir. Bu öğrenciler: “Genel olarak bir zorluk yaşamadım ancak bazı öğrencilerde bize karşı ön yargısı vardı ancak bu çok azınlık bir gruptu, bizi akademik yönden daha zayıf olduğumuzu düşünüyorlardı.” (Ö18, K, FL, 11) ve “Çok fazla zorluk yaşamadım ama az da olsa önyargılı yaklaşanlar oldu. Bir de karma eğitime alışmakta zorlandım.” (Ö52, K, MTAL, 11) önyargılı yaklaşımlara vurgu yapmışlardır.

Bazı öğrenciler ise karşılaştıkları farklı sorunları dile getirmişlerdir. İHO’da meslek derslerinin ortalamasına olumlu etki yaptığını söyleyen bir öğrenci: “İHO’da meslek dersleri not ortalamama olumlu etkisi oluyordu, lise de ise meslek dersleri olmadığı için not ortalamama olumsuz etkilendi.” (Ö10, E, AL, 9) demiştir. Cuma namazı sebebiyle derse geç kaldığını söyleyen bir öğrenci: “Birkaç sefer Cuma namazından geldiğimizde derse geç kaldık ama bir problem olmadı.” (Ö1, E, PAL, 9) sorun yaşamasa da ders saati ile Cuma Namazının çakıştığını dile getirmiştir. Bir öğrenci: “İHO’da Resim, Müzik gibi derslerde de akademik dersler görüyorduk, liseye başlayınca bu derslerden zorlandım.” (Ö1, E, PAL, 9) şeklinde cevap vererek İHO’daki okul politikası sebebiyle el ve zihin becerisi gerektiren derslerden zorlandığını ifade etmiştir. Eğitim gördüğü lisenin okul kıyafetleri sebebiyle zorluk yaşadığını beyan eden bir öğrenci: “Okulun başlarında tesettür konusunda sıkıntı yaşıyordum okul pantolonları biraz dardı, daha sonra idare ile konuşarak bu problemi çözdük.” (Ö22, K, AL, 10) yaşadığı problemin zamanla çözüldüğünü dile getirmiştir. Son olarak bir öğrenci: “Arkadaş ortamında

zorlandım, derslerde de hafif zorlandım.” (Ö53, K, MTAL, 10) söyleyerek arkadaş ortamına alışmakta zorlandığını vurgu yapmıştır.

3.2.7. Tekrar İHL Tercih Hakkında Öğrenci Görüşlerine İlişkin Nitel Bulgular

Görüşmemize katılan öğrencilere mülakatımızın son sorusu olarak “Tekrar lise tercih etme imkânınız olsaydı İmam Hatip Lisesi’ni tercih eder miydiniz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Örgün eğitimlerine İHL dışındaki liselerde devam eden öğrencilerden (41), 16’sı bu soruya Evet, 24’ü Hayır ve 1 öğrenci de Kararsızım cevabını vermiştir. Örgün eğitimlerine İHL’de devam eden öğrencilerden (16) 13’ü bu soruya Evet, 3’ü Hayır cevabını vermiştir.

Mülakatımıza katılan İHL dışındaki lise türlerinde okuyan öğrencilerden Evet (16) cevabını veren öğrencilerin nedenleri incelendiğinde; LGS Puanı Daha Yüksek İHL olsaydı (6), Ahlaki Ortam ve Karma Eğitim Olmaması (4), Akademik Seviye ve Barındırdığı İmkanlar (3) gibi nedenler öne çıkmaktadır.

LGS Puanı Daha Yüksek İHL olsaydı (6) cevabını veren öğrencilerden bazıları: “Yani edebilirdim ama LGS puanıma yakın bir İHL olsaydı.” (Ö2, E, PAL, 11), “Ya tercih etmeyeceğini düşünüyorum akademik yönden yetersiz bulduğum için ama okuduğum lise seviyesinde bir İHL olsaydı o zaman tamam tercih ederdim.” (Ö1, E, PAL, 9) ve “... Kartal Anadolu İmam Hatip buralarda olsaydı evet giderdim.” (Ö17, K, FL, 11) şeklinde sorumuzu cevaplandırmışlardır. Daha yüksek LGS puanını dile getiren öğrencilerden 1’i hariç hepsinin Merkezi Sınavla Öğrenci Kabul Eden Anadolu Liseleri ve Fen Liselerinden olduğu gözlenmiştir.

Ahlaki Ortam ve Karma Eğitim Olmaması (4) cevabını veren öğrencilerden bazıları: “Benim bir yakın akrabam da İmam Hatip Lisesinde okudu, onun dediklerine göre İmam Hatip Lisesinin bizim okulumuz gibi imkanları çokmuş ayrıca ortaokula göre öğrencilerin daha olgun olduğunu ve ahlaki yönden daha iyi olduğunu söyledi bu sebeple İmam Hatip okumak isterdim.” (Ö20, E, FL, 10), “Ben ederdim diye düşünüyorum nedenini söyleyeyim eğitim gördüğüm okula bakıldığı zaman çevre kötü, ahlak olarak bayağı kötü zaten akademik olarak belki benim sınırlarım alıyordur belki de benim sınırlarındadır onu bilemiyorum şu an ama ahlak olarak gerçekten çok kötü bir okul.” (Ö11, E, AL, 11) şeklinde cevap vererek İmam Hatiplerin ahlaki yönden daha iyi olduğuna vurgu yapmıştır. Bir öğrenci ise karma eğitim sebebiyle okuduğu okulun

ahlaki olarak kötü olduğunu: “Aslında şöyle bu okula geldikten sonra biraz düşündüm acaba geri dönsem mi çünkü çok ahlaksızlıklar gördüm, erkekler tarafından çok iğrenç şeyler gördüğüm için de İmam Hatipli olarak hoşuma gitmemişti...” (Ö9, K, AL, 9) şeklinde beyan ederek ahlaki yönden kötü olduğu için İmam Hatibe dönmeyi düşündüğü söylemiştir. Yine bir öğrenci: “Tercih ederdim eğer dersler akademik yönden daha iyi olsaydı İmam Hatip Lisesini seçerdim çünkü ortam olarak orası daha iyi böyle kız, erkek karışık bana göre değil.” (Ö16, E, AL, 11) cevabını vererek karma eğitim ortamının kendisine göre olmadığını ifade etmiştir.

Akademik Seviye ve Sahip Olduğu İmkanlar (3) öne çıkaran öğrencilerden biri: “Arkadaş ortamı olarak okuduğum okuldan memnunum ama akademik açıdan İmam Hatip Lisesini tercih etmem daha iyi olabilirdi.” (Ö12, E, AL, 11) şeklinde sorumuzu cevaplandırmıştır. Başka bir öğrenci: “Benim bir yakın akrabam da İmam Hatip Lisesinde okudu, onun dediklerine göre İmam Hatip Lisesinin bizim okulumuz gibi imkanları çokmuş ...” (Ö20, E, FL, 10) İmam Hatiplerin eğitim gördüğü Fen Lisesi gibi imkanlara sahip olduğunu duyduğu için İmam Hatibi tercih edebileceğini dile getirmiştir.

Bu nedenler haricinde İmam Hatipleri karakterine uygun olduğu için tercih edebileceğini beyan eden bir öğrenci: “Tercih ederdim, karakterime çok uygun olduğu için.” (Ö52, K, MTAL, 11), dinine bağlı olduğu için tercih edeceğini söyleyen başka bir öğrenci: “Evet ederdim, dinime bağlı olduğum için.” (Ö52, K, MTAL, 11), İmam Hatiplerin imkanları ile birlikte evine yakın İHL olsaydı tercih edebileceğini beyan eden başka bir öğrenci: “Ederdim çünkü Anadolu lisesine geçmeyi tercih etme sebebim evimin İHL’ye uzak olmasıydı, İHL’de 10 kişilik sınıfta dersane gibi bir ortam vardı keşke taşınmasaydık da İmam Hatip Lisesine gitseydim, içimde ukde.” (Ö45, E, AL, 11), karma eğitimi şart koşan bir başka öğrenci: “Karma eğitim veren bir İHL olsaydı tercih ederdim.” (Ö24, E, AL, 9), İmam Hatibe özlem duyan başka bir: “Bu konuda çok düşündüm. Aslında nakil aldırma durumunu düşündüm. İHL tercih etmek isterdim çünkü o zamanları özleyorum yani kısa bir süre olsa bile çok güzel geçmişti.” (Ö13, K, AL, 9) şeklinde nedenlerini sıralamışlardır.

“Hayır” (24) cevapları arasında herhangi bir gerekçe göstermeyen öğrenciler (7) çoğunluktadır. Gerekçe göstermeyen öğrenciler haricinde öne çıkan nedenler arasında; Öğrenim Gördüğü Okuldan Memnun Olma (5), İHL’lerde Meslek Derslerinin Yoğun

Olması (5), İHL'leri Akademik Yönden Yetersiz Görme (3), İHL'lerde Karma Eğitim Verilmemesi (3), İHO'dan Memnun Kalmama (2) gibi gerekçeler göze çarpmaktadır.

Öğrenim Gördüğü Okuldan Memnun Olan (5) öğrencilerden bazıları: “Okuduğum okuldan memnun olduğum için ...” (Ö6, K, AL, 11), “Okulumdan memnunum tekrar lise tercih etsem İmam Hatip Lisesi tercih etmezdim. “(Ö15, E, AL, 11) şeklinde cevap vermişlerdir.

İHL'lerde Meslek Derslerinin Yoğun Olması (5) gerekçesi öne süren bazı öğrenciler: “...yukarıda belirttiğim sebeplerden (Arapça Dersi ve tekrar katsayı engeli geliri korkusu) ötürü tercih etmezdim.” (Ö7, E, PAL, 9), “... İmam Hatipteyken daha çok zorlamamız gerekiyor çünkü Türkçe, Matematik gibi derslere fazla önem verilmiyor genellikle Din Kültürü, Temel Dini Bilgilere çok önem veriliyor bu yüzden de o derslerden daha fazla geri kalıyorsunuz, o yüzden tercih etmezdim.” (Ö46, K, AL, 10) ve “Tercih etmezdim, Meslek Lisesi daha kolayıma gider diye düşündüm. Din dersleri ağırlık olsun istemedim.” (Ö53, K, MTAL, 10) şeklinde Hayır cevaplarını gerçekleştirmişlerdir.

İHL'leri Akademik Yönden Yetersiz Gören (3) öğrencilerden biri: “İHL'yi hem akademik açıdan yetersiz bulduğum ...” (Ö4, K, PAL, 9) derken İHL'leri üniversite sınavına hazırlanmada yetersiz gören başka bir öğrenci: “Hayır, üniversite sınavına hazırlanmak için İmam Hatip tercih etmezdim.” (Ö21, K, AL, 10) diyerek görüşünü temellendirmiştir.

İHL'lerde Karma Eğitim Verilmemesini (3) gerekçe gösteren bazı öğrenciler: “Hayır, karma eğitime geçiş sıkıntı oluyor...” (Ö55, E, MTAL, 9) ve “İHL'yi hem akademik açıdan yetersiz bulduğum hem de karma eğitim verilmediği için tercih etmezdim.” (Ö4, K, PAL, 9) demişlerdir.

İHO'dan Memnun Kalmayan (2) öğrencilerden biri görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “Etmezdim. Ortaokuldaki tecrübem iyi değildi. Ayrıca İHL'de okuyan abimi ziyaret etmişim, ortamı beğenmemiştim...” (Ö48, E, AL, 11).

Bazı öğrenciler yukarıda saydığım nedenler haricinde farklı gerekçeler sunmuşlardır. Bir öğrenci eski dönemlerde uygulanan katsayı problemini dile getirerek: “Geçmişte yaşanan katsayı problemleri yeniden yaşanabilir diye yine İHL tercih etmezdim.” (Ö26, E, FL, 9) fikrini beyan etmiştir. Başka bir öğrenci: “Sanırım etmezdim, evet etmezdim çünkü İHL'de sadece din alanında meslek sahibi olabilirsiniz, benim

hedeflerim daha farklı.” (Ö47, K, AL, 9) İHL’nin hedefine uygun olmadığını dile getirmiştir. Cevabından İHL’den nakil yaptırdığı anlaşılan bir öğrenci: “Keşke baştan Anadolu Lisesine gelseydim.” (Ö14, K, AL, 11) şeklinde fikrini beyan etmiştir.

Bir öğrenci: “Belki, tam emin değilim.” (Ö50, K, MTAL, 10) diyerek Kararsız olduğunu belirtmiştir.

Mülakatımıza katılan İHL öğrencilerinden (16) bu sorumuza “Evet” (13) sebepleri incelendiğinde; Okul Memnuniyeti (7), Arkadaş Ortamı ve Ahlaki Düzey (3), Din Eğitimi (2) başlıklar öne çıkmaktadır. 3 öğrenci ise LGS puanları yeterli olsaydı Proje AİHL’lerde okumak istediğini dile getirmiştir.

“Evet tercih ederdim, okulumdan memnunum, çok seviyorum.” (Ö34, K, AİHL,12) ve “Evet ederdim, okulumdan memnunum, gördüğüm dersler güzel, daha rahatım burada.” (Ö43, K, PAİHL, 10) şeklindeki cevapları Okul Memnuniyeti (7) gerekçesine örnek gösterebiliriz. Hatta puanı yettiği için İHL’ye gelen bir öğrenci: “Tekrar tercih ederdim, puanım bu okula yettiği için İHL’ye gelmişim ama okulumdan şu an çok memnunum.” (Ö44, K, PAİHL, 11) zorunlu olarak İHL’ye geldiğini ancak okuldan memnun kaldığını dile getirmiştir.

Arkadaş Ortamı ve Ahlaki Düzey (3) evet cevabına gerekçe gösteren bir öğrenci: “İşte az önce dediğim gibi ederdim yani buranın hem ortamı, öğretmenleri, havası, ben normal liseden de falan gördüm de hani İmam Hatip Lisesinin bir farklı, gerçekten çok tatlı, gelmenizi tavsiye ederim.” (Ö31, E, PAİHL, 11) şeklinde sorumuzu cevaplandırırken başka bir öğrenci: “İHL’nin ortamının diğer liselere göre daha iyi olduğunu düşündüğüm için tekrar tercih ederdim.” (Ö35, K, AİHL, 10) diyerek İHL’lerdeki ortamı başka liselerle kıyaslayarak “Evet” cevabı vermektedir.

Okuldan memnun olduğunu dile getiren bir başka öğrenci: “İlk başta olsaydı tercih etmezdim ama şu anda okulumdan memnunum çünkü akademik derslerle birlikte din eğitimi görüyoruz. Bu sebeple tekrar İHL tercih ederdim.” (Ö42, K, PAİHL, 9) okul memnuniyet gerekçesini Din Eğitimi olarak göstermiştir. Din Eğitimi (2) gerekçe gösteren başka bir öğrenci: “Evet ederdim, ... gördüğüm dersler güzel, ...” (Ö43, K, PAİHL, 10) şeklinde cevap vererek İmam Hatipte gördüğü dersleri övmektedir.

Başka bir öğrenci: “Yani tekrar lise tercih etme imkânım olsaydı tabii İmam Hatip Lisesini gerçekten tercih ederdim fakat puanım yetseydi daha da üst veya şehir dışındaki

İHL'lere gitmek isterdim.” (Ö38, E, AİHL, 9) şeklinde cevap vererek yine İHL tercih edeceğini ama daha yüksek puanlı bir İHL'ye gitmeyi tercih edeceğini belirtmiştir.

Sorumuza “Hayır” (3) cevabı veren İHL öğrencilerinin “Hayır” sebebi; Akademik Yetersizlik ve Meslek Derslerinin Yoğunluğu olduğu görülmektedir. Bu öğrenciler: “İHL'yi akademik yönden yetersiz bulduğum için lise tercih ederdim. Meslek derslerinin fazla olması akademik yönden olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Meslek derslerden üniversite sınavında sorumlu olmadığımız için diğer derslere zaman ayırmamızda sıkıntı olabiliyor.” (Ö39, E, PAİHL, 10), “Ya ortaokul olarak İHO tercih ederdim ama İmam Hatibi Lisede tercih etmezdim çünkü üniversite ilahiyat okuyacak biriyseniz İmam Hatip tercih edilebilir ama başka şeyleriniz varsa biraz bu dini dersler daha zaman kaybı yaratıyor insana son sınıflarda, o yüzden ilahiyat okumak istemediğim için istemezdim.” (Ö33, K, AİHL, 11), cevaplarını vermişler, bir öğrenci ise bu soruya hem “Hayır” hem de “Evet” cevabını vermiştir: “Tercih etmezdim çünkü İHL'de meslek dersleri sebebiyle daha fazla ders yükü var ancak şu an öğrenim gördüğüm İHL'de özellikle kültür dersi öğretmenlerinden çok memnunum bu sebeple tercih ederdim.” (Ö29, E, PAİHL, 9).

SONUÇ

İmam Hatip Ortaokulu mezunlarının lise tercihlerini etkileyen faktörleri araştıran bu çalışmada öğrenci görüşlerine dayanılarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmamızın ilk maddesine İHL çalışma grubunda katılımcıların yarısından fazlası ailesinin yönlendirmesiyle İmam Hatip Ortaokulunu tercih ettiklerini bildirmiştir. İHL dışındaki çalışma grubunda ise aile yönlendirmesiyle İHO tercih ettiğini beyan edenlerin oranı %42,7 ölçülerek İHL grubuna göre daha düşük çıkmıştır. Ancak her iki çalışma grubunda da kendi isteğiyle ve akademik eğitimle birlikte din eğitimi görmek için İHO tercih edenlerin toplamı aile yönlendirmesi ve diğer sebeplerin toplamından daha düşüktür. İHO tercih sebeplerinde nicel çalışmamızda aile yönlendirmesi ile diğer seçenekler arasında fark büyükken nitel çalışmamızda aile yönlendirmesiyle ile din eğitimi etkenleri birbirine yakın çıkmıştır. Özellikle nitel çalışmamızda aile yönlendirmesiyle İHO tercih edenlerin büyük bir kısmının, kendi görüşlerinin de alındığı ve ortak kararla İHO tercih ettiklerini beyan etmişlerdir. Ancak az da olsa bazı öğrenciler kendileri istemedikleri halde aile yönlendirmesiyle İHO tercih ettiklerini de ifade etmişlerdir. Nitel çalışmamızda İmam Hatip Okullarının din eğitimi imkânı vermesi, ahlaki ortamları ve akademik kaliteleri öğrencilerin tercihlerini olumlu etkilediği gözlenmiştir. Sonuç olarak on yaşında ilköğretimden mezun olan bir öğrencinin ortaokul tercihinde ailesinin yönlendirmesi oldukça doğaldır. İbrahim Aşlamacı'nın 2015/2016 eğitim öğretim yılında 12 ilde 26 İmam Hatip Ortaokulunda toplam 3738 öğrenci ile yaptığı "Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi" isimli araştırmasında İHO Tercih Sebepleri maddesine katılan öğrencilerin %51,9'u Kendi İsteği, %31,7'i Aile İsteği cevabını vermişlerdir.²¹⁸ Fikriye Rana Kara'nın İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri başlıklı Konya ilinde 2015/2016 eğitim öğretim yılında 6 ayrı İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim gören 7. sınıf 285 öğrenci velisi ile yaptığı çalışmada Çocuğunuzun İHO'ya gönderilmesinde kim etkili olmuştur? sorusuna katılımcıların %56,6'sı Ailece ortak kararımız, %26,3'ü Çocuğumun kendi tercihi cevabını vermiştir.²¹⁹ Nicel araştırmamızda Aşlamacı'nın

²¹⁸ Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi, 144.

²¹⁹ Fikriye Rana Kara, İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2016), 63.

bulgularından farklı bir sonuç çıkmıştır. Araştırmamızın çıktıları Kara'nın bulgularına yakın çıkmıştır. Özellikle Aşlamacı'nın araştırma evrenin daha büyük olması ve iki araştırma arasındaki zaman farkı sonuçların farklı çıkmasına sebep vermiş olabilir.

İHO mezunlarının İHO meslek dersleri hakkındaki görüşlerini sorduğumuzun araştırmamızın ikinci maddesinde her iki araştırma grubunda da Arapça dersi hariç diğer derslerden en az %66,9 ile en çok %84,3 oranlarında memnuniyet cevapları ile karşılaşılmıştır. Ancak bu oranlar Arapça dersinde %29,8'e kadar düşmektedir. Öğrencilerin kültür dersleri hakkında görüşlerini irdelediğimiz üçüncü maddemizde İHL grubunda ortalama %67,85, diğer liseler grubunda ortalama %59,5 oranlarında derslerden memnun olduklarını belirten seçeneğini tercih etmişlerdir. Her iki madde karşılaştırıldığında öğrenciler her iki çalışma grubunda da ortalama olarak meslek derslerinden kültür derslerine göre daha memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ancak araştırmamızın dördüncü maddesinde en çok sevilen dersler arasında öğrenciler meslek derslerini beyan etmemişler, her iki çalışma grubunda da ilk üç ders kültür derslerinden seçilmiştir. En sevmediğiniz dersler de ise İHL öğrencileri en sevmediği ikinci ders olarak Arapça dersini ifade etmiş ve diğer seçeneklerde kültür derslerinden tercih etmişlerdir. İHL dışındaki diğer liseler çalışma grubunda en sevmediğiniz ve en zorlandığınız dersler maddesinde ise ilk iki seçenekte Arapça dersi zikredilmiş diğer üçüncü ders olarak da kültür derslerinde seçimde bulunulmuştur. Bu sonuçlardan İHL tercih etmeyen öğrencilerin İHO dönemlerinde en az memnun oldukları, en sevmedikleri ve en çok zorlandıkları dersin Arapça dersi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitel araştırmamızda nicel sonuçlara benzer sonuçlara ulaşılmış, en çok sevilen ders Matematik, en az sevilen ders Arapça olmuştur. Öğrenciler derslerin sevilmesinde veya sevilmemesinde öğretmen tutum ve davranışlarının etkili olduğu dile getirmişlerdir. Nitel araştırmada genel olarak en çok sevilen ve en az sevilen derslerinin lise tercihinde olumlu veya olumsuz etkisinden bahsetmemişler ancak bazı öğrenciler Arapça dersi sebebiyle İHL tercih etmediğini dile getirmiştir. Aşlamacı'nın araştırmasında da benzer soru İHO öğrencilerine yöneltilmiş ve öğrencilerin en çok sevdikleri ilk üç ders; Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri dersleri olmuştur. Öğrencilerin en sevmedikleri ilk üç ders ise; Matematik, Arapça, İngilizce dersleridir. Öğrencilerin yarısı Matematik dersini severken yarısının sevmediği görülmektedir. Arapça dersi hariç en sevilmeyen üç ders arasında din dersleri bulunmamaktadır. Öğrencilerin en çok zorlandıkları üç ders ise;

Matematik, İngilizce ve Arapça gelmektedir.²²⁰ Öğrencilerin en çok zorlandıkları ve en sevmedikleri dersler arasında ilişki dikkat çekicidir. Araştırmada öğrencilerin din derslerine karşı tutumları da ölçülmüş ve yüksek düzeyde olumlu bir sonuç çıktığı görülmektedir.²²¹

Arapça dersinde diğer meslek derslerine göre öğrencilerin çoğu tarafından düşük memnuniyet düzeyinin çıkmasının ana sebebi öğrencilerin eğitim, öğretim ve gündelik hayatları boyunca diğer meslek derslerine göre en az etkileşime geçtikleri dersin Arapça olmasından kaynaklanabilir. Öğrenciler gerek ilkökul hayatları olsun gerekse okul dışı hayatlarında olsun İHO öncesi Arapça dersi ve lisanı ile çok az etkileşime girmektedirler. En fazla Arapça lisanına yakınlaştıkları alan yaz kuran kurslarında veya farklı mekanlarda aldıkları Kur'an-ı Kerim dersleri olmaktadır. Ancak Arapça yabancı dil dersi ile Kur'an Arapçasının öğretimi arasında çok büyük farklar vardır. Kur'an öğrenimi sırasında Arapçanın daha çok okunuşu üzerine çalışılırken, Arapça dersi bir yabancı dil dersi olduğu için, okuma, yazma, dinleme ve konuşma üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Öğrencide bu yöntem yabancı olduğu için bu dersten memnuniyeti azalmaktadır. Diğer bir sebep ise dersin haftalık saatine oranla müfredat yükünün ağır olmasıdır. Arapça dersi yıllık planı, kazanımları ve ders kitap-materyalleri incelendiğinde ders programında haftalık 2 saat ders saatinin çok az olduğu görülecektir. Bu kadar geniş bir müfredat haftada 2 saatte öğrenciye öğretilmeye kalkıldığında öğrenci bu yükün altında ezilmekte bu da dersin memnuniyet düzeylerine yansımaktadır. Yapılan bir araştırmada Arapça öğretmenlerinin, Arapça dersinin genel amaçlarının gerçekleşmemesinin ana sebeplerinden birinin ders saatinin az oluşunu göstermişlerdir.²²² Yine yapılan başka bir araştırmada Arapça öğretmenlerinin bazıları müfredatta istenilen kazanımlara ulaşılmasının iki saatte imkânsız olduğunu dile getirmiştir.²²³ 2020/2021 eğitim öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesi Şehit Cengiz Polat İmam Hatip Ortaokulu'nda 280 öğrenci ile Arapça Dersi ile ilgili yaptığı

²²⁰ Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi, 160-164.

²²¹ Aşlamacı, Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi, 166.

²²² Osman Arpaçukuru, "Arapça Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Bir Alan Araştırması (Tekirdağ İli / Süleymanpaşa İlçesi Örneği)", Tekirdağ İlahiyat Dergisi 4/1 (2018), 182.

²²³ Fatih Kaya, "İmam Hatip Ortaokulu Arapça Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Stufflebeam'in Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün (CIPP) Modeline Göre Değerlendirilmesi", Marife Dini Araştırmalar Dergisi 22/2 (2022), 620.

araştırmada öğrenciler Arapça ders saatinin yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir.²²⁴ Arapça dersinde öğrencilerin zorlanmalarında diğer bir etken ise Arapça lisanı ile Türkçe arasındaki farklardan kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Türkçede birçok Arapça kelime kullanılsa da, kullanılan alfabenin farklı ve Arapça cümle yapısının Türkçeye göre tam zıt bir şekilde oluşu, Türkçenin eklenmeli, Arapçanın ise türemeli ve vezinli bir dil olması, Arapçada kelimeler müzekker ve müennes olarak iki cinse ayrılırken, Türkçede böyle bir ayrımın olmaması, Arapçada zamirler tekil, tesniye (ikililik) ve çoğunluk diye ayrılırken Türkçede tesniye (ikililik) bir zamirin olmaması gibi birçok farkın olması öğrencilerin Arapça dersinde zorlanmalarına ve memnuniyet düzeylerinin düşmesine sebep olmaktadır.

Araştırmamızın beşinci maddesi İHO mezunlarının İHO tecrübelerinden sonra tekrar İHO tercih edip etmeyecekleri sorusuna İHL öğrencileri en çok evet cevabını vermiştir ancak evet cevabının oranı çoğunlukta değildir. Hayır ve kararsızların oranının toplamı % 57,3 olarak ölçülmüştür. İHL dışındaki liselerde ise bu oran %66,6'ya yükselmektedir. Yine İHL dışındaki liselerde en çok hayır seçeneği tercih edilmiştir. Nicel araştırmada katılımcıların çoğunluğu beşinci maddemizde evet cevabını tercih etmese de nitel araştırmada her iki çalışma grubunda da katılımcıların çoğu evet cevabını vermiştir. Özellikle nicel araştırmamızda İHL dışındaki liseler çalışma grubunda İHO'da tekrar okuma sorusuna hayır ve kararsız cevaplarını veren öğrencilerin oranı evet cevabı oranından daha yüksek çıksa da her iki anket grubunda İHO'dan memnuniyet düzeylerinin yüksek çıktığı görülmüştür. Yine mülakat sorularına verilen cevaplarda öğrencilerin daha yüksek oranda tekrar İHO'yu tercih edebileceklerini beyan etmeleri göz önüne alınırsa, öğrencilerin İHO'da tekrar tercih edip/etmeme sorusunu değerlendirirken öğrenim gördükleri okul ortamından etkilenme ihtimalleri göz ardı edilmemelidir.

Öğrencilerin İHO tercihlerini etkileyen faktörlerin, İHO tekrar tercih etme/etmeme sonuçlarına etkisini irdelediğimizde; İHL ile İHL dışındaki liselerde, İHO okullarını kendi isteğiyle tercih ettiğini beyan eden öğrencilerinin çoğunluğunun İHO okullarını tekrar tercih edebileceğini söylerken, aile yönlendirmesi ile İHO tercih eden

²²⁴ Kübra Ulukavak, Öğrenci Bakış Açısından İmam Hatip Ortaokulunda Arapça Öğrenimindeki Başarısızlık Nedenleri Üzerine İnceleme (Yenimahalle/ ANKARA Örneği) (Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal İlimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2022), 123-129.

öğrencilerin çoğunluğunun İHO tekrar tercih etmeyeceklerini dile getirmiştir. Bu ifadelerle göre ailelerin öğrencileri İHO'ya yönlendirirken çocuklarını aldıkları karara ortak etmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle nitel araştırmada kendi fikri alınmadan aile yönlendirmesiyle İHO'yu tercih ettiğini dile getiren öğrencilerin İHO'da tekrar okumak istemedikleri gözlenmiştir. Ayrıca lise tercihlerinde İHL'yi tercih etmeyen öğrencilerin sadece %27,8'i İHO'yu tekrar tercih edebilecekleri söylemesi, İHO tekrar tercih etmem diyenlerinin büyük bir çoğunluğunun lise tercihlerinde İHL dışındaki lise türlerine yöneldikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızın altıncı maddesinde öğrencilerin İHO'dan memnuniyet durumları yedi başlıkta değerlendirilmiş ve öğrencilerin her iki çalışma grubunda da bir başlık hariç yüksek düzeyde İHO'dan memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler sadece sportif yönden İHO'dan orta düzeyde memnun oldukları görülmüştür. Yapılan bir araştırmada da²²⁵ öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersinin ders saatinin az olduğunu ve daha fazla olması gerektiğini dile getirdikleri görülmektedir. Özellikle beden eğitimi ders saatinin diğer ortaokullar göre az olması öğrencilerin memnuniyetini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca İHO ve İHL kademelerinin birlikte verildiği okul binalarında spor sahalarının öğrenciler için yetersiz geldiği gözlenmiştir. İHL dışındaki liselerde öğrenim gören İHO mezunlarının İHO memnuniyet ortalamaları ile İHL okuyan İHO mezunlarının İHO memnuniyet ortalamaları karşılaştırıldığında ortaya ilginç bir sonuç çıkmaktadır. Bu sonuçlardan İHL dışındaki liselerde öğrenimlerine devam eden İHO mezunlarının tüm memnuniyet kriterlerinde İHL'ye devam eden İHO mezunlarından İHO'dan daha memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Bunun sebebinin yapılan görüşme ve gözlemlere dayanarak İHL dışındaki liseler çalışma grubundaki öğrenciler İHL'de okumadıkları için İHO dönemlerini daha objektif, İHL öğrencilerinin ise İHL'de yaşadıkları bazı memnuniyetsizliklerinden etkilenecek İHO dönemini objektif değerlendirmediklerini kanımsındayım.

İHL öğrencilerinin İHL tercih sebepleri anketimizin yedinci maddesinde 15 ifade ile ölçülmüştür. Öğrencilerin en çok katıldıkları ifade aile yönlendirmesi olmuştur. Daha sonra en çok katılınan ifade kendi isteğimle ifadesi olmuştur. Her iki ifadeye de

²²⁵ Mehmet Yağmur, İmam-Hatip Ortaokulu Meslek Dersleri Öğretmenleri, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri ile Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Görüşleri (Malatya: T.C. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2020), 77,78.

%50'nin üzerinde evet cevabı verilmiştir. İbrahim Aşlamacı'nın 2015-2016 eğitim öğretim yılında 12 ilde 3775 İmam Hatip Lisesi öğrencileri yaptığı “Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet” başlıklı araştırmasında Öğrencilerin İHL Tercih Sebeplerine Göre Dağılımı başlığında %40,3 ile en fazla tercih edilen şık Kendi İsteğimle olmuştur.²²⁶ Fatih Çınar'ın 2017/2018 eğitim öğretim yılında Isparta İlindeki İmam Hatip Liselerinde okuyan 489 öğrenci ile yaptığı araştırmasında Tercihinde etkili olan kişi sorusuna katılımcıların %60,9'u Ailemin isteği ile geldim ve Ailem ve benim ortak kararımız cevaplarını vermiştir.²²⁷ Araştırmamızda İHL grubunda İHO'da okumayı kendi isteğiyle tercih ettiğini beyan eden öğrencilerin %83,8'nin İHL'de okumayı kendim istedim ifadesine evet cevabı verdiği görülmektedir. Aynı ifadede bu oran İHO'da okumayı aile yönlendirmesiyle tercih edenlerde %29'a düşmektedir. Aile yönlendirmesiyle İHO'da okumayı tercih eden öğrencilerin %83,9'u İHL'de de aile yönlendirmesiyle tercih ettim ifadesine evet demiştir. Ayrıca araştırmamızın beşinci maddesinde İHO'yu tekrar tercih etmem diyen İHL öğrencilerinden %77'si İHL'yi aile yönlendirmesiyle tercih ettim ifadesine evet demiştir. Kısacası İHO tercih sebepleri ile İHL tercih sebepleri arasında paralellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızda aile yönlendirmesi ve kendi isteğimle İHL tercih ettim ifadelerinde sonra %45,6 ile en çok evet cevabını verilen ifade, akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi ifadesi olmuştur. Erikoğlu'nun araştırmasında da Dini Derslerle Beraber Diğer Derslerin Öğretildiği Bir Okul Olması ifadesine katılımcıların %66,3'ü olumlu cevap vermiştir.²²⁸ Bu sonuç İmam Hatip Okullarının Din Eğitimi ve Beşerî ve Fenni Bilimler Eğitimini birlikte vermesinin tercih edilmesindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Çınar'ın araştırmasında da İHL'yi tercih nedenleri sorusuna en çok İyi bir dini eğitim almak için cevabı verilmiştir.²²⁹ Nitel araştırmamızda öğrenciler ağırlıklı olarak İHO'daki din eğitimi devam ettirmek için İHL tercih ettiklerini beyan etmişlerdir.

İHL dışındaki liselerde, İHL tercih etmeme sebebi olarak İHL'deki meslek derslerinin ilgilerini çekmemesini göstermişleridir. Bu öğrenci grubu İHL'de öğrenim görmemişler bu sebeple İHL'deki meslek derslerini birebir tecrübe etmemişlerdir. İHL'deki meslek

²²⁶ İbrahim Aşlamacı, Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2017), 31.

²²⁷ Çınar, “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”, 1249.

²²⁸ Erikoğlu, İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler, 190.

²²⁹ Çınar, “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”, 1249.

dersleri hakkındaki görüşlerini İHO'daki meslek dersleri tecrübeleri oluşturmaları beklenmektedir. Bu sebeple ankete katılan öğrencilere İHO kültür dersleri ile İHO meslek dersleri hakkındaki görüşleri sorduğumuz araştırmamızın ikinci maddesine öğrencilerin çoğunluğu Arapça dersi haricindeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı ve Temel Dini Bilgiler derslerinde memnun olduklarını beyan etmişlerdir. Yine aynı madde de İHL dışındaki liselerde katılımcıların sadece %11'i meslek derslerinin ilgilerini çekmediğini dile getirmiştir. Bu sonuçlara göre diğer liselerdeki öğrencilerin, İHL meslek dersleri hakkındaki görüşlerinin daha çok algılardan oluştuğu kanaatindeyim.

İHO mezunlarının İHL'yi tercih etmemelerindeki sebepler arasında en çok "Evet" oranına ulaşan ikinci ifade, İHL'lerin akademik açıdan başarılı bulunmamasıdır. Gerek anketimizin son sorusuna verilen açık uçlu cevaplardan, gerekse mülakatta verilen beyanatlardan öğrencilerin İHL'leri akademik yönden başarısız bulmalarını meslek derslerine bağladıkları görülmektedir. MAK Danışmanlık Şirketi ve Yeditepe Üniversitesinin 2020 yılında yaptıkları "Gençlik Araştırması'nda" "Hangisi Sizi En İyi Tanımlıyor?" sorusuna katılan gençlerin %50,2'si "kendim için yaşıyorum, başkası için değil" cevabını verirken, sadece %12,6'sı "dini ve manevi değerlerim için yaşıyorum" cevabını vermemiştir.²³⁰ Aralık 2021 ve Mayıs 2022 tarihleri arasında yapılan bir araştırmada Türkiye'de dindarlık algısının gençler arasında diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu ölçülmüştür. Yine aynı araştırmada gençlerin 5 vakit namaz kılma oranları diğer yaş gruplarına göre en düşük seviyededir.²³¹ Bu araştırmalardan gençleri din olgusunu gitgide günlük hayatlarında bir etken olmaktan çıkardıklarını ve bu sebeple yaşamadıkları dinin eğitimini bir külfet ve özellikle üniversite sınavına hazırlanmada bir engel olarak gördüklerini anlaşılmaktadır. Osman Aslan'ın Karaman il merkezinde İHO mezunu İHL dışındaki liselerde öğrenim gören 350 öğrenci ve 30 öğrenci velisiyle yaptığı "İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Etmeme Sebepleri (Karaman İli Örneği)" başlıklı araştırmasında İHL meslek derslerinin üniversite sınavında çıkmaması sebebiyle İHL tercih etmedim ifadesine katılımcılar katılıyorum seçeneğini daha çok tercih etmeleri de savımızı

²³⁰ "MAK Danışmanlık Gençlik Araştırması", Mak Danışmanlık A.Ş. (blog), 2020, 27.

²³¹ Zübeyir Nişancı, Sayılarla Türkiye'de İnanç ve Dindarlık (İstanbul: Türkiye İnanç ve Dindarlık Araştırması (TİDA), Uluslararası İslam Düşünce Enstitüsü (International Institute of Islamic Thought [IIIT]) ve Mahya Yayınları, 2023), 38-44.

desteklemektedir.²³² İHL tercih etmeme nedenlerindeki diğer ifadelerin hiçbirine %50'nin üzerinde evet cevabı çıkmamıştır. Nitel araştırmamızda da öğrenciler meslek dersleri hakkında olumsuz görüşleri ve İHL'yi akademik yönden yetersiz görme etkenleri en çok zikredilen sebepler olmuştur.

Araştırmamızın 8. maddesinde İHL öğrencilerine İHL'deki din eğitimini yeterli bulup bulmadıkları sorulmuş ve öğrenciler din eğitimini yüksek oranda yeterli bulduklarını beyan etmişlerdir. Mustafa Mücahit'in Sivas'ta 2016 yılında 640 öğrenci ile yaptığı “Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)” başlıklı araştırmada öğrencilerin çoğunluğu Mesleki Arapça dersi hariç diğer meslek derslerini sevdiğini dile getirmiş ancak meslek derslerinin seçmeli olması durumunda katılımcıların yaklaşık %40'nın meslek derslerini tercih etmeyeceklerini beyan etmiştir.²³³ Kanımızca öğrenciler araştırmamızda bu maddeyi daha çok ders saati ve çeşitliliği yönünden yeterli görmektedirler. Ancak İHL'lerdeki Meslek Dersleri kalite açısından yeterlilikleri tartışmalıdır. Konumuzda ilgili yapılan bir literatür taraması araştırmasında İHL öğrencilerin yeteri düzeyde mesleki yeterliliklerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.²³⁴ Mesela İmam Hatip Lisesinden diploma alan bir kişiyi Diyanet İşleri Başkanlığı ek sınavlara ve eğitimlere tabi tutmak ihtiyacı duymaktadır. Ya verilen diplomada bir sorun vardır ya da kurumlar gereksiz ek yüklerle sebep olmaktadır. Ne yazık ki verilen diplomalar yeterli görülmediği için ek tedbirlere başvurulmaktadır. Eğer verilen diploma yeterlilik sağlamıyorsa bu sistem neden sorgulanmamaktadır? Eğer bir İHL mezunu İmamlık, Muezzinlik yapmaya yeterli bulunmuyorsa İHL'lerdeki din eğitimi kalite açısından sorgulanması gerekmektedir. İHL öğrencileri İHL'deki kültür derslerini de yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek oranda kültür dersleri yeterli görmektedirler.

²³² Osman Aslan, İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Etmeme Sebepleri (Karaman İli Örneği) (İstanbul: T.C İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2022), 41.

²³³ Mustafa Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi 41/1 (2017), 76, 77.

²³⁴ Muhammet Fatih Genç, “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”, Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi 7 (2019), 161.

Nicel araştırmamızda İHL dışındaki liselerde öğrenim gören İHO mezunlarının çoğunluğu öğrenim gördüğü lisede İHO mezunu olarak zorluk/lar ile karşılaştıklarını dile getirirken, nitel araştırmamızda öğrencilerin çoğunun herhangi bir zorluk yaşamadığını dile getirmesi nicel ve nitel araştırma yöntemlerinde kaynaklanan bir sonuç olabilir. Nicel araştırma aracı olan anketi öğrenci kendi başına doldururken, nitel araştırma aracı mülakat sırasında öğrencinin karşısındaki muhabata sözlü olarak görüşlerini aktarması yaşadığı zorlukları dile getirme konusunda çekimser kalmasına sebep olmuş olabilir. Nicel ve Nitel araştırmamızın sonuçlarından öğrencilerin en çok karma eğitime alışmakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca erkek öğrenciler kız öğrencilere göre karma eğitime alışmakta daha fazla zorlandıklarını dile getirmiştir. Nicel araştırmamızda öğrencilerin yaklaşık %40'ı öğrenim gördükleri liselerde İHO mezunu olarak herhangi bir sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmamızın son maddesi tekrar İHL tercih eder miydiniz sorusuna İHL öğrencilerinin %41,8'i, İHL dışındaki liseler öğrencilerinin sadece %8'i evet cevabını vermiştir. İHL öğrencilerinin yarısından fazlası bu sorumuza Hayır derken, diğer liselerde bu oran %90 yakına yükselmektedir. Ancak nitel araştırmamızda diğer liselerde evet ve hayır cevapları arasındaki fark çok daha az, İHL öğrencilerinde ise evet cevabı hayır cevabından çok daha yüksek çıkmıştır. Nicel araştırmamızda evet ve hayır gerekçeleri öğrenciler tarafından açık uçlu şekilde gerekçelendirilmiştir. İHL'de evet gerekçelerinde okuldan memnun olma, din eğitimi ve ahlaki gerekçeler başı çekmektedir. Nitel araştırmamızda benzer evet gerekçeleri dile getirilmiştir. Diğer liselerde az olsa evet diyenler, din eğitimi, öğretmen-öğrenci ilişkileri, arkadaş ortamı gerekçelerini en çok dile getirmişlerdir. Nitel araştırmada ise LGS puanı daha yüksek olsaydı tercih ederdim gerekçesi başı çekmektedir. Hayır gerekçeleri irdelendiğinde ise her iki çalışma grubunda meslek dersleri ile ilgili sebepler özellikle de meslek derslerinin akademik ve üniversitesi sınav başarısını olumsuz etkilediği düşüncesi en çok dile getirilen gerekçeler olmuştur. Nitel araştırmamızda benzer gerekçeler dile getirilmiştir. Meslek derslerine karşı bu tutumun bir sebebi eğitimcilerin meslek derslerine olan yaklaşımıdır. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün veya ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğü Şube Müdürlüklerinin düzenlediği seminer ve toplantılarda özellikle ilgili Milli Eğitim Şube Müdürleri meslek derslerine karşı öğrenci tutumlarını not kaygılarına indirmekte, öğrencilere yüksek not verilerek sorunların çözüleceğini dile

getirmektedirler. Zaten genelde öğrencilerin en yüksek notları da meslek derslerinde almaktadır ama sorunlar çözülmemekte, öğrencilerin din eğitime karşı tutumları değişmemektedir. Çünkü sorunların ana kaynağı düşük notlar değildir. Hatta yüksek not vermek için sınavların kolaylaştırılması, sınavsız veya ödevsiz yüksek notlar verilmesi öğrencilerin dersi önemsiz görmelerine sebep olmakta bu da din eğitimi gereksiz görmelerine sebep olmaktadır. Buradan sınav temelli bir eğitim benimsenmesi gerektiğini savunduğum kanısı oluşturulmamalıdır. Vurgulamak istediğim nokta, ders sınavlarının kolaylaştırılmasının aynı zamanda öğrenci gözünde dersin önemsizleşmesine sebep olmasıdır.

Araştırma sonuçları ışığında şu önerilerde bulunulabilir;

- İHO ve İHL tercihlerinde aile yönlendirmesi önemli bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Elbette ailelerin evlatlarını yönlendirmelerinde problem yoktur. Ancak bu yönlendirme zorlamaya döndüğünde beklenen kazanımlar elde edilmesi bir tarafa öğrencilerde ters tepkilere sebep olabilmekte, öğrenciler İHL'lere karşı tepkisel davranışlar gösterebilmekte bu da eğitim hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Aileler öncelikle İHO veya İHL yönlendirmelerini tercih dönemlerinde değil daha önce evlatlarının gönüllerine ve zihinlerine bir tohum gibi ekmeli, sevgi ile beslemeli, aldıkları kararlara çocuklarını ortak etmelidirler. Yoksa tercih veya kayıt dönemi “ben dedim, oldu” yaklaşımı çocuklar üzerinde birçok olumsuzluklara sebep olmakta, çocuklar bırakın İHL'lerden, dinlerinden bile soğuyabilmektedirler. İHL'de okumayı kendi tercih eden öğrencilerin çoğunluğunun tekrar İHL'leri tercih edebileceğini beyan etmesi öğrencilerin gönüllü olarak İHL okuduklarında memnuniyetlerini arttığını göstermektedir.
- İHO'da en çok zorlanılan ve en az memnun olunan ders Arapça dersi olmuştur. Öncelikle insan bilmediğinin düşmanıdır. Bilgi, iletişim, etkileşim ve meşguliyet birçok sorunun çözümüdür. Arapça lisanı öğrenciler için etkileşim açısından İngilizceye göre daha az karşılaştıkları bir lisandır. Türkçede birçok Arapça kelime mevcuttur ama öğrenciler bunun farkında değildir. İHO'ya gelen öğrencilerin birçoğu ilk kez Arapça ile karşılaştığı için derste hem zorlanmaktalar hem de derse önyargılı bir şekilde yaklaşmaktadırlar. 5. sınıfın başlarında eğer öğrenciler bu önyargıları yıkamazlarsa derse karşı soğuklukları artarak devam etmekte bu da Arapça dersine karşı olumsuz tutumlara sebep olabilmektedir. 2017-2018 öğretim

yılında pilot olarak belirlenen bazı İHO’larda 5. sınıflarda haftalık 14 saat yabancı dil dersi eğitimi verilmeye başlanmıştır.²³⁵ Arapça dersinde yaşanan sorunları minimize etmek için İngilizce dersi için uygulanan yõteme benzer şekilde İHO’larda 5. sınıflarda Arapça ağırlıklı bir ders programı tasarlanabilir. Böylelikle öğrenciler Arapça dersi ile daha fazla meşgul olur, etkileşim ve dil öğrenimi ile dili kullanma becerisi artar ve öğrencilerin ön yargıları kırılabilir. Arapça dersinden sonra öğrencilerin en az memnun oldukları ders Kur’an-ı Kerim dersi olmuştur. Kur’an-ı Kerim dersi diğer derslere göre öğrenim metodu çok farklıdır. Diğer derslerde tüm sınıfa hitap etmek ve kapsayıcı bir ders yapmak mümkünken, Kur’an-ı Kerim dersinde öğreticinin tüm öğrencilerle tek tek ilgilenmesi gerekmektedir. Özellikle öğrenci İHO öncesi Kur’an eğitimi almamış ve Kur’an okumayı bilmiyorsa bu öğretici açısından birçok zorluğa ve probleme sebep olabilmektedir. Bir de bu kadar zorlukla beraber ders saatinin haftada sadece 2 saat olması hem öğretici açısından hem de öğrenciler açısından dersin verimini olumsuz etkilemektedir. Eğer 5. sınıflarda Arapça ve Kur’an-ı Kerim derslerinin ders saati artırılırsa öğrenciler hem Arapça hem de Kur’an-ı Kerim dersinde sağlam bir temele sahip olurlar, bu da din eğitimi açısından kaliteyi ve memnuniyeti artırabilir.

- İHL’deki meslek derslerine karşı olumsuz algıyı ortadan kaldırmak için öncelikle din eğitimi alanındaki yöneticilerin ve öğretmenlerin meslek derslerine gerekli önemi vermesi gerekmektedir. Bu sebeple meslek dersleri tüm etkenleri ile diğer derslerden farklı bir şekilde ele alınmamalıdır. Nasıl Matematik, Edebiyat, Beden Eğitimi vb. önemli derslerse Tefsir, Hadis, Akaid vb. dersleri de önemli olduğu öğrenciye hissettirilmelidir. Mesela üniversite sınavına hazırlık için meslek derslerinde kültür dersleri verilmemelidir. Eğer başta okul idareleri meslek derslerini önemsiz görüp üniversite sınavına hazırlık bahanesiyle başka aksiyonlar almak için meslek derslerini feda ederlerse o okulun öğrencileri de meslek derslerini feda edilebilir dersler olarak göreceklidir. Ayrıca insan dinlediği müzikten, izlediği filmde, gezdiği mekanlardan bile birçok bilgi öğrenebilmekte ve bu bilgiler farklı alanlarda kendisine yardımcı olabilmektedir. Bu sebeple öğrenciler üniversite sınavında meslek derslerinden sorumlu olmasalar bile, meslek derslerinde öğrendikleri bilgiler

²³⁵ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, “Yabancı Dil Ağırlıklı İHO lar için Haftalık Ders Çizelgesi ve İngilizce Program” (Erişim 17 Mart 2024).

ve tecrübe ettikleri hakikatler, öğrencilerin bilişsel ve zekâ gelişimlerine büyük katkılar yapabilir, kendilerine farklı bakış açıları sağlayabilir ve bu sebeple daha geniş zihinsel bir beceriye sahip olabilirler. Bu zihinsel gelişimde başta üniversite sınavı olmak üzere kendilerine karşılaştıkları birçok problemde fayda sağlayacaktır. İslam Medeniyetinde birçok alim hem nakli hem de akli ilimlerle meşgul olmuş insanlık tarihinin altın çağını yaşamasına katkı vermiştir. Zaten İHL’lerin bir amacı da bu tür bir bilimsel çağı yakalayabilecek nesiller yetiştirmek değil midir? Kısacası idareciler ve eğitimciler tarafından meslek derslerinin ayrı bir kategoride değil, İHL Okul Kültürünün önemli bir parçası olduğu öğrencilere içselleştirilmelidir. Bu sağlanabilirse öğrencilerin meslek derslerine karşı olan algıları ve tutumlarını olumluya dönecektir.

- Yukarıda bahsettiğimiz gibi din eğitimin önemsiz görülmesi kaliteyi de olumsuz etkilemektedir. Kaliteyi artırmak için öncelikle din eğitimine tüm paydaşların gerekli önemi vermesi gerekmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin din eğitimine yatkınlığı da kaliteyi etkilemektedir. Kimi öğrenciler din eğitiminin teorik kısmına yatkınken kimi öğrenciler pratik yönüne daha yatkın olabilmektedir. Nasıl ki akademik dersler öğrencilerin yatkınlığına göre sözel, sayısal, eşit ağırlık gibi bölümlere ayrılabilirse din eğitimi de öğrencilerin yatkınlığına göre bölümlere ayrılabilir. Temel İslam Bilimlerine yatkınsa bu bilimle ilgili derslerden diğer din eğitimi derslerine göre daha fazla meşgul olabilir, Felsefe ve Din Bilimlerine yatkın bir öğrenci bu bilimle ilgili dersleri ile daha fazla meşgul olarak, derslerden daha fazla verim alınabilir.
- Araştırmamızın özellikle mülakat kısmında bazı İmam Hatip Lisesi öğrencileri din hizmetleri alanında kariyer planlarının olmadığı veya ilahiyat fakültesini hedeflemediklerini, İHL dışındaki lise öğrencilerinin bazıları da İlahiyat Fakültesini hedeflemediği için İmam Hatip Liselerini tercih etmediklerini beyan etmişlerdir. Kariyer ve akademik planların da din eğitimi alanı bulunmayan öğrencilerin bazıları İHL’lerde meslek derslerinin akademik başarıyı dolayısıyla üniversite sınavında başarıyı olumsuz etkilediğini düşünmektedir. İşte bu algıları ortadan kaldırmak için İmam Hatip okullarının isimlerini değiştirmek tartışılmalıdır. Örneğin bu okulları İslam ve Bilim Lisesi, Edep ve İlim Lisesi gibi daha genel, din eğitimi ile akademik eğitimi daha çok kapsayan bir isimle değiştirilebilir. Elbette Din Hizmetleri alanında

veya İlahiyat Fakültelerini hedefleyen öğrenciler de İmam Hatip Liselerini tercih etmektedirler. Bu öğrenciler için de adı değişen okullarda İmam-Hatip bölümleri açabilir, açılan diğer bölümlere göre daha ayrıntılı ve daha kapsayıcı din eğitimi almaları sağlanabilir. Tabi burada din eğitimi sadece İmam-Hatip bölümü seçen öğrencilere değil, diğer bölümlerde de din eğitimi verilebilecek ama içerik ve yöntem her bölüm için ihtiyaçlara göre farklı tasarlanabilecektir. Böylelikle hem meslek dersleri üzerindeki algı hem de İmam Hatip Liselerinin akademik yönden yetersiz görülme algısı kırılabilir, İmam Hatip Liselerinde daha etkin ve verimli bir din eğitimi ve akademik eğitim oluşturma hedefine ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Akan, Murat. NATO'nun İslam'la savaşı. Eyüp, İstanbul: Hayat, 2018.
- Akşit, Bahattin - Çoşkun, Mustafa Kemal. "Türkiye'nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları". Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce/İslamcılık. 10/394-410. İstanbul: İletişim, 2005.
- Albayrak, İzzet. Fritz K. Oser ve Dini Gelişim Teorisi. İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2020.
- Arpaçukuru, Osman. "Arapça Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Bir Alan Araştırması (Tekirdağ İli / Süleymanpaşa İlçesi Örneği)". Tekirdağ İlahiyat Dergisi 4/1 (2018), 167-190.
- Aslan, Osman. İmam Hatip Ortaokulu Mezunu Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Etmeme Sebepleri (Karaman İli Örneği). İstanbul: T.C İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2022.
- Aslan, Seyfettin - Dündar, Tahir. "Cumhuriyet Döneminde İstiklal Mahkemeleri". Mukaddime 5/1 (2015). <https://doi.org/10.19059/mukaddime.02800>
- Aşkın, Muhittin. "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 10/2 (2010), 213-220.
- Aşlamacı, İbrahim. "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 17/1 (2017), 197-231.
- Aşlamacı, İbrahim. Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2017.
- Aşlamacı, İbrahim. Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri. Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Doktora Tezi, 2013.
- Aşlamacı, İbrahim. Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 1. basım., 2017.
- Ateş, Pembegül. İmam Hatip Lisesi'nde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi'ni Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği). Gaziantep: T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Yüksek Lisans, 2016.
- Aydın, Mehmet Zeki. "Ailede Ahlak Eğitimi". İstanbul Eğitim ve Kültür Dergisi 2-3 (Ekim 2010), 34-37.

- Banguoğlu, Tahsin. Kendimize Geleceğiz. İstanbul: Derya Dağıtım Yayınları, 1984.
- Başgil, Ali Fuat. Din ve laiklik. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 8. Baskı., 2007.
- Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme. “MEB 2015-2022 Örgün Eğitim Yılları Arası Resmi İstatistikler”. Erişim 23 Eylül 2023. <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>
- Batur, Behçet. “Türkiye’de Modernleşme, Din ve Din Adamlığı”. Turkish Studies (Elektronik) 10/10 (2015), 181-200.
- Bilgin, Beyza. “Türkiye’de Din ve Laiklik”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 42/1-4 (2001), 41-58.
- Bilgin, Nuri. Kimlik İnşası. İzmir: Aşina Kitaplar, 2007.
- Budak, Hatice. “Teog Sınavında Başarılı Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Nedenleri ve Sosyal Kimlik İnşa Sürecinde İmam Hatip Lisesinin Rolü”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 12/64 (2019), 438-459.
- Büyüköztürk, Şener vd. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 23. Basım, 2017. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Büyüköztürk, Şener. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum. Ankara: Pegem Akademi, 19. Baskı: Şubat 2014., 2014.
- Ceyhan, Erdal. Türk Eğitim Tarihi Kronolojisi, 1299 - 1997. Edirne: Ulusal, 2004.
- Çamsarı, Ulaş Mehmet. “Dijital Nesil (Z Kuşağı) nedir? – ‘Buruk Kalplerin Z Hikayeleri’, Genç Haber Dergisi”. Erişim 30 Kasım 2021. <http://www.blog.ulascamsari.com/2013/07/dijital-nesil-z-kusagi-nedir/>
- Çelik, Abbas. “1960 Sonrasında Türkiye’de Din Eğitimi”. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29 (2008), 71-84.
- Çepni, Ozan. “Her Yer İmam, Her Yer Hatip! MEB İmam Hatipleri Kılavuzda ‘Nitelikli’ Yaptı”. Cumhuriyet Gazetesi. Erişim 25 Ocak 2023. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/her-yer-imam-her-yer-hatip-meb-imam-hatipleri-kilavuzda-nitelikli-yapti-956785>
- Çetinkaya, Tacettin. Arkasındakilerle ve Türkiye’nin Kayıplarıyla Darbe. Ankara: MG V Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Çınar, Fatih. “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 11/60 (2018), 1243-1259. <https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2870>
- Çömlekciogulları, Abdurrahman. Öğrenci Başarısı ile Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişki (Denizli İli Örneği). Denizli: T.C. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim

Yönetimi, Denetimi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Tezsiz Yüksek Lisans, 2020.

Dalbay, R. Saim. “‘Kimlik’ ve ‘Toplumsal Kimlik’ Kavramı”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 31 (2018), 161-176.

Dere, İlker. Hasan Tahsin Banguoğlu’nun Milli Eğitim Bakanlığı Dönemi. İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2012.

Derneği, ÖNDER İmam Hatipliler. “İmam Hatiplerin Tüm Okullara Oranı | ÖNDER İmam Hatipliler Derneği”. Erişim 02 Ağustos 2023. <https://onder.org.tr/tr/Haber/imam-hatiplerin-tum-okullara-orani-135-hb2efb4>

Dinçer, Nahit. 1913’ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi. İstanbul: Yağmur Yayınları, 1974.

Doğan, Mustafa Kadir - Yuret, Tolga. “Üniversitelere Yerleşmede Farklı Katsayı Uygulamasının Etkileri”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 70/1 (2015), 195-220. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002348

Doğan, Recai. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi ve Yapılan Tartışmalar”. Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi. 27-288. Türk Yurdu Yayınları 56. Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999.

Emin, Müberra Nur. “2021 LGS Sonuçlarının Kısa Analizi”. Seta Perspektif 312 (ts.), 4.

Emiroğlu, Atiye. “27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti’nin Tasfiyesi”. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi 1 (30 Mayıs 2011), 13-27.

Erikoğlu, Esra Nur. İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler. İstanbul: T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019.

Ertan, Temuçin Faik vd. Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyet Tarihi. Ankara: Siyasal Kitap Evi, 7. Basım, 2011.

Eser, Bahadır vd. “II. Dünya Savaşı Sonrasında Türk Siyasetinin Liberalleşmesi Bağlamında Türk-Amerikan İttifakının Ortaya Çıkışı: Batı Bloğuna Geçiş”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14 (2011), 17-38.

Genç, Muhammet Fatih. “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi 7 (2019), 145-166.

Güldöşeren, Arzu. “İki Farklı Merkez İki Farklı Nizamname: 1914 Islah-ı Medaris ve 1921 Medaris-i İlmiye Nizamnamesi”. Osmanlı Medreseleri: Eğitim, Yönetim

ve Finans. ed. Fuat Aydın vd. Mahya Yayıncılık 80. İstanbul: Mahya, 1. baskı., 2019.

Haerpfer, Christian vd. “World Values Survey Time-Series (1981-2020) Cross-National Data-Set”. World Values Survey Association, 2021. <https://doi.org/10.14281/18241.15>

Işık, Emin. Celal Hoca. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2015.

İnan, Mahmut - Demir, Murat. “Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 20/2 (2018), 337-359.

Kara, Emine. Şeyhülislam’lık’tan Diyanet’e Değişen Dini Bilgi, Otorite ve Meşruiyet Anlayışı Bağlamında Sivil Diyanet Tartışmaları. Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019.

Kara, Fikriye Rana. İmam Hatip Ortaokulu Öğrenci Velilerinin Beklentileri. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2016.

Karaman, Davut. İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları. Sakarya: T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Doktora Tezi, 2021.

Karaman, Davut. İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları. Ankara: İlahiyat Yayın, 1. Baskı., 2021.

Karasu, Tecelli. “İmam Hatip Okullarının Tarihsel Gelişimi, Modeli ve İlgili Tartışmalar”. Demokrasi Platformu Dergisi 11/37 (2022), 212-243.

Karateke, Tuncay. “2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 10/4 (2021), 3868-3883. <https://doi.org/10.15869/itobiad.915541>

Kavalcı, Kübra - Ünal Sevtap. “Y ve Z Kuşaklarının Öğrenme Stilleri ve Tüketici Karar Verme Tarzları Açısından Karşılaştırılması”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20/3 (2016), 1033-1050.

Kaya, Fatih. “İmam Hatip Ortaokulu Arapça Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Stufflebeam’in Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün (CIPP) Modeline Göre Değerlendirilmesi”. Marife Dini Araştırmalar Dergisi 22/2 (2022), 605-633. <https://doi.org/10.33420/marife.1173699>

Kaya, Zeynep. Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2015.

- Kayabaşı, Meral. Yüksek İslam Enstitüleri (1959-1983). Tokat: T.C Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2017.
- Kazıcı, Ziya. Osmanlı'da Eğitim Öğretim : Osmanlı Medeniyet Tarihi -1. İstanbul: Kayıhan, 2020.
<https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=b93ecb21-fa6d-42a3-80c6-41e79f0c0b6e%40redis&vid=15&rid=1&format=EK>
- Kılavuz, Nuran - Tanık, İbrahim. "Millî Mücadele Döneminde Maarif Kongresi ve I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Eğitim-Öğretim Hakkındaki Görüşleri". Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4/2 (2011), 353-378.
- Koç, Ahmet - Öztürk, Hatice. "İki Devir Bir Muallim: Mahmud Celaleddin Ökten". Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7 (2015), 7-64.
- Küçükağa, Ahmet. Türkiye'de Laiklik Serüveni. İstanbul: Emre Yayınları, 1996.
- Macit, Mustafa. "Sosyal Medyada 'İmam Hatipli' Temsilleri: Kolektif Bir Kimlik Söylemindeki Sosyal-Bilişsel İzdüşümler". Journal of Turkish Research Institute 51 (2014), 393-393. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat1231>
- Menek, Abdulkadir. "28 Şubat: Postmodern Darbe". Şehir ve İrfan Araştırmaları Dergisi 2 (2016), 138-149.
- Mücahit, Mustafa. "Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)". CÜ Sosyal Bilimler Dergisi 41/1 (2017).
- Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel. "AİHL Haftalık Ders Çizelgeleri". Erişim 02 Ağustos 2023. <http://dogm.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/icerik/11>
- Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel. "LGS'de İmam Hatip Ortaokullarından Büyük Başarı". Erişim 25 Temmuz 2023. <http://dogm.meb.gov.tr/www/lgsde-imam-hatip-ortaokullarından-buyuk-basari/icerik/1592>
- Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel. "Yabancı Dil Ağırlıklı İHO lar için Haftalık Ders Çizelgesi ve İngilizce Program". Erişim 17 Mart 2024. <http://dogm.meb.gov.tr/www/yabanci-dil-agirlikli-iho-lar-icin-haftalik-ders-cizelgesi-ve-ingilizce-program/icerik/563>
- Müdürlüğü, Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel. "2023 LGS Yerleştirme Sonuçları". Erişim 02 Ağustos 2023. <http://odsgm.meb.gov.tr/www/lgs-yerlestirme-sonuclari-aciklandi/icerik/991>
- Neuman, W. Lawrence - Özge, Sedef. Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicelik Yaklaşımlar 2. İstanbul: Yayın Odası Yayınları, 2nd ed., 2008.
- Nişancı, Zübeyir. Sayılarla Türkiye'de İnanç ve Dindarlık. İstanbul: Türkiye İnanç ve Dindarlık Araştırması (TİDA), Uluslararası İslam Düşünce Enstitüsü (International Institute of Islamic Thought [IIIT]) ve Mahya Yayınları, 2023.

- OECD. “Skills for a Digital Society”. OECD Skills Outlook 2019. OECD Skills Outlook. 29 Mayıs 2019. Erişim 22 Aralık 2021. <https://doi.org/10.1787/4459d32d-en>
- Ortak, Şaban. “Vaiz İbrahim Edhem Efendi’nin İstiklâl Mahkemelerinde Yargılanması”. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 18/2 (2016), 51-81.
- Ortaylı, İlber - Küçükkaya, İsmail. Cumhuriyetin İlk Yüzyılı 1923 - 2023. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Oyman, Nihat. “Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem ve Teknikler”. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi 4/2 (2019), 121-135.
- Öcal, Mustafa. “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”. 100. Yılında İmam Hatip Liseleri. 65-104. İstanbul: Dem Yayınları, 2015.
- Öcal, Mustafa. Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi. İstanbul: Dergâh, 2015.
- Öz, Ayhan. “Heyet-İ İlmiye Toplantıları ve Millî Eğitim Şûralarında Din Eğitimi”. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/29 (2014), 129-156. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.219848>
- Özcan, Hasan vd. “OECD Ülkelerinin Gelişmişlik Düzeyleri ile Öğrencilerin Fen Okuryazarlık Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 7/1 (2021), 1-20.
- Özdemir, Şuayip - Karateke, Tuncay. “Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 45 (2018), 5-33. <https://doi.org/10.17120/omuifd.438465>
- Özensel, Ertan - Aydemir, Mehmet Halit. Türkiye İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması. Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı Araştırma Raporu, 2014.
- Öztürk, Kurtuluş. “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi Tercih Nedenleri”. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 57/57 (2023), 27-59. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.1146931>
- Parmaksızoğlu, İsmet. Türkiye’de Din Eğitimi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Platformu, Maarif. Karma Eğitim Tartışmalarına Pedagojik ve Bilimsel Bakış Çalıştay Raporu. İstanbul: Maarif Platformu, 2023.
- Programı, PISA-Uluslararası Öğrenci Değerlendirme. “PISA 2018 Türkiye Ön Raporu Yayımlandı”. Erişim 22 Aralık 2021. <http://pisa.meb.gov.tr/www/pisa-2018-turkiye-on-raporu-yayimlandi/icerik/3>
- Sakaoğlu, Necdet. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. İstanbul: İletişim, 1992.

- Sarı, Mustafa. “İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi”. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/19 (2021), 98-120.
- Sarı, Mustafa. İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği). Ankara: T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2019.
- Sayın, Hüdayi. “Başkasına Ait Olmaya Yazgılı Öznelerin Gezindiği Karanlık Arka Sokaklarda Büyübozumu”. Çalışma ve Toplum 1 (2020), 169-194.
- Subaşı, Necdet. “İmam Hatip(li)ler Üzerine: Teolojik Birikimin Modern Kaynakları”. Değerler Eğitimi Dergisi 2/6 (01 Nisan 2004), 116-132.
- Suna, H Eren - Özçelik, Hande. 2022 Liselere Geçiş Sistemi (LGS) Kapsamında İlk Yerleştirme Sonuçları. Ankara: T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, Temmuz 2022.
- Tanrıöver, Hamdullah Suphi. “Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultayı, Dokuzuncu Birleşim”, 02 Aralık 1947. T.B.M.M, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu. <http://hdl.handle.net/11543/842>
- Tarhan, Nevzat. Sen Ben ve Çocuklarımız. İstanbul: Timas Yayınları, 2016.
- Topçu, Nurettin. Türkiye’nin Maarif Davası. İstanbul: Dergâh, 3. Basım, 1997.
- Tosun, Cemal. “Türkiye’de Eğitimin Laikleşmesi ve Din Öğretimi”. Sekülerleşme ve Dini Canlanma. 228-237. Ankara: Türkiye Din Tarihi Derneği Yayınları, 2008.
- Twenge, Jean M. İ-Nesli. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2018.
- Uçar, Recep. “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İmam Hatipli Vizyonu”. Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi 3/2 (2017), 83-127.
- Uluğbay, Hikmet. “Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin Gelişim Süreci ve Kazandırdıkları”. Hikmet Uluğbay (blog), 21 Mart 2012. <https://hikmetulugbay.wordpress.com/2012/03/22/sekiz-yillik-zorunlu-egitimin-gelisim-sureci-ve-kazandirdiklari/>
- Ulukavak, Kübra. Öğrenci Bakış Açısından İmam Hatip Ortaokulunda Arapça Öğrenimindeki Başarısızlık Nedenleri Üzerine İnceleme (Yenimahalle/ ANKARA Örneği). Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal İlimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2022.
- Ünaldı, Sevilay. İmam Hatip Ortaokulları’nda Okuyan Öğrencilerin Bu Okulları Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Erzincan Örneği). Erzurum: T.C. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019.

- Ünsür, Ahmet. Bir Mesleki Eğitim Kurumu Olarak İmam-Hatip Liseleri. İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Van Stekelenburg, Jacquelen. "Collective identity". The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements, 1-7.
- Yağmur, Mehmet. İmam-Hatip Ortaokulu Meslek Dersleri Öğretmenleri, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenler ile Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Görüşleri. Malatya: T.C. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2020.
- Yakut, Kemal vd. Siyasi Tarih II. ed. İlber Öltaylı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Zengin, Mahmut. "Modern Türkiye’de Din ve Eğitim Politikaları Ekseninde İmam Hatip Okulları Üzerine Bir Analiz". Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları. 1/41-55. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Zengin, Mahmut - Karaman, Davut. "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri". İlahiyat Tetkikleri Dergisi 54 (2020), 403-431. <https://doi.org/10.29288/ilted.763282>
- Zengin, Zeki Salih. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". Dini Araştırmalar 5/13 (2002), 81-106.
- "Berlin Duvarı". Vikipedi, 14 Ekim 2023. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Berlin_Duvar%C4%B1&oldid=30376010
- Vikipedi. "Bilişim Çağı". 08 Mayıs 2022. Erişim 10 Kasım 2022. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Bili%C5%9Fim_%C3%87a%C4%9F%C4%B1&oldid=27738080
- "Bin Yıllık Darbel': 28 Şubat Paneli". Panel, SETA Yayınları, 2013. https://file.setav.org/Files/Pdf/20140228183402_bin-yillik-darbe-28-subat-pdf.pdf
- "Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne Bağlı Okullar". Erişim 26 Temmuz 2023. http://dogm.meb.gov.tr/bilgisistemi/okul_listesi
- Kalite Takip Sistemi. "Din Öğretimi Kalite Takip Sistemi". 26 Temmuz 2023. Erişim 26 Temmuz 2023. <http://dinogretimi.meb.gov.tr/kilavuz/KTS.pdf>
- "Din Öğretimi Portalı/ İmam Hatip Okulları Tanıtım ve Rehberlik". Erişim 23 Ekim 2023. <https://dinogretimi.meb.gov.tr/Okullar.aspx>
- euronews. "Hangi Memur Ne Kadar Maaş Alacak?" 03 Ocak 2023. Erişim 11 Temmuz 2023. <https://tr.euronews.com/2023/01/03/hangi-memur-ne-kadar-maas-alacak>

İlköğretimden Ortaöğretime Ortaöğretimden Yükseköğretime Geçiş Analizi. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2012.

“İmam Hatip Ortaokulları Haftalık Ders Çizelgesi”. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/10184831_20180015_06_YHO_Haftalik_Cizelge_2018-2019.pdf

“Kartal Anadolu Lisesi Tarihçesi”. Erişim 17 Ekim 2023. https://kartalaihl.meb.k12.tr/icerikler/icerik_798235

Independent Türkçe. “Kartal İmam Hatip Lisesi’nden İlahiyata Öğrenci Yok”. 03 Eylül 2021. Erişim 20 Ağustos 2023. <https://www.indyturk.com/node/406851/haber/kartal-i%CC%87mam-hatip-lisesinden-ilahiyata-%C3%B6%C4%9Frenci-yok>

“KONDA İnteraktif 2008, 2018 Arasında HayatTarzı Araştırması.” Erişim 16 Ağustos 2023. <https://interaktif.konda.com.tr/rapor/10-yilda-ne-degisti/9#5thPage/1>

“Maarif Vekâleti”. Atatürk Ansiklopedisi. Elektronik Materyal: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu – Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 18 Şubat 2021. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/maarif-vekaleti/>

Mak Danışmanlık A.Ş. “MAK Danışmanlık Gençlik Araştırması”, 2020. <https://www.makdanismanlik.org/mak-danismanlik-genclik-arastirmasi/>

Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/’22. Ankara: T.C Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2022. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_organ_egitim_2021_2022.pdf

“Millî Kalkınma Partisi”. Vikipedi, 03 Şubat 2023. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Mill%C3%AE_Kalk%C4%B1nma_Partisi&oldid=29171593

<https://fevkal.com>. “Sakarya’nın En İyi Liseleri (YKS 2021)”. Erişim 02 Ağustos 2023. <https://fevkal.com/2021/en-iyi-liseler/sakarya>

“Selâmet Dergisi, 1. Cilt 8. Sayı Katalog”, 17 Temmuz 1947. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/3549/6840>

“Sovyetler Birliği”. Vikipedi, 16 Ekim 2023. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Sovyetler_Birli%C4%9Fi&oldid=30387731

Teşkilatı Esasiye Kanunu, Teşkilatı Esasiye Kanunu. Teşkilatı Esasiye 491 (20 Nisan 1924).

Tevhidi Tedrisat Kanunu, Tevhidi Tedrisat Kanunu. 430 (03 Mart 1924).
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200430.pdf

Independent Türkçe. “Türkiye’de Ücretli Çalışanların Yüzde 46’sı Asgari Ücret ve Altında Yıllık Gelirle Geçiniyor”. 06 Temmuz 2022. Erişim 12 Temmuz 2023.
<https://www.indyturk.com/node/528991/ekonomi%CC%87/t%C3%BCrkiye%E2%80%99de-%C3%BCcretli-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fanlar%C4%B1n-y%C3%BCzde-46s%C4%B1-asgari-%C3%BCcret-ve-alt%C4%B1nda-y%C4%B1ll%C4%B1k>

Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu Cilt 2. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kasım 2012.

“WVS Dindarlık Ölçeği”. Erişim 16 Ağustos 2023.
<https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

“YKS’de Anadolu İmam Hatip Liselerinden Yüksek Başarı”. Erişim 02 Ağustos 2023.
<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yksde-anadolu-imam-hatip-liselerinden-yuksekbasari/2645928>

EK

Ek 1: Anket 1: Örgün Eğitimlerini İHL’de Devam Eden İHO Mezunu Öğrenciler
İMAM HATİP ORTAOKULU MEZUNLARININ LİSE TERCİHLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kişisel Bilgiler:

Cinsiyet: ☐ Kız ☐ Erkek	Sınıf: ☐ 9. Sınıf ☐ 10. Sınıf ☐ 11. Sınıf ☐ 12. Sınıf
Okuduğunuz Lise Türü: ☐ Anadolu Lisesi ☐ Merkezi (LGS) Sınavlı Anadolu Lisesi ☐ Sosyal Bilimler Lisesi ☐ Fen Lisesi ☐ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ☐ Anadolu İmam Hatip Lisesi ☐ Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi	En çok ve sıklıkla kullandığınız sosyal medya platformu hangisidir? (Tek seçenek işaretleyiniz) ☐ Facebook ☐ Instagram ☐ Twitter ☐ Snapchat ☐ Youtube ☐ Tiktok ☐ Diğer ☐ Sosyal medya kullanmıyorum
Yaklaşık olarak genel not ortalamanız: ☐ 85-100 Arası ☐ 70-84 Arası ☐ 50-69 Arası ☐ 50 Altı	Ailenizin gelir durumu ☐ 0-5.500 ☐ 5.500-10.000 ☐ 10.000-20.000 ☐ 20.000 ve üzeri
Babanızın eğitim durumu: ☐ İlköğretim (İlk ve Orta Okul) ☐ Ortaöğretim (Lise) ☐ Yükseköğretim (Üniversite) ☐ Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) Babanızın Mesleği:	Annenizin eğitim durumu: ☐ İlköğretim (İlk ve Orta Okul) ☐ Ortaöğretim (Lise) ☐ Yükseköğretim (Üniversite) ☐ Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) Annenizin Mesleği:

Lütfen aşağıdaki soruları boş bırakmadan cevaplayınız.

1. Ortaokul eğitiminizi İmam Hatip Ortaokulunda almanızı **en iyi tanımlayan** ifade hangisidir?

(Lütfen tek seçenek işaretleyiniz)

☐ Kendi isteğimle okudum
☐ Ailemin yönlendirmesi ile okudum.
☐ Akraba tavsiyesi ile okudum.
☐ Arkadaş çevremın etkisiyle okudum.
☐ Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.
☐ İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim etkili oldu.
☐ Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim.

2. İmam Hatip Ortaokulunda almış olduğunuz her bir meslek dersi ile ilgili düşüncelerinizi **en iyi tanımlayan** ifadeleri işaretleyiniz. **(Her bir ders için tek seçenek işaretleyiniz)**

Dersin Adı	Bu dersten memnundum	Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.	Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.	Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.	Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	☐	☐	☐	☐	☐
Kur'an-ı Kerim	☐	☐	☐	☐	☐
Peygamberimizin Hayatı	☐	☐	☐	☐	☐
Temel Dini Bilgiler	☐	☐	☐	☐	☐
Arapça	☐	☐	☐	☐	☐

3. İmam Hatip Ortaokulunda almış olduğunuz her bir Kültür dersi ile ilgili düşüncelerinizi **en iyi tanımlayan** ifadeyi işaretleyiniz. (Her bir ders için tek seçenek işaretleyiniz)

Dersin Adı	Bu dersten memnundum	Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.	Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.	Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.	Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.
Türkçe	☐	☐	☐	☐	☐
Matematik	☐	☐	☐	☐	☐
Fen Bilimleri	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	☐	☐	☐	☐	☐
Yabancı dil	☐	☐	☐	☐	☐
Teknoloji ve Tasarım	☐	☐	☐	☐	☐
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	☐	☐	☐	☐	☐
Beden Eğitimi	☐	☐	☐	☐	☐
Görsel Sanatlar	☐	☐	☐	☐	☐
Müzik	☐	☐	☐	☐	☐

4. İmam Hatip Ortaokulundayken **en sevdiğiniz**, **en sevmediğiniz** ve **en çok zorlandığınız** derslerle ilgili düşüncelerinizi öncelik sırasına göre yazınız.

	1. Öncelik	2. Öncelik	3. Öncelik
Öncelik sırasına göre en çok sevdiğiniz ilk üç ders			
Öncelik sırasına göre en sevmediğiniz ilk üç ders			
Öncelik sırasına göre en çok zorlandığınız ilk üç ders			

5. Bir daha ortaokulda okuma imkânım olsaydı yine İmam Hatip Ortaokulunda okumayı isterdim.

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Karasızım

6. İmam Hatip Ortaokulunda okuduğunuz dönemde okulunuzdan memnuniyet düzeyinizi belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Okulun fiziki imkanlarından memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okulun sosyal ve kültürel faaliyetlerinden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okulun arkadaş ortamından memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okuldan akademik yönden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okuldaki sportif faaliyetlerden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okul idaresinden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐

7. Aşağıdaki İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih etme sebeplerinden **katıldığınıza “EVET”, katılmadığınıza “HAYIR” işaretleyiniz.**

	Evēt	Hayır
İmam Hatip Lisesinde okumayı kendim istedim.	☐	☐
Ailem yönlendirdiği için İmam Hatip Lisesinde okumayı tercih ettim.	☐	☐
Arkadaşlarım İmam Hatip Lisesinde okuduğu için tercih ettim.	☐	☐
Akraba çevremın etkisiyle İmam Hatip Lisesinde okumayı seçtim.	☐	☐
Ortaokuldaki öğretmenlerimin teşvik ve yönlendirmeleri etkili oldu.	☐	☐
İmam Hatip Ortaokulu mezunu olarak onun devamı bir eğitim olduğu için tercih ettim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesi evime yakın olduğu için tercih ettim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih ettim.	☐	☐
İmam Hatipli olma kimliğini istediğim için tercih ettim.	☐	☐
Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.	☐	☐
LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yetmediği için İmam Hatip Lisesini tercih ettim.	☐	☐
LGS puanım farklı bir lise tercih etmeme yettiği halde ben İmam Hatip Lisesini tercih ettim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olduğu için tercih ettim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesinin yurt/pansiyon imkanları olduğu için tercih ettim.	☐	☐
Bunların dışında bir gerekçeniz varsa belirtiniz:		

8. İmam Hatip Lisesinde aldığım din eğitimini yeterli buluyorum.

- ☐ Katılıyorum.
- ☐ Kısmen katılıyorum.
- ☐ Karasızım.
- ☐ Kısmen katılmıyorum.
- ☐ Katılmıyorum.

9. İmam Hatip Lisesinde aldığım Kültür derslerini (Matematik, Fizik, Kimya, Tarih, Edebiyat vb.) yeterli buluyorum.

- ☐ Katılıyorum.
- ☐ Kısmen katılıyorum.
- ☐ Karasızım.
- ☐ Kısmen katılmıyorum.
- ☐ Katılmıyorum.

10. Tekrar lise tercih etme şansınız olsaydı İmam Hatip Lisesini yine tercih eder miydiniz?

☐ Evet	Çünkü;
☐ Hayır	Çünkü;

Ek 2: Anket 2; Örgün Eğitimlerini İHL Dışındaki Lise Türlerinde Devam Eden İHO Mezunları Öğrenciler

**İMAM HATİP ORTAOKULU MEZUNLARININ LİSE TERCİHLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

Kişisel Bilgiler:

Cinsiyet: ☐ Kız ☐ Erkek	Sınıf: ☐ 9. Sınıf ☐ 10. Sınıf ☐ 11. Sınıf ☐ 12. Sınıf
Okuduğunuz Lise Türü: ☐ Anadolu Lisesi ☐ Merkezi (LGS) Sınavlı Anadolu Lisesi ☐ Sosyal Bilimler Lisesi ☐ Fen Lisesi ☐ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ☐ Anadolu İmam Hatip Lisesi ☐ Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi	En çok ve sıklıkla kullandığınız sosyal medya platformu hangisidir? (Tek seçenek işaretleyiniz) ☐ Facebook ☐ Instagram ☐ Twitter ☐ Snapchat ☐ Youtube ☐ Tiktok ☐ Diğer ☐ Sosyal medya kullanmıyorum
Yaklaşık olarak genel not ortalamanız: ☐ 85-100 Arası ☐ 70-84 Arası ☐ 50-69 Arası ☐ 50 Altı	Ailenizin gelir durumu ☐ 0-5.500 ☐ 5.500-10.000 ☐ 10.000-20.000 ☐ 20.000 ve üzeri
Babanızın eğitim durumu: ☐ İlköğretim (İlk ve Orta Okul) ☐ Ortaöğretim (Lise) ☐ Yükseköğretim (Üniversite) ☐ Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) Babanızın Mesleği:	Annenizin eğitim durumu: ☐ İlköğretim (İlk ve Orta Okul) ☐ Ortaöğretim (Lise) ☐ Yükseköğretim (Üniversite) ☐ Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) Annenizin Mesleği:

Lütfen aşağıdaki soruları boş bırakmadan cevaplayınız.

1. Ortaokul eğitiminizi İmam Hatip Ortaokulunda almanızı **en iyi tanımlayan** ifade hangisidir?

(Lütfen tek seçenek işaretleyiniz)

☐ Kendi isteğimle okudum
☐ Ailemin yönlendirmesi ile okudum.
☐ Akraba tavsiyesi ile okudum.
☐ Arkadaş çevremin etkisiyle okudum.
☐ Akademik eğitimle birlikte din eğitimi verilmesi nedeniyle tercih ettim.
☐ İlkokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim etkili oldu.
☐ Okulun eve yakın olması nedeniyle tercih ettim.

2. İmam Hatip Ortaokulunda almış olduğunuz her bir meslek dersi ile ilgili düşüncelerinizi **en iyi tanımlayan** ifadeleri işaretleyiniz. **(Her bir ders için tek seçenek işaretleyiniz)**

Dersin Adı	Bu dersten memnundum	Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.	Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.	Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.	Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	☐	☐	☐	☐	☐
Kur'an-ı Kerim	☐	☐	☐	☐	☐
Peygamberimizin Hayatı	☐	☐	☐	☐	☐
Temel Dini Bilgiler	☐	☐	☐	☐	☐
Arapça	☐	☐	☐	☐	☐

3. İmam Hatip Ortaokulunda almış olduğunuz her bir Kültür dersi ile ilgili düşüncelerinizi **en iyi tanımlayan** ifadeyi işaretleyiniz. (Her bir ders için tek seçenek işaretleyiniz)

Dersin Adı	Bu dersten memnundum	Ders konuları ilgimi çekmediği için memnun değildim.	Ders işleniş yöntemi sıkıcı olduğu için memnun değildim.	Ders konuları zor olduğu için memnun değildim.	Öğretmenin tutum ve davranışlarından dolayı memnun değildim.
Türkçe	☐	☐	☐	☐	☐
Matematik	☐	☐	☐	☐	☐
Fen Bilimleri	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal Bilgiler-İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	☐	☐	☐	☐	☐
Yabancı dil	☐	☐	☐	☐	☐
Teknoloji ve Tasarım	☐	☐	☐	☐	☐
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	☐	☐	☐	☐	☐
Beden Eğitimi	☐	☐	☐	☐	☐
Görsel Sanatlar	☐	☐	☐	☐	☐
Müzik	☐	☐	☐	☐	☐

4. İmam Hatip Ortaokulundayken **en sevdiğiniz, en sevmediğiniz ve en çok zorlandığınız** derslerle ilgili düşüncelerinizi öncelik sırasına göre yazınız.

	1. Öncelik	2. Öncelik	3. Öncelik
Öncelik sırasına göre en çok sevdiğiniz ilk üç ders			
Öncelik sırasına göre en sevmediğiniz ilk üç ders			
Öncelik sırasına göre en çok zorlandığınız ilk üç ders			

5. Bir daha ortaokulda okuma imkânım olsaydı yine İmam Hatip Ortaokulunda okumayı isterdim.

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım

6. İmam Hatip Ortaokulunda okuduğunuz dönemde okulunuzdan memnuniyet düzeyinizi belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Okulun fiziki imkanlarından memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okulun sosyal ve kültürel faaliyetlerinden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okulun arkadaş ortamından memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okulun öğretmen-öğrenci ilişkisinden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okuldan akademik	☐	☐	☐	☐	☐

yönden memnundum.					
Okuldaki sportif faaliyetlerden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐
Okul idaresinden memnundum.	☐	☐	☐	☐	☐

7. Aşağıdaki İmam Hatip Lisesinde okumayı **tercih etmeme** sebeplerinden katıldığınıza “EVET”, katılmadığınıza “HAYIR” işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
İmam Hatip Lisesindeki meslek dersleri ilgimi çekmediği için tercih etmedim.	☐	☐
Ailem İHL tercih etmemi istediği halde kendi isteğimle İHL dışında bir lise türü tercih ettim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesini akademik açıdan başarılı bulmadığım için tercih etmedim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesinde karma eğitim verilmediği için tercih etmedim.	☐	☐
İmam Hatipli olma kimliğini istemediğim için tercih etmedim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesi mezunlarının gelecekte üniversiteye girişte tekrar sorun yaşayabileceğini düşündüğüm için tercih etmedim.	☐	☐
LGS puanım yüksek olduğu için İmam Hatip Lisesi dışında farklı bir lise tercih ettim.	☐	☐
Bulduğum bölgede evime yakın İmam Hatip Lisesi olmadığı için tercih edemedim.	☐	☐
Ailem İmam Hatip Lisesi dışında bir lise tercih etmemi istediği için tercih etmedim.	☐	☐
İmam Hatip Lisesinin fiziki şartları (bina, laboratuvar, spor salonu vb.) iyi olmadığı için tercih etmedim.	☐	☐
Lise tercih döneminde ortaokul rehberlik servisi İHL dışındaki lise türlerine yönlendirdiği için.	☐	☐

Bunların dışında bir gerekçeniz varsa belirtiniz:

.....

.....

.....

.....

.....

8. İmam Hatip Ortaokulu mezunu olarak lisede yaşadığınız en önemli zorluk/lar nedir?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Diğer ortaokul mezunlarına göre akademik yönden derslerde daha başarısız oldum
- ☐ Şu anda okuduğum okulun kültürüne alışmakta zorlandım
- ☐ Karma eğitime (kız-erkek birlikte okuması) alışmakta zorlandım
- ☐ Dini görevlerimi (Cuma namazı, oruç vb.) yerine getirirken zorlandım
- ☐ İmam Hatipli olma kimliği nedeniyle arkadaşlarım arasında zorluk yaşadım
- ☐ İmam Hatip Ortaokulu mezunu olduğum için herhangi bir zorluk yaşamadım
- ☐ **Bunların dışında bir belirtmek istediğiniz hususlar varsa yazınız:**

.....

.....

.....

.....

.....

9. Tekrar lise tercih etme şansınız olsaydı İmam Hatip Lisesini tercih eder miydiniz?

☐ Evet	Çünkü;
☐ Hayır	Çünkü;

Ek 3: Mülakat Soruları

**İMAM HATİP ORTAOKULU MEZUNLARININ LİSE TERCİHLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

GÖRÜŞME SORULARI

Kişisel Bilgiler:

Cinsiyet: ☐ Kız ☐ Erkek	Sınıf: ☐ 9. Sınıf ☐ 10. Sınıf ☐ 11. Sınıf ☐ 12. Sınıf
Okuduğunuz Lise Türü: ☐ Anadolu Lisesi ☐ Merkezi (LGS) Sınavlı Anadolu Lisesi ☐ Sosyal Bilimler Lisesi ☐ Fen Lisesi ☐ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ☐ Anadolu İmam Hatip Lisesi ☐ Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi	En çok ve sıklıkla kullandığınız sosyal medya platformu hangisidir? (Tek seçenek işaretleyiniz) ☐ Facebook ☐ Instagram ☐ Twitter ☐ Snapchat ☐ Youtube ☐ Tiktok ☐ Diğer ☐ Sosyal medya kullanmıyorum
Yaklaşık olarak genel not ortalamanız: ☐ 85-100 Arası ☐ 70-84 Arası ☐ 50-69 Arası ☐ 50 Altı	Ailenizin gelir durumu ☐ 0-5.500 ☐ 5.500-10.000 ☐ 10.000-20.000 ☐ 20.000 ve üzeri
Babanızın eğitim durumu: ☐ İlköğretim (İlk ve Orta Okul) ☐ Ortaöğretim (Lise) ☐ Yükseköğretim (Üniversite) ☐ Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) Babanızın Mesleği:	Annenizin eğitim durumu: ☐ İlköğretim (İlk ve Orta Okul) ☐ Ortaöğretim (Lise) ☐ Yükseköğretim (Üniversite) ☐ Lisansüstü (Yüksek Lisans/ Doktora) Annenizin Mesleği:

Mülakat Soruları:

1. İmam Hatip Ortaokulunu tercih etmenizdeki en önemli faktörler nelerdi?
2. İmam Hatip Ortaokulunda en çok sevdiğiniz ve en az sevdiğiniz dersler nelerdi? Bu derslerin lise tercihinize nasıl bir etkisi oldu?
3. Bir daha ortaokulda okuma imkânın olsaydı yine İmam Hatip Ortaokulunda okumayı tercih eder miydin? Neden?
4. İmam Hatip Lisesini tercih **etme/etmeme** nedenleriniz nelerdir?
5. İHO mezunu olarak lisede yaşadığınız zorluklar varsa nelerdir? (**Sadece Lise tercihinde bulunan öğrenciler**)

6. Tekrar lise tercih etme imkânınız olsaydı İmam Hatip Lisesi’ni tercih eder miydiniz? Neden?

Ek 4: T.C. Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Onayı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-197606
Konu : 52/21 Fatih MAN

08.12.2022

Sayın Fatih MAN

İlgi : 01.12.2022 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 07.12.2022 tarihli ve 52 sayılı toplantısında alınan "21" nolu karar ile Fatih MAN'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSFK5M0FN5 Pin Kodu :78452

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&cD=BSFK5M0FN5&cS=197606>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

KARAR

21. Fatih MAN'ın “ İmam Hatip Ortaokulu Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Sakarya Örneği) ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Fatih MAN'ın “ İmam Hatip Ortaokulu Mezunlarının Lise Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Sakarya Örneği) ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Fatih MAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Man, Fatih. “Danimarka’da Din Eğitimi”. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi 14 (27 Aralık 2022), 13-36. https://doi.org/10.53112/tudear.1145822 2. Man, Fatih. “Mehmet Müftüoğlu, Din Eğitimi Açısından Kur’an’da Doğru Düşünme, Kitap İncelemesi”. Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 15 (Haziran 2022), 156-163. ISBN: 9786059669863	